Raftul Denisei

AUTOAREA BESTSELLERULUI
Tatuatorul de la Auschwitz

HEATHER MORRIS

Trei surori

ROMAN BAZAT PE O EXTRAORDINARĂ POVESTE ADEVĂRATĂ DE LA AUSCHWITZ

book
HUMANITAS fiction

HEATHER MORRIS

Trei surori

Traducere din engleză de
LUANA SCHIDU

HEATHER MORRIS
THREE SISTERS
Copyright © Heather Morris, 2021
All rights reserved.
Originally published in the English language as Three Sisters in the UK
by Bonnier Zaffre, an imprint of Bonnier Books UK Limited, London.
The moral rights of the Author have been asserted.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2022, pentru prezenta versiune în limba română (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-097-027-9 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Cibi, *z”l* – Magda – Livia
Vă mulțumesc pentru forța voastră și pentru speranța de care v-ați agățat în cele mai întunecate ceasuri ale istoriei – pentru a vă crea o viață într-o țară nouă, cu familii iubitoare, inspirându-ne pe toți.

Miška, *z”l* – Iţko, *z”l* – Ziggy, *z”l*
Aveți propriile povești de supraviețuire. Aveți propriile povești despre curaj, speranță, iubire și pierderea familiei. Ați avut dragostea a trei femei uimitoare și a familiilor pe care le-ați întemeiat.

Karol (Kari), Joseph (Yossi) – Haia, Judith (Ditti) –
Oded (Odie), Dorit
Aţi crescut auzind poveştile părinţilor voştri. Sunteţi mai bogaţi datorită rezistenţei, curajului şi hotărârii acestora de a ne împărtăşi trecutul lor, pentru ca nici unul dintre noi să nu UITE vreodată.

Randy, Ronit, Pam, Yossi, Joseph,
Yeshai, Amiad, Hagit – Noa, Anat – Ayala, Amir,
Ariela – Daniel, Ruth, Boaz – Lee-Or, Nogah,
Pnina, Galil, Edan, Eli, Hagar, Dean, Manor, Alon, Yasmin,
Shira, Tamar – Carmel, Albie – Maayan – Doron, Ofir,
Maor – Raphael, Ilan – Romi

ȘI GENERAȚIILE URMĂTOARE

Notă: *z”l* a fost adăugat numelor pentru a-i onora și ține minte pe cei care nu mai sunt printre noi. Înseamnă *Zichrono livracha* – „fie-i amintirea binecuvântată“.

Partea I
Promisiunea

PROLOG

Vranov nad Topl’ou, Slovacia,
iunie 1929

Cele trei surori, Cibi, Magda și Livi, stau într-un cerc strâns împreună cu tatăl lor în curticica din spatele casei. Leandrul pe care mama lor s-a străduit atât de mult să-l readucă la viață se cocârjează neconsolat într-un colț al micii grădini.

Livi, mezina, în vârstă de trei ani, sare în picioare: nu-i în firea ei să stea liniștită.

— Livi, te rog, așază-te, îi spune Cibi. La șapte ani, ea e cea mai mare dintre surori și e responsabilitatea ei să le dojenească atunci când nu sunt cuminți. Știi că tata vrea să vorbească cu noi.

— Nu, rostește micuța Livi, și începe să țopăie în jurul surorilor așezate, lovind-o pe fiecare ușor pe creștet când trece pe lângă ea. Magda, sora mijlocie, în vârstă de cinci ani, folosește o crenguță uscată de leandru pentru a desena personaje imaginare pe pământ. E o după-amiază caldă, însorită de vară. Ușa din spate e deschisă, invitând arșița înăuntru și trimițând afară mirosul dulce de pâine proaspăt coaptă. Două ferestre, una a bucătăriei, cealaltă a micului dormitor pe care îl împarte întreaga familie, au văzut și zile mai bune. Vopseaua se cojește de pe podea: iarna și-a luat tainul ei. Poarta grădinii e trântită de o rafală de vânt. Încuietoarea e stricată: încă ceva de reparat pentru tata.

— Vino-ncoa’, pisicuțo. Vrei să stai pe genunchii mei? îi spune tata lui Livi.

Una e să-i spună sora ei să facă ceva, și cu totul altceva să fie rugată, și încă atât de frumos, de tata. Livi sare în poala lui, lovindu-i în treacăt tâmpla cu brațul. Nu-și dă seama de durerea provocată de gestul ei.

— Ai pățit ceva, tata? se îngrijorează Magda zărind grimasa de pe fața lui

în timp ce dă capul pe spate. Își trece degetele peste obrazul lui țepos.

— Nu, draga mea. Mi-e bine. Sunt cu fetele mele, ce și-ar mai putea dori un tată?

— Ai zis că vrei să vorbești cu noi?

Cibi, mereu nerăbdătoare, trece la subiectul acestei mici „ședințe“.

Menahem Meller se uită în ochii drăguțelor sale fiice. N-au nici o grijă pe lume, nu știu nimic despre asprele realități ale vieții din afara căsuței lor calde. Asprele realități pe care Menahem le-a trăit și le trăiește încă. Glonțul care nu l-a ucis în Marele Război rămâne captiv în gâtul lui și acum, doisprezece ani mai târziu, amenință să-și încheie misiunea.

Apriga Cibi, dârza Cibi… Menahem o mângâie pe păr. În ziua în care s-a născut, ea a anunțat că lumea ar face bine să se păzească – a sosit, și vai celor care i-ar sta în cale. Ochii ei verzi devin de un galben feroce când își iese din fire.

Și Magda, frumoasa, blânda Magda, cum de-a împlinit așa de repede cinci ani? Se teme că natura ei delicată o va face vulnerabilă și va fi rănită și folosită de ceilalți. Ochii ei mari și albaștri îl privesc, și el îi simte dragostea, înțelegerea pentru sănătatea lui precară. Vede în ea o maturitate care-i depășește vârsta, o compasiune pe care moștenit-o de la mama și bunica ei și o dorință fierbinte de a avea grijă de alții.

Livi încetează să se mai foiască, în timp ce Menahem se joacă cu buclele ei moi. Deja i-a descris-o mamei lor ca pe cea sălbatică, cea care, se teme el, își va urma instinctele și se va frânge ca o nuia dacă va fi încolțită. Ochii ei albaștri pătrunzători și construcția delicată îi amintesc de un faun, ușor de speriat și gata de fugă.

Mâine se va opera pentru a-i fi îndepărtat glonțul din gât. De ce n-a putut rămâne acolo unde era? Se roagă întruna pentru mai mult timp cu fetele lui. Trebuie să le călăuzească până devin adulte, să ia parte la nunțile lor, să-și țină nepoții în brațe. Operația e riscantă, și dacă nu supraviețuiește, asta ar putea fi ultima zi pe care o petrece cu ele. Dacă e să se întâmple așa, oricât de îngrozitor ar fi să se gândească la asta într-o zi atât de frumoasă și însorită, atunci ceea ce vrea să le ceară fetelor trebuie să fie rostit acum.

— Ei bine, tată, ce vrei să ne spui? insistă Cibi.

— Cibi, Magda, voi știți ce înseamnă o promisiune? întreabă el încet.

Vrea să fie sigur că-l iau în serios.

Magda scutură din cap:

— Nu.

— Eu cred că da, spune Cibi. E când doi oameni ţin un secret, nu-i aşa?

Menahem zâmbeşte. Cibi întotdeauna se aventurează, asta-i place la ea cel mai mult.

— Cam aşa, draga mea, dar o promisiune poate implica mai mult de doi oameni. Vreau ca această promisiune să fie ţinută de toate trei. Livi n-o să înţeleagă, aşa că vă rog să-i tot spuneţi voi despre ea până când o va face.

— Nici eu nu înţeleg, tată, îl întrerupe Magda. Nu spui clar.

— E foarte simplu, Magda, zâmbeşte Menahem. Nimic nu-i face mai multă plăcere decât să vorbească cu fetele lui. Simte o împunsătură în piept; trebuie să ţină minte clipa asta, ziua asta însorită, ochii mari ai celor trei fiice ale sale. Vreau să-mi promiteţi şi să vă promiteţi că întotdeauna o să aveţi grijă una de alta. Că întotdeauna o să vă ajutaţi între voi, orice-ar fi. Că n-o să lăsaţi nimic să vă despartă. Înţelegeţi?

Magda şi Cibi dau din cap afirmativ, iar Cibi întreabă, brusc serioasă:

— Da, tată, dar de ce să vrea cineva să ne despartă?

— Nu spun c-o să se întâmple, vreau doar să-mi promiteţi că, dacă încearcă vreodată cineva să vă despartă, o să vă amintiţi ce-am vorbit azi şi o să faceţi tot ce vă stă în puteri să împiedicaţi asta. Sunteţi mai puternice împreună, să nu uitaţi niciodată.

Menahem simte un nod în gât şi îşi drege glasul.

Cibi şi Magda schimbă o privire. Livi se uită de la surorile ei la tatăl lor, ştiind că s-a încheiat o înţelegere solemnă, dar fără a avea habar ce înseamnă asta.

— Promit, tată, zice Magda.

— Cibi? întreabă Menahem.

— Şi eu promit, tată. Promit să am grijă de surorile mele – n-o să las pe nimeni să le facă rău, ştii doar.

— Da, ştiu, scumpa mea Cibi. Promisiunea asta o să fie un pact între voi trei şi nimeni altcineva. O să-i spuneţi lui Livi despre pactul ăsta când o să fie destul de mare ca să înţeleagă?

Cibi apucă între palme faţa lui Livi, întorcându-i capul, ca s-o privească în

ochi.

— Livi, spune: „Promit.“

Livi își studiază sora. Cibi dă din cap, încurajând-o să rostească cuvântul.

— Plomit, zice Livi.

— Acum spune-i tatei, spune-i „Promit“ tatei, o instruiește Cibi.

Livi se întoarce spre tatăl ei, cu ochii jucând, gata să izbucnească în chicoteli. Zâmbetul lui cald face să i se topească inimioara ei de copil.

— Plomit, tata. Livi plomite.

Strângându-și fetele la piept, el privește peste capul lui Cibi și îi zâmbește celeilalte fete din viața lui, mama fiicelor sale, care stă în pragul casei cu lacrimi scânteindu-i pe obraji.

Are prea multe de pierdut; trebuie să supraviețuiască.

CAPITOLUL 1

Vranov nad Topl’ou,
martie 1942

— Vă rog, spuneți-mi c-o să fie bine, sunt atât de îngrijorată pentru ea! se agită Haia în timp ce doctorul o examinează pe fiica ei de șaptesprezece ani.

Magda se luptă de câteva zile bune cu o febră.

— Da, doamnă Meller, Magda o să fie bine, o liniștește doctorul Kisely.

În micul dormitor se află două paturi: unul în care Haia doarme cu fiica ei mai mică, Livi, și unul pe care Magda îl împarte cu sora ei mai mare, Cibi, când e acasă. Un perete întreg e ocupat de un dulap mare, ticsit de lucrușoare personale ale celor patru femei ale casei. La loc de cinste, flaconul de parfum din sticlă fațetată, cu șnur și ciucure verde-smarald, iar alături o fotografie granulată. Un bărbat arătos stă pe un scaun simplu, cu o fetiță mică pe un genunchi și una ceva mai mare pe celălalt. O altă fetiță, și mai mare, stă în picioare în stânga lui. În dreapta e mama fetelor, odihnindu-și mâna pe umărul soțului ei. Mama și fetele poartă rochii albe de dantelă și împreună alcătuiesc tabloul familiei perfecte – sau, cel puțin, îl alcătuiau.

Când Menahem Meller a murit pe masa de operație, cu glonțul îndepărtat în sfârșit, dar pierzând prea mult sânge pentru a supraviețui, Haia a rămas văduvă și fetele orfane de tată. Iţhak, tatăl Haiei și bunicul fetelor, s-a mutat în căsuța lor pentru a ajuta cu ce poate, iar fratele Haiei, Ivan, locuiește în casa de peste drum.

Haia nu e singură, chiar dacă așa se simte.

În dormitor draperiile grele sunt trase, refuzându-i Magdei, care e scuturată de frisoane, razele strălucitoare ale soarelui de primăvară care trage cu ochiul peste galerie.

— Putem să vorbim în camera cealaltă? întreabă doctorul Kisely, luând-o de braț pe Haia.

Livi, care stă cu picioarele încrucișate pe patul celălalt, se uită cum Haia mai pune un prosop ud pe fruntea Magdei.

— Stai tu cu sora ta? o întreabă mama, și Livi dă din cap că da.

Când adulții ies din cameră, Livi se duce la patul surorii sale și se întinde lângă ea, începând să șteargă transpirația de pe fruntea Magdei cu o cârpă moale, uscată.

— O să te faci bine, Magda. N-o să las să ți se întâmple nimic.

Magda face un efort să zâmbească.

— Asta e replica mea. Sunt sora ta mai mare, *eu* am grijă de tine.

— Atunci fă-te bine.

Haia și doctorul Kisely străbat cei câțiva pași de la dormitor în camera de zi a căsuței. Ușa de la intrare se deschide direct în această încăpere confortabilă, iar în spate e o bucătărioară.

Bunicul fetelor, Iţhak, se spală pe mâini la chiuvetă. Un șir lung de așchii de lemn l-a urmărit din curte, iar mocheta de fetru albastru-deschis care acoperă podeaua e plină de ele. Se întoarce tresărind și stropește cu apă în jur.

— Ce se întâmplă? întreabă el.

— Iţhak, mă bucur că ești aici, vino și stai cu noi.

Haia se întoarce repede spre tânărul doctor, cu teamă-n priviri. Doctorul Kisely zâmbește și o conduce la un scaun de bucătărie, trăgând un altul de la masa mică, să se așeze și Iţhak.

— E foarte bolnavă? întreabă Iţhak.

— O să fie bine. E o simplă febră, și o fată tânără și sănătoasă se recuperează destul de repede după așa ceva.

— Atunci despre ce vreți să vorbim?

Haia flutură o mână între ea și medic.

Doctorul Kisely mai găsește un scaun și se așază.

— Nu vreau să vă speriați de ce-o să vă spun.

Haia dă doar din cap, dorindu-și acum cu disperare ca el să spună ce are de spus. Anii care au trecut de la izbucnirea războiului au schimbat-o: arcada ei cândva netedă s-a ascuțit parcă, și e atât de slabă, încât rochiile atârnă pe ea ca niște rufe ude.

— Ce e, omule? întreabă Iţhak.

Răspunderea pe care o poartă pentru fiica și nepoatele sale l-a îmbătrânit

peste vârsta lui, şi nu are timp de suspans.

— Vreau s-o internez pe Magda în spital…

— Cum? Tocmai aţi spus că se face bine! explodează Haia.

Se ridică, sprijinindu-se de masă.

Doctorul Kisely ridică o mână ca s-o facă să tacă.

— Nu pentru că e bolnavă. Altul e motivul pentru care vreau s-o internez, şi dacă mă ascultaţi, o să vă explic.

— Despre ce Dumnezeu vorbeşti? spune Iţhak. Dă-i drumul!

— Doamnă Meller, Iţhak, aud zvonuri, zvonuri cumplite – se spune că tineri evrei, fete şi băieţi, sunt luaţi să muncească pentru nemţi. Dacă Magda e în spital o să fie în siguranţă, şi vă promit că n-o să las să i se întâmple nimic.

Haia se prăbuşeşte la loc pe scaun, acoperindu-şi faţa cu mâinile. Asta e mult mai rău decât o febră.

Iţhak o bate absent pe spate, dar acum e concentrat, atent să audă tot ce are de spus doctorul.

— Şi mai ce? întreabă el, uitându-se în ochii acestuia şi conjurându-l să fie sincer.

— După cum am zis, zvonuri şi bârfe, nici unele de bine, despre evrei. Dacă vin să vă ia copiii e începutul sfârşitului. Şi *să muncească* pentru nazişti? Habar n-avem ce înseamnă asta!

— Ce putem face? întreabă Iţhak. Deja am pierdut totul – dreptul de a lucra, de a ne întreţine familiile… Ce mai pot să ne ia?

— Dacă ce-am auzit are vreo bază reală, vă vor copiii.

Haia se îndreaptă în scaun. Are faţa roşie, dar nu plânge.

— Şi Livi? Pe Livi cine-o s-o protejeze?

— Se aude că-i vor pe cei de la şaisprezece ani în sus. Livi are paisprezece, nu-i aşa?

— Cincisprezece.

— E încă mică, zâmbeşte doctorul Kisely. Cred că Livi o să fie bine.

— Şi cât o să stea Magda în spital? întreabă Haia. Se întoarce spre tatăl ei: N-o să vrea să meargă, n-o să vrea s-o lase pe Livi. Mai ţii minte, tată, când a plecat Cibi, a pus-o pe Magda să-i promită că o să aibă grijă de surioara lor.

Iţhak o bate uşurel pe mâini pe Haia.

— Dacă e s-o salvăm, trebuie să plece, fie că vrea, fie că nu.

— Cred că vreo câteva zile, poate o săptămână e tot ce ne trebuie. Dacă zvonurile sunt adevărate, o să se întâmple curând, şi pe urmă o aduc acasă. Dar Cibi? Ea unde e?

— O, ştiţi, e plecată în Hachshara1.

1. *Ad litteram*, „pregătire“, în limba ebraică. (N. red.)

Haia nu ştie ce să creadă despre Hachshara, un program de instruire menit să-i înveţe pe tineri ca Cibi abilităţile necesare pentru a începe o viaţă nouă în Palestina, departe de Slovacia şi de războiul care devastează Europa.

— Tot mai învaţă să lucreze pământul? glumeşte doctorul, dar nici Haia, nici Iţhak nu zâmbesc.

— Dacă e să emigreze, asta o să găsească atunci când o să ajungă acolo – o grămadă de pământ fertil care aşteaptă să fie însămânţat, zice Iţhak.

Haia însă rămâne tăcută, pierdută în gânduri. O copilă în spital, alta destul de mică încât să scape din ghearele naziştilor. Iar cea de-a treia, Cibi, fiica cea mare, face parte acum dintr-o mişcare sionistă de tineret angajată în misiunea de a crea, cândva, o patrie a evreilor.

Deja prinsese rădăcini în ei toţi ideea că au nevoie de un pământ al făgăduinţei acum, cu cât mai curând, cu atât mai bine. Dar, îşi spune Haia, măcar toate fetele ei sunt deocamdată în siguranţă.

CAPITOLUL 2

Zona împădurită de lângă Vranov nad Topl’ou,
martie 1942

Cibi se lasă pe vine, în timp ce o bucată de pâine îi zboară pe deasupra capului. Se încruntă la tânărul care a aruncat-o, dar ochii ei scânteietori spun altceva.

N-a ezitat când a venit chemarea, răspunzând cu râvnă dorinței de a-și croi o viață nouă pe meleaguri noi. Într-un luminiș din mijlocul pădurii, departe de ochii curioșilor, au fost construite căsuțe pentru dormit, o sală comună și o bucătărie. Aici, câte douăzeci de adolescenți învață să se descurce singuri, trăind și muncind laolaltă într-o comunitate mică și pregătindu-se pentru o viață nouă pe pământul făgăduinței.

Persoana responsabilă pentru această șansă este unchiul unuia dintre băieții care participă la instruire. Deși s-a convertit de la iudaism la creștinism, Josef e plin de compasiune față de situația evreilor din Slovacia. Om bogat, el a achiziționat o bucată de teren în pădurea de la marginea orașului, un loc sigur în care băieții și fetele să se adune și să se antreneze. Josef are o singură regulă: în fiecare vineri dimineață toată lumea trebuie să se ducă acasă, înainte de Șabat, și să nu se mai întoarcă până duminica.

În bucătărie, Josef oftează când îl vede pe Yosi aruncând cu o coajă de pâine în Cibi. Pentru acest grup s-au făcut deja aranjamente de călătorie – va pleca în două săptămâni. Tabăra lui de instrucție funcționează: opt grupuri au plecat deja în Palestina – și ei stau și se prostesc.

— Dacă n-o să ne omoare căldura din Palestina, o să ne omoare mâncarea ta, Cibi Meller! îi strigă atacatorul ei. Poate ar trebui să te limitezi la a *cultiva* câte ceva de mâncare.

Cibi se repede la tânăr și îi cuprinde gâtul cu brațul.

— Dacă mai arunci cu lucruri în mine, nu mai apuci să ajungi în Palestina,

îi spune, strângând uşor.

— Gata, le zice Josef. Terminaţi şi ieşiţi afară. Exerciţiul începe în cinci minute. Face o pauză. Cibi, mai ai nevoie să stai în bucătărie ca să te perfecţionezi în ştiinţa de a face pâine?

Dându-i drumul lui Yosi, Cibi ia poziţie de drepţi.

— Nu, domnule, nu cred că o să mă perfecţionez indiferent cât timp o să stau în bucătărie.

În timp ce vorbeşte, numeroase scaune se aud frecându-se de podeaua de lemn din sufrageria improvizată – tinerii evrei şi evreice se grăbesc să termine de mâncat, nerăbdători să iasă şi să-şi reînceapă antrenamentele.

Formând şiruri neregulate, ei iau poziţie de drepţi când se apropie profesorul lor, Josef, radiind. E mândru de bravii lui recruţi, atât de dornici să pornească într-o călătorie periculoasă, lăsându-şi în urmă familiile, ţara, în timp ce războiul şi ocupaţia nazistă fac ravagii în jurul lor. Mai bătrân, mai înţelept, el a prevăzut viitorul evreilor din Slovacia şi a pus la punct Hachshara, crezând că e singura lor şansă dacă e să supravieţuiască celor ce vor veni.

— Bună dimineaţa, spune Josef.

— Bună dimineaţa, domnule! răspunde corul de recruţi.

— Şi a încheiat Domnul legământ cu Avram, zicând…? începe el, căutând să vadă cât de bine cunosc versetele din prima carte a Bibliei.

— „Urmaşilor tăi voi da pământul acesta de la râul Egiptului până la râul cel mare al Eufratului“2, răspunde grupul.

2. Facerea, 15:18. (N. tr.)

— Şi a zis Domnul către Avraam…?

— „Ieşi din pământul tău, din neamul tău şi din casa tatălui tău şi vino în pământul pe care ţi-l voi arăta Eu“3, termină ei fraza.

3. Facerea, 12:1. (N. tr.)

Solemnitatea momentului e întreruptă de huruitul unui camion care traversează cu greutate luminişul. După ce trage aproape, din el coboară un fermier de-ai locului.

— Yosi, Hannah, Cibi, spune Josef, voi sunteţi primii la lecţiile de şofat

azi. Și, Cibi, nu-mi pasă ce fel de bucătăreasă eşti, dar trebuie să înveţi să conduci un camion. Atacă-l cu acelaşi avânt cu care te-ai repezit mai devreme la gâtul lui Yosi, şi cât ai clipi o să-i înveţi tu pe alţii. Vreau ca fiecare dintre voi să exceleze în ceva, ca să puteţi ajuta la instrucţie. S-a înţeles?

— Da, domnule!

— Acum voi, ceilalţi, mergeţi la magazie. Sunt o grămadă de unelte agricole pe care o să învăţaţi să le folosiţi şi să le întreţineţi.

Cibi, Hannah şi Yosi se adună la uşa camionului.

— Bun, Cibi, tu eşti prima. Încearcă să nu-l strici înainte să încercăm şi eu, şi Hannah, zice Yosi şugubăţ.

Cibi înaintează spre Yosi şi din nou un braţ se strânge în jurul gâtului acestuia.

— O să conduc pe drumurile Palestinei înainte să găseşti tu viteza întâi, se răsteşte ea în urechea lui.

— Gata, potoliţi-vă. Cibi, urcă – eu trec în partea cealaltă, le spune fermierul.

În timp ce Cibi se urcă în camion, Yosi o împinge din spate. Pe jumătate înăuntru, pe jumătate afară, Cibi se gândeşte ce să facă. Hotărăşte că o să-l ajute la fel pe Yosi să urce când o să-i vină rândul.

Yosi şi Hannah râd în hohote când Cibi, la volanul camionului, bagă motorul în viteză şi porneşte în salturi pe drum. De la fereastra şoferului, se întinde un braţ cu degetul mijlociu ridicat.

CAPITOLUL 3

Vranov nad Topl’ou,
martie 1942

— Livi, nu te mai tot uita pe fereastră, o roagă Haia. Magda o să vină acasă când o să se simtă destul de bine ca să iasă din spital.

Nu e sigură că a făcut bine trimițând-o acolo pe Magda. Ca întotdeauna, își dorește ca Menahem să fi fost în viață. Știe că nu e rațional, dar simte că războiul, nemții, capitularea țării ei în fața naziștilor, nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat dacă el ar fi trăit.

— Bine, mama, dar ai zis că nu e așa de bolnavă, atunci de ce mai e în spital? Au trecut atâtea zile, se smiorcăie Livi, și Haia își dorește să găsească și altă întrebare de pus mamei sale. Pe asta a auzit-o și a răspuns la ea de mult prea multe ori.

— Știi care-i răspunsul, Livi. Doctorul Kisely a fost de părere că, dacă se odihnește câteva zile fără s-o cocoloșești tu, o să se facă bine mai repede.

Haia își îngăduie un mic surâs.

— N-o cocoloșeam! sare Livi.

Acum, bosumflată, se îndepărtează de fereastră, lăsând draperia să cadă spre a ascunde vederii o lume care devine tot mai nelămurită și mai amenințătoare. Mama ei o lasă tot mai greu să iasă din casă, chiar și la cumpărături, și nici nu vrea să-i dea voie să se vadă cu prietenii ei, explicându-i că Garda Hlinka e peste tot și abia așteaptă să încolțească tinere evreice ca ea.

— Mă simt ca o prizonieră aici! Când vine Cibi acasă?

Livi invidiază libertatea lui Cibi, planurile sale de a pleca pe pământul făgăduinței.

— O să fie acasă peste două zile. Dar nu mai sta la fereastră.

Bătăi puternice în ușa de la intrare îl fac pe Iţhak să vină în fugă din

bucătărie, unde sculptează o stea a lui David dintr-o bucată de lemn. Îndreptându-se spre ușă, Haia ridică mâna.

— Nu, tată, lasă-mă pe mine să deschid.

La ușă sunt doi tineri din Garda Hlinka. Haia tremură. Poliția statului și, mai important, soldații lui Adolf Hitler se află în fața ei în uniformele lor negre, amenințătoare. Ei n-o protejează nici pe ea, nici pe vreun alt evreu din Slovacia.

— Visik, ziua bună, ce mai faci? Și ce mai face Irene, mama ta?

Haia refuză să se arate speriată. Știe de ce au venit.

— E bine, mulțumesc…

Celălalt soldat face un pas înainte. E mai înalt, evident agresiv și mult mai amenințător decât colegul lui.

— Nu ne aflăm aici ca să schimbăm amabilități. Sunteți doamna Meller?

— Știi bine că sunt. Haia își simte inima în gât. Așadar, ce pot să fac pentru voi, băieți?

— Nu ne spuneți băieți! Soldatul mai în vârstă practic își scuipă cuvintele. Suntem patrioți din Garda Hlinka în exercițiul funcțiunii.

Haia știe că astea-s prostii. N-au nimic patriotic în ei. Instruiți de SS, acești tineri s-au întors împotriva propriului popor.

— Îmi pare rău, n-am vrut să vă jignesc. Cu ce pot să vă ajut?

Haia rămâne calmă, sperând că nu-i văd tremurul mâinilor.

— Aveți fiice?

— Știți bine că am.

— Sunt aici?

— Acum, vreți să spuneți?

— Doamnă Meller, vă rog să ne spuneți dacă locuiesc cu dumneavoastră *chiar acum*.

— Livi, cea mică, locuiește acum pe moment.

— Unde sunt celelalte?

Al doilea soldat mai face un pas.

— Magda e în spital. E foarte bolnavă și nu știu când o să se întoarcă acasă, iar Cibi… ei bine, Visik, tu știi ce face Cibi și de ce nu e aici.

— Vă rog, doamnă Meller, să nu-mi mai spuneți pe nume, nu mă cunoașteți, îi spune Visik, stânjenit de familiaritatea ei față de colegul lui.

— Livi, atunci, trebuie să se prezinte la sinagogă vineri, la ora cinci. În timp ce vorbește, cel de-al doilea soldat trage cu ochiul în casă peste capul Haiei. Poate să ia o valijoară cu ea. De acolo, va fi dusă să lucreze pentru germani. Trebuie să vină singură, neînsoțită de nimeni. Înțelegeți ordinul pe care vi l-am dat?

— Tocmai v-am spus! Haia e brusc îngrozită, îi ard ochii. Nu puteți s-o luați pe Livi – are abia cincisprezece ani. Haia întinde mâinile spre Visik, implorându-l. E doar un copil!

Cei doi bărbați fac un pas în spate, neștiind prea bine de ce e în stare Haia. Al doilea soldat pune mâna pe pistolul din toc.

Iţhak înaintează şi o trage pe Haia înăuntru.

— Astea sunt ordinele – numele fiicei dumneavoastră va fi pe lista fetelor care urmează să fie transportate.

Visik se apleacă şi şuieră:

— Va fi mai rău pentru ea dacă nu apare.

Îşi umflă pieptul, vrând să-şi recâştige autoritatea, şi îşi atinge bărbia, râzând triumfător în timp ce se îndepărtează pe alee.

Haia se uită la Livi, acum ghemuită în braţele bunicului ei. Chipul îndurerat al lui Iţhak nu poate ascunde furia şi vinovăţia pe care le simte pentru că nu-şi poate ocroti nepoata mai mică.

— Nu-i nimic, bunicule, mamă, pot să mă duc să lucrez pentru germani. Sunt sigură că n-o să dureze mult. În fond, e doar o muncă – cât de greu poate să fie?

Deodată, camera se întunecă. Lumina soarelui, care pătrundea prin fereastră mai devreme, e acum blocată de nori negri, abia mai prefirându-se printre draperiile trase, un tunet scutură casa şi, într-o clipă, o ploaie grea începe să răpăie pe acoperiş.

Haia se uită la Livi, mica sa luptătoare cu ochi albaştri şi bucle uşoare, atât de hotărâtă. Livi surprinde privirea mamei sale, dar Haia e cea care se întoarce, mototolindu-şi poala rochiei în mâini – un semn, semnul ei, că e zdrobită pe dinăuntru, şi durerea fizică din piept e o recunoaştere a neputinţei.

Nu există cuvinte. În drum spre dormitor, Haia atinge braţul lui Livi, cu ochii plecaţi. Livi şi bunicul Iţhak aud uşa camerei închizându-se.

— Să…?

— Nu, Livi, las-o în pace. O să iasă când o să fie pregătită.

CAPITOLUL 4

Vranov nad Topl'ou,
martie 1942

— Ce faci, Livi? Te rog, ia lumânările alea din fereastră!

Ștergându-și mâinile de făină pe șorț, Haia vine spre Livi. De ce insistă să tot stea la fereastră? Au trecut două zile de când soldații din Garda Hlinka i-au spus că trebuie să renunțe la fiica sa cea mică. Mai au doar seara asta împreună sub același acoperiș. Închizând ochii, Haia se dojenește. De ce a trebuit s-o certe? De ce și-a petrecut ultimele câteva zile aproape în tăcere, absorbită de durerea ei, când ar fi trebuit să petreacă aceste ceasuri prețioase vorbind cu Livi, iubind-o pe Livi?

— Nu, mama, trebuie să le las în fereastră. Îi luminez lui Cibi drumul spre casă.

— Dar știi că n-avem voie…

— Nu-mi pasă! Ce-o să se întâmple, o să mă ia? O s-o facă oricum mâine! Dacă e ca asta să fie ultima mea seară în casa mea pentru un timp, vreau lumânări în fereastră.

În timpul acestui schimb de cuvinte, Cibi s-a apropiat de casă, nevăzută de mama și sora ei. Dă buzna pe ușă, strigând:

— Pisicuțo, unde ești?

Livi chițăie de încântare și se repede în brațele lui Cibi. Haia încearcă din greu, dar nu izbutește să-și rețină lacrimile.

— Am auzit pasul blând al nepoatei mele mai mari intrând în casă? întreabă Iţhak, cu tandreţea şi umorul lui caracteristice.

Haia și Iţhak li se alătură lui Cibi și Livi într-o îmbrățișare strânsă.

— Mamă, am simţit mirosul mâncării tale din capătul străzii. Mă hrănesc cu propria mâncare de mult prea multă vreme – mor de foame!

— Și totuși iată-te, ești încă în viață, glumește Iţhak.

Haia o lasă pe Livi să-i spună surorii ei despre internarea Magdei în spital, asigurând-o că doctorul Kisely a zis că va fi bine. După ce Livi termină, Haia îi face semn din cap lui Iţhak.

— Livi, spune el, vino să mă ajuţi să aduc nişte lemne de foc din curte. O să fie o noapte rece şi vrem să ţinem cald în bucătărie.

— Trebuie? Cibi abia a venit şi vreau să aud totul despre aventurile ei, geme Livi.

— E destul timp pentru asta. Hai, vino, ajută un om bătrân!

După ce uşa s-a închis în urma lui Iţhak şi Livi, Cibi se întoarce spre mama sa.

— Bun, ce se petrece?

— Vino cu mine, spune Haia, conducând-o în dormitor şi trăgând uşa după ele.

— Mamă, mă sperii. Te rog!

Haia trage adânc aer în piept.

— Sora ta pleacă să lucreze pentru germani, au venit cei din Hlinka după ea. Haia nu poate să se uite la Cibi, dar face un efort. I s-a ordonat să fie la sinagogă mâine. Nu ştiu unde o s-o ducă, dar sperăm că nu va fi pentru multă vreme şi că… că…

Haia se lasă greu pe pat, dar Cibi rămâne în picioare, privind locul ocupat până atunci de mama ei.

— Dar nu se poate. E doar un copil – ce poate ea să facă pentru germani? spune fata, mai mult pentru sine decât către mama sa. Nu poate să ne ajute unchiul Ivan?

Haia suspină cu faţa în mâini.

— Nu poate să ne ajute nimeni, Cibi. Eu… eu n-am putut să-i împiedic. N-am putut…

Cibi se aşază lângă mama ei şi îi dă la o parte mâinile de pe faţă.

— Mamă, am promis să am grijă de surorile mele. Nu-ţi mai aduci aminte?

În jurul unei mese luminate de lumânări, membrii familiei Meller mănâncă împreună, fiecare dintre ei întrebându-se când o să mai poată face asta. Se spun rugăciuni pentru Magda, pentru tatăl lor dispărut şi pentru soţia decedată a lui Iţhak, bunica lor. Încearcă să se bucure unul de altul, cum au făcut mereu, dar ceea ce urmează planează ca o umbră imensă deasupra

mesei lor.

Când farfuriile se golesc, Haia se întinde și-o ia de mână pe Livi. Cibi întinde o mână spre Iţhak, care stă lângă ea, și pe cealaltă spre mama sa. Livi îl ia de mână pe bunicul ei, uitându-se peste masă la Cibi. Cercul familiei e strâns. Cibi susţine privirea lui Livi. Haia nu ridică ochii, în timp ce lacrimile îi șiroiesc liber pe faţă. Abia când ea nu-și mai poate reţine suspinele, fetele se uită la mama lor. Iţhak se desprinde din cerc ca s-o îmbrăţișeze.

— Strâng eu, spune Livi liniștit, ridicându-se de la masă.

Când ridică o farfurie, Cibi i-o ia din mână.

— Lasă, pisicuţo, o fac eu. Ce-ar fi să te duci să te pregăteşti de culcare?

Cum nici Haia, nici Iţhak nu obiectează, Livi iese încet din cameră.

Cibi pune farfuria la loc pe masă.

— Merg cu ea, șoptește. E cea mai mică, nu poate să plece singură.

— Ce vrei să spui?

Faţa lui Iţhak se boţește de nedumerire.

— Mâine merg cu Livi. O să am grijă de ea, și apoi o să v-o aduc înapoi. N-o să i se întâmple nimic rău cât trăiesc eu.

— Dar au doar numele *ei*; s-ar putea să nu te lase să mergi, suspină Haia.

— N-o să mă poată împiedica, mamă, știi asta. Când Cibi vrea ceva, obţine. Tu ai grijă de Magda până ne întoarcem noi.

Cibi își ridică bărbia. Hotărârea a fost luată. Lumina lumânării îi prinde roșul din păr și scânteierea din ochii săi mari și verzi.

— Nu-ţi putem cere să faci asta, spune Iţhak încet, privind spre ușa dormitorului.

— Nici nu-i nevoie, spun eu că merg. Acum trebuie să pregătim două valijoare.

Haia se ridică de pe scaun ca să-și îmbrăţișeze întâia născută, șoptindu-i în părul des: Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc.

— Am pierdut ceva?

Livi șovăie în ușa dormitorului, nevenindu-i să înainteze în cameră, unde tensiunea din aer e palpabilă. Iţhak se duce la ea și o împinge cu blândeţe înapoi la masă, așezând-o pe scaun.

— Pisicuţo, ce crezi, vin cu tine mâine! îi face cu ochiul Cibi. Doar nu credeai că o să te las să te distrezi numai tu, nu?

— Ce vrei să spui? N-au numele tău, numai pe al meu!

Livi pare la fel de nedumerită cum a fost și Iţhak cu câteva clipe în urmă. O părăsește curajul: se chinuie să rostească cuvintele, își trage nasul, încercând să-și reţină lacrimile.

— Lasă asta în grija mea, bine? Tot ce trebuie să știi tu e că de-acum încolo suntem împreună în povestea asta. Cine altcineva să te bruftuluiască atunci când nu te porți frumos?

Livi se uită la mama și la bunicul ei.

— I-ați spus voi să vină cu mine?

— Nu, nu, pisicuțo, nu mi-a cerut nimeni să fac asta, vreau eu. Insist – mai ții aminte că i-am promis tatei că o să rămânem mereu împreună? Magda e bolnavă, și n-avem ce face, dar tu și cu mine o să ne ținem promisiunea și o să ne întoarcem acasă cât ai clipi.

— Mamă?

Haia cuprinde chipul lui Livi între palme.

— Sora ta o să meargă cu tine, Livi. Înțelegi? Nu trebuie să faci asta singură.

— De-ar fi Menahem aici, el ar ști ce să facă pentru a-și apăra fiicele, spune Iţhak, cu glasul înecat de lacrimi.

Haia, Cibi și Livi îl privesc pe bătrân, care începe să plângă. Este evident că se simte vinovat că nu are nici o putere ca să le protejeze pe fete.

Cele trei femei îl cuprind într-o îmbrăţişare.

— Bunicule, tu ești singurul tată pe care mi-l amintesc – m-ai ocrotit toată viața, și știu că o să veghezi asupra mea și a lui Cibi, chiar și când n-o să fim cu toții împreună. Nu plânge, te rog, avem nevoie de tine aici, ca să ai grijă de mama și de Magda, îi spune Livi.

— Menahem, dacă ar mai fi cu noi, n-ar putea să facă mai mult decât tine, tată, adaugă Haia. Tu ne-ai protejat și ai avut grijă de noi de când a murit el, trebuie să fii convins de asta!

Pentru prima dată, Cibi nu are nimic de spus. Șterge lacrimile de pe obrajii lui Iţhak, lăsând gestul să spună cuvintele pe care ea nu le poate găsi.

Livi împrăștie tensiunea, uitându-se de la un membru al familiei la altul, apoi privirea îi poposește asupra mesei.

— Să strâng aici?

Iţhak începe imediat să stivuiască farfuriile.

— Strâng eu. Voi odihniţi-vă, fetelor.

Cibi intră în dormitor, dar nu începe să se dezbrace.

— S-a întâmplat ceva? o întreabă Haia din pat.

Livi e ghemuită lângă mama ei.

— Am şi eu loc acolo? Aş vrea să dorm cu voi în noaptea asta.

Haia dă pătura la o parte, în timp ce Cibi se schimbă, apoi cele trei se strâng una lângă alta, pentru ultima lor noapte împreună. Cibi se uită la patul gol al Magdei şi poate doar să-şi imagineze cât de tare se va supăra aceasta când va descoperi că a fost lăsată în urmă. Se gândeşte la promisiunea făcută tatălui lor că vor rămâne împreună, dar ce altceva ar putea face?

După ce fetele au adormit, Haia se ridică în pat, cuprinzându-şi umerii cu mâinile ca să se apere de frigul din cameră. În seara aceasta, draperiile grele n-au fost trase, şi luna aruncă cioburi de lumină pe chipurile fiicelor ei.

Mici teancuri de haine: rochii, pulovere, ciorapi şi lenjerie de corp groase sunt aşezate pe paturi. Haia ia fiecare articol de îmbrăcăminte, îl examinează, amintindu-şi când a fost făcut sau cumpărat, apoi îl pune într-una din cele două valijoare. Au grijă să nu ia chiar hainele cele mai bune – Haia a insistat ca acestea să rămână în şifonier şi să le aştepte. Totuşi, a fost atentă la hainele pe care le preferă fetele ei. Cibi nu se îmbracă decât în fuste şi bluze de aceeaşi culoare – alegerile ei în materie de modă sunt o sursă de multe capricii pentru Magda, care e nevoită să poarte ce rămâne de la Cibi, în timp ce ea nu-şi doreşte decât rochii drăguţe, înflorate, cu eşarfe asortate. Şi Livi preferă rochiile, dar dintr-o perspectivă mai pragmatică: durează mai mult să-ţi pui două piese decât o singură rochie – ce pierdere de timp! Trei rochii sunt împachetate pentru Livi, împreună cu o serie de eşarfe care să-i nu-i lase părul zburlit să-i intre în ochi.

Iţhak intră în încăpere cu câteva mici conserve de sardine şi o prăjitură sub braţ, prăjitura pe care Haia a făcut-o pentru a sărbători Şabatul mai târziu, o cină de Şabat la care nici Cibi, nici Livi nu vor fi prezente. Împingând un pic hainele, pune mâncarea pe pat.

— Bunicule, vrei s-o duci pe Livi afară? Sunt sigură că i-ar plăcea să se plimbe cu tine. Putem să ne ocupăm eu şi mama de asta, spune Cibi.

— Eu nu pot să vă ajut? întreabă Livi.

— Ne descurcăm, pisicuțo. Du-te cu bunicul.

Livi suferă s-o vadă pe mama ei atât de tristă, așa că nu protestează.

— Mie să nu-mi puneți prăjitură, știți că nu prea-mi place. Păstreaz-o pentru tine și bunicul, zice ea.

Cibi e sfâșiată la gândul că va părăsi Hachshara fără să le spună unde se duce. O s-o aștepte înapoi duminică. Se gândește la Yosi, la ochii lui zâmbitori… cât o să fie plecată? Palestina va trebui să mai aștepte deocamdată, dar va pleca într-o zi, cu surorile ei, și chiar cu mama și bunicul.

— Mamă, avem nevoie doar de câteva lucruri, nu de toate astea! Și ne trebuie haine mai rezistente la purtat – pulovere groase, în caz că-i frig noaptea, o haină de fiecare. Te rog, pune rochiile alea la loc.

Haia se trezește zâmbind, în ciuda suferinței.

— Ești înțeleaptă, draga mea Cibi. Știu c-o să găsești o cale s-o protejezi pe sora ta. Oftează, apoi își amintește ceva ce voia să-i spună lui Cibi: Te rog să faci cum ți se spune cât ești plecată – ți-a mers toată viața cu noi să ne tot răspunzi, dar cred că acum nu e momentul să spui tot ce gândești.

— Nu știu ce vrei să zici, îi răspunde Cibi, încercând să-și rețină un chicotit.

— Eu cred că știi exact ce-ți cer. Gândește înainte de a vorbi, atâta tot.

— O să fii fericită dacă-ți spun că o să fac tot ce-mi stă în puteri?

— Da. Acum hai să terminăm de făcut valizele astea. Trebuie să facem loc în ele și pentru ceva de mâncare.

— Dar cu siguranță vom primi hrană! exclamă Cibi. O să avem nevoie și de cărți – o să aleg câteva.

Se duce în camera de zi ca să se uite la cărțile de pe rafturi.

— Adu-mi niște ceai de tei să vi-l pun în bagaj; o să puteți să-l puteți bea și rece, îi strigă Haia. Dacă tu sau Livi n-o să vă simțiți bine vreodată, e miraculos.

Rămasă singură în cameră, Haia ridică din nou câte o nouă haină, îngropându-și fața în fiecare și inhalând mirosul atât de familiar al fetelor ei. Își spune că trebuie să fie puternică: fiicele ei sunt curajoase și o să facă tot ce le-or cere germanii, apoi o să vină acasă. Magda o să înțeleagă de ce n-a fost trimisă și ea. Războiul o să se termine și viața o să revină la normal. Poate

chiar înainte de Hanuca.

CAPITOLUL 5

Spitalul din Humenné,
martie 1942

— Vreau să vorbesc cu doctorul Kisely, îi cere Magda, pe jumătate ridicată din pat, infirmierei care se ocupă de o femeie mai în vârstă, două paturi mai încolo.

Cele două şiruri de paturi metalice din salon sunt complet ocupate. Zgomotele – sforăituri, tuse, strigăte şi gemete – fac imposibil somnul pe o perioadă de timp ceva mai lungă. Magda a înţeles ce înseamnă să ai unul dintre acele paravane textile cu ramă de lemn în jurul patului: e pe cale să i se întâmple ceva neplăcut unui pacient. Pe noptiera micuţă se află o fotografie cu familia ei.

La intrarea în salon e un birouaş la care acum stă sora de gardă, supraveghindu-şi domeniul şi dând instrucţiuni.

— Bagă-te la loc în pat, Magda. Doctorul Kisely o să vină la vizită în scurt timp, o să-l vezi atunci.

— Nu vreau să mă bag în pat, vreau să plec acasă. Mă simt bine!

— Dacă nu faci cum îţi zic, o să-i spun doctorului Kisely că ai fost recalcitrantă.

Cu îndărătnicia adolescenţilor din toate timpurile, Magda îşi trage picioarele la loc în pat şi şi le aşază încrucişate deasupra păturii, oftând adânc. Plictisită şi mai mult decât nedumerită privind motivul pentru care se află încă acolo – de ieri nu mai are febră – tânjeşte să ajungă acasă, la mama, la bunicul şi la Livi. Mama ei n-a vizitat-o nici măcar o dată, ceea ce i-a sporit senzaţia de îngrijorare: ceva e în neregulă, dar ce? Îşi doreşte din nou ca mama s-o fi lăsat să meargă cu Cibi la Hachshara, dar, ca fiică mijlocie mereu ascultătoare, ajutorul ei în gospodărie este nepreţuit.

E încă pierdută în gânduri când doctorul Kisely intră în salon şi se apropie

de primul pacient.

— Domnule doctor! exclamă Magda.

Asistenta dă fuga la ea, spunându-i să tacă și să-și aștepte rândul.

Doctorul Kisely vede schimbul de replici și îi spune câteva cuvinte pacientului său, apoi se îndreaptă spre Magda.

— Bună dimineața, Magda. Cum te simți astăzi?

— Bine, domnule doctor. N-am absolut nimic și vreau să plec acasă acum. Mama și bunicul au nevoie de mine.

Doctorul Kisely își scoate stetoscopul din jurul gâtului și îi ascultă pieptul Magdei. Femeile din paturile de lângă al ei se întind să vadă ce face, să audă ce spune. Toată lumea se plictisește de moarte în spital.

— Îmi pare rău, Magda, dar încă ai o mică infecție în piept. Nu e încă timpul să pleci acasă.

— Dar *mă simt* bine, insistă ea.

— Nu vrei să-l asculți pe domnul doctor? o dojenește sora medicală.

Doctorul Kisely se așază pe patul Magdei și îi face semn să se aplece.

— Magda, vreau să mă asculți, îi șoptește. Ar fi mai bine pentru tine și familia ta să mai stai aici câteva zile. N-am vrut să-ți spun așa, dar văd că nu am de ales.

Ochii albaștri ai Magdei se măresc de spaimă. Doctorului Kisely îi pare mult mai tânără decât cei șaptesprezece ani ai ei: așa cum arată în cămașa de noapte subțire, cu părul împletit, ar putea la fel de bine să aibă treisprezece sau paisprezece. Dă din cap, pentru ca medicul să continue; a avut dreptate, se întâmplă ceva foarte ciudat.

— Nu vreau să te sperii, dar lucrurile stau cum stau. Doctorul oftează și se uită la stetoscopul din mâinile lui, apoi înfruntă iar privirea Magdei. Garda Hlinka adună tinerele evreice și le ia să lucreze pentru germani. Vreau să te țin alături de familia ta dacă pot și, dacă ești în spital, ești în siguranță. Înțelegi?

Ochii Magdei se mută de la doctor la asistentă. Citește îngrijorare și sinceritate pe fețele lor. Ea însăși a auzit zvonuri despre faptul că nemții au nevoie de tineri care să lucreze pentru ei, doar că nu și-a imaginat niciodată că acești „tineri“ ar putea să fie ea și surorile sale. Inima începe să-i bată nebunește. Surorile ei! O fi în siguranță Cibi în pădure? Dar Livi?

— Surorile mele! icnește ea, cuprinsă acum de o frică atât de puternică, încât vocea abia i se mai aude.

— Stai liniștită, Magda. Cibi nu-i acasă, iar Livi e prea tânără. Trebuie doar să stai aici până când gărzile vor fi găsit destui tineri pe care să-i trimită, iar după aceea te duci acasă. Mai trebuie să fii puternică puțin. Lasă personalul de aici să aibă grijă de tine. Adu-ți aminte că mama și bunicul tău au fost de acord, așa că, te rog, nu-i dezamăgi.

Asistenta o ia de mână și îi zâmbește liniștitor, dar Magda nu e liniștită. I-a promis ceva tatălui ei, a făcut un pact cu surorile sale, și acum fiecare dintre ele e în alt loc, fără a avea cum să știe ce se întâmplă cu celelalte.

Nu poate decât să dea din cap ca să arate că se învoiește să rămână în spital. Se întinde în patul ei îngust și privește fix tavanul, cu ochii scăldați în lacrimi de furie și frustrare – și teamă.

CAPITOLUL 6

Vranov nad Topl’ou,
martie 1942

— Nu te uita înapoi, te rog, Livi. Te implor, nu te uita înapoi, îi tot spune Cibi surorii sale.

Fetele ies de pe aleea din faţa casei şi păşesc pe stradă. În uşă, mama lor plânge în braţele bunicului. Livi *se uitase* înapoi când închisese poarta. Icnetul ei de durere la vederea nefericirii mamei sale a fost ca un pumnal în inima lui Cibi, dar trebuie să fie puternică pentru Livi, pentru mama lor.

Cibi îşi îndreaptă spatele şi, mutându-şi valijoara dintr-o mână într-alta, o prinde pe Livi de talie, şi cele două fete se îndepărtează.

— Continuă să mergi şi atât, ţine pasul cu mine, te descurci bine, Livi. O să ne întoarcem acasă cât ai clipi.

E o amiază luminoasă de primăvară. Aerul e limpede şi răcoros, cerul, de un albastru intens. Buclele şaten-închis ale lui Livi scânteiază în soare, iar onduleurile lui Cibi saltă graţios în timp ce merge. Sunt conştiente că vecinii stau în grădinile lor şi le privesc pe ele şi pe celelalte tinere evreice îndreptându-se spre sinagogă. Instinctiv, poate chiar cu încăpăţânare, Livi şi Cibi privesc drept înainte.

Cibi nu e sigură că vorbele sale de alinare au vreun efect asupra lui Livi. Sora ei se sprijină de ea, tremurând uşor. Unde se duc? Ce se aşteaptă de la ele? Dar întrebarea care o chinuie mai mult decât oricare alta se referă la Livi: o să i se permită să rămână cu sora ei?

La cincisprezece ani, micuţă pentru vârsta sa, cum o să se descurce Livi singură?

— Ar trebui să fie şi Magda aici, cu noi, spune Livi deodată, după o lungă meditaţie. N-am zis că o să fim mereu împreună?

— Magda e în siguranţă, acum asta-i important. Tu şi cu mine ne avem una

pe cealaltă – o să ne facem treaba, o să ne întoarcem acasă şi atunci o să fim împreună.

— Şi pactul nostru, Cibi, să nu ne despărţim niciodată…?

— Acum nu e nimic de făcut.

Cibi n-a vrut ca vorbele să-i sune atât de tăios: Livi începe să plângă.

— Promite-mi, Cibi, spune ea printre suspine, promite-mi că o să ne întoarcem acasă şi o să fim iar cu Magda, mama şi bunicul!

— Pisicuţa mea scumpă, îţi promit că într-o zi, curând, o să păşim iar pe strada asta, în drum spre casă. Doar că nu ştiu când – dar o să te apăr până la ultima suflare, care va veni peste foarte mult timp. Mă crezi, Livi?

— Sigur că te cred. Lacrimile lui Livi s-au oprit pentru o clipă. O strânge de braţ pe sora ei. Tu eşti Cibi. Nimic n-o împiedică pe Cibi să obţină ce vrea!

Cele două surori schimbă câte un surâs vag.

Cibi se uită la celelalte fete care poartă valijoare ca ale lor şi merg în aceeaşi direcţie. Le vede mamele plângând în hohote trase înapoi în casă de taţii îndureraţi. Trec printr-un coşmar. Unele fete sunt singure, altele cu surorile sau verişoarele lor, dar nimeni nu traversează strada ca să meargă alături de ele. Cumva, ştiu că această călătorie trebuie s-o facă singure.

— Livi, de ce nu sunt şi băieţi? întreabă Cibi.

— Poate că pe băieţi i-au luat deja.

— Am fi auzit dac-ar fi fost aşa. Atunci de ce numai fete, Cibi? Cu ce le pot fi de folos fetele când e vorba de muncă grea?

Cibi râde forţat, doar ca să scadă tensiunea.

— Poate că cineva şi-a dat seama că putem să facem tot ce nu pot să facă băieţii.

Ordinele fuseseră clare: să se prezinte la sinagogă în ziua de Şabat, la ora cinci după-amiază. Le întâmpină priveliştea unor soldaţi din Garda Hlinka stând de o parte şi de alta a uşii şcolii de lângă clădirea principală. E de fapt o sală de clasă mare, unde fetele, încă din copilărie, au primit educaţie religioasă. Cibi, ca întotdeauna, e copleşită de veneraţie în faţa sinagogii, edificiul înalt în care ea şi familia ei s-au rugat şi au fost alinate de prieteni după moartea tatălui şi a bunicii lor. Mereu a fost un loc în care s-a simţit în siguranţă printre ai ei, dar astăzi nu-i mai oferă nicidecum această liniște.

Naziştii au distrus-o. Garda Hlinka a distrus-o.

Fetele sunt mânate în clasă, în timp ce se ţipă la cei câţiva părinţi care au decis să nu respecte ordinul de a sta deoparte: sunt loviţi cu bastoanele şi li se spune să plece acasă.

— Stai aici, îi spune Cibi lui Livi, dându-i drumul surorii sale şi lăsându-şi jos valiza.

Dând fuga afară, o prinde de mână pe o tânără care se agaţă de mama ei, refuzând să se despartă de ea. Un soldat o loveşte pe femeie în spate de mai multe ori, dar ea nu-i dă drumul fiicei sale. O mică mulţime priveşte acest spectacol brutal într-o tăcere îngrozită.

— Hai, vino cu mine!

În clipa asta, curajul lui Cibi e mai vizibil decât frica.

Trasă de ea, fata se desprinde de mama sa. Plângând, ţipând, se întinde iar spre aceasta, care e dusă de-acolo de soldaţi.

— O să am eu grijă de ea, doamnă Goldstein, strigă Cibi în timp ce o tot îmboldeşte pe fată – Ruth – să intre.

Tot mai multe fete intră în sală, cu frica întipărită pe feţele înlăcrimate. Încăperea e plină de durere şi disperare.

— Ruthie! Ruthie! Aici! strigă o voce.

Cibi se uită în jur şi o vede pe Evie, tânăra ei vecină, făcându-i semn lui Ruthie Goldstein.

— E verişoara ta, nu-i aşa? o întreabă Cibi, şi Ruthie dă afirmativ din cap.

— Acum o să fiu bine, îi spune ea lui Cibi cu un zâmbet chinuit. E din familia mea.

Cibi se întoarce unde a lăsat-o pe Livi.

— Ar trebui să găsim un loc lângă perete dacă e să stăm mai comod, îi spune, trăgând-o din centrul sălii.

Surorile rămân în picioare, aşteptând instrucţiuni, privind cum tot mai multe fete sunt aduse înăuntru. În ciuda aerului răcoros al primăverii, sala e sufocantă şi zgomotoasă – fetele se strigă una pe alta, plâng. Cândva o încăpere plină de amintiri fericite din copilărie, acum e un spaţiu ostil.

În timp ce lumina zilei păleşte, în tavan se aprind două beculeţe care împrăştie peste sală o lumină galbenă mată.

Deodată, fără nici o avertizare, uşa e trântită şi spaima fetelor e şi mai

intensă.

— Mi-e frică, Cibi! Vreau acasă! plânge Livi.

— Știu, și eu la fel, dar nu putem. Hai să ne așezăm un pic. Acum, când stau sprijinite cu spatele de perete, Cibi îi pune valiza lui Livi între picioare, apoi face la fel și cu a ei. Trebuie să ai grijă de valiză cu orice preț, înțelegi? Să n-o scapi din ochi.

— Ce-o să se întâmple cu noi? întreabă Livi.

— Cred că o să stăm aici peste noapte, așa că ar fi cazul să ne facem comode. Cibi o ia pe Livi pe după umeri, trăgându-i capul pe pieptul ei și ținând-o strâns. Ți-e foame, pisicuțo?

Livi plânge din nou, scuturând din cap.

— Închide ochii și încearcă să dormi un pic.

— N-aș putea să dorm.

De undeva dinlăuntrul ei, Cibi își amintește cuvintele cântecului de leagăn cehesc pe care i-l cânta cu mult timp în urmă micuței Livi. Încetișor, începe să cânte.

Hajej můj andílku
Hajej můj andílku hajej a spi,
matička kolíbá děťátko svý.
Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.
Hajej můj andílku hajej a spi,
matička kolíbá děťátko svý.
Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.

Îngerașul meu
Dormi, îngerașule, dormi liniștit,
Mama își leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,
Mama își leagănă pruncul iubit.
Dormi, îngerașule, dormi liniștit,
Mama își leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,

Mama își leagănă pruncul iubit.

Cibi o îmbrățișează strâns pe Livi. În câteva minute, îi aude respirația domolindu-se. Cibi trimite toată dragostea pe care o simte pentru surioara sa în trupul adormit.

— N-o să las pe nimeni să-ți facă rău, îi șoptește ea în buclele frumos mirositoare.

Sprijinindu-se din nou de perete, Cibi se uită cum alte fete se luptă pentru un loc unde să se poată așeza, negociind pentru un spate de care să se poată rezema, un petic de podea lângă perete. Unele își deschid valizele și scot cutiuțe de tablă, bucăți de pâine, brânză. Le oferă mâncare și celorlalte. Cibi se gândește la Hachshara și se întreabă ce-or fi făcând cei din tabără. Duminică se vor întreba unde e, de ce nu s-a întors. Încearcă să nu se gândească la mama și bunicul, stând acasă, la o cină frugală. Vor reuși oare să mănânce? Se întreabă dacă Magda s-a mai întremat. Își dorește să fi fost și ea aici, dar poate îi e mai bine în spital.

Alinată de acest gând, Cibi închide ochii și își amintește de zile mai fericite.

— Cine unde doarme o să stabilim mâine, după ce o să știm câți dintre voi vor să rămână la instrucție, să facă parte din Hachshara. Între timp, găsiți-vă un loc și încercați să vă odihniți puțin. Vă promit că mâine o să primiți toți paturi, saltele, pături și perne.

— Unde sunt toți băieții? strigă o fată.

Cibi îi remarcă zâmbetul îndrăzneț, ochii strălucitori.

— În altă parte a taberei. Și înainte să-i căutați, să știți că sunt departe de aici.

— Eu mă numesc Cibi, tu? o întreabă Cibi pe fata îndrăzneață.

Stau culcate una lângă alta pe scândurile de lemn, strângându-și hainele în jurul corpului ca să se apere de vântul care suflă prin crăpăturile mari din pereți.

— Aliza. Îmi pare bine să te cunosc, Cibi. De unde ești?

— Vranov. Tu?

— Bardejov, dar nu pentru multă vreme. Abia aștept să ajung în Palestina.

— Știu ce vrei să spui. Nu-mi vine să cred că sunt aici cu adevărat, spune Cibi, chicotind nervos.

— Oare o să ne antrenăm împreună cu băieții? întreabă Aliza, parcă fără să se adreseze cuiva anume.

— Ăsta e singurul motiv pentru care ai venit aici, să cunoști băieți?

Fata întinsă alături se ridică în capul oaselor.

— Nu, vreau să merg în Palestina, îi spune ea.

— Ei bine, eu sunt aici numai pentru băieți, se aude o voce din fundul încăperii.

— Mâna sus toate cele care sunt aici pentru că vor să plece în Palestina, spune Cibi tare, ca s-o audă toată lumea.

Toate fetele din cameră se ridică, și toate ridică mâna.

— Acum mâna sus toate cele care sunt aici ca să cunoască băieți, spune Cibi.

Fetele schimbă priviri între ele, se aud chicoteli și, din nou, se ridică toate mâinile.

În loc să doarmă, cum li se spusese, fetele vorbesc și glumesc, schimbând nume, locuri de origine, ambiții.

Cibi este extrem de mândră de hotărârea ei de a fi aici, printre aceste fete necunoscute, unite în țelul lor. Sacrificiul de a-și părăsi familia și a-și urma visul de a deveni pionier pe un tărâm nou și făgăduit n-o să fie în zadar. O să muncească din greu ca să ajungă în Palestina, și apoi o să trimită după surorile ei, după mama și bunicul. În cămăruța asta, goală de paturi, dar plină de sentimentul aventurii, camaraderia dintre femei îi sporește lui Cibi dorința ardentă de a începe Hachshara cât mai repede.

Ea e una dintre fetele care mâine-seară vor avea un pat.

Aliza se ridică în picioare.

— De ce credem că sunt băieții aici? strigă ea.

Fetele îi răspund strigând și ele la unison:

— Ca să meargă în Palestina ȘI CA SĂ CUNOASCĂ FETE.

Cibi se trezește tresărind.

— Vreau la mama! Vreau la mama! răsună vaietul înecat în plâns al unei fete.

Livi se foiește, gemând în somn. Cibi îi șoptește vorbe de alinare și ea se liniștește.

În timp ce soarele timpuriu al primăverii se strecoară prin ferestrele înalte,

fetele se trezesc, se ridică în picioare şi se întind. Din nou se întreabă una pe alta: Unde mergem? Ce-o să vrea de la noi? Nu sunt răspunsuri şi curând în cameră se face liniște, fetele așezându-se la loc pe podea să aștepte. Unele mănâncă din proviziile din valize. Măcar la lumina soarelui încăperea pare mai puțin sumbră şi amintește mai mult de zilele de odinioară.

— Trezește-te, Livi, e timpul să te scoli, o scutură ușor Cibi pe sora sa, care doarme cu capul în poala ei.

Ridicându-se, Livi pare buimacă, privind în jur cu ochi mirați.

— Vrei să mănânci ceva? o întreabă Cibi.

— Nu mi-e foame, spune ea, uitându-se de la o fată la alta.

Unele plâng.

— Trebuie să mănânci ceva. Nu știm cât o să stăm aici.

Cibi îşi deschide valijoara, căutând mâncarea îngropată printre hainele sale. Scoate prăjitura pe care mama ei a făcut-o pentru cina de Șabat. Desfăcând şervetul dureros de familiar, Cibi inhalează aroma mâncării mamei. Rupe o bucățică şi i-o întinde lui Livi.

— Nu vreau, știi că nu-mi place prăjitura asta, se plânge Livi, dându-i mâna la o parte.

— Totuși, trebuie s-o mâncăm. N-o să țină, şi trebuie să păstrăm cutiile. Nu înseamnă nimic pentru tine că e făcută de mâinile mamei?

Cibi se încruntă şi îi întinde iar prăjitura lui Livi.

Fără tragere de inimă, aceasta o ia şi începe s-o molfăie, dându-şi ochii peste cap la fiecare îmbucătură şi prefăcându-se că se îneacă de fiecare dată când înghite. Cibi se silește şi ea să mănânce – gura-i e uscată şi prăjitura are gust de cenușă.

— Mi-e sete, am nevoie de ceva care să alunge gustul, începe să se smiorcăie Livi, şi Cibi se simte brusc epuizată. Îi vine să se smiorcăie şi ea.

— Va trebui să aștepți. Sunt sigură că o să ni se dea ceva curând.

Nu aud uşa deschizându-se, dar sar în picioare când o voce tună:

— Sus, e timpul de plecare!

Soldatul din Garda Hlinka se lovește cu bastonul în palmă.

Închizând valijoara cu un pocnet, Cibi se ridică repede, apucând şi valiza lui Livi.

— Ai grijă de valiză, Livi, îi amintește surorii sale. Nu trebuie să laşi pe

nimeni să ți-o ia, ai înțeles?

Livi încuviințează din cap, cu ochii la ușile din față, pe care și alți soldați pătrund în încăpere. Fetele sunt încolonate pe două rânduri și duse afară. Își mijesc ochii în lumina strălucitoare a zilei însorite.

Cibi o împinge pe Livi în fața ei, ținând-o de spatele hainei. Nu trebuie să se piardă una de alta orice s-ar întâmpla. Pe o parte a străzii se înșiruie soldați din Garda Hlinka, iar pe cealaltă parte sunt rudele fetelor, care-și strigă disperate fiicele și nepoatele. Au nesocotit interdicția pentru a veni aici: evreii nu mai pot să se plimbe pe unde vor, la orice oră. Riscă să fie bătuți și închiși, dar mulți ar îndura bucuroși pedeapsa ca să-și mai vadă copiii iubiți. Cibi știe că mama și bunicul ei nu se află în mulțime. N-au ieșit niciodată din casă de Șabat.

Gărzile Hlinka încep să le conducă pe fete de-a lungul străzii, îndepărtându-le de sinagogă și de durere.

— Unde mergem? șoptește Livi.

— Ăsta e drumul spre gară, spune Cibi arătând în față. Poate o să luăm un tren.

În timp ce strigătele înlăcrimate ale rudelor scad, noi glasuri – glasuri furioase, pline de ură – le întâmpină în trecerea lor prin oraș. Foștii prieteni și vecini le aruncă în cap cu fructe stricate și pâine mucegăită, strigându-și bucuria că evreii pleacă în sfârșit. Cibi și Livi sunt uluite de insultele și fierea scuipate printre dinții rânjiți. Ce s-a întâmplat cu oamenii ăștia? Sunt chiar cei pe care bunica lor i-a asistat la naștere; cei care își făceau cumpărăturile în magazinul mamei lor sau apelau la sfatul ei înțelept.

Trec pe lângă doamna Vargova, soția cizmarului. Cibi ducea pantofii la reparat la ei ori de câte ori aveau nevoie de tălpi noi sau de o cusătură. Deseori doamna Vargova nu-l lăsa pe soțul ei să le ia bani, amintindu-i că fetele își pierduseră tatăl după ce acesta fusese rănit luptând pentru patrie. Acum face parte din mulțimea asta zgomotoasă, cu părul scăpat din cocul îngrijit atârnându-i în dezordine pe umeri, și le spune lui Cibi, Livi și tuturor celorlalte fete că le urăște, că le-ar vrea moarte.

Cibi o trage pe Livi lângă ea. Nu o poate împiedica pe sora ei să vadă sau să audă ce se petrece, dar asta-i tot ce are: un trup cald, brațe ce pot îmbrățișa. Cibi își ridică bărbia, spre deosebire de fetele din jurul lor, care plâng și se

vaită. Această mulţime plină de ură n-o să aibă parte de lacrimile sale.

— Bună, Cibi, nu credeam că ai fost selectată să pleci azi.

Visik, „prietenul“ ei din copilărie devenit trădător Hlinka, vine spre ele. Simpla promisiune a unei elegante uniforme negre l-a transformat pe Visik într-un monstru. Cibi îl ignoră.

— Ce-i cu tine? o iscodeşte el. O priveşte de sus până jos cu ochii lipsiţi de expresie. De ce nu plângi, ca toţi ceilalţi evrei slabi?

Merge alături de ele, ca şi cum ar face o plimbare plăcută împreună, la soare. Cibi o trage pe Livi mai aproape, ieşind din rând, pentru a fi umăr la umăr cu Visik, şi întorcându-se pentru a-i întâlni privirea.

— N-o să ai niciodată privilegiul de a mă vedea plângând, Visik. Şi dacă o să-mi vină vreodată să plâng, o să-mi aduc aminte de mutra ta urâtă şi o să râd. Cât despre slăbiciune, nu eu sunt idioata care are nevoie să se ascundă în spatele unei uniforme de bandit! se răsteşte ea.

Un soldat mai în vârstă se apropie de Visik.

— Fă-le să intre în rând, îi ordonă el.

— Şi pe urmă să-l duceţi pe băieţelul ăsta înapoi la mămica lui, strigă Cibi după el, în timp ce intră împreună cu Livi înapoi în coloana de fete.

— Cibi, ce faci? o întreabă Livi, cu ochii măriţi de spaimă.

— Absolut nimic, Livi. Tare bine m-am simţit!

Se zăreşte gara: Cibi a avut dreptate. Îşi aminteşte excursia plăcută pe care au făcut-o anul trecut la Humenné, ca să-şi viziteze rudele. Acum sunt mânate prin gară până pe peron, soldaţii ţipând şi îmbrâncindu-le pe fete în trenul care aşteaptă. Ele înaintează, îşi pun valizele în plasele de sus şi îşi găsesc locuri. Nimeni nu mai plânge; în schimb, toate tac, fiecare gândindu-se la familia pe care a lăsat-o în urmă şi la viitorul necunoscut care le aşteaptă.

Trenul iese încet din gară. Livi îşi odihneşte capul pe umărul lui Cibi. Privesc amândouă pe fereastră ziua luminoasă de primăvară, câmpurile familiare care alunecă încet pe lângă ele. De mai multe ori, trenul se opreşte fără să se poată ghici în ce loc se află: câmp în dreapta şi-n stânga, şi uluitorii Munţi Tatra în zare, încă acoperiţi de zăpadă, luându-şi rămas-bun de la cetăţenii lor.

Conductorul trece pe culoar cu nişte căni goale atârnate de degetele mâinii stângi şi o carafă cu apă în mâna dreaptă. Întinzându-le lui Cibi şi Livi câte o

cană și începând să le umple până la semnul de la jumătate, murmură un „Îmi pare rău“, zâmbindu-le trist. Cibi îl săgetează cu privirea, dar Livi spune „Mulțumesc“, bând apa dintr-o înghițitură și dându-i cana înapoi.

În cele din urmă trenul trage într-o gară, indicatoarele arătând că au ajuns în Poprad. Ușile vagoanelor se dau în lături. Soldați Hlinka intră în fiecare vagon și strigă:

— Afară! Afară!

Pe peron, alți soldați Hlinka agită niște bice lungi și negre, pocnindu-le în fața fetelor care coboară din tren.

— N-o să ne lovească, Cibi, nu-i așa? N-am făcut nimic rău, nu? șoptește Livi.

— Sigur că nu, îi spune Cibi, sperând că vocea nu-i trădează frica.

La câțiva pași de locul în care stau și așteaptă următoarele instrucțiuni, o fată se apropie de unul dintre soldați și deschide gura să spună ceva, când soldatul ridică biciul și o lovește peste mână. Mai multe fete reacționează, țipând la el și trăgând-o de acolo pe fata rănită. Cibi o apucă de braț pe Livi, în timp ce peronul e invadat de alți soldați, care le ordonă fetelor să formeze coloane lungi, gata să pornească din nou la drum.

Nu merg foarte mult, și sunt oprite în fața unui gard imens din sârmă și oțel, iar de partea cealaltă Cibi întrezărește o serie de clădiri întunecate, impozante.

În timp ce fetele intră în ceea ce este evident un complex militar, observă însemnele armatei pe vehicule, iar de o parte și de alta a drumului solitar care străbate de la un capăt la altul perimetrul îngrădit se înșiruie barăci. Cibi și Livi se alătură unui grup de fete care e mânat spre o baracă cu etaj. Odată ajunse înăuntru, ușa e trântită în urma lor. Încet, fetele se lasă pe podea, căutându-și loc să se așeze, să se întindă sau să se ghemuiască deznădăjduite.

— Crezi că o să ne dea ceva de mâncare? vrea să știe Livi.

— Nu cred că ne putem aștepta la ceva mai mult decât am primit seara trecută, răspunde Cibi.

— Adică nimic.

— Da, nimic. Hai să mai stăm un pic până să luăm din nou ceva din valize.

Plânset și șoapte umplu încăperea aceasta și pe cea de deasupra. Dar nu e nimic de făcut. Cibi și Livi se întind pe jos și, folosindu-și puloverele ca

perne şi pardesiele drept pături, în cele din urmă adorm, prea obosite ca să mai simtă foame, frică sau dor.

A doua zi dimineața, când încă nu au nici un semn de la soldaţi, fetele sunt copleşite. Cibi crede că faptul că sunt lăsate singure în camera asta, să-şi închipuie tot ce e mai rău, face parte din planul Gărzii Hlinka. Nişte femei înspăimântate şi flămânde vor fi mult mai uşor de condus.

Livi îşi trage valiza şi se urcă pe ea ca să se uite pe fereastră în curte.

— Ce vezi? o întreabă Cibi, în timp ce alte fetele se adună în jurul lor.

Ridicându-se pe vârfuri, Livi se uită cu ochii mijiţi prin sticla murdară. Desprinzându-şi o mână de pe tocul ferestrei, încearcă să şteargă praful cu mâneca. Pierzându-şi echilibrul, îi intră mâna prin geam, apoi cade, urmată de o ploaie de cioburi.

Cibi o trage repede de acolo, iar fetele se retrag şi ele în adâncul încăperii, nevrând să fie asociate în vreun fel cu geamul spart.

— Eşti bine? Te-ai rănit?

Cibi scutură bucăţele de sticlă din părul şi de pe haina lui Livi.

— Sunt bine, răspunde aceasta repede.

Cibi începe să-i cerceteze faţa în căutare de cioburi, apoi îi ia mâinile. Pe mijlocul palmei drepte a lui Livi e o tăietură lungă, însângerată. Sângele picură pe podea. Cibi îşi ridică fusta şi apucă jupa albă de in de dedesubt. Aplecându-se, îşi înfige dinţii în ţesătură, făcând o mică gaură, apoi rupe fâşii lungi, cu care bandajează rana lui Livi. Aproape imediat, sângele începe să iasă prin pânza albă.

Şocată, Livi se uită cum sora ei îi bandajează mâna rănită. Nu simte nici o durere.

Uşa se dă de perete şi intră trei soldaţi. Fără o vorbă, fiecare apucă de braţ câte două fete şi le târăşte afară.

Toată lumea din încăpere priveşte îngrozită, fetele agăţându-se una de alta în timp ce uşa se trânteşte din nou.

Trece o oră, poate mai mult, apoi uşa se deschide iar şi fetelor li se ordonă să iasă. Celor care şi-au luat valizele de jos le sunt smulse când trec pragul. Cibi aude un soldat spunându-i unei fete că o să-şi găsească valiza la întoarcere. Nu le vor mai vedea niciodată.

Sunt conduse într-o altă clădire, un spaţiu larg, cu o zonă de bucătărie în

spate. Se încolonează și se trezesc în fața celor șase fete care au fost luate mai devreme și care acum le întind câte o farfurie mică de tablă cu un pic de varză răsfiartă și o bucată de pâine de mărimea unui pumn. Poate că asta a fost cândva o sală de mese, dar nu sunt mese și scaune, așa că fetele se așază pe jos și se silesc să înghită mâncarea fără nici un gust.

La întoarcerea în baracă, le întâmpină găleți cu apă, mături și perii de podele. Li se spune că trebuie să frece camera până strălucește. Spală podeaua cu rândul de mai multe ori, muncind fiecare până când toate au spălat cel puțin o dată, supravegheate de soldați.

Își petrec restul zilei în picioare, șezând, plângând. Către seară sunt duse din nou în sala de mese și primesc câte o bucățică de cartof și o felie de pâine.

Ajunse înapoi, una dintre fete le amintește că e Pesah. Dar cum ar putea îndeplini ritualurile aici? Fata arată spre o adolescentă blondă care stă singură.

— Tatăl ei e rabinul nostru. Ea ar trebui să știe ordinea rugăciunilor, pașii.

Toți ochii se întorc spre adolescenta blondă, care încuviințează din cap și își deschide valiza ca să scoată Hagada4. În scurt timp, toată lumea e adunată în jurul ei, însoțind-o în rugăciune. Sunt copleșite de o tristețe grea.

4. Text utilizat la sărbătoarea de Pesah în familie, precum și cartea ce cuprinde acest text. (N. red.)

A doua zi dimineața, fără să mai primească de mâncare, fetele sunt conduse afară din complex, înapoi la gară. Sunt flancate și de data asta de soldați din Garda Hlinka înarmați cu bice.

Trenul așteaptă pe peron cu locomotiva pornită, gata să plece. Dar fetelor li se ordonă să depășească vagoanele de călători, până ajung la cele de vite, din coada trenului.

— Urcați! strigă soldații repetat.

Dar ele nu se mișcă. Cibi se simte ca un animal țintuit în lumina farurilor unei mașini. Doar nu le cer să se urce într-un vehicul menit să transporte vaci, nu-i așa?

— Cibi, ce se întâmplă? țipă Livi.

— Nu știu, dar… dar vagoanele astea sunt pentru *animale*.

Soldații din Garda Hlinka sunt serioși însă. Bicele sunt întinse și folosite

pentru a le face pe fete să se urce în vagoane, deşi de la pământ până la platformă distanţa e foarte mare. Înjurăturile, ţipetele şi loviturile continuă, orice tentativă de a-şi controla cât de cât ţinuta e abandonată, şi fetele se caţără în tren, ajutându-le abia apoi pe cele rămase pe peron să urce şi ele.

Cibi o împinge pe Livi în braţele unei fete care o trage în vagon. Duhoarea de bălegar de vacă se amestecă cu mirosul foarte real al fricii lor.

Fetele sunt înghesuite înăuntru, au loc doar să stea în picioare. Uşile grele sunt zăvorâte în urma lor şi singura lumină e dată de razele de soare ce se strecoară printre scândurile pereţilor.

Practic toată lumea plânge acum; cele mai aproape de pereţi ţipă, lovind scândurile cu pumnii şi cerând să fie eliberate.

Cibi şi Livi au intrat într-un coşmar. N-au cum să fugă de apropierea altor trupuri, de vaiete, de setea cumplită şi foamea care le roade. Trenul se opreşte de multe ori, uneori scurt, alteori pentru perioade mai lungi, dar uşa rămâne închisă. Cibi tot rupe fâşii de pânză din jupa ei pentru a schimba bandajele lui Livi, până când îi mai rămâne doar banda din talie.

Într-un târziu, uşa se deschide cu un scârţâit. Soarele a alunecat dincolo de linia orizontului, dar până şi această lumină slabă le face să-şi mijească ochii. Lui Cibi aproape că-i stă inima în loc când zăreşte uniformele naziste. Sunt cei din SS. I-a văzut doar în ziarul bunicului, dar vestoanele gri închis şi svastica de un roşu aprins de pe mânecă nu lasă loc de vreun dubiu. Stau aliniaţi de-a lungul peronului, cu faţa la vagoane, ţinând într-o mână arma şi în cealaltă lesa unui câine mare, care latră.

Fetele încep să sară jos şi câinii se smucesc să sară pe ele arătându-şi colţii. Două fete sunt muşcate în clipa în care ating pământul.

— Mai repede, mai repede, strigă germanii, lovindu-le cu patul puştii pe cele care li se par prea încete.

Cibi şi Livi se mişcă repede, sărind din vagon şi dându-se deoparte. Au ajuns, se pare, la un alt complex militar. Sunt reflectoare care luminează clădiri, străzi întregi dincolo de porţi. Se uită la pancarta de deasupra gardului de sârmă şi citesc: *ARBEIT MACHT FREI*. Cibi ştie destulă germană ca să-i descifreze sensul. *Munca te va elibera*.

Dar apoi ea şi Livi încremenesc la vederea bărbaţilor raşi în cap, cu obrajii supţi, care mişună acum în tot trenul. În pantaloni şi cămăşi dungate, alb cu

negru, aceştia se mişcă precum şobolanii pe o corabie care se scufundă, cățărându-se în vagoane şi aruncând jos valizele fetelor.

Văd un bărbat ridicând o cutie goală de sardele şi Livi e gata să vomite când el îşi trece degetul prin ea, îl suge, apoi duce cutia la gură şi scurge ultimele picături de ulei. Ridică privirea şi le observă pe surori privindu-l, dar continuă să lingă cutia nestingherit.

Coloana de fete începe să se mişte spre porți.

— Ascultă-mă, Livi, şopteşte repede Cibi. O să mâncăm pietre, cuie, orice ne pică în mână, dar trebuie să supraviețuim aici. Înțelegi?

Amuțită, traumatizată, Livi mai poate doar să încuviințeze din cap.

Partea a II-a
Porțile iadului

CAPITOLUL 7

Auschwitz,
aprilie 1942

— Mergi mai departe, Livi. Rămâi în rând, murmură Cibi spre sora ei.

După ce trec de porți, sunt duse de-a lungul unei străzi mărginite de copaci, cu primele frunze ale primăverii fluturând în adierea răcoroasă. Reflectoarele puternice de deasupra emană căldură, ceea ce-i amintește ironic lui Cibi de o seară caldă de vară. Trec pe lângă o clădire de beton cenușie, întâlnind privirile goale ale unor femei și bărbați tineri care se uită fără expresie la ele de la ferestre. Pe Cibi o trece un fior: ar putea fi băieții de la ieșiva, tinerii rași în cap care studiază Tora. Dar nu-și poate permite să se gândească la casă, la prietenii ei. Trebuie să fie vigilentă. De ambele părți ale mai multor străzi pe care trec fetele se află clădiri de cărămidă roșie. Copaci înalți și flori frumoase în straturi îngrijite împodobesc peticele de pământ din fața fiecărei construcții, dând iluzia unui cămin prietenos.

În cele din urmă, fetele sunt conduse într-o clădire din cărămidă pe două niveluri, unde se trezesc față în față cu celelalte ocupante ale acesteia. E o încăpere mare, cu tavan înalt, dar nu îndeajuns de mare pentru sutele de locatare. Cel puțin o mie, se gândește Cibi. Paiele împrăștiate pe podea îi amintesc de un grajd sau hambar – un loc unde dorm animale, nu femei. Mirosul de bălegar sporește impresia că încăperea e pentru vite.

— Ne-au pus la un loc cu băieții! șoptește Cibi, nevenindu-i să creadă. Dar vede că sunt și fete aici… vor ajunge și cele două surori ca ele? Slăbănoage, cu ochii ieșiți din orbite? Disperate și cu privirile goale?

Băieții sunt în uniformă – Cibi crede că e uniforma soldaților ruși: pantaloni kaki uzați și cămăși încheiate cu nasturi, o stea roșie cu margine galbenă, cu secera și ciocanul. Lui Cibi i se pare că ei se uită cu milă la fete, probabil pentru că știu prea bine ce le așteaptă. Sau poate că pur și simplu nu

vor să împartă cu ele acest spațiu limitat.

— Cred că sunt fete, Cibi.

Livi e incapabilă să-și ia ochii de la figurile emaciate care încă le privesc în tăcere.

— Bun venit la Auschwitz. Un băiat face un pas înainte. Acum sunteți în Polonia, în caz că nu vi s-a spus. Aici stăm.

Face un gest larg cu mâna spre cameră, la sacii de paie de pe jos. Doar n-o să li se ceară să doarmă pe așa ceva? se gândește Cibi.

— Ce se întâmplă acum? se aude o voce speriată.

— Dormiți cu puricii, răspunde o alta.

— Dar n-am mâncat! strigă prima, speriată, obosită.

— Ați ajuns prea târziu. O să mâncați mâine. Vă previn, o să fiți rase în cap ca și noi – vi se rade *tot* părul – și o să vi de dea uniforme ca asta. Și apoi, la muncă. Să nu vă împotriviți niciodată. Dacă o faceți, o să fiți pedepsite, dar s-ar putea să fim și noi!

Persoana care vorbește își coboară vocea până la șoaptă. Cibi îi observă ochii: ochi frumoși pe o față de băiat. Livi are dreptate, băieții ăștia sunt fete.

— Soldații SS sunt peste tot, spune ea conspirativ, dar cele de care trebuie să ne ferim sunt *kapo*5 care ne supraveghează. Uneori sunt mai rele ca soldații SS. Sunt prizoniere, la fel ca noi, dar să nu aveți niciodată încredere în ele – și-au ales tabăra.

5. Deținut, bărbat sau femeie, dintr-un lagăr de concentrare german care avea misiunea să supravegheze munca forțată sau să îndeplinească sarcini administrative. (N. tr.)

Prizoniere. Cuvântul o sperie pe Cibi. Sunt într-o închisoare, și o să rămână aici până când vor hotărî germanii că pot să plece. Încercând să-și ascundă frica, trece la acțiune, revendicând o saltea plină de cocoloașe din mijlocul încăperii întunecate.

— Vino.

O ia pe Livi de mână și o trage încet spre „pat“. Se întind complet îmbrăcate, cu pardesiele pe ele; paiele trosnesc sub trupurile lor, ieșind prin pânza aspră și zgâriindu-le mâinile și capul. Cibi își dorește să li se fi permis să-și păstreze valizele – poate le vor recăpăta mâine.

Una câte una, fetele își găsesc culcușuri și se așază, dar nu sunt nici pe

departe destule, şi trebuie să se înghesuie câte două, trei, patru laolaltă, ca sardelele.

Livi plânge, la început încet, apoi în hohote. Cibi îşi înfăşoară braţele în jurul surorii ei şi îi şterge lacrimile cu mâneca.

— Stai liniştită, Livi. Ţi-e foame; amândurora ne e foame. Mâine o să mâncăm, şi o să se lumineze de ziuă, şi o să ne simţim mai bine. Te rog, nu mai plânge, sunt aici, cu tine.

Dar lacrimile lui Livi sunt molipsitoare, şi în scurt timp întreaga încăpere se umple de hohote şi suspine.

Câteva fete se împleticesc, împiedicându-se una de alta în drum spre uşă. Li se strigă să se oprească, să se întoarcă.

— O să ne băgaţi în bucluc! ţipă o voce – acum foarte evident de fată.

— Culcaţi-vă la loc. E mai rău afară decât aici! strigă alta.

Hohotele lui Livi se potolesc încet, şi în cameră se lasă tăcerea, apoi deodată se aude:

— M-a muşcat ceva!

Şi vine şi răspunsul:

— Sunt doar purici. O să te obişnuieşti.

E încă întuneric când fetele sunt trezite la 4 dimineaţa de *kapo*, care strigă la ele să se mişte.

E un frig muşcător. Cibi şi Livi au dormit pe sponci, şi acum sunt îngheţate, le e foame şi sete. Frecându-se la ochi să-şi alunge somnul, îşi urmează colegele care au învăţat ritmul ritualului matinal, încolonându-se pentru a folosi baia improvizată cu coveţi lungi, robinete care picură şi closete deschise.

Cibi şi Livi se ţin una de alta în timp ce fetele ies în şir din încăpere, dar la un moment dat Cibi scoate un ţipăt şi se împiedică, prăbuşindu-se în genunchi.

— Cibi, Cibi, ce s-a întâmplat? zice Livi.

Cibi îşi smulge pantofii şi ciorapii, dezgolindu-şi picioarele pline de purici. Ţine ciorapii într-o mână şi se holbează la gambele ei. În jurul lor, fetele trec peste sacii cu paie pentru a ieşi.

— Cibi, mă sperii. Trebuie să ne mişcăm! strigă Livi, scuturând-o de braţ pe sora sa.

Cibi se uită la ciorapi și îi azvârle departe de ea.

— Gata, gata. Trebuie doar să ne spălăm pe picioare. O să te ajut. Hai!

Dar Cibi se smucește. E problema ei, și trebuie să fie puternică pentru sora sa.

O fată rasă în cap își face loc înapoi prin mulțime și ridică ciorapii aruncați de Cibi.

— O să aibă nevoie de ei, îi spune lui Livi. Am scuturat toți puricii.

Livi e uluită de tonul fetei: robotic, lipsit de orice emoție. Și totuși este un act de bunătate.

Ia ciorapii mulțumind din cap și îi arată lui Cibi.

— Nu mai sunt purici. Te rog, pune-ți-i la loc.

Cibi nu spune nimic, dar nu se opune când Livi îi trage ciorapii la loc și apoi îi încheie pantofii.

Cibi și Livi se alătură celor care ies din clădire. Afară, sunt despărțite de fetele mai vechi și conduse la o altă clădire. În lumina zilei, străzile și clădirile nu mai par nici pe departe atât de primitoare. Acum, pe trotuare sunt aliniați ofițeri SS cu puști agățate în spate și tocuri cu pistoale pe șold. Deținutele se revarsă din clădiri ca aceea în care și-au petrecut noaptea. Trec pe lângă un grup de bărbați care abia-și târăsc picioarele alături de ele – câte-o privire furișă ici-colo, dar nimeni nu li se uită în ochi.

În cele din urmă, sunt duse într-o încăpere fără ferestre, unde li se ordonă să se dezbrace. Cibi e recunoscătoare, în clipa asta, că n-au fost avertizate ce va urma, recunoscătoare că Livi a fost cruțată, fie și pentru câteva ore, de realitatea din spatele privirilor goale ale colegelor rase în cap.

Când unele se opun, gardienii și gardienele lor nu se sfiesc să le plesnească. Cibi, Livi și toate celelalte fete încearcă să-și ascundă nuditatea cu mâinile. Râsete de bărbați și obscenități aruncate spre ele le umplu urechile.

— Bijuteriile, nu uitați de diamantele alea drăguțe pe care le aveți în urechi, fetelor. Le vrem pe toate, le strigă *kapo*, râzând. E o femeie înaltă cu părul negru scurt și ondulat și un incisiv lipsă.

Cibi duce mâna la o ureche, apoi la cealaltă. Cerceii mici de aur, cu pietricele roșii, i-au fost puși după naștere de bunica ei, care a și moșit-o. E prima dată când îi scoate. Se chinuie să găsească închizătoarea. Privește

îngrozită cum *kapo* smulge la întâmplare cerceii din urechile fetelor. Sângele curge din lobii rupți și țipete isterice năpădesc încăperea. Speră că Livi, oriunde-ar fi în această cameră de infern, a reușit să-i scoată pe ai săi. În timp ce-i desface, o vede pe *kapo* în fața ei, cu mâna întinsă pentru a lua prețioasele semne ale iubirii de bunică. Se gândește fulgurant la Magda și îi mulțumește lui Dumnezeu că sora sa e la mulți kilometri depărtare.

Una câte una, fetele sunt chemate în centrul încăperii, ca să fie inspectate de *Schiutzstaffel*, soldați SS, care continuă să se uite lasciv la trupurile de femei tinere ce defilează prin fața lor. Cibi își amintește cum bunicul îi tot spunea: „Umorul o să te salveze. Râzi, și dacă nu poți să râzi, zâmbește.“

Ridicând capul spre examinatorii ei, își așterne un zâmbet curajos pe buze. Simte o sută de fluturi în stomac. Când e chemată, înaintează încet și rămâne în fața unui bărbat îmbrăcat în pantaloni și cămașă în dungi. El e frizerul. Retează șuvițe din părul ei castaniu și ea privește buclele căzând în movila crescândă de la picioarele ei. Apoi apucă o mașină de ras grosolană și i-o trece peste cap, reducându-i podoaba capilară cândva mândră la o periuță. Nici nu termină bine și, spre rușinea ei, se lasă într-un genunchi. Desfăcându-i picioarele, îndreaptă mașina spre sexul său, îndepărtându-i părul pubian. Încearcă să-și alunge gândul că mica Livi îndură aceeași umilință. Fără s-o privească în ochi, el îi face semn să plece.

Apoi sunt mânate într-o altă încăpere.

— În saună cu voi! strigă o altă *kapo*.

În această cameră sunt bazine mari de fier cu apă murdară. Pe suprafața ei plutesc smocuri de păr. Cibi intră în cel mai apropiat. Nu seamănă cu nici o saună de care a auzit vreodată. Gândurile încep să-i rătăcească departe de locul ăsta, la căminul lor, la Magda, la bunicul, la tot ce iubește. Dacă-i poate păstra în minte, poate că n-o să fie atât de rău aici.

— Apa e mai murdară ca noi, spune o fată ieșind din bazin. Și mai rece.

Apa înghețată o smulge din transă pe Cibi. Trupul îi e amorțit de frig, la fel de amorțit cum îi sunt capul și inima.

După ce iese, cu apa șiroind pe ea, ia hainele care-i sunt aruncate. Îmbrăcată în aceeași uniformă de prizonier de război rus ca și deținutele mai vechi, țesătura aspră a cămășii kaki îi irită pielea gingașă. Pantalonii amenință să-i cadă la fiecare pas.

Hainele grosolane atârnă pe trupul ei umed, neîncălzindu-l câtuşi de puţin. *Kapo* îi îndeasă o bucată de hârtie în mâini. Citeşte cifrele mâzgălite pe ea: 4560.

Înapoi în rând, alături de celelalte prizoniere spălate şi rase, Cibi nu se opune când e chemată să înainteze. Un alt bărbat în dungi stă la un birou de la intrarea în camera unde i s-a ras părul. Întinde mâna după bucata de hârtie şi îi spune să se aşeze.

Numărul scris cu cifre mari, negre pe albul murdar sunt gravate în pielea braţului ei.

Durerea e intensă, şocantă, dar Cibi nu reacţionează. N-o să-i dăruiască acestui om agonia ei.

Ajunsă iar afară, se alătură sutelor de fete care, ca şi ea, caută cu disperare un chip familiar. Dar nimeni nu mai pare familiar. În haine identice şi cu capetele rase, n-a mai rămas nimic care să le deosebească unele de altele.

Şi atunci Cibi îşi aude numele. Rămâne nemişcată când Livi aleargă spre ea, îmbrăţişând-o, apoi retrăgându-se să-şi privească sora mai mare. Îşi trece mâna peste capul golaş al lui Cibi.

— Ce ţi-au făcut? Cibi, nu mai ai păr.

Uitându-se la capul ras al surorii sale, Cibi nu răspunde. Livi o strânge de braţ şi clipeşte, lacrimi de durere îi brăzdează obrajii. Durerea tatuajului lui Cibi e la fel de intensă – simte sângele curgându-i în cutele cotului şi se întreabă dacă n-o să se infecteze. Trecându-şi braţul pe după umerii lui Livi, îşi conduce sora înapoi în clădirea cu saltele infestate de purici. Abia când se ghemuiesc una lângă alta îşi privesc braţele.

— Numărul tău e doar cu o cifră mai mare ca al meu, zice Livi. Şterge sângele uscat, ca Cibi să poată vedea numărul tăiat în carne: 4559.

Când toate fetele din Vranov s-au întors în încăperea lor, intră *kapo*, însoţită de patru bărbaţi emaciaţi care cară cu greu două găleţi, o ladă cu căniţe de metal şi o alta cu pâine.

— Formaţi două rânduri şi veniţi să vă luaţi mâncarea. Azi n-aţi făcut nimic, aşa că veţi primi doar jumătate de cană de supă şi o bucată de pâine. Cine se îmbrânceşte sau se plânge nu mai primeşte nimic! răcneşte *kapo*.

Luându-şi cănile şi pâinea cu ele la saltea, fetele compară conţinutul „supei“.

— Eu am o bucată de cartof, spune Cibi. Tu?

Livi amestecă lichidul subţire, maroniu, scuturând din cap. Cibi scoate cartoful din cana ei şi ia o înghiţitură mică. Pune restul în cana lui Livi. Îşi petrec restul timpului până la stingere culegându-şi una alteia puricii de pe ceafă şi urechi. Fetele mai vechi se întorc după lăsarea întunericului. În drum spre pat, le zâmbesc nou-venitelor, clătinând din cap cu compasiune.

Din nou trezirea la 4 dimineaţa. „*Raus! Raus!*“ se aude în cameră, în acompaniamentul unui baston lovit de pereţi. După un drum la baie ca să înlăture câţi purici şi ploşniţe pot, Cibi şi Livi primesc primul lor mic dejun de la Auschwitz: o felie de pâine de mărimea palmei şi un lichid călâi despre care li se spune că e cafea, dar care nu seamănă cu vreo cafea gustată vreodată.

— Supă şi pâine la cină, cafea şi pâine la micul dejun, murmură Livi, silindu-se să înghită cafeaua.

— Ţine minte ce ţi-am spus când am ajuns – o să mâncăm şi pietre, şi cuie, orice ni se dă, îi răspunde Cibi.

— Ar fi trebuit să păstrăm ceaiul de tei, îi spune Livi, de parcă ar fi avut de ales; de parcă ar fi putut să le spună soldaţilor să aştepte puţin până scot ele florile preţioase din valize înainte de a le lăsa în vagonul de vite.

Afară, o ninsoare slabă se aşterne pe drumul pe care fetele stau acum încolonate câte cinci. Livi şi Cibi tremură, le clănţăne dinţii.

Cibi o ia de mână pe Livi, vrând s-o încurajeze.

Simte atingerea moale a unei ţesături şi desface cu grijă degetele surorii ei.

— De unde ai asta, Livi? şopteşte ea.

— Ce să am?

Livi ţine în mână un săculeţ conţinând o medalie binecuvântată pe care mama lor a cusut-o în pardesiele ambelor fete în noaptea dinaintea plecării.

— De unde a apărut asta? întreabă Livi, fără să înţeleagă că e în mâna ei.

— Tu să-mi spui. Cum de-ai putut-o păstra?

— Nu… nu ştiu. Livi nu-şi ia ochii de la medalie. Nici nu ştiam c-o am.

— Ascultă-mă. Vocea lui Cibi e aspră, şi Livi tresare. Când o să ne mişcăm, trebuie s-o arunci. Pur şi simplu dă-i drumul pe jos. Nu se poate să fim prinse cu ea.

— Dar e de la mama, ne-a dat-o să ne ocrotească! A fost binecuvântată de

rabin.

— Medalia asta n-o să ne ocrotească, o să ne bage în bucluc. O să faci cum spun? insistă Cibi. Livi încuviințează din cap. Acum ia-mă de mână și când îți dau drumul, o lași să cadă.

Fetele stau încolonate vreme de două ore, în care li se strigă numerele. Cibi își dă seama că numerele sunt cele tatuate pe brațele lor umflate. Își ridică mâneca să-l memoreze pe al ei și îi spune lui Livi să facă la fel. Asta e identitatea lor acum.

În cele din urmă, se strigă și numerele lor. După ce li s-au dat instrucțiuni pentru muncă, Cibi și Livi ies pe porți și trec pe lângă gară, îndreptându-se spre orașul Oświęcim6.

6. Numele polonez al Auschwitzului. După înființarea lagărului, autoritățile naziste au expulzat sau deportat întreaga populație evreiască și poloneză din zona de vest a orașului. (N. red.)

În afara lagărului, numai câmpuri golașe; în depărtare se zărește fum de la niște ferme mici și câțiva cai își anunță prezența nechezând. Soldați SS merg pe lângă coloană, unii îndemnându-și câinii să latre și să se repeadă la prizoniere.

Cibi încetinește până când fetele din spate le ajung din urmă. Uitându-se în jur ca să se asigure că nu e nici un soldat în preajmă, Cibi dă drumul încet mâinii lui Livi. Aude zgomotul înfundat al săculețului căzând în noroiul drumului. O ia din nou pe Livi de mână, strângând-o ușor, ca să-i transmită că a făcut ce trebuia.

Intră pe o stradă cu case fără acoperiș, unele cu ziduri sparte. Grămezi de moloz sunt pe marginile străzii pustii. Fetele mai vechi se îndreaptă spre ruinele din cărămidă; altele se cațără pe acoperișuri și încep să arunce jos cărămizi și țigle. Cele de jos se feresc sau se lasă pe vine ca să evite bucățile care cad precum proiectilele, fără să reușească mereu.

— Voi două!

Cibi se uită în jur și o vede pe *kapo* uitându-se la ea și la sora ei.

— Veniți încoace! le ordonă, și fetele se duc repede spre ea.

— Vedeți aia? Arată spre o căruță aflată la o sută de metri depărtare. Niște fete sunt înhămate la ea și o trag. Parc-ar fi cai, se gândește Livi. O să vă

arate ele ce să faceţi.

Surorile se grăbesc spre a întâlni din nou ochii goi ai prizonierelor care sunt aici de mult mai mult timp decât ele.

— Voi sunteţi în spate, le spune o fată.

Livi şi Cibi se duc în spatele căruţei şi aşteaptă noi instrucţiuni.

Cele din faţă încep să tragă căruţa spre o casă proaspăt demolată, lângă fundaţia căreia sunt stivuite cărămizi în şiruri lungi. Câteva tinere aşteaptă lângă ele. Livi şi Cibi încep să împingă.

Când ajung la moloz, fetele încep să încarce cărămizile în căruţă.

— Nu staţi degeaba, ajutaţi-le!

Îmboldind-o şi pe Livi, Cibi începe să pună cărămizi în căruţă, în timp ce *kapo* vine spre ele.

Livi aruncă înăuntru o cărămidă care se loveşte de o alta, ciobindu-se un pic.

— Dacă mai spargi una, o să vezi ce-o să păţeşti! se răsteşte *kapo*.

Cibi se gândeşte la Magda şi simte un val de uşurare pe şira spinării. Ea a fost cruţată de tortura asta. Îşi doreşte să nu fi fost nici Livi aici – pare mult mai tânără decât celelalte fete. E curajoasă, dar e încă atât de mică! Cum o să poată face ea munca asta?

CAPITOLUL 8

Vranov nad Topl’ou,
aprilie 1942

Haia stă la fereastră, exact în aceeaşi poziţie în care stătea Livi cu numai câteva zile în urmă.

— O s-o auzim când ajunge acasă, Haia. Te rog, pleacă de lângă fereastră.

Iţhak pune blând mâna pe umărul fiicei sale şi-i simte muşchii încordându-se.

Haia nu lasă jos perdeaua; nu vrea să piardă sosirea Magdei.

— Tată, spune ea, cu ochii aţintiţi spre stradă, nu ştiu cum o să-i spunem despre fete.

Iţhak oftează. Şi pe el îl chinuie acelaşi gând.

— O să fac un ceai de tei, zice el ca răspuns, şi femeia încuviinţează.

Haia îşi lipeşte faţa de geam, şi lacrimile îi alunecă pe sticlă în timp ce ea murmură rugăciuni, agăţându-se de credinţa ei, având nevoie să creadă că aceste cuvinte puternice vor ajunge la Cibi şi Livi, oricât de departe s-ar afla; că ele le vor auzi cumva şi vor şti cât de tare îşi doreşte să vină acasă cu bine.

Întorcându-se să ia ceaşca de porţelan aburindă din mâinile lui Iţhak, Haia ratează momentul în care doctorul Kisely trage maşina în faţa casei. Magda a coborât înainte chiar ca el să oprească de tot, alergând pe alee.

Când dă buzna pe uşă, Iţhak îi ia repede ceaşca din mână Haiei, înainte s-o scape. Se dă la o parte, ca să le lase pe mamă şi fiică să se unească într-o îmbrăţişare.

Doctorul Kisely apare în prag, punând valijoara cu lucrurile Magdei pe podea. Iţhak şi doctorul îşi strâng mâinile. Nu e nimic de spus; doctorul Kisely priveşte în jur, simţind că Cibi şi Livi nu mai sunt acolo.

— Şi Magda? întreabă Iţhak într-un târziu. S-a recuperat?

— E bine, sănătoasă.

Gura doctorului schițează o jumătate de zâmbet, dar acesta nu i se vede și în ochi.

— Haia, spune Iţhak întorcându-se spre fiica și nepoata lui, încă îmbrăţișate. E timpul să-i spunem Magdei.

Magda se eliberează din îmbrăţișarea mamei sale.

— Ce să-mi spuneți? Și unde sunt Cibi și Livi?

— Vino și stai jos, draga mea, spune Haia cu vocea gâtuită de lacrimi.

— Nu vreau să stau jos. Magda se uită la bunicul ei. Unde sunt?

Cum Iţhak nu răspunde, doctorul Kisely își drege vocea.

— Eu trebuie să plec acum, dar, dacă nu te simți bine sau ai iar febră, mă întorc imediat.

Iţhak îi ia din nou mâna doctorului și îi mulțumește. Îl privește mergând spre mașină, apoi închide ușa și se întoarce spre a întâlni ochii speriați ai Haiei și ai Magdei.

— Te rog, stai jos, Magda. O să fie mai ușor.

Femeile se așază pe sofa, iar Iţhak pe singurul fotoliu confortabil din cameră. Magda îi strânge tare mâna Haiei, și aceasta primește cu bucurie durerea.

— Surorile tale au plecat să lucreze pentru germani, Magda. Nu știm unde sunt, dar n-au fost singure; multe dintre fetele noastre au fost luate odată cu ele.

— Luate să lucreze pentru germani? Magda e îngrozită. Nu i-a spus doctorul Kisely că surorile ei sunt în siguranţă? Nu a asigurat-o el că Livi e prea tânără și Cibi e plecată? Nu se poate! spune ea.

— Aș vrea să nu fie adevărat, zice bunicul.

— Când?

— Acum două zile. Toate au plecat acum două zile.

— De Șabat?

Magda nu se obișnuiește prea ușor cu gândul că surorile ei nu sunt acasă – că Cibi nu e la Hachshara și că Livi nu e în grădină.

Iţhak dă din cap afirmativ.

— De ce să facă asta? De ce să se ducă să lucreze pentru germani?

— N-au avut de ales, scumpa mea. Garda Hlinka avea numele lui Livi pe listă, iar Cibi s-a dus ca să aibă grijă de ea.

— Pentru cât timp?

— Nu știm, spune Iţhak oftând. Sperăm că nu pentru mult. Se zice că o să lucreze la ferme germane. S-ar putea să stea acolo toată vara care vine.

Magda se întoarce spre mama ei.

— Mamă, de ce le-ai lăsat să plece?

Îngropându-și fața în mâini, Haia începe să plângă. Magda o ia cu brațul pe după umeri, trăgând-o mai aproape.

— Mama ta nu i-a putut împiedica să le ia, Magda. Nimeni nu i-a putut împiedica.

Vocea lui Iţhak se frânge, și el își scoate batista mare din buzunar să-și șteargă lacrimile.

Brusc, Magda îi dă drumul mamei ei și se ridică în picioare.

— Trebuie să aflăm unde sunt, ca să mă duc și eu, rostește ea.

Haiei i se taie răsuflarea.

— Le-am promis surorilor tale că o să avem grijă să fii în siguranţă. Aici, acasă.

Magda se uită la mama sa cu ochii scânteindu-i de sfidare și buzele strânse într-un rictus.

— Ne-am făcut și noi o promisiune, mai ții minte, mama? Se întoarce spre Iţhak. Aţi uitat amândoi pactul nostru de a rămâne împreună?

— Unde să rămâneţi? spune Iţhak. Habar n-avem unde sunt.

— Ne-ar putea ajuta unchiul Ivan. E încă aici, în Vranov, nu-i aşa?

Magda are chipul împurpurat, e șocată, dar hotărâtă.

Haia încuviinţează încet din cap.

— Sigur că e.

— Vreau să-l văd pe unchiul meu *acum*, insistă Magda. El cunoaște oameni. Are relaţii. El ne poate ajuta.

Poate a auzit ceva folositor, se gândește ea.

Se uită fix la ușa din spate, care dă spre casa aflată de cealaltă parte a aleii, unde locuiesc unchiul și mătușa ei împreună cu cei trei copii ai lor, mai mici decât ea și surorile sale.

— Am vorbit cu Ivan și ne-a promis că o să facă tot ce poate să ne țină acasă, în siguranţă – asta e tot ce poate să facă, spune Iţhak ferm.

Își trece iar batista peste față.

Încet, ezitantă, ameţită de veştile cumplite, Magda se prăbuşeşte pe sofa şi Haia o cuprinde în braţe, încercând să fie părintele de care are nevoie orice copil disperat.

CAPITOLUL 9

Auschwitz,
primăvara 1942

Kapo ia cărămida ciobită şi o flutură în faţa lui Livi, apoi îi spune s-o aşeze cu grijă înapoi în căruţă. Cibi se uită la sângele care şiroieşte din rana lui Livi, pătând cărămida în timp ce o pune jos. Când *kapo* se îndepărtează, Livi încearcă să-şi înfăşoare mâna însângerată în cămaşă.

Tăietura din palma ei nu s-a vindecat, şi Cibi încearcă să rupă o fâşie din uniforma sa, dar ţesătura e prea tare.

— Foloseşte-ţi mâna stângă, o să te acopăr.

Cibi o apără pe Livi de privirile supraveghetoarei în timp ce muncesc.

Când căruţa e plină cu teancuri ordonate de cărămizi, *kapo* face un semn din cap celor două fete care se ocupă de surori.

— Voi două treceţi în spate, li se spune din nou. Împingeţi!

Le aud pe fetele din faţă încordându-se în hamurile lor. Cibi şi Livi împing căruţa din spate, dar aceasta nu se urneşte.

— Împingeţi, căţele leneşe! Mai tare!

Cibi îşi propteşte umărul de căruţă şi-i face semn lui Livi să o imite. În cele din urmă, căruţa începe să se mişte.

Înaintează încet, căci pământul e plin de cărămizi şi ţigle sparte, bucăţi de lemn, rămăşiţe spulberate ale unor case care au fost odinioară căminul unor oameni.

În scurt timp, fetele transpiră din cauza efortului, în ciuda aerului rece şi a vântului puternic. Cibi nu-şi aminteşte să fi muncit vreodată atât de greu, nici măcar la Hachshara. Aruncă o privire spre Livi: cu numai o mână sănătoasă, sora ei se chinuie. Căruţa merge pe un drum accidentat, trecând peste nişte ogoare – în unele locuri, cartofii se ţesc din pământul îngheţat. Ajung pe un câmp gol, unde mai mulţi bărbaţi aşteaptă încărcătura lor. Grămezi de

cărămizi au fost deja predate şi stivuite. Un bărbat le spune fetelor unde să lase căruţa. El şi încă unul le ajută să descarce şi împreună aşază cărămizile, continuând şirurile existente.

Când căruţa e goală, drumul e mai rapid. Mai încarcă o dată căruţa, apoi *kapo* le spune să se odihnească. După ce se aşază rezemate cu spatele de căruţă, Cibi cercetează mâna lui Livi.

— Trebuie să se uite cineva la ea, Livi. Când ajungem înapoi, o să întreb dacă e vreo clinică sau infirmerie, şopteşte ea.

— O să am nevoie şi de o cămaşă curată, spune Livi cu un tremur în glas. Asta e plină de sânge.

— Cămaşa putem s-o spălăm. Hai să ne întoarcem la muncă.

— Dar nu ni s-a spus. Nu putem să ne mai odihnim un pic?

— Am putea, dar vreau s-o impresionez pe *kapo*, să nu stea cu ochii pe noi. Hai, o să poţi.

Până la sfârşitul zilei mai fac patru drumuri cu căruţa. Cibi se cutremură amintindu-şi scenele de mai devreme, când câteva fete din grupul lor au fost lovite de cărămizi şi ţigle căzute accidental dintre ruine. Sunt atente şi la palmele şi pumnii împărţiţi la întâmplare de *kapo* oricui se fofilează, în opinia lor. Extenuate, se târăsc înapoi la blocul lor şi la raţiile sărăcăcioase care le aşteaptă.

După ce şi-au înghiţit pâinea şi au dat pe gât supa, Cibi se apropie de *kapo*, trăgând-o pe Livi în urma ei. Ridică mâna rănită a surorii ei.

— *Kapo*, putem găsi undeva ajutor pentru sora mea? S-a tăiat la mână pe drum încoace şi încă sângerează. Trebuie să fie bandajată, ca să poată munci.

Femeia înaltă se uită la mâna întinsă spre ea.

— Spitalul e în blocul de alături. Poate o să se ocupe de tine, poate nu, îi spune ea lui Livi rânjind, arătând în josul străzii care duce spre porţile complexului.

Când Cibi şi Livi fac primii paşi, *kapo* le strigă:

— Du-te singură. N-ai nevoie de soră-ta mai mare să te ţină de mână. Râde de propria glumă. Şi să nu-mi mai spuneţi *kapo*, mă cheamă Ingrid.

Zâmbeşte, arătându-şi dintele lipsă, şi lui Cibi i se face brusc greaţă.

O împinge încetişor pe Livi.

— O să fii bine. Eu ţin un loc de dormit.

Complexul e iar scăldat în lumină. Soarele a apus şi fetele şi-au încheiat prima zi plină de lucru la Auschwitz.

Cibi se sprijină de un perete, aşteptându-şi sora. Puţin mai târziu, în timp ce încearcă să netezească salteaua plină de cocoloaşe, Livi dă buzna pe uşă strigând-o.

Sunt cel puţin o mie de fete în cameră, unele adormite, altele încă treze sau stând de vorbă încet în grupuri mici. Cibi se ridică în picioare şi face cu mâna până când Livi o zăreşte şi începe să se strecoare printre saltele spre ea.

Cibi observă urmele de lacrimi de pe faţa lui Livi – pielea roz se întrezăreşte prin stratul de praf de cărămidă care îi acoperă trăsăturile frumoase, delicate.

— Ce s-a întâmplat? Eşti bine? întreabă Cibi când Livi se prăbuşeşte în braţele sale.

O trage pe sora ei pe saltea şi îi ia mâna bandajată. Pare să fi fost tratată în sfârşit.

— Ce s-a întâmplat?

Livi continuă să plângă, până când într-un târziu reuşeşte să îngaime o propoziţie:

— De ce nu mi-ai spus? strigă ea.

— Ce să-ţi spun? Ce s-a întâmplat?

— Am fost la spital.

— S-a întâmplat ceva?

— Am văzut.

Livi s-a oprit din plâns. Ochii îi sunt măriţi de spaimă.

— Ce-ai văzut? o întreabă Cibi, căreia brusc i s-a făcut foarte frig.

— Era o oglindă acolo. De ce nu mi-ai spus ce mi-au făcut?

Cibi îi ia faţa în mâini şi o apropie de a ei. Pentru prima dată după câteva zile, zâmbeşte.

— Asta-i tot? Te-ai văzut în oglindă?

— Părul meu… spune Livi, trecându-şi degetele peste scalp şi trăgându-şi-le dezgustată. Mi-au tăiat părul!

Livi se uită undeva în spatele lui Cibi, în cameră, la sutele de alte capete rase. Ochii îi sunt sticloşi, neconcentraţi pe nimic. Pentru o clipă, Cibi se întreabă dacă n-ar trebui s-o plesnească, s-o scoată din şoc. În cele din urmă,

Livi își întoarce ochii mari și albaștri spre sora ei.

— Îmi tăiau părul? șoptește ea.

Mâinile i se duc din nou spre cap. Lacrimile îi umplu ochii.

— Livi, dar ce credeai că fac cu mașina aia?

— N-am… n-am vrut să mă gândesc la asta. În timp ce mergea, îmi imaginam că-mi umblă mama prin păr. Știi că-i place să-mi prindă buclele cu agrafe.

Livi tace abrupt, conștientizând adevărul. Se cutremură.

Cibi înțelege acum: unele lucruri sunt pur și simplu prea îngrozitoare ca să le accepți. Poate că e un lucru bun – cine știe ce vor mai avea de îndurat? Poate că e o abilitate pe care va trebui să învețe și ea să și-o cultive.

— Eu sunt oglinda ta, Livi. Cibi face un gest larg cu mâna. Toate suntem oglinda ta de acum încolo.

Livi încuviințează din cap și închide ochii.

— Hai să ne culcăm, da?

Cibi nu are de oferit surorii ei decât uitarea somnului.

— Dar puricii…

Livi deschide brusc ochii.

— Sunt flămânzi și ei, ca și noi. Va trebui să învățăm să-i ignorăm.

— Dar ieri tu…

— Ieri a fost în altă viață.

A doua zi, la zona de demolări, înainte de a începe lucrul, Ingrid întreabă dacă vreuna dintre fete știe să citească și să scrie. Cum nimeni nu răspunde – pentru Cibi e deja limpede că a te face invizibil e un mod de a evita atenția ei crudă –, *kapo* se înfurie. Repetă întrebarea tot mai tare. Nu renunță. Conștientă de prezența soldaților SS în apropiere, Cibi își amintește de hotărârea ei de a încerca să-i impresioneze pe oamenii ăștia în speranța că ea și Livi ar putea să aibă parte fie și de unele favoruri mărunte. Dacă iese ea în evidență, poate că nu vor mai trebui să lucreze aici.

— Știu eu să scriu și să citesc, spune.

— Cine a zis asta? întreabă Ingrid.

Cibi face curajoasă un pas înainte, privind drept în față. Ingrid nu e poloneză, ca celelalte *kapo*; e nemțoaică. Cibi se întreabă dacă e deținut de drept comun sau politic – sunt puține motive pentru care un german s-ar afla

în Polonia, la Auschwitz. Cibi e recunoscătoare că ea și Livi înțeleg și chiar vorbesc un pic de germană.

Ingrid îi aruncă lui Cibi niște foi și un creion.

— Scrie numele și numerele tuturor, dar repede!

Luând foile, Cibi se apropie de fetele din primul rând și începe să le scrie numele. Fetele își ridică mânecile ca să-și arate numerele tatuate pe braț și Cibi le copiază și pe acestea pe foaie. Merge repede de-a lungul rândurilor de fete și, când termină, îi dă hârtiile lui Ingrid.

— Sunt corecte? întreabă aceasta.

— Da, Ingrid.

— O să vedem.

Kapo întoarce o foaie. Trecându-și un deget peste listă, strigă:

— Deținut 1742, cum te numești?

Fata al cărei braț poartă numărul 1742 își spune numele. E corect. Ingrid strigă mai multe numere și primește răspunsuri.

Cu Cibi încă lângă ea, îi face semn unuia dintre soldații SS. Acesta vine încet spre ele; bastonul i se lovește de picior în mers. Ingrid îi arată lista.

— Cum de-ai învățat să scrii așa de frumos? o întreabă el pe Cibi.

Cu o îndrăzneală mai potrivită vieții în Hachshara, ea se uită în ochii soldatului.

— N-am crescut în pădure; am fost la școală, răspunde.

Aruncându-i o privire lui Ingrid, vede cum *kapo* întoarce capul spre a-și ascunde zâmbetul care i-ar putea aduce la fel de multe necazuri cum va avea, probabil, Cibi.

Soldatul își drege zgomotos glasul.

— Pune-o pe ea responsabilă cu ținerea evidențelor, îi spune lui *kapo*, apoi se îndepărtează.

— Așa, carevasăzică, zice Ingrid punând o mână pe umărul lui Cibi. Știi să scrii frumos *și* corect. Dar gura aia o să te bage în bucluc dacă n-ai grijă. Îmi eşti mai de folos vie decât moartă, așa că fă bine și nu-i mai înfrunta pe gardieni. Ai înțeles?

Cibi dă din cap că da. Nu-i place să fie atinsă de Ingrid, dar, în definitiv, nu asta și-a dorit? Să-și asigure favoruri din partea celor care le-ar putea face rău?

— În fiecare zi o să înregistrezi noile deținute și o să le tai pe cele care sunt absente. E clar?

— Da, Ingrid. Pot să fac asta. O fac cu plăcere, spune Cibi.

— Acum, la treabă, toată lumea! latră Ingrid. Și când Cibi se întoarce ca să li se alăture lui Livi și celorlalte, adaugă: Îți faci mai departe treaba la căruță.

Livi se apropie de sora ei mai mare, tremurând, îngrozită de ce-ar putea însemna pentru ele interacțiunea lui Cibi cu *kapo* și cu soldatul SS.

— Ea cine e? întreabă Ingrid.

E limpede că n-o recunoaște pe Livi din seara precedentă.

— Sora mea mai mică.

Cibi apucă mâna bandajată a lui Livi.

— Pare să-ți fie frig, îi spune Ingrid lui Livi.

Livi încuviințează, clănțănind din dinți. E de netăgăduit că arată mai tânără decât orice altă fată de la demolări. Abia dacă-i ajunge la umăr lui Cibi și, deși încă nu e atât de emaciată precum celelalte, uniforma atârnă pe scheletul ei ușor. Cibi nu poate să nu observe o scânteiere de blândețe în ochii lui Ingrid.

A doua zi, când Cibi și Livi se aliniază în curte înainte de a pleca la șantier, Ingrid aruncă o haină grea pe umerii mezinei.

— Ai cam aceeași statură cu sora mea, îi spune. Câți ani ai, unsprezece, doisprezece?

— Cincisprezece, șoptește Livi, prea înspăimântată ca să se uite în ochii ei.

Ingrid se întoarce brusc și începe să le zorească pe fete afară din lagăr.

Celelalte sunt invidioase pe Livi, bombăne încet, iar Cibi se teme că atenția lui Ingrid le-a scos în evidență. Oare vor exista repercusiuni din cauza acestei favorizări din partea unei *kapo* nemțoaice?

Când ajung la șantier, Cibi bifează numele fetelor și îi întinde foile de hârtie lui Ingrid, apoi începe din nou să încarce căruța cu cărămizi. Și din nou ele împing căruța grea până pe câmp, unde îi găsesc cu recunoștință pe prizonierii de război ruși, care le ajută să descarce. Nu se spune nimic despre haina lui Livi. E clar, în orice caz, își spune Cibi, că Livi muncește din greu, la fel ca restul fetelor, în ciuda rănii sale.

Pe când primăvara își intră în drepturi, pădurea de dincolo de câmp se umple de frunze verzi. Terenul de la marginea pădurii a fost însămânțat de

prizonieri, în speranţa că o recoltă bună le va fi de ajutor.

Drumul, în ciuda schimbării vremii, rămâne o cursă cu obstacole, cu gropi adânci şi noroioase într-o zi şi plin de pietre şi bolovani tari, în alta. Într-o zi ploioasă, roţile din faţă ale căruţei se afundă într-o groapă şi se înţepenesc. Fetele pun pietre sub roţi ca să le scoată din groapă. Livi împinge în spate, iar Cibi şi celelalte fete trag din faţă. Când roţile încep încet să se mişte, Livi observă ceva ieşindu-se din noroiul gros. E un cuţitaş.

Cu plăselele lui de lemn, îi încape perfect în palmă. Recunoscătoare pentru buzunarele pantalonilor militari ruseşti, ascunde cuţitul şi continuă să împingă.

Mai târziu, în întuneric, în pat, îl scoate să i-l arate lui Cibi.

— Valorează milioane aici, îi spune entuziasmată surorii ei. Putem să ne tăiem mâncarea, s-o raţionalizăm.

— Ştii ce-o să-ţi facă dacă găsesc ăsta la tine? şuieră Cibi.

— Nu-mi pasă! se răsteşte Livi. *Eu* l-am găsit, aşa că e al meu. Nu m-ai lăsat să păstrez medalia, dar cuţitul o să-l păstrez.

Livi îl îndeasă înapoi în buzunar. *O să fie* util, şi Cibi o să-şi înghită cuvintele într-o zi.

Într-o dimineaţă, o săptămână mai târziu, Livi nu se trezeşte când soldatul SS loveşte pereţii camerei lor cu bastonul. Cibi o înghiontește, îi atinge fruntea.

Livi e fierbinte, roşie la faţă şi transpirată.

— Livi, te rog, trebuie să te ridici, o roagă ea.

— Nu pot, geme Livi fără să deschidă ochii. Mă doare capul. Picioarele. Totul mă doare.

Fata din patul alăturat se apleacă şi pune şi ea mâna pe fruntea lui Livi, apoi îi bagă mâna sub cămaşă.

— Arde. Cred că are tifos, îi spune ea încet lui Cibi.

— Ce? Cum?

Cibi e cuprinsă de panică.

— Poate de la muşcăturile de purici, poate de la un şobolan. E greu de ştiut.

— Dar ce pot să fac?

— Vezi dacă te lasă s-o duci la spital. E singurul loc unde poate

supraviețui. Uită-te la ea: e cumplit de firavă, și e bolnavă. Nu poate să muncească așa.

— Vrei să stai cu ea până o găsesc pe Ingrid și o întreb dacă pot s-o duc la spital?

Fata dă din cap afirmativ.

Ingrid se încruntă și chiar pare ușor îngrijorată. Încuviințează, și Cibi dă fuga înapoi la Livi, ridicând-o în picioare și sprijinind-o în timp ce străbat încăperea. Își amintește la timp să strecoare cuțitul lui Livi în buzunarul ei înainte de a ieși din bloc.

Fetele sunt aliniate afară și Cibi își croiește drum printre ele, împleticindu-se, aproape ducând-o în brațe pe sora ei semiconștientă. Se gândește la tatăl lor și se întreabă ce-ar crede el despre rolul său de soră responsabilă în momentul acela. E vina ei că Livi are tifos?

Cibi o lasă pe Livi în seama unei infirmiere severe, care îi spune să plece imediat, în ciuda protestelor sale. Nu are de ales. Când se duce la detașamentul ei, Ingrid o anunță că se va alătura fetelor de pe acoperișuri: acum treaba ei va fi să le arunce cărămizi și țigle celor de jos.

Vreme de trei zile, Cibi se duce la lucru fără nici o veste de la Livi. Dar măcar ea e în spital, nu asudă și suferă singură într-un culcuș de paie. Cibi se cufundă în ceea ce are de făcut și așteaptă cu nerăbdare pauzele regulate pe care le presupune această muncă grea. Singura masă e prânzul, când vine căruța cu cinci cazane de supă și cinci oameni care o împart. Cibi a auzit poveștile nebunești despre ce poate ajunge în aceste „supe“, apoi vede cu ochii ei: o periuță de dinți, o brățară de lemn, benzi elastice plutesc printre fire de ceapă și sardine. Unul din rarele momente în care fetele râd împreună e când una dintre ele scoate un pieptăn din castronul ei cu supă și anunță cu voce tare: „Am un pieptăn, ce bine-ar fi să am și niște păr!“

În cea de-a treia zi a internării lui Livi, Cibi coboară de pe acoperiș și cercetează grupul de fete care așteaptă să fie chemate să-și ia supa. A observat ceva ciudat la această rutină de prânz: cele mai multe fete se uită la bucătăreasa grăsuță, cu codițe împletite lungi, castanii, care servește. Părul ei e bizar, căci, în opinia lui Cibi, pare să aibă cel puțin șaptezeci de ani. Cibi coboară de pe acoperiș și se alătură celor care își așteaptă mâncarea. Acum se uită și ea la femeia cu cosițe. Când îi surprinde privirea, îi zâmbește.

Bucătăreasa nu-i întoarce zâmbetul – Dumnezeu ştie că nimeni nu a zâmbit măcar o dată de când au ajuns aici –, dar îi face semn să înainteze. Polonicul e cufundat în oală, turnând nu doar lichidul subţire şi insipid în castronul lui Cibi, ci şi o bucată mare de carne. Femeia înclină capul spre ea şi îşi mută privirea înapoi la fetele flămânde, ca să vadă care e următoarea pe care o va bucura cu mărinimia ei.

Cibi stă singură şi bea supa cu înghiţituri mari, până când apare bucata de carne de pe fundul castronului. Uitându-se în jur ca să se asigure că n-o vede nimeni, o ia cu degetele, o linge, apoi o îndeasă în buzunar, alături de cuţitaşul lui Livi. O să găsească o cale de a se duce la spital la întoarcere, ca s-o împartă cu sora ei.

Dar când intră în bloc, în seara aceea, o găseşte pe Livi aşteptând-o înăuntru. E ceva mai bine şi culoarea i-a revenit în obraji. Cibi îşi duce un deget la buze şi caută în buzunar. Îşi desface palma, arătându-i bucata de carne. Livi face ochii mari. Taie carnea cu cuţitaşul în fâşii subţiri. E un deliciu de origine necunoscută, dar fetelor nu le pasă.

În următoarele trei luni numărul prizonierilor creşte vertiginos. Sosesc cu trenul cu miile, umplând toate clădirile din Auschwitz şi înlocuindu-i pe cei care au murit, fie de boală, fie de mâna soldaţilor SS. Cibi şi Livi aud zvonuri despre o cameră a morţii, un buncăr subteran la câteva străzi distanţă, unde bărbaţi, femei şi copii intră vii şi sunt scoşi morţi. Fetele au văzut deţinuţi trăgând căruţe pline de cadavre. Pentru Cibi asta e prea îngrozitor de acceptat, aşa că hotărăşte să creadă că au murit de boală.

Mâna lui Livi se vindecă, dar surorile sunt tot mai slabe. Ca toată lumea, iau fiecare zi cum vine, simţind un fior de uşurare seara, când închid ochii: au mai supravieţuit unei zile în detaşamentul de demolări. Au văzut nu o dată ce se întâmplă dacă un soldat SS e într-o dispoziţie mai răzbunătoare ca de obicei; o cărămidă ciobită, un teanc răsturnat – şi un glonţ tras. Au fost nevoite să ajute la transportarea fetelor moarte înapoi în lagăr, la sfârşitul unei zile grele, chinuitoare.

Dar cuţitul continuă să le străpungă nefericirea cu momente de bucurie. Cibi îl foloseşte pentru a tăia pâinea în bucăţele mici: unele pentru a fi consumate imediat, celelalte pentru a fi economisite, dându-le astfel posibilitatea să-şi raţionalizeze mâncarea. Nu e mare lucru, dar le oferă

surorilor un secret și o fărâmă de control asupra vieții lor haotice. Livi îl ține tot timpul la ea: ascuns în pantaloni, ziua, sub saltea, noaptea.

Băieții din Slovacia au început să sosească la câteva săptămâni după Cibi și Livi, dar n-au rămas la Auschwitz. Surorile știu unde sunt, totuși. Cărămizile pe care fetele le tot duc pe câmp sunt folosite pentru a construi noi blocuri pentru prizonieri, și peste drum de șantier au fost ridicate construcții mari din lemn. În aceste construcții sunt adăpostiți acum slovacii; este evident pentru toată lumea că se ridică un nou lagăr.

Cibi poate să comunice cu prizonierii de război ruși, fiindcă știe ruteana, dialectul ucrainean vorbit în estul Slovaciei. Dar discuțiile șoptite cu acești bărbați nu-i dezvăluie nimic nou despre situația lor. Livi, încă o adolescentă inocentă și timidă, nu participă niciodată la aceste conversații. Cibi se bucură: locul ăsta nu i-a răpit totul surioarei sale.

Și-apoi, într-o zi, bărbații au niște răspunsuri pentru Cibi. Aceste noi clădiri de cărămidă vor găzdui femei. Un lagăr numai de femei.

Birkenau.

CAPITOLUL 10

Auschwitz-Birkenau,
vara 1942

În iunie, surorile deja își petrec zilele în tăcere.

Istovirea provocată de munca manuală și precaritatea hranei le-au mistuit. Cibi observă sosirea verii, acceptând obosită faptul că s-ar putea să rămână în locul ăsta, în locul ăsta cumplit ani de zile – sau până vor muri, cum au făcut atâția alții. În fiecare seară se întreabă cum de au mai supraviețuit încă o zi. Până și imaginea familiei sale începe să i se pară un vis pe jumătate uitat, pe care l-a avut cândva, demult. Încearcă să-și imagineze ce face Magda, dacă e sănătoasă, dacă Garda Hlinka o mai caută. O supraveghează pe Livi, care e cu fiecare zi mai slabă, de multe ori mută, adeseori mergând dintr-un loc într-altul într-o transă începătoșată. Dar muncește din greu; e curajoasă, plăcută de celelalte deținute, și Cibi e mândră de ea.

Nu sunt cruțate deloc: în ciuda căldurii toropitoare, abuzul asupra trupurilor și minților lor continuă, dar odată cu apropierea lunii august, vine și promisiunea unor zile mai răcoroase. Cibi și Livi au îndurat boli, răni, foame și „selecții“.

Cândva inofensiv, acest cuvânt a ajuns să simbolizeze cea mai mare frică a lor. Defilând prin fața gărzilor SS, fetele trebuie să pară zdravene și sănătoase, să nu arate nici un semn de slăbiciune, nici un tremur al mâinilor sau al feței. Cele care nu trec această examinare sunt „selectate“ – și nu mai sunt văzute niciodată.

Căldura a fost atât de chinuitoare, încât boala e peste tot, iar puțina mâncare pe care o au adeseori se strică. Dar astăzi o briză ușoară împrăștie frunze uscate în jurul lor pe pământ, când se aliniază în fața blocului lor, privind fără expresie de-a lungul aleii la toate celelalte blocuri și la miile de alte femei și fete. Tăcerea e palpabilă în timp ce așteaptă apelul. Dar, observă

Cibi, zărind nişte camioane la capătul drumului, astăzi ceva e diferit.

O femeie-ofiţer SS patrulează pe alee, oprindu-se să vorbească cu gardienii de la fiecare bloc.

— Unele dintre voi se mută în altă parte astăzi! Ofiţerul stă lângă Ingrid, răcnindu-şi ordinele. Aflaţi care vă sunt instrucţiunile pentru muncă şi urmaţi-o pe *kapo*. Cele care nu pot să meargă, să se urce în camioane.

Imediat ce ofiţerul a trecut la blocul următor, Cibi se îndreaptă repede spre Ingrid. Între ea şi *kapo* s-a înfiripat între timp un soi de prietenie ciudată. A crescut încet, dar sigur. Livi are ceva care a topit un colţişor din inima acestei femei. Cibi nu se întreabă niciodată de ce – îi e de ajuns că primeşte micile ei semne de bunăvoinţă.

— Cum adică „în altă parte“?

Lui Cibi i s-a tăiat brusc respiraţia: oboseala şi buimăceala îi sunt alungate de frică. Viaţa e rea, dar regulile de aici, de la Auschwitz, le înţeleg. O să trebuiască să o ia de la capăt, cu alţi gardieni, altă rutină, alte torturi?

— O să fiţi mutate la Birkenau. Faceţi ce vi se spune şi, orice s-ar întâmpla, *nu* vă urcaţi în camion. Trebuie să mergeţi pe jos – înţelegi? Rita o să fie noua voastră *kapo*. Ingrid se uită în jur, studiind poziţiile soldaţilor SS. Coboară vocea. Am rugat-o să aibă grijă de tine şi… şi de Livi.

Ingrid se întoarce cu spatele şi Cibi se îndepărtează. Ştie că altceva n-o să mai scoată de la *kapo*, riscul e prea mare pentru amândouă.

O vede pe Livi uitându-se cu jind la camioane, dar o apucă zdravăn de braţ şi ies pe poartă împreună, ţinând capul sus. Cibi îşi ridică privirea spre cuvintele pe care le-a citit în fiecare zi la ieşirea şi intrarea în lagăr vreme de cinci luni: *ARBEIT MACHT FREI*. Ce prostie, nici una dintre ele nu e liberă. Sunt prizoniere, tratate ca nişte animale, viaţa lor nu valorează nimic. „Libertatea“ asta nu înseamnă decât moarte.

Străbat încă o dată drumul până la şantier.

— Cred că o să ne reîntâlnim cu cărămizile noastre, îi spune Cibi lui Livi, luând-o pe după umeri.

— Clădirile pe care le construiau prizonierii ruşi? Dar nu sunt gata!

— Unele sunt. Şi crezi că le pasă dacă sunt terminate numai pe jumătate? Pentru unele ca noi? Cibi îşi muşcă limba; ar fi atât de uşor să se repeadă la cei care le ţin captive, să arate că a renunţat la speranţă, dar trebuie să rămână

puternică pentru Livi. Poate o fi mai bine acolo unde ne ducem, pisicuțo.

Cibi își sărută sora pe obraz, dar Livi nu face decât să se împleticească de-a lungul drumului.

Soarele își aruncă razele asupra fetelor; praful se ridică din drumul uscat. Înaintea lor, o fată leșină. Un ofițer SS se apropie, își scoate pistolul din toc și o împușcă în cap.

Cibi și Livi nu-și întrerup mersul, ocolind trupul fetei. Au învățat să pară indiferente; să nu-și trădeze niciodată șocul sau frica, furia sau oroarea. Ca să supraviețuiești, trebuie să rămâi invizibil. Deseori nu e nevoie decât să atragi atenția asupra ta, chiar și pentru un amănunt nesemnificativ, ca să mori pe loc.

— Ar fi trebuit să ia camionul, șoptește Livi.

— Ar fi fost același lucru, fie că ar fi fost în camion, fie pe drum, spune Cibi. Livi pare nedumerită. Ai văzut vreun camion trecând pe lângă noi? Uită-te în jur, aproape că am ajuns și nu a trecut nici unul. Fetele alea nu vin la Birkenau.

Livi nu răspunde. Acum înțelege.

Merg mai departe în tăcere. În față, femeile cotesc, intrând în noul lagăr, unde clădiri de cărămidă finisate se înșiră alături de altele încă în construcție. Sunt trei „străzi“, fiecare conținând un șir de cinci blocuri. Un gard de sârmă înconjură complexul, și au fost ridicate turnuri de pază din lemn pentru a putea fi supravegheate noile locatare. Soldați SS înarmați privesc de sus, cu puștile ațintite asupra fetelor. Altă prostie, se gândește Cibi obosită. Ce-ar putea să le facă fie și-o mie de fete pe jumătate moarte de foame acestor oameni?

Așteaptă instrucțiuni pe un teren întins.

— Înainte de a intra în noile voastre locuințe, trebuie să vi se tatueze din nou numerele. Foarte multe s-au cam șters, le strigă o gardiană SS.

Livi își privește numărul de pe braț. Cibi face la fel. Peste tot în jur, fetele își privesc mâna stângă.

— Numărul meu încă se mai vede, zice Livi.

— Și al meu se vede aproape tot, răspunde Cibi.

— Treceți în rând! răcnește gardiana.

Fetele formează un fel de coloană.

— Livi, aceea e Gita? În fața noastră? arată Cibi cu degetul. Gita, Gita! strigă ea.

O fată se întoarce și zâmbește când le vede pe Cibi și Livi. E colega lor de școală.

— N-am știut că sunteți aici, șoptește Gita. De când?

— De câteva luni, răspunde Cibi. Tu?

— La fel. Aș vrea să ne fi întâlnit în trenul de la Vranov – mă simt de parcă aș fi aici dintotdeauna, oftează Gita. Lucrez la spălătorie.

— Ei bine, noi am mutat cărămizi.

Cibi arată spre noile construcții.

— Nouă trebuie să ne mulțumiți pentru locuințele luxoase, zice Livi cu o scânteiere în ochi.

— Serios? Gita pare șocată. Cred că e foarte greu.

— Îmi pare rău că ești aici, Gita. Livi se uită în pământ, scânteierea s-a dus. Îmi pare rău că suntem toate aici.

— Liniște! strigă un soldat.

Gita se întoarce cu fața înainte și fetele își continuă drumul.

Livi și Cibi privesc cum Gita se duce spre masa tatuatorului care le va împrospăta numerele tuturor fetelor din coloană. Gita pare speriată, ezită să întindă mâna. Lui Cibi i se taie respirația. „Te rog“, Gita, o roagă în gând pe prietena ei. „Lasă-l s-o facă.“ Văd cum tatuatorul îi ia mâna Gitei cu blândețe; îi spune ceva și ea pare să se relaxeze un pic.

Când vine rândul lui Cibi, tatuatorul încă privește în urma Gitei.

E un om blând, și când termină, șoptește:

— Îmi pare rău.

Surorile, din ale căror brațe din nou picură sânge, intră în Blocul 21. Au dispărut podeaua de scânduri și saltelele umplute cu paie din prima lor „casă“. Aici podeaua e din beton gri solid. Încăperea mare, neaerisită are șiruri de priciuri de lemn. Nu există pături și saltele, doar niște paie împrăștiate pe care fetele vor trebui să le adune și să-și aranjeze un culcuș, dacă vor să poată dormi.

Cibi se gândește la iarnă, de care le despart numai câteva luni, și se cutremură. De o parte și de alta a ușilor din față se află două camere.

— Dar unde sunt băile? întreabă Livi.

— Probabil că sunt afară, Livi. Nu le-om fi văzut, dar hai să nu ne facem griji acum.

Pe măsură ce tot mai multor fete li se ordonă să intre înăuntru, Cibi și Livi își găsesc un prici și curând li se alătură alte două fete. Aceste priciuri sunt pentru cel puțin patru oameni. Abia au început să facă prezentările, când sunt speriate de zgomotul unui baston care lovește repetat ușa.

Fetele tac, în timp ce o siluetă măruntă intră în încăpere. Hainele ei poartă un ecuson cu triunghi negru, ceea ce arată că e o deținută de drept comun. Pe cămașă e scris numărul 620. Are părul blond, lung până la umeri, și nasul cârn. Lui Cibi i se pare aproape drăguță.

Dar trăsăturile i se schimonosesc de sadică plăcere când își desface brațele să cuprindă priciurile, podeaua de beton, pereții de cărămidă.

— Bun venit în noua voastră casă, doamnelor. Eu sunt Rita, noua voastră *kapo*. Dacă vă întrebați unde sunt băile – face o pauză pentru efect –, uitați de ele. Acum râde, scrutând chipurile fetelor, și nici una nu are curajul să-i înfrunte privirea. Dacă aveți nevoie să vă ușurați va trebui să mergeți în capătul lagărului și să vă faceți nevoile lângă gard, sub ochii soldaților SS din turnurile de veghe. Zâmbetul ei oribil devine mai larg. Dacă ieșiți după lăsarea întunericului, veți fi împușcate.

Rita străbate încet încăperea, privindu-le cu atenție pe fetele adunate laolaltă. Cibi e șocată de evidenta ei încântare când le vede frica, slăbiciunea.

— Mâine o să vi se dea noile însărcinări. Vă sugerez să vă petreceți ziua de azi făcând cunoștință cu noul vostru cămin!

Se întoarce pe călcâie și iese din cameră.

Cibi e uimită că această nouă *kapo* e prietenă cu Ingrid și nu are mari speranțe că va avea grijă de ele. Vrea să-i spună lui Livi ce gândește, când intră Gita în cameră și se apropie de priciul lor.

— Magda nu e aici? întreabă ea, uitându-se în jur.

— Nu, Gita. Sperăm că e în siguranță, acasă, cu mama. Era în spital când am plecat noi, spune Cibi.

— E sănătoasă?

— A fost doar o febră, e bine. Dar surorile tale, ele sunt aici? întreabă Livi.

— Nu, au vrut-o numai pe una dintre noi. Franny are doi copii mici, și din fericire Rachel și Goldie sunt prea mici.

Cele trei fete se îmbrățișează, apoi Gita se întoarce la priciul său. Livi privește lung în urma ei; deși e bucuroasă că surorile Gitei nu sunt aici, în lagăr, îi pare rău că Gita e singură. O ia de mână pe Cibi.

— Sunt rea dacă-mi pare bine că ești aici, cu mine, Cibi?

Și Cibi privește în urma Gitei.

— Știu exact ce simți, Livi, spune, strângând degetele surorii ei.

A doua zi dimineața, la apel, Rita le împarte în grupuri. Unele au norocul să fie trimise la spălătorie, la cusătorie, la camera de sortare sau la poștă, dar, cum aceste activități se desfășoară încă la Auschwitz, vor trebui să străbată de două ori pe zi drumul de trei kilometri până în lagărul principal și înapoi.

Rita merge de-a lungul rândurilor de prizoniere rămase, ridicând din când în când un braț ca să citească numărul. Se apropie de Cibi, care întinde brațul înainte ca Rita s-o atingă. Ochii Ritei se plimbă de la număr la fața lui Cibi, apoi la a lui Livi, care stă lângă ea.

— E sora ta? o întreabă pe Cibi.

— Da, Rita.

Se apleacă mai mult, pentru a șopti la urechea lui Cibi:

— Ingrid m-a rugat să am grijă de voi două. Nu pot face prea multe, dar e o prietenă bună, și nu sunt multe pe-aici. O să lucrați în camera de sortare, *Kanada*, cum i se spune. Vă așteaptă o *kapo*.

Rita are ochii albaștri, ca ai Magdei, se gândește Cibi. Poate e un semn că nu-i atât de rea cum a părut la început. Rita o strânge tare de încheietura mâinii, și ea nici nu clipește.

— Să nu mă faceți să regret această favoare acordată unei prietene, șuieră ea. Acum treceți în rând. Mergeți înapoi la Auschwitz!

Cibi o ia pe Livi de mână și ele se alătură repede detașamentului lor, spre a porni înapoi spre fostul lor lagăr.

Ajungând la Auschwitz, Cibi și Livi se îndreaptă spre *Kanada*, clădirea pe care o cunosc drept camera de sortare, unde, cu baticuri albe legate în jurul capului, vor scotoci printre posesiunile nou-veniților, așa cum altădată cineva căutase în propriile lor valize lucruri care puteau fi considerate de valoare de către naziști.

CAPITOLUL 11

Auschwitz-Birkenau,
toamna 1942

Cu fiecare dimineaţă şi seară, când surorile merg spre Auschwitz şi înapoi la Birkenau, frica lui Cibi de iarna care se apropie creşte. Privesc cu tristeţe pădurea de dincolo de Birkenau, observând schimbarea de anotimp: frunzele verzi devin roşii, apoi galbene, şi încep să cadă. Îşi amintesc de vremurile bune petrecute cu bunicul lor, la Vranov. După moartea lui Menahem, Iţhak luase asupra lui sarcina de a le învăţa pe fete despre frumuseţile pădurii. Ştiau să recunoască ferigile care creşteau la poalele copacilor, ce specii de ciuperci sunt comestibile şi cum să le evite pe cele mai atrăgătoare, dar fatale care răsăreau din pământul pădurii în fiecare toamnă.

— Pun pariu că am găsi ciuperci acolo, spune mereu Livi, tânjind. Mai ţii minte, Cibi? Tu, eu şi Magda, cu coşurile pline de mere pădureţe şi fructe sălbatice?

Cibi răspunde rareori, pentru că e o fantezie, şi fanteziile sunt periculoase aici. Dar, mai mult decât atât, nu vrea să aducă gânduri despre Magda în lagăr. Imaginea surorii ei acasă, cu mama, e singura care-i aduce un pic de alinare.

Când începe să cadă zăpada, surorile aduc pe furiş o pătură şi nişte haine din camera de sortare, dar tot le e frig.

Kanada e un tărâm al abundenţei. Treaba lor e să caute în articolele confiscate de la noii prizonieri ascunzători secrete de mâncare, bani, bijuterii – orice lucru de valoare. Supravegheate de soldaţi SS, fetele pipăie cusăturile pantalonilor, tivurile fustelor, gulerele hainelor. Când descoperă ceva, desfac cusăturile şi scot obiectul. Cibi a descoperit un rubin, Livi un diamant. Tentaţia e o realitate pentru toate fetele din camera de sortare, dar Cibi n-ar risca viaţa lor pentru o piatră preţioasă, orice le-ar putea cumpăra o astfel de

comoară. Unele fete o fac însă, mai ales acum, iarna, când se instalează disperarea pentru hrană, haine în plus, puțină bunătate.

După asta, adună laolaltă articolele de îmbrăcăminte la fel: cămăși, vestoane, pantaloni și lenjerie intimă. Camera e călduroasă și munca mai puțin istovitoare decât la șantier, iar surorile sunt recunoscătoare pentru asta.

Revenind la Birkenau seara, Cibi vede uneori câte o fată îngropându-și bunurile furate în pământul tare de sub zăpadă. Fata așteaptă apoi ocazia să ducă nestematele, sau orice a îngropat, deținuților bărbați așa-zis *privilegiați*, care, la rândul lor, le vor schimba pe mâncare cu ofițerii SS.

Din când în când, Cibi o face pe Livi să-și pună o pereche de șosete în plus sau să-și înfășoare o eșarfă în jurul capului: obiecte mărunte, neglijabile, care nu presupun riscuri mari, dar sunt esențiale pentru condițiile nemiloase ale vieții lor. Câteodată, când poate, Cibi mai ia câte ceva cu ea pentru vreuna din celelalte fete din blocul lor.

Unele fete schimbă lenjerie pe o porție de pâine, dar nici Cibi, nici Livi nu se pot îndura să „vândă“ ce iau pe furiș. Uneori, găsesc alimente printre lucruri – un codru de pâine mucegăită, o plăcintă pe jumătate putredă – și chiar și pe acestea le predau de bunăvoie, cu câteva excepții, când foamea cumplită le-a întrecut frica de a fi prinse și și-au îndesat în gură aluat tare, vechi de săptămâni.

— Livi, Livi, uite, îi șoptește într-o zi Cibi surorii sale, care împerechează niște șosete și le pune într-o grămadă în fața ei.

Stă cu palma desfăcută pe sub grămada de haine pe care le sortează.

— Ce-i ăsta?

— E un franc, un franc francez. Nu e cel mai frumos lucru pe care l-ai văzut vreodată?

Livi se mai uită o dată la monedă, apoi în ochii strălucitori ai lui Cibi. Sora ei n-a mai părut de mult atât de plină de speranță.

— E frumos, Cibi, zău, dar ce poți să faci cu el?

Cibi pare să se trezească din transă, strângându-și degetele în jurul monedei. Străbate încăperea, spre Rita, și i-o înmânează. Apoi se întoarce la locul ei și continuă să scotocească prin haine. Pentru câteva clipe, s-a plimbat pe străzile Parisului, privind cum scânteiază Sena în lumina lunii și admirând cuplurile care se plimbau braț la braț și-i zâmbeau când treceau pe lângă ea.

În seara aceea, Livi rămâne în urmă când merg înapoi spre Birkenau. Cibi nu i-a mai spus o vorbă nici ei, nici altcuiva de când a predat moneda. Ninge și lumina pălește, iar reflectoarele din turnurile de veghe sunt încă la mai mult de un kilometru distanță. Rachel, o altă fată din detașamentul lor, o ajunge din urmă pe Cibi, atrăgându-i atenția asupra lui Livi, care rămâne tot mai mult în urma grupului. Cibi îi zâmbește lui Rachel, recunoscătoare că ea și multe altele se poartă ca niște surori față de cea mai mică din grupul lor, față de Livi.

Inițial un pic supărată că Livi n-a încercat să țină pasul, Cibi o îndeamnă să se grăbească.

— Ce s-a întâmplat? De ce ești atât de înceată? întreabă ea când Livi o ajunge în sfârșit din urmă.

Pe fața surorii ei șiroiesc lacrimi și ea arată spre picioare.

— Mi-au înghețat picioarele. Nu cred că mai pot să merg, plânge ea.

— Toate avem picioarele înghețate. Încearcă să ții pasul cu mine.

Livi pune mâna pe umărul lui Cibi și ridică piciorul stâng, ca să-i arate că-i lipsește talpa pantofului. Pielea ei delicată e rănită și sângerândă.

— Când ai pierdut-o? se uită Cibi, acum îngrijorată, la piciorul lui Livi.

— După ce am ieșit pe poartă, la Auschwitz.

— Ține-te de mine și sari într-un picior, bine?

Ascunse de restul grupului, surorile ajung la poarta lagărului Birkenau. Când sunt gata să treacă pragul, se uită după obișnuitul șir de soldații SS care le caută pe cele prea slăbite ca să poată munci.

Cibi îi dă drumul lui Livi să meargă singură.

— Trebuie să intri pe poartă singură, Livi, îi spune ea. Ține capul sus, ignoră frigul și pur și simplu mișcă-te. Poartă-te ca și cum ai vrea să fii aici.

Chiar în fața surorilor sunt câteva fete cu umerii căzuți. Se mișcă atât de încet, de parcă ar umbla în somn. Livi încearcă să nu se uite cum soldații le trag deoparte. Știe din instinct că mâine vor fi două locuri libere la *Kanada*, două locuri libere pe care va fi bătaie. Nu intenționează să creeze un al treilea.

Când ajung în blocul lor, Cibi o ajută pe Livi să se urce în pat. Curăță cu grijă sângele și pielea julită și masează piciorul surorii ei, ca să-i pună sângele în mișcare. Îi suflă aer cald pe degete și, foarte încet, acestea redevin roz.

— Trebuie să-i arătăm Ritei piciorul tău înainte să se dea stingerea. Poate ne ajută, îi spune Cibi lui Livi.

Surorile se îndreaptă spre partea din față a blocului, unde *kapo* le supraveghează pe fetele care se întorc de la diferitele munci.

— Grăbiți-vă, dacă nu vreți să faceți o vizită la camera de gazare în zori! strigă Rita.

— Despre ce vorbește? șoptește Livi. Ce-i aia cameră de gazare?

— Livi, nu cred că trebuie să vorbim despre asta acum, spune Cibi.

— De ce? Ce e?

— Livi, te rog. Hai să rezolvăm cu încălțămintea ta, bine?

Dar Livi nu vrea să mai facă nici un pas.

— Cibi, te rog să nu mă tratezi ca pe un copil! Spune-mi ce e.

Cibi oftează, dar sora ei are dreptate. Cum mai poate fi cineva copil în locul ăsta? Privește în ochii mari ai lui Livi.

— Unde crezi că le duc pe cele care nu trec selecțiile? Spune-mi, ce crezi că se întâmplă cu ele?

— Mor?

— Da, mor. În camera de gazare. Dar nu e cazul să-ți faci griji. N-o să las să ni se întâmple nimic câtă vreme îmi mai curge o picătură de sânge prin vene.

— De acolo sunt fumul și mirosul? Le ard apoi?

— Îmi pare rău, Livi.

— Și cumva, *cumva*, Cibi, tu o să-i împiedici să ne gazeze, să ne ardă? întreabă Livi ridicând vocea. Spune-mi cum anume o să faci asta!

— Nu știu, pisicuțo. Dar am făcut în așa fel încât să rămânem în viață până acum, nu-i așa? Așa că hai să-ți facem rost de niște încălțări noi.

Livi se târăște după sora ei, cu o frică nouă în suflet. Se întreabă dacă asfixierea cu gaz otrăvitor e dureroasă.

— Pantoful lui Livi nu mai are talpă, Rita, îi spune Cibi lui *kapo*, arătându-i pantoful. Te rog, poate să se ducă să-și ia o pereche nouă?

Rita se uită la pantof și la Livi stând în fața ei, cu ochii plecați.

— Știi unde să te duci? întreabă ea.

— La magazia de la intrarea în lagăr? spune Cibi.

— Atunci grăbiți-vă, o să încui curând. Nu vreți să fiți prinse pe-afară.

Cibi și Livi aleargă la clădirea mică unde sunt ținute hainele și pantofii în plus. Înăuntru găsesc o *kapo* pe care n-au mai văzut-o niciodată, și Cibi îi întinde pantoful fără talpă al lui Livi.

— Port 39, zice repede Livi.

Femeia arată spre o bancă pe care se află doar trei perechi de pantofi.

Livi se duce să se uite la ei.

— Dar nu pot să-i port pe ăștia, spune ea. Sunt prea mici! E obosită, piciorul îi zvâcnește de durere și pentru o clipă uită unde se află. Eu port 39, repetă ea ca un copil răzgâiat.

Nici una dintre fete nu se așteaptă la reacția care urmează. *Kapo* vine spre ele, cu ochii la Livi, și o plesnește cu putere, de două ori, peste față. Livi se lovește de perete.

— Îmi pare rău că nu vă putem oferi numărul potrivit, doamnă. Poate doriți să reveniți în altă zi, rânjește *kapo*.

Cibi apucă o pereche de pantofi cu o mână și brațul lui Livi cu cealaltă și o târăște spre ieșire. Odată ajunse afară, se oprește și îi arată pantofii.

— Ridică piciorul, Livi, șoptește ea.

Obrajii lui Livi sunt roșii. Nu răspunde.

— Te rog, Livi, hai să încercăm să-i punem.

Livi se holbează la gura lui Cibi.

— Ce-i cu tine? întreabă aceasta.

— Nu te aud! Nu te aud! țipă Livi scuturându-și capul pentru a scăpa de țiuitul din urechi.

Cibi se așază în genunchi, încercând să îndese picioarele lui Livi în pantofi, dar sunt cu cel puțin două numere mai mici. E recunoscătoare că Livi n-o poate auzi în timp ce o roagă încet pe mama ei s-o îndrume. Pantofii nu se potrivesc și Livi o să moară sigur dacă o să trebuiască să meargă desculță până la Auschwitz și înapoi. Prin vânt, printre lătrăturile câinilor și strigătele soldaților SS, Cibi aude răspunsul mamei sale. „Pune pantofii în picioarele surorii tale.“

Așa că încearcă din nou. Livi, cu picioarele amorțite de frig, nu-și simte degetele în timp ce sunt strivite în pantofii prea mici.

Dar fețele *sunt* făcute din pânză, care, după câteva drumuri, o să se lase măcar cât să facă pantofii ceva mai confortabili. Au tălpi de lemn striate, de

care o să se prindă zăpada pe drumurile lungi. Fetele glumesc că Livi se face mai înaltă. Ea răspunde că acum ea e sora mai mare.

Își scutură zăpada de pe tălpi și își recapătă statura obișnuită. Acest ritual, de două ori pe zi, le oferă surorilor o oază de amuzament.

În ciuda rezervelor inițiale ale lui Cibi, ea și Livi devin mai îndrăznețe în camera de sortare, luând pe furiș haine în blocul lor, din care păstrează doar cât să le încălzească un pic în aceste luni reci și dând celorlalte restul. Cibi ascunde bijuterii și bani în buzunare și face drumuri dese la toaletă, unde le aruncă: preferă să dispară pentru totdeauna decât să pună mâna pe ele naziștii. Sunt percheziționate doar la sfârșitul zilei, când ies din *Kanada*.

Vremea e nemiloasă însă, oferind un motiv suficient pentru anularea oricărei loialități care există între femei, iar adeseori Cibi și Livi se întorc la prici și constată că lucrurile lor lipsesc. Nu sunt confruntări: toată lumea e disperată.

Nou-venitele continuă să creeze tensiune: izbucnesc certuri și vechile alianțe se rup. Fetele noi au nevoie de haine ca să supraviețuiască, iar cele vechi nu vor să le împartă cu ele. Soldații SS îndesesc selecțiile de la apel, luându-le pe cele slăbite sau bolnave pentru exterminare. Lui Cibi și Livi li se pare că au loc în fiecare zi, pe măsură ce tot mai multe femei dispar.

Crăciunul aduce cu el o nouă epidemie de tifos, lovind puternic blocul lor, și Cibi e doborâtă. În câteva zile face febră și deliriază, dar toate fetele știu că dacă rămâne în bloc când se pleacă la muncă dimineața, n-o să mai fie acolo când se întorc.

În următoarele două săptămâni, Cibi e pe jumătate dusă în brațe până la Auschwitz și înapoi. Seara, Rita se face că nu vede că tremură și transpiră sub o movilă de haine date de fete, în timp ce febra îi mistuie trupul emaciat. Livi o ține de mână pe sora ei toată noaptea, în timp ce aceasta se zvârcolește în pat. Setea lui Cibi nu poate fi potolită de cele câteva înghițituri de apă pe care celelalte reușesc să le strecoare înăuntru. Uneori vede chipul Magdei aplecat peste al ei, rugându-se să se facă bine. Alteori, Magda e cea care o hrănește cu firimituri de biscuiți pe care fetele i-au „scos“ din camera de sortare.

Cu un efort imens, își adună puterile de fiecare dată când trece prin porțile de la Auschwitz sau Birkenau, și Livi o silește, așa cum a făcut ea înainte, să meargă fără ajutor pe sub ochii vigilenți ai soldaților SS. Vremea rea o ajută

deseori, căci soldaţii n-au nici un chef să stea afară, în viscol.

Recuperarea lui Cibi e înceată, dar constantă. Păstrează în minte năluca Magdei, şi asta o ajută, dar nu-i pomeneşte lui Livi despre visele sale. E destul că Magda e în capul ei, în inima ei.

De Crăciun fetelor li se dă o zi liberă, dar un Crăciun creştin nu înseamnă nimic pentru ele. Au pierdut Hanuca, au fost nevoite să lucreze ore în şir când ar fi trebuit să aprindă menore în ferestrele caselor lor, rostind rugăciuni împreună cu familia. Pentru soldaţii germani, SS şi *kapo* însă, Crăciunul e o zi de sărbătoare şi băut, nu de exterminări.

Sărbătoare sau nu, fetele sunt bucuroase să primească drept cadou de Crăciun supă fierbinte cu tăiţei, legume şi carne. Este un festin absolut, şi pentru Cibi e şi prima masă pe care o poate lua neajutată. Speră că mâncarea îi va da putere să se ridice a doua zi dimineaţa şi să se întoarcă la muncă fără să fie sprijinită.

În seara aceea, când surorile se ghemuiesc alături de celelalte două colege de prici, Cibi îi şopteşte „Noapte bună“ lui Livi.

— Asta-i tot ce ai de zis? o întreabă Livi uluită.

— Ce altceva e de spus?

Cibi închide ochii.

— Rugăciunile, Cibi. Rugăciunile noastre de seară. Până şi când delirai te rugai înainte de culcare.

— N-o să ne mai rugăm, surioară. Nu ne ascultă nimeni.

Livi o îmbrăţişează strâns pe Cibi şi închide ochii. Dar, oricât de istovită e, somnul nu vine. Se gândeşte la mama lor şi la ce-ar spune ea dacă ar şti că Cibi a renunţat la credinţă. N-au ratat nici o seară în care să nu mulţumească pentru familie, pentru prieteni, pentru mâncarea pe care o mănâncă şi acoperişul sub care se adăpostesc. Se gândeşte la Magda. Cibi e atât de sigură că Magda e acasă, dar dacă se înşală? Dacă Magda e în alt lagăr, exact ca ăsta, dar fără alinarea de a avea alături o soră?

A doua zi, Cibi şi Livi, împreună cu celelalte fete cu baticuri albe, se simt un pic mai energice în timp ce se îndreaptă spre Auschwitz. E incredibil ce poate face un strop de mâncare în plus şi un somn bun pentru moralul lor.

— Ştii ce m-a întrebat Rita? zice Livi.

Fetele sunt în camera de sortare; Cibi tocmai s-a întors dintr-unul dintre

drumurile ei la toaletă.

— Nu-mi pot închipui. Ce te-a întrebat Rita?

Cibi începe să scotocească printre pulovere, fuste şi pantaloni.

— M-a întrebat dacă ştiu să bat la maşină.

— Şi ce i-ai răspuns?

Cibi lasă jos hainele şi se uită în ochii lui Livi.

— Păi am zis că nu, bineînţeles.

— Du-te şi caut-o imediat, Livi! Spune-i că eu ştiu să bat la maşină.

Vocea lui Cibi sună imperios.

— Nu pot, Cibi. Ştii că nu vorbesc cu ea decât atunci când mă întreabă ceva.

— Of, Livi! Stai aici.

Cibi străbate camera până la Rita, care se plimbă de colo-colo, oprindu-se la răstimpuri să vorbească cu fetele, probabil punându-le aceeaşi întrebare.

— Rita, Livi mi-a spus că ai întrebat-o dacă ştie să bată la maşină şi ţi-a spus că nu.

— Aşa e, acum întreb…

— Eu ştiu să bat la maşină, zice repede Cibi. Am învăţat la şcoală. Bat cu toate degetele şi… şi sunt bună şi la aritmetică.

Tremură, nefiind sigură pentru ce s-a oferit.

— Vino cu mine, îi spune scurt Rita, şi o conduce pe Cibi spre biroul de la intrarea în camera de sortare.

Un ofiţer SS stă la cea mai mare dintre cele două mese de scris care umplu mica încăpere. Pe masa mai mică se află o maşină de scris, un teanc de foi albe, o tavă şi câteva creioane. Rita i-o prezintă pe Cibi ofiţerului, spunându-i că e noua funcţionară şi că va bate la maşină inventarul zilnic al hainelor sortate de fete.

Ofiţerul, Armbruster, o primeşte pe Cibi cu o înclinare a capului. E un bărbat slab, de cel puţin cincizeci şi ceva de ani; părul cărunt şi ridurile din jurul ochilor îi dau un aer înţelept. I-ar putea fi bunic. Rita se aşază la biroul mai mic şi ridică o pagină dactilografiată. Îi întinde lui Cibi mai multe foi de hârtie scrise de mână care conţin detalii despre hainele sortate şi pregătite pentru transport. Îi explică cum să creeze un inventar zilnic, făcând liste cu obiectele de îmbrăcăminte pentru bărbaţi, femei şi copii. Va trimite un

exemplar împreună cu transporturile zilnice şi va păstra unul pentru a ţine un inventar lunar. Greşelile nu vor fi permise.

Când Rita iese din cameră, Cibi pune o foaie de hârtie în maşina de scris şi o rulează. Cu o siguranţă pe care încă n-o simte, începe să dactilografieze „Haine bărbăteşti“, folosind doar două degete.

— Aşa baţi tu la maşină? o întreabă Armbruster.

Cibi se uită la ofiţerul german.

— Nu, am învăţat să bat cu toate cele zece degete, dar o fac mai repede cu două, răspunde ea.

— Dă-mi pagina când termini, o s-o verific înainte să plece.

Se întoarce.

Cibi face încet o listă de haine folosind noile cifre de pe foile de hârtie. Când termină, trage cu un gest teatral foaia din maşină şi i-o duce lui Armbruster.

Revenind la biroul ei, se apucă de lista de haine de damă. Încă mai lucrează la aceasta când ofiţerul apare lângă ea.

— Ai făcut câteva greşeli şi ţi-am corectat ortografia. Va trebui s-o refaci, îi spune el fără acel ton ameninţător atât de familiar. Şi nu te grăbi, fă-o bine. Nu e o cursă.

1943 e un nou an, dar nu diferă cu nimic de 1942. Livi lucrează în *Kanada*, iar Cibi e funcţionara ofiţerului Armbruster, aşa că măcar sunt încă împreună în detaşamentul cu baticuri albe. Cibi tot nu se roagă, dar în fiecare seară şopteşte: „Mama, Magda, bunicul“ şi şi-i imaginează acasă, în siguranţă în căsuţa lor din Vranov. În fiecare seară o trage pe Livi lângă ea. Şi aşa reuşesc să reziste.

CAPITOLUL 12

Vranov nad Topl’ou,
martie 1943

— E timpul, Magda. Ia-ți haina și du-te, șoptește Haia, cu grijă să nu-l trezească pe Iţhak, care a aţipit în fotoliu.

Magda rămâne ghemuită pe sofa, unde a tot privit de la căminul stins la bunicul ei adormit.

— Magda, ridică-te! Trebuie să pleci! O să fie aici curând, repetă Haia, dar mai imperios.

— De ce, mamă? Ce rost are? O să mă prindă mai devreme sau mai târziu, și poate așa o să pot să fiu cu Cibi și Livi, răspunde Magda, fără să se mişte.

Haia ia paltonul Magdei din cuierul de lângă uşă şi i-l aruncă în poală.

— Magda Meller, pune-ți ăsta pe tine și du-te la doamna Trac! Am vorbit cu ea ceva mai devreme și te așteaptă.

Ridicându-se în picioare, dar fără să-şi pună paltonul, Magda se uită iar la bunicul ei. Îşi dă seama că e treaz, că le aude. Se întreabă dacă o să intervină. De partea cui o să fie? Dar el nu se clintește.

— A trecut aproape un an, mamă. Nu mai putem trăi așa. Uită-te în jur, ne-au mai rămas atât de puține de vândut, când o să renunțăm? Când n-o să mai avem nici scaune pe care să stăm? Nici paturi în care să dormim? Toate, date pe o felie de pâine!

— Mi-au luat două fete și n-o să-i las să te ia și pe tine. Mai am câteva bijuterii de vândut, dar, în clipa asta, vreau să pleci din casă. Doar pentru o noapte.

— Plec de data asta, spune Magda în cele din urmă, punându-şi paltonul. Dar poți, te rog, să-l întrebi pe unchiul Ivan dacă mai are vreo veste?

— O să-l întreb. Hai, fugi!

Magda o sărută pe mama ei pe obraz, apoi pe bunicul său uşor pe cap.

— Știu că nu dormi, îi șoptește ea.

Deschizând ochii, el îi zâmbește, privind-o în ochi. Îi rupe inima.

— Fată bună, trebuie s-o asculți întotdeauna pe mama ta. Acum du-te!

Ridicându-se în picioare cu greutate, Iţhak i se alătură Haiei la fereastră, în timp ce Magda deschide ușa, uitându-se în dreapta și-n stânga după Gărzile Hlinka, apoi străbate aleea, iese în stradă și aleargă spre casa de vizavi.

Când ușa vecinei se închide după ea, Haia lasă perdeaua jos.

— Aduc ceva de mâncare, spune ea.

— Mie nu mi-e foame, mănâncă tu, spune Iţhak. O să beau nişte ceai de tei, dacă mai avem.

Doamna Trac s-a tot uitat după Magda. Știe că soldații din Garda Hlinka o să vină curând să-i caute pe tinerii evrei rămași. O să vină de Șabat, când știu că toate familiile evreiești sunt acasă. Copiii ei, acum adulţi, care locuiesc în Bratislava, sunt protejați de credința lor romano-catolică. Cât de tare au dojenit-o pe mama lor când au auzit că o ascunde pe Magda în casă; credința ei n-o s-o ajute dacă o să se afle că ascunde o evreică.

— Grăbește-te, draga mea, ar putea să-mi bată la ușă în orice clipă. Ți-am lăsat acolo nişte pâine şi brânză.

— Mulţumesc, doamnă Trac, nu era nevoie, dar vă mulţumesc. Nu știu cum o să vă putem răsplăti vreodată pentru că riscați atât de mult pentru familia noastră.

— Mă puteți răsplăti rămânând în viață și pedepsindu-i pe cei care vă vânează. Acum e timpul să te ascunzi.

Mai zăbovind doar cât s-o îmbrățișeze cu căldură pe vecina ei, Magda se duce repede la scaunul din holul îngust, deasupra căruia e o mică trapă. O deschide şi se urcă în micul spațiu din spatele ei. După aceea se saltă în pod.

În lumina venită din hol se vede o farfurie cu pâine şi brânză. Magda știe din experiență că îndată ce trapa va fi închisă, se va găsi într-un întuneric absolut. Reperează rapid păturile şi perna de lângă ea, unde va sta culcată şi va aştepta până când va auzi bătaia familiară de jos, care-i va spune să coboare, a doua zi dimineața. Aude zgomotul scaunului târşâit pe podeaua de lemn când doamna Trac îl duce înapoi în bucătărie. Speră că n-a lăsat nici o urmă care să ducă direct la ascunzătoarea ei.

Puţin mai târziu, Magda aude bătăi puternice în ușa de la intrare şi o voce

care-i spune doamnei Trac să deschidă.

Scârțâitul ușii îi spune că doamna Trac e acum față-n față cu niște membri ai Gărzii Hlinka.

— Mai e cineva cu dumneavoastră în casă, doamnă Trac? întreabă unul din ei.

— Laszlo, știi că fiul și fiica mea locuiesc acum la Bratislava cu familiile lor. De ce ar fi aici?

— Știți că trebuie să întrebăm. Vă deranjează dacă intrăm să aruncăm o privire?

— Și dacă m-ar deranja, n-ați face-o? răspunde sfidător doamna Trac.

— Dați-vă la o parte ca să putem intra, îi cere un alt soldat, evident pierzându-și răbdarea.

— Închideți ușa după voi. Băgați frigul, spune doamna Trac.

Magda aude cum pașii se îndepărtează de ușa de la intrare, îndreptându-se spre bucătărie. Își ține respirația când îi aude apoi chiar sub spațiul din tavan în care se ascunde. O să vadă oare vreo urmă de la scaunul tras?

— Sper că nu vă așteptați să vă fac un ceai, spune doamna Trac.

— Nu, n-avem nevoie de nimic, răspunde Laszlo.

— Ați văzut-o cumva pe tânăra Meller, de vizavi? întreabă celălalt soldat.

— Am propriii copii pentru care să-mi fac griji, n-am timp de-ai altora, replică sever doamna Trac.

— Întrebăm doar dacă ați văzut-o de curând. A fost văzută în oraș din când în când, dar nu e niciodată acasă când o căutăm. Ce ne puteți spune despre ea?

— Păi e o fată foarte frumoasă. Vrei să o inviți să iasă cu tine?

— Vă rog, doamnă Trac, se aude iar vocea lui Laszlo, nu ne puneți piedici. Trebuie să ne anunțați dacă o vedeți. Avem niște întrebări urgente pentru ea.

— De ce? Ce ar putea să știe ea, și voi nu?

— Veniți la noi dacă o vedeți. Asta-i tot ce vă cerem.

— Mă uit în jur chiar acum, și n-o văd. Voi?

— Vă mulțumim pentru timpul acordat. Nu e nevoie să ne conduceți.

Magda aude pașii îndepărtându-se, apoi ușa de la intrare închizându-se. Ia pâinea și se întinde pe o pătură, acoperindu-se cu cealaltă. Se bucură că doamna Trac își mai poate permite încă lemne pentru sobă – îi simte căldura

prin tavan. Mirosul fumului de lemne e și el reconfortant.

A doua zi dimineața Magda e trezită de scârțâitul scaunului pe podeaua de lemn de dedesubt. Aude cioc, cioc, cioc – coada măturii lovind în trapă.

E înțepenită după noaptea petrecută în spațiul strâmt, și coboară încet. Închizând trapa, se duce la baie, apoi i se alătură în bucătărie doamnei Trac, care bea o ceașcă de ceai.

— Vă mulțumesc pentru pâine și brânză. Am mâncat pâinea, dar vă deranjează dacă îi duc brânza bunicului? Tare îi duce jindul.

— Trebuie să i-o duci. Pot să-ți mai dau, dacă vrei.

— Nu, nu! E mai mult decât suficientă. Magda arată din cap spre ceașca pe care doamna Trac o duce la buze. Ceai de tei?

— Vrei și tu o ceașcă, draga mea? Am destul, datorită mamei tale.

— Nu, mulțumesc. Mai avem și noi un pic și ar fi mai bine să mă duc acasă. Mama și bunicul o să fie îngrijorați. Magda atinge umărul femeii. Vă mulțumesc, doamnă Trac. Nu știu cum… Vorbele i se opresc în gât.

— Nu-mi mulțumi, fetițo. Transmite-le doar dragostea mea mamei și bunicului și ne vedem vinerea viitoare. Bine?

— Așa o să fac. Dar să vedem cum o să fie vremea. Poate acum, că se face mai cald, mă pot duce în pădure.

Magda se apleacă și o sărută pe doamna Trac pe obraz.

— Vreo veste de la surorile tale?

Magda clatină din cap. Nu are cuvinte să exprime cât de cumplit de neliniștită e pentru surorile ei.

Împovărată de îngrijorarea crescândă pentru surorile ei, Magda nu răspunde imediat la întrebările mamei sale despre noaptea petrecută peste drum și apariția soldaților.

— Magda, te rog, adună-te, îi spune mama ei.

— Bunicule! zice Magda ieșind parcă dintr-o transă. Unde e bunicul? Am ceva pentru el.

— Aici sunt, Magda. Ce e?

Ițhak intră din curtea din spate în camera de zi și întinde mâna spre darul pe care i-l oferă nepoata lui.

— E de la doamna Trac, îi spune ea.

Iţhak se uită lung la bucăţica de brânză galbenă.

— Nu trebuia, şoptește el cu glas înăbuşit.

— Ei bine, nu pot să i-o duc înapoi.

Iţhak îşi priveşte fiica şi nepoata în ochi. Pe chipul lui, durerea e întipărită în fiecare rid, în fiecare adâncitură. În camera asta ar trebui să fie cinci oameni care să împartă această tratație neașteptată.

Haia se întinde şi-l mângâie pe braţ.

— Vino şi stai jos. O să împărţim brânza, spune el. Haia, vrei să ne faci un ceai? Cred că a mai rămas puţină pâine de Şabat de ieri. O să facem un festin; să mulţumim pentru norocul nostru.

Iţhak o ia înainte. Haia îşi împletește braţul cu al Magdei, având nevoie să simtă prezența palpabilă a fiicei sale.

— Vine unchiul Ivan pe aici? îi şoptește Magda.

— Da, o să ajungă în curând, dar nu ştiu ce crezi că o să ne spună.

Brânza şi pâinea s-au terminat şi se toarnă ultimele picături de ceai când o bătaie uşoară în uşa din spate îi face să tresară.

— E doar unchiul, zice Magda sărind să deschidă.

El o ia imediat în braţe.

— Eşti în siguranţă, ai mai supravieţuit unei zile de vineri, îi şoptește la ureche.

Când li se alătură Haiei şi lui Iţhak la masă, toţi ochii se întorc spre Magda: în fond, ea a fost cea care l-a tot întrebat de veşti.

Simţind greutatea privirii lor, Magda se uită în altă parte.

— N-am nici o veste despre surorile tale, Magda, spune Ivan. Doar zvonuri. O tăcere expectativă umple mica încăpere. Ivan îşi drege vocea. E greu să afli mare lucru. Dar am auzit ceva despre transportul surorilor tale – cred că Cibi şi Livi au fost duse în Polonia.

— Polonia? izbucneşte Haia. Germanii le-au dus în *Polonia*? Pentru ce Dumnezeu?

— Ai uitat, surioară? Germanii au ocupat Polonia.

În ochii Magdei s-a aprins o lumină nouă. Iţhak se întinde peste masă şi o ia de mână, clătinând din cap când ea deschide gura.

— Ştii unde anume în Polonia, unchiule?

— Nu, Magda. Şi locul tău e aici, cu mama ta. O să rămânem cu toţii aici

cât o să putem de mult.

— Și Clive, prietenul tău din consiliul orășenesc – ne-a fost întotdeauna un prieten bun, fiule. L-ai mai văzut? întreabă Iţhak.

— Din când în când, tată. A făcut tot ce-a putut ca să ne protejeze. În fiecare săptămână ne pune numele ultimele pe lista de evrei care trăiesc în Vranov, dar acum… Ivan oftează. Acum mai sunt doar câteva nume înaintea noastră. E o chestiune de timp.

— Mai simt ceva în vocea ta, Ivan, insistă Iţhak. Spune-ne tot.

Bătrânul se sprijină cu mâinile de masă și se îndreaptă în scaun.

Ivan întârzie să răspundă, uitându-se de la Haia la Magda, și apoi din nou la Iţhak.

— Am auzit că acum încep să adune copiii, chiar și pe cei de vârste foarte mici… și pe părinții, bunicii, unchii, mătușile lor… pe toată lumea.

Haiei îi scapă un mic geamăt.

— Ce vor de la noi?

— Nu știu. Pur și simplu nu știu. Ivan se ridică și începe să se plimbe prin cameră. S-ar putea să vină un moment în care va trebui să vă ascundeți toți trei de Șabat. Fie la doamna Trac, fie în pădure.

Când dă să înceapă un nou tur prin încăpere, Haia îl apucă de mână.

— Tu asta ai de gând să faci, cu Helena și copiii? Să vă duceți în pădure în fiecare vineri seara?

Disperarea Haiei sporește cu fiecare cuvânt care iese de pe buzele lui Ivan.

— Surioară, o să fac orice e nevoie ca să-mi apăr familia, și asta vă include și pe voi trei. Ivan îi zâmbește, dar e un zâmbet stins. Ochii lui sunt la fel de plini de spaimă ca și ai ei.

— Cum staţi cu mâncarea? Aveți nevoie de bani?

— Mai am câteva din bijuteriile mamei, dar nu vreau să le vând. Ochii Haiei se umplu de lacrimi. E tot ce mi-a mai rămas de la ea.

Acum e rândul lui Ivan să-și piardă răbdarea.

— Nu fi nătăfleață, Haia! Crezi că ea ar vrea să ții cu dinții de niște zdrăngănele, când îți moare familia de foame? Promite-mi că o să le vinzi dacă e nevoie!

Haia pleacă capul.

— O s-o facă, spune Iţhak.

— Magda, tot tu te duci în oraş să faci schimburile? întreabă Ivan îndreptându-se spre uşa din spate.

— Da, unchiule, dar numai o dată pe săptămână.

— O să-ţi dau numele câtorva oameni care o să-ţi plătească un preţ mai bun pe bijuterii. Nu sunt evrei, dar au compasiune faţă de noi.

Ivan deschide uşa, iar Magda, Haia şi Iţhak se ridică de la masă.

— Veniţi diseară la cină, spune el înainte de a pleca. Băieţii tot întreabă de voi, iar Helenei tare i-ar plăcea să mai bârfească un pic, ca-ntre femei.

Îi zâmbeşte împăciuitor Haiei, şi ea îi întoarce zâmbetul.

— Venim, mulţumim, Ivan. Te rog, spune-i Helenei că ne va face plăcere să mâncăm împreună, spune Iţhak.

CAPITOLUL 13

Auschwitz-Birkenau,
primăvara, 1943

— Trezeşte-te, Cibi! Trezeşte-te! o înghiontește Livi pe sora ei.

În cameră e întuneric şi toate celelalte fete dorm.

— Ce e? Lasă-mă-n pace, murmură Cibi.

— Cântai în somn, şoptește Livi.

— Da? Cibi oftează şi deschide ochii. Prin crăpăturile din mortar se strecoară gene de lumină, şi Cibi poate distinge trăsăturile lui Livi, teama şi îngrijorarea din ochii surorii ei.

— A fost doar un vis, spune ea, trăgând-o pe Livi mai aproape. Era aici bunicul Emile. Ne ţinea de mână şi ne conducea prin lagăr.

— Aici? La Birkenau?

Livi e îngrozită. Nu înţelege această imagine. E mult prea ciudată.

— Ne-a dus la saună. Bunicul Iţhak ne aştepta acolo, cântând *Hatikvah*[7] la tigaia mamei. Era aşa de ciudat, Livi. Tigaia avea corzi, ca o vioară.

7. Poem din secolul al XIX-lea, semnat de Naftali Herz Imber, care, pe muzica lui Samuel Cohen, posibil de inspiraţie folclorică românească, a fost iniţial imnul Mişcării Sioniste, pentru a deveni mai apoi imnul statului Israel. (N. red.)

— Eşti sigură că n-o iei razna?

Cibi simte zâmbetul din vocea lui Livi, dar şi îngrijorarea. Au văzut fete pierzându-şi minţile complet, ceea ce înseamnă moartea.

— Taci din gură, Livi. N-am terminat. Mai ţii minte cum cântam mereu alături de el când începea *Hatikvah*? Ei bine, la fel am făcut şi-n vis. Bunicii noştri ne-au spus că o să aibă grijă de noi.

— Crezi că pot să aibă grijă de noi, Cibi? întreabă Livi.

— Cred că orice e posibil. Uită-te la noi, Livi. Am ajuns aici de aproape un

an şi suntem încă în viaţă.

— Numai datorită ţie; singură n-aş fi supravieţuit.

— Eşti mai puternică decât crezi, surioară. Acum, culcă-te la loc.

A doua zi, după drumul lung şi friguros de la Auschwitz, Rita le urmează la priciul lor. Ţine în braţe un vraf de haine. Îi întinde lui Cibi două rochii albastre – îmbrăcămintea tipică a unei gospodine germane – şi două şorţuri bleumarin şi baticuri albe noi.

— Duminică dimineaţa să purtaţi rochiile, le spune ea.

— De ce? întreabă Cibi.

— Le purtaţi şi gata. Şi ascundeţi-le în pat, să nu vi le fure careva.

Când Rita se îndepărtează, Cibi şi Livi studiază hainele.

Fără o vorbă, Cibi se uită în jur să vadă dacă le vede cineva. Mai multe fete au fost martore la schimbul de cuvinte cu Rita. Cibi împinge cu atenţie hainele sub saltea.

Duminică dimineaţa, după apel şi micul dejun, Rita apare lângă priciul lor.

— Haideţi, trebuie să vă schimbaţi. Acum! le ordonă ea.

Şi Cibi scoate rochiile.

Fetele îşi dezbracă repede hainele uzate şi murdare şi le înlocuiesc cu cele noi.

Când Cibi dă să-şi tragă şorţul peste cap, Rita intervine.

— Stai să te ajut. Trebuie să arate perfect.

Kapo netezeşte şorţul cu grijă, apoi leagă panglicile în jurul taliei lui Cibi, îndoind cutele cum trebuie. Când e mulţumită de rezultat, face la fel pentru Livi. Se dă înapoi să-şi admire opera.

— E important să arătaţi drăguţ. Acum puneţi-vă baticurile.

Celelalte fete din cameră privesc această pantomimă în tăcere.

Rita se întoarce la intrarea în bloc, apoi le cheamă pe toate să se alinieze afară.

Fetele din Blocul 21 se alătură celorlalte femei din curtea de adunare. Ninsoarea s-a oprit şi acum soarele străluceşte, e o zi de iarnă ca dintr-o ilustrată. Un automobil mare, negru şi lucios opreşte în faţa blocului şi din el coboară câţiva ofiţeri SS, în uniforme impecabile şi scânteind de medalii. Femeia-ofiţer superior german, care e rareori văzută prin lagăr, înaintează acum în întâmpinarea lor, salutându-i.

Mii de femei stau în şiruri ordonate şi privesc desfăşurarea acestei scene.

Ofiţerii vorbesc cu glas scăzut cu comandanta, apoi, însoţiţi de mai multe *kapo*, încep să meargă de-a lungul şirurilor de femei. Oprindu-se în faţa fiecărei deţinute, un ofiţer sau altul arată spre stânga sau spre dreapta. *Kapo* îi fac semn imediat fiecărei prizoniere să se mute în stânga sau în dreapta unei zone largi din capătul curţii.

— E o selecţie! şopteşte Cibi. Ţine minte, Livi, stai dreaptă şi ciupeşte-te de obraji, să le dai un pic de culoare.

Surorilor li se pare că stau în poziţie de drepţi de ore întregi când naziştii ajung în sfârşit la Blocul 21. E imposibil să-şi dea seama care parte – stânga sau dreapta – înseamnă moarte sigură, căci văd fete puternice, relativ sănătoase fiind trimise în ambele direcţii.

Cibi îi priveşte pe ofiţeri apropiindu-se. Vor ajunge mai întâi la ea şi apoi la Livi. Fără un cuvânt, Cibi schimbă locul cu sora ei.

Ceva mai încolo, prietena lor, Lenke, îşi întinde mâinile spre ofiţer pentru a-i fi inspectate. Sunt roşii şi umflate de la frig.

— Au trimis-o pe Lenke la stânga, şopteşte Livi. O fi bine? Poate ar trebui să întindem şi noi mâinile.

Cibi se uită la mâinile ei. Un bandaj murdar îi acoperă o rană la degetul arătător. I-l smulge, aruncându-l în zăpadă şi călcând pe el.

— Stai cu braţele pe lângă corp, cât mai dreaptă. Să pari puternică şi sănătoasă, şuieră ea.

Pe măsură ce bărbaţii se apropie, Cibi simte că e pe cale să leşine. Se chinuie să-şi controleze respiraţia. Inspiră, expiră. Inspiră, expiră. Asta a fost? Ăsta e momentul în care li se va decide soarta?

Ofiţerii se opresc în faţa lui Livi, şi Cibi e mândră de felul în care aceasta îşi trage umerii spre spate şi înalţă capul. Bărbaţii îi aruncă o privire de sus până jos, apoi o trimit în dreapta.

Acum, Cibi aşteaptă. O să trăiesc, îşi zice. Trebuie să trăiesc. Prin faţa ochilor îi trece chipul Magdei, apoi al tatălui ei. Surorile se vor reuni într-o zi, jură ea, şi îşi vor ţine promisiunea ca nu numai să supravieţuiască, dar şi să înflorească. Un ofiţer se opreşte în faţa ei. Înghite cu greu. El o cercetează fără grabă. Trecând mai departe, deja cu ochii la următoarea fată din rând, face un gest cu mâna spre dreapta.

Când se adună cu celelalte fete în colțul din dreapta al curții, Cibi și Livi încă nu au idee despre soarta care le așteaptă. O să fie cruțate, sau duse la camera de gazare?

— De ce ai schimbat locul cu mine? o întreabă Livi.

Cibi privește în jos, tăcută.

— Cibi! Spune-mi de ce ai vrut să fiu eu prima inspectată! insistă Livi.

— A trebuit să iau o hotărâre. Asta-i tot, răspunde Cibi. Te rog, nu-mi cere să-ți explic.

— Trebuie să-mi spui. Livi arată spre curte, spre lagărul de dincolo de ea, spre lumea largă. Suntem împreună în situația asta. Trebuie să-mi spui la ce te-ai gândit.

După o lungă pauză, Cibi se uită în ochii surorii sale.

— Dacă ai fi fost trimisă în stânga, te-aș fi urmat. Asta-i tot. Oriunde m-ar fi trimis, te-aș fi urmat pe tine.

Ochii lui Cibi scânteiază de lacrimi.

— Chiar dacă mureai? Asta vrei să spui? întreabă Livi înecându-se, cu ochii măriți de spaimă.

— Da. Cibi dă din cap, și lacrimile îi curg din ochi. Dar cred că suntem în siguranță. Cred că am fost salvate.

— Și dacă tu erai trimisă în stânga, eu ce-ar fi trebuit să fac? Spune-mi, Cibi, ce-ar fi trebuit să fac?

— M-aș fi asigurat că nu mă poți vedea ducându-mă în stânga, că nu mă poți urma.

— Cum ai putut? Ai luat hotărârea asta singură! Dar eu, cum crezi că aș fi putut continua să trăiesc dacă tu ai fi murit?

Livi e însufleţită de furie.

— Iartă-mă, Livi, te rog. Ți-am tot spus, ești mai puternică decât crezi. Dacă mor, trebuie să trăiești mai departe. Cineva trebuie să fie alături de Magda. De mama și bunicul.

Mai multe fete din grupul lor le ascultă discuția. Multe plâng. Livi se îndepărtează de Cibi, incapabilă să accepte că sora ei și-ar sacrifica propria viață doar ca ea să nu trebuiască să moară singură.

Una dintre fete o ia pe după umeri pe Livi, îmbrățișând-o strâns.

— Eu n-am o soră care să aibă grijă de mine, să ia o asemenea hotărâre

pentru mine. Face tot ce crede că e mai bine pentru tine. Și așa e.

Livi se uită la Cibi, care privește fix drept înainte.

Vântul s-a înteţit şi ninge zdravăn din nou. Mai sunt câteva blocuri de inspectat, dar ofițerii naziști s-au săturat. Vorbesc cu comandanta, apoi se urcă în mașină și pleacă.

Fetele stau mai departe în zăpadă, privind cum miile de femei din stânga curţii sunt conduse spre poarta lagărului, unde li se ordonă să-şi scoată pantofii. Se formează un munte de pantofi. Femeile sunt conduse, desculțe, pe aleea care duce la camera de gazare.

Cibi a avut dreptate, dar asta nu-i dă nici o satisfacție. Au fost salvate. De Rita.

În cele din urmă, femeia-ofițer se apropie de grupul lui Cibi și Livi. Le spune că trebuie să meargă la saună, și s-o ia pe aleea care duce prin lagărul de bărbați, aflat de partea cealaltă a drumului care taie în două Birkenau.

Fetele merg prin zăpadă, în timp ce deținuții bărbați le privesc. Nu par nici măcar să le vadă ca pe niște femei.

Ajungând la băi, fetelor li se spune să se dezbrace de tot. Din nou îndură umilința de a fi rase în cap, la subraț și în zona pubiană de către prizonieri bărbați. Cibi se uită la Livi; e un schelet acoperit de piele transparentă. Își trece mâna peste propria cutie toracică, numărând fiecare coastă. Dacă ea e oglinda lui Livi, cu siguranță că Livi e a ei.

Primul gând al lui Cibi când intră în saună e că vor fi gazate. Dar în loc de gaz, din tuburile din tavan ies jeturi de aburi. Inițial căldura e delicioasă – e mult de când au simțit vreo căldură adevărată, dar curând devine sufocantă, insuportabilă. Fetele leșină în jurul lor. Cibi și Livi se țin una pe cealaltă, tușind, chinuindu-se să respire. M-am înșelat, se gândește Cibi. E doar un alt mod de a ne omorî.

Într-un târziu, supapele sunt închise. Aburii se evaporă când se deschid uşile; în jur, zeci de fete zac fără cunoștință pe podeaua udă de beton. Celor care sunt încă în picioare li se ordonă să le scoată din cameră. Cibi și Livi iau fiecare câte o mână a unei fete și, cât de blând pot, o târăsc pe podea, până afară. Aerul rece le face să-și revină imediat; cele care sunt încă înăuntru sunt ajutate de jeturile de apă reci ca gheața care ies acum din țevi.

Sunt conduse într-o altă încăpere și Cibi e cuprinsă de recunoștință când

vede grămezile de haine puse pe o masă.

La început încântată la vederea lenjeriei, pantofilor și ciorapilor, Cibi nu reușește să-și explice senzația pe care i-o dau rochiile care li se împart acum. Par să fie rochii elegante, veșminte potrivite doar pentru petreceri.

— Serios? o întreabă Cibi pe o *kapo*. Cum să port așa ceva?

Ține în mână o rochie făcută dintr-o țesătură subțire, transparentă, cu decolteu adânc și mâneci trei sferturi.

— Asta s-a trimis. Aveți de ales: ori rochiile astea, ori nimic.

Cibi se întoarce spre Livi, care râde de ea. Ridică rochia.

— Vine cineva cu mine la bal? Unde e prințul meu? glumește ea, îmbrăcându-se.

Cibi cedează în fața celorlalte. Ușurarea dată de faptul că au rămas în viață încă o zi a declanșat în ele ceva, impulsul de a fi adolescente prostuțe, dorința de a râde.

Rochia lui Livi e făcută dintr-un material similar, de culoare verde, dar mânecile sunt scurte, așa că i s-a dat și o jachetă.

— Pot să primesc și eu o jachetă? o întreabă Cibi pe *kapo*. Nu cred că rochia o să-mi țină cine știe ce de cald.

Femeia arată spre mânecile ei.

— A ta are mâneci. Și, oricum, n-ai vrea să acoperi o rochie atât de elegantă.

După o noapte nedormită pe podeaua umedă a saunei, fetele sunt duse înapoi în lagărul femeilor, unde le așteaptă mai mulți ofițeri superiori SS.

— Sunt comandantul Rudolf Höss. Spuneți-mi chiar acum dacă e cineva aici care nu vrea să muncească sau nu știe să muncească, și o să fie trimis la moarte imediat. Acum pot să vă spun asta liber – știți toate ce se întâmplă aici dacă nu munciți sau vă îmbolnăviți. Höss face o pauză, pentru efect, cu un zâmbet crispat pe buzele subțiri. M-ați auzit bine. Nu mai sunt secrete între noi. E alegerea voastră.

Această delegație, ca și cea precedentă, pleacă într-o mașină neagră lucioasă. O nouă femeie-ofițer SS face un pas înainte.

— Sunt ofițerul SS Grese. Acum eu sunt responsabilă pentru voi și acest întreg lagăr. Ați trecut de selecție. O să ni se mai alăture mulți prizonieri în săptămânile următoare. Am ordonat ca fetele cu numere de patru cifre să fie

trecute cu vederea la selecţii. Dacă munciţi din greu şi rămâneţi sănătoase, veţi trăi.

Cu o tresărire, Cibi înţelege ce spune. Pe măsură ce lagărul a crescut, au crescut şi numerele, şi acum multe fete au pe braţ numere de cinci cifre. Fetele care au sosit în acelaşi timp cu ea şi Livi au numai numere de patru cifre. Sunt aproape toate slovace, şi sunt sute; se află aici de mai mult timp decât orice alte prizoniere. Cibi se întreabă de ce să fie ele cruţate, şi îşi zice că poate pentru că se află la Auschwitz de aproape tot atât de mult timp ca ofiţerii, *kapo* şi gardienii, şi deci sunt bine antrenate şi cunosc regulile lagărului.

Livi şi Cibi au scăpat de selecţii: o fărâmă de speranţă. Acum trebuie doar să supravieţuiască celorlalte încercări.

Li se ordonă să se înghesuie în doar trei blocuri; celelalte douăzeci şi unu vor fi alocate nou-sositelor. Nu au nevoie să li se spună că ultimul bloc din lagăr, Blocul 25, sau „Baraca Morţii“, are un scop special: cele care sunt prea bolnave ca să muncească sunt duse aici, şi în fiecare dimineaţă ocupantele lui sunt trimise la camera de gazare.

Mergând spre noul lor bloc, Cibi şi Livi o văd pe Cilka, tânăra din Slovacia care are propria cameră în Blocul 25, unde le supraveghează pe femeile condamnate la moarte.

— Ştii de ce e aici, nu-i aşa, Livi? spune Cibi.

Livi scutură din cap. Nu-şi poate imagina cum sau de ce e Cilka aici, trăind între femei pe care le aşteaptă o moarte iminentă.

— Se spune că o vizitează comandantul pentru sex, şopteşte Cibi.

— Pentru sex? zice Livi. Face sex cu *el*? Fata e îngrozită: mai degrabă ar muri decât să se culce cu un nazist. Cum poate să facă asta, Cibi? De ce?

— Ca şi noi, a ales să supravieţuiască, aşa că să n-o judeci niciodată, Livi. Crezi că ea vrea să fie în Blocul 25? Sau că a flirtat cu comandantul? Toate alegem să rămânem în viaţă în orice mod posibil. Cibi e foarte însufleţită şi are nevoie ca Livi să înţeleagă. Dacă-l refuza, era moartă până acum, adaugă ea.

— Dar eu n-aş putea să fac asta, Cibi. Pur şi simplu n-aş putea.

Livi lasă capul în jos.

— Atunci fii recunoscătoare că nu eşti în situaţia ei. E nevoie de un anume

fel de curaj ca să te trezeşti în fiecare dimineaţă şi să mergi mai departe.

În noul bloc, fetele sunt încântate să găsească pături curate şi călduroase.

A doua zi dimineaţa, ca şi cum noaptea precedentă nici n-ar fi fost, se întorc la lucru la Auschwitz, în *Kanada*, în camera de sortat. Prima lor sarcină e să-şi aleagă haine potrivite, şi sunt uşurate să schimbe bizarele rochii de petrecere cu hainele aspre de lână ale unui prizonier.

Dar, din nou, surorile nu au noroc la încălţăminte. Nu se găsesc cizme, şi degerăturile continuă să muşte picioarele fetelor. În timp ce iarna se dezlănţuie în jurul lor, îi vine rândul lui Cibi să se îmbolnăvească. În unele zile mai reci, are nevoie de ajutorul prietenelor ei ca să ajungă la Auschwitz şi înapoi.

În cele din urmă, când aproape că nu mai poate pune un picior în faţa altuia, nu mai are de ales decât să-i ceară ajutorul şefului ei, ofiţerul SS Armbruster. Îşi ia inima-n dinţi şi îşi rosteşte rugămintea, iar ofiţerul îi primeşte cuvintele cu o înclinare a capului său cărunt.

Cibi a simţit deja că el nu e ca alţi ofiţeri, preferând liniştea biroului împăunărilor atâtora dintre colegii lui. Dacă nu-i place ce aude, e mai probabil să-i spună să lase smiorcăiala şi să se întoarcă la treabă decât să-i ordone moartea.

Dar Armbruster îi spune să stea jos şi să-şi scoată pantofii. Când ea îşi trage uşor şosetele, e dezvăluită carnea tălpilor, lipindu-se de ciorap. E şi un miros puternic de putred care invadează încăperea şi o face pe Cibi să se crispeze. Aşa miroase moartea, se gândeşte ea. Aşteaptă pur şi simplu ca şi restul corpului meu să o ajungă din urmă.

Armbruster se uită la picioarele ei, dar nu spune nimic. Iese din birou şi se întoarce cu un lighean cu apă caldă. În timp ce ea îşi cufundă picioarele în apă, Armbruster iese iar, de data asta întorcându-se cu un unguent, şosete curate, pantofi solizi şi o cutie cu mai multe borcănaşe. Sunt pline de frunze de ceai, unele având adăugate ierburi şi mirodenii, altele nişte floricele uscate. Umple micul ceainic şi îl pune pe soba cu lemne.

Armbruster îi cere lui Cibi să aleagă ce fel de ceai vrea să bea.

— Aveţi cumva flori de tei? spune ea repede, cu inima bătându-i nebuneşte.

— Nu cred, nu ştiu de ceaiul ăsta. Astea sunt de la soţia mea, care ştie că

îmi place să beau o ceaşcă de ceai seara, la culcare.

Cibi deşurubează capacele mai multor borcănaşe, inhalând adânc aroma frunzelor. O alege pe cea mai puternică şi îi dă cutia înapoi lui Armbruster.

Fără o vorbă, el îi face o ceaşcă de ceai fierbinte, tare şi aromat.

În următoarele câteva zile, Armbruster îi aduce lui Cibi ligheane cu apă caldă. Ea soarbe un ceai diferit în fiecare zi, în timp ce stă cu picioarele în apă.

Dar în vreme ce rănile de la picioarele unei surori se vindecă, începe cealaltă să sufere. Livi se plânge de crampe stomacale. E şi mai palidă ca de obicei şi Cibi se teme că are din nou tifos.

Cibi începe să-şi facă mai repede treaba la birou, ca să poată s-o ajute pe Livi la sortare. Şinele de tren au fost extinse, legând lagărele, şi acum sosesc transporturi de prizonieri şi la Birkenau, cu sutele, zi şi noapte. Fetele nu mai pridideşc cu munca în camera de sortare. Cibi aude zvonuri cum că s-ar goli ghetourile din Polonia, că bătrânii şi copiii ar fi executaţi, iar bărbaţii şi femeile în putere sunt transportaţi la Auschwitz. Îl aude pe Armbruster discutând cu un coleg despre numărul mare de oameni scoşi din oraşul Łódź. Ea nu ştie unde e Łódź, şi îşi spune că nu contează – ceea ce contează e să sorteze cât mai repede posibil preţioasele posesiuni pe care le aduc cu ei.

Se concentrează toate numai asupra muncii. În camera de sortare, Cibi goleşte o valiză pe masă. Scotoceşte printre haine, separă lenjeria de fuste. Un miros de stătut o izbeşte în faţă. Continuă să scotocească, până când găseşte sursa duhorii. E o ceapă înfăşurată într-o bucată de pânză, şi sucul ei a intrat în hainele din jur.

— Livi, vino încoace, o cheamă pe sora ei.

Livi se uită la ea de la masa asupra căreia stă aplecată, sortând şosete. Cibi vede că o doare iar stomacul. Livi scutură din cap, temându-se de *kapo*. Dar femeia e ocupată să aducă noi valize în cameră.

Încet, Cibi se duce spre Livi, ţinând ferm ceapa la spate.

— Am ceva pentru tine. Vreau s-o mănânci. O să te ajute să te simţi mai bine, spune ea, dându-i ceapa lui Livi.

Livi face ochii mari şi îşi încreţeşte nasul.

— Nu mănânc ceapă crudă, declară ea.

— Livi, te rog. Nu mai ţii minte ce zicea bunicul? „Ceapa e cel mai bun

medicament din lume.“

Cibi scoate cuţitaşul din buzunarul lui Livi şi începe să taie ceapa în sferturi.

— Te rog, nu mă obliga! geme Livi ţinându-se cu mâna de nas.

— Aşa, foarte bine. Ţine-te de nas. Acum deschide gura.

— Nu!

— Deschide-o, insistă Cibi.

Livi deschide gura şi Cibi îi îndeasă sferturile de ceapă crudă printre dinţi până când le înghite, unul câte unul. Îi curg lacrimi pe obraji în timp ce mestecă şi, în sfârşit, înghite.

— Vreau s-o mănânci pe toată.

Cibi schiţează un zâmbet pe care-l vrea încurajator, şi Livi, râzând şi plângând, mănâncă toată ceapa, îmbucătură cu îmbucătură.

A doua zi dimineaţa, Livi se trezeşte simţindu-se mult mai bine. Soarele străluceşte şi iarna face loc primăverii. Copacii din pădure sunt plini de muguri.

Mai târziu, Cibi pune o foaie de hârtie în maşina de scris şi bate data. *29 martie 1943*. Brusc, încep să-i tremure mâinile. Capul îi cade în piept, şi îşi dă seama că a trecut un an de când ea şi Livi au plecat de acasă. Un an de când nu i-a mai văzut pe mama, bunicul şi Magda. Pentru o clipă, îi trece prin faţa ochilor imaginea lor, a celor trei surori aşa cum erau în după-amiaza aceea, cu mult, mult timp în urmă, când au făcut promisiunea de a nu se despărţi niciodată.

Trăsăturile Magdei sunt extrem de limpezi în mintea lui Cibi. Închide ochii, disperată să păstreze imaginea surorii ei iubite, îşi pune capul pe birou şi îşi aminteşte…

CAPITOLUL 14

Vranov nad Topl'ou,
1939

— Grăbește-te, Magda! Cibi și Livi sunt gata de plecare! strigă Iţhak.

— Vin. Vreau doar să-mi pun o jachetă; e așa de frig afară! îi răspunde Magda.

— Nu e frig. Ție *ți-e frig! Chiar și când e arșiță afară. Hai, dacă nu ne grăbim, o să ia altcineva florile, strigă Cibi.*

Magda își încheie nasturii jachetei groase, ieșind din casă. Cibi și Livi poartă sarafane și bluze cu mâneci scurte. Iţhak e în haina, cămașa și cravata pe care le poartă numai afară. Ține în mâini un cearșaf de bumbac împăturit.

— Suntem gata cu toții? întreabă el.

Cum fetele au fost nevoite să abandoneze școala cu câteva luni înainte, Livi, în vârstă de doisprezece ani, nu mai poate lua parte la jocuri și sporturi alături de colegele de școală. E agitată acasă, toată ziua, în fiecare zi. Lui Livi îi place să aibă pe cineva care s-o ducă în diferite locuri, pe cineva care să împărtășească pasiunea sa pentru plimbări în pădure, pentru a învăța numele plantelor și vietăților, pentru a culege ciuperci. Cibi împărtășește dragostea surorii ei pentru plimbările în aer liber, dar Magda e altfel, ea preferă să stea acasă cu Haia și s-o ajute să facă de mâncare și să se ocupe de gospodărie. Când poate, Iţhak o târăște și pe Magda după ei: pentru el e important ca toate fetele să înțeleagă și să respecte natura.

— Să mergem, fetelor!

Iţhak o ia înainte pe aleea din fața casei.

Expediția de astăzi e doar până-n capătul străzii, la biserica catolică – mozaicul mare de deasupra ușilor de lemn îl înfățișează pe Cristos cu o mână ridicată pentru a-i binecuvânta pe toți cei care trec prin ele – și locuința

preotului. Pe când se apropie, încep să sune clopotele. Fetele au crescut în dangătul lor. E un sunet reconfortant, liniștitor, pentru că îi cheamă pe credincioși să sărbătorească botezuri și nunți sau să plângă pierderea celor dragi.

Obișnuiau să alerge până în capătul străzii când sunau clopotele, ca să admire miresele îmbrăcate în alb și să viseze la momentul când va fi rândul lor să devină soții.

Astăzi, clopotele le spun că e amiază. Se adună la piciorul scării și se uită la uși; preotul va apărea îndată ce va bate ultimul clopot.

— Hai, mai repede, murmură Livi, țopăind pe loc; are treburi importante de făcut.

Ambele uși se deschid brusc, scârțâind, și iese preotul. Îmbrăcat în pantaloni negri, cămașă neagră și cu gulerul lui clerical, ridică mâna în semn de salut către Iţhak și fete. Fața i se destinde într-un zâmbet larg și coboară treptele să-i întâmpine.

— Șalom, Iţhak, spune preotul, strângând mâna bătrânului. Ce mai faci, prietene? Scumpa ta soție, Rachel, e încă în rugăciunile mele.

— Sunt bine, părinte, chiar și acum, în aceste vremuri tulburi, răspunde Iţhak.

— Acum putem să mergem, bunicule? E rândul meu să mă urc în copac și să scutur crengile, îl roagă Livi.

— Ai răbdare, Livi. Poartă-te frumos. Mai întâi salută-l pe părinte, o dojenește Iţhak.

— Mă scuzați, părinte. Ce mai faceți?

— Foarte bine, micuță Livi. Dar tu?

— Bine. Știți, e rândul meu să mă urc în copac.

— Știu. Și o să plecăm foarte curând. Preotul se întoarce spre Magda, care se zgribulește. Ești bolnavă? o întreabă el.

— N-are nimic, părinte, spune Cibi. Numai ei îi e frig mereu. Suntem toţi bine.

— Atunci, haideți să mergem să găsim copacul pe care-l căutați. Care era, Livi? Stejarul mare din spate? o tachinează el.

— Nu, părinte! E teiul. O să culegem flori de tei, răspunde Livi, exasperată.

— Sigur. La tei, atunci. Urmați-mă!

Dar fetele aleargă înaintea lui, iar preotul și Iţhak păşesc încet în urma lor, știind că ele îi vor aștepta la poarta casei preotului. El o va deschide și le va lăsa să intre în curte, în centrul căreia se află teiul cel mare.

Se preface că nu-și găsește cheia, prelungind agitația fetelor, dar în cele din urmă poarta e deschisă și intră toți.

Bătrânul și prelatul le privesc pe fete țipând și fugărindu-se pe gazonul îngrijit. Au doisprezece, paisprezece și șaisprezece ani, dar se poartă ca niște copilițe.

Copacul fermecat domină grădina. E cotlon umbrit în zilele de vară, un loc liniștit în orice anotimp, prezența lui alinătoare te scoate cu siguranță din starea cea mai proastă. Cei mai bătrâni enoriaşi din Vranov nu-și amintesc vremuri în care copacul să nu fi fost acolo, ceea ce înseamnă că are peste o sută de ani. Arborele drept și foarte înalt planează deasupra orașului, fiind cel mai înalt punct pe kilometri întregi.

Fetele dansează în jurul lui, lovind cu piciorul florile căzute timpuriu. Se află aici pentru a aduna florile rămase de pe crengi.

— A fost o vară bună, observă Iţhak, privind inflorescențele bogate: petalele galbene delicate, înghesuite între frunzele verzi ca smaraldul.

— Așa e, spune preotul. Ar trebui să fie de ajuns ca să aibă tot cartierul ceai luni de zile.

— Haide, bunicule, strigă Livi. Întinde cearşaful. Vreau să mă urc!

Iţhak și preotul desfac cearşaful și îl întind pe jos.

Cibi se întinde și apucă o creangă, scuturând-o ușor. Un voal de flori se revarsă pe pământ.

— Nu, Cibi! Stai să ajung sus. Știi că e rândul meu să scutur prima crengile, îi strigă Livi surorii ei.

— Iartă-mă, nu m-am putut abține.

— Atunci ajută-mă să mă urc.

Livi ridică brațele ca să se apuce de creanga cea mai de jos și sora ei o saltă. Se urcă, tot mai sus.

Apoi:

— Încep, strigă ea. Încet, ritmic, începe să sară pe o ramură groasă, ținându-se de cele de deasupra, pentru echilibru. Cibi și Magda fac piruete

dedesubt, în timp ce mii de flori delicate plutesc în jos, aterizând pe cearșaful alb.

Livi se mișcă prin copac, scuturând și sărind. Are flori în păr, hainele îi sunt acoperite de flori. Chițăie de încântare.

— Urc mai sus, strigă ea.

— Livia Meller! îi poruncește bunicul ei. Nu te urci mai sus de-atât.

— Dar, bunicule, pot s-o fac. Nu te teme! Sunt atâtea flori aici, sus!

— E timpul să cobori, draga mea. Uită-te la cearșaf. Avem mult mai mult decât ne trebuie. Trebuie să înveți să lași întotdeauna și pentru alții.

După ce mai saltă o dată, puternic, coboară. Cearșaful e într-adevăr presărat din belșug cu florile proaspete care, odată uscate, se vor transforma în ceaiul – elixirul, cum îl numește mama lor – care nu numai că le va încălzi trupul, ci va și preveni și chiar trata orice boli care le-ar atinge în lunile de iarnă care vor veni.

Fetele apucă fiecare de un colț al cearșafului. Ithak se întinde după cel de-al patrulea colț; articulațiile lui chinuite de artrită fac aplecarea grea, dar reușește.

— Unu, doi, trei! strigă Livi, și toți fac câțiva pași spre centrul cearșafului, trăgând laturile în sus. Florile se adună într-o grămadă mare în mijloc. Livi îi întinde colțul ei lui Cibi, iar Magda bunicului. Cearșaful e apoi legat și, după ce-i mulțumesc preotului și își iau rămas-bun, ies pe poartă și se îndreaptă spre casă.

Pe drum se întâlnesc cu Lotte Trac, care duce sub braț un cearșaf alb împăturit, și merge alături fratele ei mai mare, Josef.

— Sper că ne-ați mai lăsat și nouă ceva, spune Lotte cu un zâmbet cald.

— Sunt milioane anul ăsta! râde Livi. Absolut milioane!

CAPITOLUL 15

Auschwitz-Birkenau,
iunie 1943

Surorile intră în cel de-al doilea an de captivitate şi Livi e vădit deprimată. În majoritatea dimineţilor Cibi trebuie s-o târască jos din pat pentru apel. Refuză să mănânce, aşa că Cibi trebuie să-i îndese mâncarea în gură sau să i-o păstreze pentru mai târziu. O dojeneşte deseori, dar asta nu face decât ca Livi să se retragă şi mai mult în sine.

În dimineaţa asta însă, Cibi e cea care nu reacţionează.

— Livi! Trezeşte-te.

Surorile împart priciul cu alte două fete, iar una din ele stă cu mâna pe fruntea lui Cibi.

— Lasă-mă-n pace, răspunde Livi, întorcându-se pe partea cealaltă.

— Cibi arde toată. N-o auzi gemând?

Livi e sfidătoare.

— N-are nimic. Lasă-mă-n pace şi gata.

— Cred că are tifos, şopteşte fata, şi Livi se ridică în sfârşit în capul oaselor şi se uită la Cibi, care tremură sub unica lor pătură. Cibi are o convulsie, lovind-o pe Livi cu mâna în piept.

— Au! Cibi, termină! se vaită Livi.

— Nu vezi că e bolnavă? spune colega lor de prici.

Livi se dă jos din pat şi pune mâna pe fruntea lui Cibi. Când ia mâna, e udă. Se întoarce spre fată, care se uită la ea, aşteptând.

— Nu ştiu ce să fac. Cibi e cea care are grijă de mine.

— Ei bine, acum e rândul tău să ai grijă de ea. Du-te şi vorbeşte cu Rita. Aveţi noroc, pare să vă placă.

În vocea fetei nu e pic de răutate: în locul ăsta, îţi faci norocul cum poţi şi nimeni nu te judecă.

Livi se întoarce, ca să se îmbrace. Se duce în camera Ritei, strigând peste umăr:

— Ai tu grijă de ea? Vin imediat.

— Cine e?

Rita pare buimacă, şi Livi speră că n-a trezit-o.

— Sunt Livi. Cibi e bolnavă.

Kapo îşi leagă părul cu o eşarfă când deschide uşa.

— Ce-i cu ea?

— S-ar putea să fie tifos. Are febră mare. Şi nu vorbeşte.

Rita trece pe lângă Livi şi se îndreaptă spre priciul fetelor. Acestea se dau la o parte când se apropie, de teama palmelor pe care le împarte cu dărnicie dacă-i stai în drum.

Acum lui Cibi îi clănţăne dinţii, şi transpiraţia îi şiroieşte pe faţă şi pe gât.

Rita se întinde spre priciul de deasupra şi ia o pătură. O înfăşoară în jurul lui Cibi, care nu e conştientă.

— Afară, toată lumea, le ordonă Rita fetelor. Dar Livi nu se mişcă. O trec prezentă la apel, îi spune ea fetei. O să rămână aici, şi dacă întreabă cineva, spune că am avut nevoie de ea la Birkenau azi.

— Crezi că ar trebui s-o ducem la spital?

— Nu e un moment bun, acum tocmai îl golesc.

Rita face o pauză cu tâlc, şi Livi înţelege. Din când în când, la spital se fac selecţii.

— Acum, du-te la masă, apoi la muncă. Poartă-te ca şi cum ar fi o zi normală.

Inima lui Livi bate şi i se ridică în gât simultan. Nimic nu e „normal“ la ziua asta, şi nici la celelalte.

În camera de sortare, împachetează cămăşi bărbăteşti ca în transă. Când o întreabă cineva unde e Cibi, Livi dă răspunsul sugerat de Rita. În pauză, vine la ea o altă fată cu batic alb, care o întreabă de sora ei.

— Cred că are tifos, spune Livi.

Fata întinde mâna, desfăcând degetele şi lăsând să se vadă o căpăţână mare de usturoi.

— Am găsit ăsta într-o cutie. Vrei să i-l dai mai târziu? E usturoi, mult mai bun decât ceapa pentru febră.

— Bunicul nostru spunea că cepele sunt cele mai bune, zice Livi, uitându-se la bulb.

— Ia-l. E la fel de bun ca un medicament, din câte am auzit.

Livi bagă usturoiul în buzunar și îi mulțumește fetei.

Îndată ce se întoarce la Birkenau, dă fuga în blocul lor, unde Cibi nu mai tremură și nu mai e transpirată, ci doarme.

Rita își face apariția lângă ea.

— I-am dat niște apă, dar n-a deschis ochii toată ziua.

Livi scoate usturoiul din buzunar și i-l arată Ritei.

— Cineva mi-a dat ăsta. Livi își mușcă buza, apoi hotărăște că nu-i pasă dacă intră în bucluc. A zis că o s-o ajute.

Rita încuviințează din cap și Livi duce căpățâna întreagă la buzele lui Cibi, încercând să i-o împingă cu forța între buze.

— Nu așa! se răstește Rita, luându-i-o din mână.

Desface căpățâna, apăsând-o de latura priciului de lemn. Cățeii cad pe jos și Livi se apleacă să-i culeagă. O privește pe Rita curățând coaja unui singur cățel, pe care i-l dă lui Livi.

— Așa.

Livi ia cățelul și îl împinge în gura lui Cibi. Aceasta se mișcă și încearcă să scuipe cățelul, dar Livi îi pune mâna pe gură, sufocând-o. Deodată, Cibi deschide ochii.

— Vrei s-o omori? îi dă Rita peste mână.

Ochii lui Cibi se concentrează încet asupra celor două femei aplecate asupra ei.

— Să nu îndrăznești să-l scuipi, Cibi, o previne Livi. Cibi începe să mestece. Mai ții minte ceapa pe care mi-ai dat-o când eram bolnavă? Livi ia mâna fierbinte a lui Cibi și i-o ține la piept. Ei bine, asta e ceapa ta.

După ce Rita le lasă singure, Livi scoate cuțitașul din buzunar și taie cățeii în două, apoi îi dă lui Cibi până se termină toată căpățâna.

Cibi rămâne în bloc tot restul săptămânii, alăturându-i-se lui Livi abia duminică, în ziua lor de odihnă, ca să stea la soare. Pe când se îndreaptă spre locul ei favorit din lagăr, un loc unde știu că vor întâlni alte fete din Vranov, trec pe lângă o siluetă singuratică așezată pe jos.

— Aceea nu e Hannah Braunstwein? întreabă Cibi.

Surorile se așază lângă Hannah. Ea își piguleşte herpesurile care-i acoperă brațele și picioarele.

— Bună, Hannah. Ne mai ții minte? Cibi și Livi, din Vranov? o întreabă Cibi cu blândețe.

Hannah ridică privirea și un zâmbet vag de recunoaștere îi străbate trăsăturile măslinii.

— Veneam la baia mamei tale duminica, adaugă Livi.

— Îmi aduc aminte. Eraţi întotdeauna drăguțe cu mine. Hannah se uită în spatele surorilor. Unde e cealaltă? Nu eraţi trei?

Cibi și Livi schimbă o privire îndurerată.

— Ea e încă în Vranov, cu mama și bunicul, răspunde Cibi.

— Te simți bine? insistă Livi.

— Da.

Hannah reîncepe să-și pigulească herpesurile.

Cibi o cuprinde cu brațele pe fată și o trage spre ea. Îi mângâie spatele, brațele, și îi spune vorbe de alinare. Îi spune că o să se facă bine.

Livi trece în spatele lui Cibi și începe să-i desfacă părul, în căutare de păduchi. Buclele castanii ale lui Cibi cresc la loc, dar cine știe pentru cât timp? Cu degete delicate, Livi începe să tragă păduchii și îi zdrobește între unghii.

— Hannah, vrei să-ți omor și ție păduchii după ce termin cu ai lui Cibi? întreabă ea.

— Nu. Mulţumesc, Livi. O să-mi las păduchii să moară odată cu mine.

— N-o să mori, Hannah. Nu te lăsăm, insistă Cibi. Te simți rău, dar o să-ți fie mai bine. Și eu am fost bolnavă de curând, și uite-mă acum.

Hannah nu răspunde.

— Promite-mi că îi ceri lui *kapo* a ta un medicament pentru herpes.

Hannah oftează și se uită în ochii lui Cibi.

— Promit. O să-i cer. Dar, deocamdată, vreți să stați cu mine la soare?

— Sigur că da, spune Cibi. Și o să ne întâlnim și duminica viitoare. O să ne spui că o să te simți mult mai bine, ai să vezi.

În duminica următoare, Cibi și Livi dau fuga în același loc, dar Hannah nu e acolo. Le întreabă pe fetele din blocul ei dacă au văzut-o, și una dintre ele le spune că Hannah a fost dusă la spital și nu s-a mai întors. Livi își amintește că

Rita i-a spus că se făcea selecţie în spital şi se întreabă dacă s-o fi întâmplat din nou. În tăcere, surorile se îndepărtează, în căutarea unui spaţiu unde să stea la soare şi să-şi omoare păduchii una alteia, singure.

Cibi se teme că acest episod o s-o cufunde iar pe Livi în disperare, dar vremea mai caldă şi nişte mâncare găsită în camera de sortare izbutesc să ţină departe demonii.

În lunile de vară nu contenesc să sosească noi transporturi în lagăre şi au loc tot mai multe selecţii. Cibi se gândeşte că sunt în principal din lipsă de spaţiu, la Auschwitz sau la Birkenau. În mod repetat, ea şi Livi stau aliniate împreună cu celelalte fete din bloc, în timp ce ofiţerii le examinează trupurile goale în căutare de răni sau herpesuri. Aşa ceva te trimite pe loc la camera de gazare. Dar ofiţerul SS Grese şi-a ţinut promisiunea: cele cu numere de patru cifre se întorc întotdeauna în bloc.

La schimbarea anotimpurilor, când toamna lasă locul unei ierni timpurii, Livi e doborâtă de tifos. Cibi scotoceşte cu disperare în valizele care vin întruna în căutare de ceapă, usturoi sau orice altceva i-ar putea da surorii ei ca să se întremeze. Găseşte o bocceluţă de pânză cu ceva ce seamănă a prune verzi. Le duce în bloc, dar înainte de a i le da lui Livi, ia o înghiţitură, apoi o scuipă dezgustată.

— De unde ai luat astea?

O fată, evreică din Grecia, stă lângă umărul ei. Cibi împachetează repede fructele în pânză.

— Ce?

— Măslinele, de unde le-ai luat?

— Măsline?

— N-ai mai văzut măsline până acum? o întreabă fata cu un zâmbet batjocoritor.

— Nu, niciodată. Şi au un gust oribil!

— Atunci poţi să mi le dai mie? Dacă tu nu le vrei? Îţi dau pâine la schimb.

Cibi remarcă strălucirea din ochii fetei şi îi pune legătura în mână.

— Ia-le. Şi n-ar trebui să renunţi niciodată la mâncarea ta, dar pentru că sora mea e bolnavă, îţi sunt recunoscătoare. Mulţumesc.

Dar febra lui Livi nu scade, şi în fiecare noapte se zvârcoleşte pe prici,

făcându-le somnul imposibil celorlalte. Sunt îngrijorate că se va observa dacă va lipsi la mai multe apeluri.

Într-un târziu, Rita îi spune lui Cibi că nu mai e periculos ca Livi să se ducă la spital: deocamdată, selecţiile s-au oprit. Ar trebui să fie în siguranţă, şi are nevoie de medicamente, altfel nu va supravieţui. Cele două femei duc împreună trupul firav al lui Livi.

După ce o lasă la spital, Cibi se îndepărtează, cu inima grea. Şi-a încălcat oare promisiunea de a rămâne cu sora ei, de a o proteja? A fost oare ultima dată când a văzut-o? Aude vocea tatălui ei spunându-le să rămână împreună mereu; şi-o imaginează pe Magda implorând-o să nu plece niciodată de lângă Livi.

Cibi se răsuceşte pe călcâie şi aleargă înapoi la spital. Cu răsuflarea tăiată, îi spune infirmierei poloneze că Livi arată mai bine, că până la urmă n-are nevoie să stea acolo. Că o să aibă ea grijă de sora ei.

Infirmiera ţine într-o mână o seringă; pune cealaltă mână pe umărul lui Cibi.

— Câţi ani are sora ta? Unsprezece? Doisprezece?

— Cincisprezece, spune Cibi.

Infirmiera se încruntă.

— Ei bine, în orice caz, e micuţă. O să-i dau un medicament care o s-o ajute. Poţi să ai încredere în mine, promit că o să am grijă de ea. Surori, da? Sunteţi norocoase că vă aveţi una pe alta.

Din nou Cibi pleacă de lângă Livi, dar acum cu inima ceva mai uşoară.

— O să fie bine cu infirmiera asta, îi spune Rita mai târziu. E o deţinută poloneză, nu voluntară germană. Fii recunoscătoare, fiindcă alea sunt la fel de rele ca doctorii.

A doua zi Livi e semiconştientă şi poate să-şi dea seama unde se află. I se spune că va petrece câteva zile în salon.

Cele douăsprezece paturi din salon sunt ocupate. Unele fete dorm, altele gem încetişor. După-amiază, Livi se simte ceva mai bine. Îi zâmbeşte fetei din patul de alături, care are faţa şi gâtul într-o nuanţă bizară de galben. O avea şi ea o soră care să aibă grijă de ea? Probabil că nu, îşi zice ea şi întinde mâna peste culoar.

Fata face la fel.

— Eu sunt Livi, şopteşte ea, strângându-i degetele.

— Matilda, spune fata, cu un zâmbet slab.

În momentul acela, infirmiera poloneză intră în salon însoţită de Mala. Mala e prizonieră, ca şi ele, dar e şi interpret pentru germani. De origine poloneză, se spune că ştie franceza, olandeza, rusa şi germana. Cele două femei intră în cămăruţa în care infirmiera ţine medicamentele şi închid uşa.

Livi se uită la Matilda, care a adormit, încă ţinând-o de mână. Simte că şi ei i se închid ochii.

Când infirmiera o scutură ca s-o trezească, e aproape întuneric.

— Livi, trebuie să te trezeşti. Imediat!

Livi deschide ochii. Unde e? Luminile nu sunt aprinse, şi în penumbră vede doar contururile unor trupuri de fete sub pături.

— Haide, Livi. Infirmiera dă deoparte păturile lui Livi şi o ia de ambele mâini, ridicând-o. Trebuie să ne mişcăm. Acum.

— Nu pot, spune Livi. Sunt încă slăbită.

Infirmiera îi trage picioarele peste marginea patului şi o ridică.

— Te rog, Livi. Trebuie să plecăm imediat.

Protestând, Livi e scoasă repede din salon şi din clădire.

— Dar unde mergem? Livi nu e încălţată, şi după câteva minute se vede împleticindu-se pe aleea pietruită spre blocul cu latrinele. Nu pot să merg la toaletă în spital? întreabă ea perplexă.

— Mergi şi gata, nu te opri.

Odată ajunse înăuntru, infirmiera o împinge pe Livi într-un closet gol.

— Stai aici până mă întorc. Înţelegi? Să nu cumva să ieşi.

Livi se ghemuieşte într-un colţ. Miroase urât şi podeaua e îmbibată de urină, dar nu mai poate sta în picioare.

Când infirmiera se întoarce, e aproape seară. Livi a adormit, în ciuda duhorii. Vocea infirmierei îi şuieră la ureche să se trezească. Fără o vorbă, e condusă, şchiopătând, înapoi la spital.

Acum, Livi priveşte în jur, în salonul gol.

— Unde-au dispărut?

— Blocul 25, răspunde infirmiera printre buzele făcute pungă.

— Blocul 25? Adevărul o copleşeşte încet pe tânăra fată. Se uită în ochii înlăcrimaţi ai infirmierei. M-aţi salvat *pe mine*?

Blocul 25, unde îţi petreci ultima noapte pe pământ înainte să fii dusă la camera de gazare, golită în fiecare după-amiază şi umplută în fiecare dimineaţă. Livi ştie că e anticamera Morţii. Şi ea a scăpat din ghearele sale.

— I-am promis surorii tale că o să am grijă de tine, nu? Când Mala mi-a spus că o să fie o selecţie, am salvat pe cine am putut, şi asta ai fost tu.

Acum era clar că despre asta vorbiseră mai devreme; Mala, care se bucura de anumite avantaje ca interpret, ştia când urmau să aibă loc selecţii.

Pe obrazul infirmierei se rostogoleşte o lacrimă. Priveşte în jur, în salonul pustiu.

— Aş fi salvat mai multe dacă aş fi putut.

Livi vrea să-i ia mâna, dar ea deja se răsuceşte pe călcâie şi se îndreaptă spre cămăruţa cu medicamente.

Când se face complet întuneric, Livi se dă jos din pat şi, înfăşurându-se într-o pătură, se strecoară încet afară din spital şi se întoarce în blocul ei. A scăpat cu viaţă, azi e norocoasă; de câte ori va mai alege norocul dacă trăieşte sau moare?

Puterile îi revin, şi duminică hotărăşte că are nevoie de aer curat. Ea şi Cibi îşi găsesc locul preferat pe iarbă şi, întinse pe o pătură, îşi ridică feţele spre soarele de iarnă.

— Vine Rita, şopteşte deodată Livi, în timp ce *kapo* se apropie de ele. Fetele se ridică în picioare.

— Am o treabă nouă pentru tine, Livi, spune Rita fără nici o introducere. Şi începi mâine.

— O treabă nouă? întreabă Cibi.

E cea mai proastă veste cu putinţă. Nu se poate să fie despărţite.

— Te-am pus pe listă ca să fii unul dintre curierii care să le ducă mesajele ofiţerilor SS. Nu mai fi aşa de speriată, nu e o muncă grea.

— Ce-o să am de făcut? întreabă Livi.

Se uită la Cibi în căutarea unui răspuns, dar Cibi se uită la Rita.

— Mâine-dimineaţă, după ce pleacă toată lumea, o să te duc la poartă, unde o să aştepţi să ţi se dea mesajele. Apoi o să le duci ofiţerilor din întreg lagărul. Nimic mai simplu.

Cum Livi nu răspunde, Rita ridică vocea.

— Ai înţeles?

— O să fie în siguranţă? întreabă Cibi. Adică… SS… Glasul i se stinge.

Rita ridică din sprânceană, dar zâmbeşte.

— Nimeni dintre cei care au avut sarcina asta nu a păţit vreodată ceva. Oamenii ăştia sunt nişte ticăloşi leneşi. Dacă pot să stea fără să facă nimic toată ziua, asta o să facă.

— Stai liniştită, Cibi, pot s-o fac, spune Livi.

— În cea mai mare parte a timpului o să ai doar de aşteptat. E o muncă plictisitoare, dar e sigură.

Acestea fiind zise, *kapo* le întoarce spatele şi pleacă, lăsând-o pe Livi să se întrebe dacă femeia aceasta cunoaşte înţelesul cuvântului „sigur“.

Rita are dreptate: noua îndatorire a lui Livi e o muncă uşoară. Împreună cu alte două fete, stă la intrarea în Birkenau, lângă birouaşul unde fac de serviciu naziştii care monitorizează venirile şi plecările. Fetele devin mai îndrăzneţe, riscând să stea de vorbă din când în când, în timp ce aşteaptă să fie trimise prin lagăr cu mesaje.

Într-o după-amiază, când Livi se întoarce la poartă după distribuirea corespondenţei, se trezeşte singură, celelalte fete fiind încă ocupate cu livrările lor. E aproape sfârşitul zilei de muncă, şi bărbaţii care lucrează în afara lagărului se întorc.

Unii cară doi câte doi trupurile prizonierilor care au murit în ziua aceea. Cu răni de glonţ, ţeste sparte şi mâini şi picioare rupte, oamenii ăştia n-au murit de epuizare. Livi îi priveşte amorţită. Când a devenit imună la o asemenea brutalitate?

Doi ofiţeri SS stau de fiecare parte a porţii şi îi privesc pe bărbaţii care intră împleticindu-se în lagăr. Un *kapo* se plimbă de colo-colo, ţipând la ei să se mişte mai repede.

— Daţi-mi bastonul dumneavoastră, îi spune *kapo* unui ofiţer SS. Numai aşa îi putem băga înăuntru.

Ofiţerii schimbă între ei un zâmbet, apoi unul dintre ei scoate un baston de la centură şi i-l întinde. Livi ştie că ar trebui să plece – aici n-o să se întâmple nimic bun şi ea nu vrea să mai vadă –, dar îşi dă seama că nu se poate mişca.

Kapo ridică bastonul şi se repede asupra deţinuţilor care intră, lovindu-i peste cap, în piept, râzând tot timpul, înjurându-i că sunt atât de proşti, atât de leneşi, atât de slabi. Cei care se prăbuşesc sub loviturile lui sunt traşi iute în

picioare şi târâţi de acolo. Doi prizonieri însă nu reuşesc să apuce destul de repede mâinile întinse spre ei, şi aceştia rămân la pământ, chinuindu-se să se ridice, fără să reuşească.

Livi se uită în altă parte când *kapo* se repede asupra lor. Aude loviturile repetate ale bastonului rupând oase şi spărgând capete. Când îi priveşte din nou, prizonierii sunt evident morţi, o grămadă însângerată de zdrenţe. Dar acel *kapo* pare să-şi fi pierdut minţile: continuă să lovească cu bastonul, frângând cu ura lui oasele fragile şi zdrobind carnea evreiască.

— Ajunge! ordonă un ofiţer, întinzând mâna după baston.

Pierdut în ceea ce face, *kapo* nu-l aude.

— *Ajunge*, am spus! ţipă ofiţerul. *Kapo* loveşte grămada pentru o ultimă dată, apoi şterge de pantaloni bastonul însângerat şi i-l dă înapoi.

Şi atunci o vede pe Livi.

— Vrei şi tu un pic, fetiţo? rânjeşte el, dezvelind două şiruri de dinţi galbeni şi sparţi. E un bărbat îndesat, cu ochi sălbatici şi cu părul negru soios atârnând în şuviţe umede în jurul feţei murdare, transpirate.

— Daţi-mi bastonul înapoi, strigă el spre ofiţerul SS. Să-mi încerc mâna şi pe ea.

Livi simte că plutește. Se uită paralizată la animalul din faţa ei, şi în acelaşi timp planează asupra acestei scene, privind în jos la el, la trupurile moarte, la ofiţeri. Unul dintre ei se pune în faţa *kapo*-ului.

— Las-o în pace. Lucrează pentru noi, nu pentru tine.

— Aş putea s-o omor cu mâinile goale, zice bărbatul scuipând cuvintele. Şi să-mi şi placă.

— Pleacă de-aici, fato, spune peste umăr ofiţerul SS. Întoarce-te la blocul tău.

— O să te ţin minte, fetiţo. Isaac nu uită niciodată o faţă.

Livi revine brusc în trupul ei şi o ia la fugă.

În fiecare zi văd trenuri intrând în Birkenau şi descărcând miile de bărbaţi, femei şi copii răpiţi din casele lor. Văd cum soldaţii SS, cu un gest din încheietura mâinii, îi trimit la dreapta, în lagăr, sau la stânga, spre camera de gazare. Livi, în noul ei rol de curier al lagărului, nu poate evita să vadă disperarea acestor familii în timp ce-şi aşteaptă soarta şi, din nou, începe să se retragă în sine.

Mâine va fi 16 noiembrie, ziua mea, o să împlinesc şaptesprezece ani, îşi spune ea. Oare o să apuc optsprezece? Se întreabă ce-ar face mama pentru petrecerea de ziua ei, dacă mama ar fi acolo – nu, dacă ea ar fi acasă, cu mama. Cibi i-ar aminti că tot cea mai mică e, Magda ar căuta o floare de leandru în grădina din spatele casei.

Livi hotărăşte să nu-i spună nimic lui Cibi, şi nici altcuiva. Tot ce are de făcut e să se trezească şi să continue să se mişte.

A doua zi dimineaţa, când se trezesc surorile, afară ninge abundent, fără oprire. Acum, la porţile lagărului Birkenau, unde aşteaptă mesajele pe care le va duce în lagăr, Livi vede încă un tren oprind; bărbaţi şi femei coboară din vagoane în zăpada de un metru, adunându-se laolaltă pe peron, îngheţaţi şi îngroziţi.

Livi pare să nu-şi poată dezlipi ochii de la ei. Din când în când, prinde privirea câte unui prizonier sau a altuia, dar se uită repede în altă parte.

Când soseşte unitatea de selecţie, ninge încă. Îmbrăcat într-o manta groasă, un ofiţer evaluează mulţimea, apoi dă din mână la stânga, spre camera de gazare. Astăzi nu vârsta sau starea sănătăţii le va hotărî soarta, ci vremea de-afară.

În noaptea aceea, când surorile se urcă pe prici, descoperă că le-a fost furată pătura. Cibi şi Livi se ghemuiesc una într-alta ca să-şi ţină de cald. Poartă pe ele toate hainele pe care le au, inclusiv încălţările. Vântul îngheţat suflă în jurul blocului, strecurându-se printre crăpături, prin fanta de sub uşă. Sub nas li se formează ace de gheaţă.

În loc să doarmă, Livi suspină încet.

— Cibi, eşti trează? întreabă ea în cele din urmă.

— Da, ce e? Nu poţi să dormi?

— Eu nu cred că mai pot îndura. Şi acum, că nu mai avem nici pătură, o să murim îngheţate. Cibi, dacă e să murim în noaptea asta, nu vreau să murim aici.

Livi începe să plângă.

Cibi îşi întinde mâinile înmănuşate şi îi ia faţa între ele. Suflă aer cald peste obrajii îngheţaţi ai surorii sale. Înghite în sec o dată, încă o dată. Simte ceva ca un pumn în stomac. Livi are dreptate. O să moară în blocul ăsta şi, dimineaţa, cadavrele lor îngheţate vor fi încărcate într-un camion cu sute de

altele şi duse să fie arse.

— Hai să mergem, spune ea, şi Livi încuviinţează din cap.

Fetele se dau jos de pe prici în tăcere şi traversează podeaua de beton în vârful degetelor. Cibi deschide uşa şi fac un pas. Sunt aproape împinse înapoi de un vârtej de vânt şi zăpadă, dar merg în continuare. Se lipesc de ziduri, ocolind blocul, în spatele căruia se află pădurea. Împreună, mână în mână, se îndreaptă spre gardul electrificat.

— Când spun „acum“, şopteşte Cibi printre fulgii de zăpadă, o iei la fugă!

Cibi şi Livi aruncă o ultimă privire lagărului, reflectoarelor care luminează clădirile mohorâte, porţilor care nu le vor elibera niciodată, turnului de veghe pustiu.

Chipul mamei, al Magdei, al bunicului şi al tatălui lor nu sunt niciodată departe. În mod ciudat, aceste imagini le dau putere.

Împreună, fac câţiva paşi. Cibi se opreşte o clipă, şi Livi ştie că următorul cuvânt, ultimul cuvânt pe care-l va auzi vreodată de la sora ei, va fi „acum“.

— Nu faceţi asta!

Fetele tresar şi se întorc.

— Nu faceţi asta, repetă vocea.

O siluetă subţire pluteşte printre umbrele blocului.

— Nu ne poţi opri! spune Livi, strângând tare degetele lui Cibi, ca pentru a o îndemna să înainteze.

— Ştiu că nu pot. Dar măcar spuneţi-mi de ce. De ce în noaptea asta? Cu ce diferă noaptea asta atât de mult de celelalte?

E o voce de fată, jalnică, întretăiată.

Iese din întuneric şi Cibi o recunoaşte pe una dintre fetele noi.

— Cineva ne-a luat pătura, spune Livi. Şi nu vrem să murim acolo, pe priciul ăla împuţit, în camera aia împuţită. Poftim, ţi-am explicat destul? Acum ne laşi în pace?

— Veniţi înăuntru. Vă promit că vă găsesc o pătură, spune tânăra.

Cibi se uită în ochii surorii ei şi îi simte ezitarea. Ar putea să alerge spre gard, să îndure doar o clipă, şi apoi totul se va fi sfârşit.

— Dacă există cea mai mică şansă să le revedem pe Magda şi pe mama, ar trebui să profităm de ea, şopteşte Cibi. Ne întoarcem? Sau mergem înainte?

Livi nu se mişcă timp îndelungat. Îşi priveşte fix încălţările şi apoi, aproape

dureros, pune un picior în faţa celuilalt şi o duce pe Cibi spre bloc.

Înăuntru, cele două surori o urmăresc pe tânăra care le-a făcut să se răzgândească mergând prin încăpere şi trăgând de păturile ocupantelor adormite. Când întâmpină rezistenţă, le dă drumul. Face asta de mai multe ori, până când, în sfârşit, trage uşor două pături.

Le întinde fără o vorbă surorilor şi se duce la culcare.

A doua zi dimineaţa, când surorile se pregătesc să se ducă la apel, Cibi se uită spre priciul de unde au fost luate păturile lor. Două fete stau îmbrăţişate; au ochii deschişi, privind fără să vadă spre tavan. Cibi întoarce capul, cu mintea golită de orice gând.

CAPITOLUL 16

Vranov nad Topl’ou,
decembrie 1943

O pală de zăpadă o urmează pe Magda în casă. Își scoate haina și o scutură, împrăștiind fulgii moi pe preșul uzat.

— Nu-mi vine să cred, bunicule, zice ea, atârnându-și haina în cuier. Pur și simplu nu-mi vine să cred.

Îi întinde un săculeț de pânză bunicului ei.

— Ce e? întreabă el, pălind brusc. Ce s-a întâmplat?

— N-ajunge că mi se dă pâine veche deși simțeam mirosul pâinilor proaspăt scoase din cuptor, dar doamna Molnar aia s-a dus în spate și a găsit una deosebit de uscată – special pentru mine! Îmi venea să i-o arunc în față.

— Asta-i tot?

Haia intră în cameră, ștergându-și mâinile de șorț.

— Să fim recunoscători că avem pâine.

Zâmbește forțat.

— Nu, asta nu-i tot, mamă, nici pe departe!

Haiei îi piere zâmbetul de pe față.

— Spune-ne, zice ea.

— Când ieșeam din prăvălie, doamna Szabo mi-a smuls pâinea din mână și a aruncat-o pe jos. Râdeau toate. Le urăsc! Obrajii Magdei sunt roșii de la vremea rece, dar nu-i e frig; mai degrabă îi e prea cald, furia ei e o vâlvătaie. Îmi venea s-o las acolo și să plec, dar cum aș fi putut?

Ochii ei albaștri strălucesc sfidători. Iţhak se bucură că nepoata lui e furioasă. Furia e mai bună ca demoralizarea, dar în acelaşi timp e dezolat că a fost umilită în public și, mai rău, că el nu poate să facă nimic.

— S-or purta ele oribil cu tine, Magda, spune Haia, dar încă nu te-au raportat Gărzii Hlinka. Pentru asta putem să fim recunoscători.

Și e adevărat: nici unul dintre mândrii „patrioți“ din oraș n-a denunțat-o încă. Dar poate că e doar o chestiune de timp.

— În fine, acum ești acasă, adaugă Haia. Vino și mănâncă puțină supă. Trebuie să fii înghețată.

Acum Magda stă cu capul pe masă.

— Știți ce-am mai văzut? zice ea, aproape ca pentru sine.

— Spune, o îndeamnă Ițhak, ținându-și respirația.

— În ce dată suntem?

Magda își înalță capul.

— Hanuca a început acum două zile, așa că azi trebuie să fie 24 decembrie.

— E Ajunul Crăciunului, spune Magda. Cum nu-i răspunde nimeni, continuă: Și încă e război, corect?

Ițhak aprobă din cap încet.

— Și totuși, zice ea din nou furioasă, ar trebui să vedeți casele și magazinele, toate luminate ca de sărbătoare. Cum pot să facă asta, mamă? Bunicule? Când oamenii sunt omorâți. Când habar nu avem unde sunt Cibi și Livi și când o să vină acasă. Dar oamenilor ăstora, „prietenilor și vecinilor“ ăstora, nu le pasă decât să-și umple burțile și să cumpere cadouri.

Magda pare că se prăbușește și Haia o îmbrățișează. Altceva nu poate să facă sau să spună. Plâng amândouă.

Ițhak pune în tăcere un bol cu supă aburindă pe masă.

— Mănâncă acum, Magda.

— Dacă e Ajunul Crăciunului, poate n-o să vină să ne bată la ușă, spune Haia cu speranță în glas.

— E Șabat, Haia. Ițhak clatină din cap. Vin întotdeauna de Șabat.

Dar poate mama are totuși dreptate, spune Magda. Poate își iau liber în seara asta.

Haia și Ițhak schimbă o privire.

— Nu putem risca, spune el, plecând ochii.

— Ești sigur, tată? Ninge, și doamna Trac încă n-a ajuns acasă.

— Îmi pare rău, Magda. Ițhak încearcă să pară ferm, dar vocea îi tremură. Nu putem să riscăm, pur și simplu nu merită.

— Atunci, poate doar pentru câteva ore, propune Haia. N-o să facă mai mult de o razie în Ajunul Crăciunului.

Dacă ar putea, i-ar lua locul Magdei fără să clipească.

— Nu-i nimic, mamă, zău. O să fiu bine, știu unde să mă ascund. E rândul Magdei să zâmbească forțat. Am un loc secret.

— Foarte bine! spune Iţhak. Dar nu ne spune. Apucă de cosița groasă a Magdei și trage ușor. Dacă nu știm, nu putem fi forțați să-l dezvăluim.

— A, cred că tu știi unde e – îți dau un mic indiciu, dar atât. Să nu încerci să ghicești.

Ochii Magdei scânteiază.

— A, acum ne jucăm, da? Bine, dă-mi un indiciu.

— Speranță și putere, rostește ea.

Iţhak surâde, dând din cap.

— Și ce înseamnă asta? întreabă Haia perplexă.

— Nu-i nevoie să știi, fiica mea, zice Iţhak făcându-i cu ochiul Magdei.

— Aha, carevasăzică acum aveți secrete? Dar Haia zâmbește. De fapt, cred că-mi place că voi doi aveți un secret. Păstrați-l.

— Și acum trebuie să mă duc la secretul meu, spune Magda.

Își ia bolul cu supă și dă fiertura pe gât dintr-o înghițitură lungă.

Conform unei rutine de mult stabilite, Iţhak se apucă să împacheteze niște pâine și brânză pentru noaptea pe care Magda o va petrece în pădure. Adaugă un biscuit de ovăz pe care li l-a dat ieri Helena, soția lui Ivan. Haia o înfofolește pe Magda cu straturi de haine, până când pare grasă de atâtea veste și pulovere. Poartă trei perechi de șosete și își bagă cu greu picioarele în cizmele mamei sale, din fericire cu un număr mai mari ca ale ei. Dintr-un dulap, Haia scoate singurul obiect de îmbrăcăminte pe care l-a păstrat de la Menahem: o manta militară lungă și grea. Îi ajunge Magdei până la glezne. Pătura groasă de pe patul pe care Magda îl împărțea cândva cu Cibi e strânsă și pusă într-o plasă de sfoară.

Soarele mai are câteva minute până să apună, când Iţhak suflă în lumânări, deschide ușa de la intrare și o lasă pe Magda să iasă. Încă ninge și fulgi ușori alunecă prin lumina palid-gălbuie a felinarelor de pe stradă.

Nu vede nici un suflet de om pe când se îndreaptă cu pas grăbit spre pădure. Deasupra ei, norii se despart, dezvăluind o galaxie de stele care-i luminează drumul. Luna, doar o seceră subțire în seara asta, nu-i oferă nimic.

Crengi despuiate se leagănă și trosnesc în vânt. Magdei nu-i mai e frică de

umbrele lungi pe care i le aruncă în cale; îi par acum braţe deschise larg, care îi urează bun venit în sanctuarul ei.

Alunecând pe un dâmb, îşi găseşte drumul spre micul adăpost în pământ care i-a fost o a doua casă în aceste luni lungi. Dă la o parte un strat subţire de zăpadă, apoi se instalează, cu genunchii strânşi sub bărbie, adăpostită de vânt şi ninsoare. E înfăşurată în pătura groasă şi în mantaua călduroasă a tatălui ei. Trăgându-şi gulerul până la nas, i se pare că încă mai păstrează mirosul familiar, masculin al tatălui ei. Îi simte prezenţa, şi adoarme ştiind că o veghează.

Dimineaţa, Magda deschide ochii în lumina orbitoare a soarelui, reflectată în zăpada de un alb pur din faţa peşterii. Ascultă, nu aude nimic şi se târăşte încet afară. Oasele îi trosnesc, protestând, când se întinde şi face câteva sărituri, ca să-şi pună sângele în mişcare.

Mergând prin pădure, e cu atenţia încordată, pentru a percepe la timp orice semn de prezenţă umană. Oricine ar putea raporta cu uşurinţă o fată ciudată care se plimbă prin pădure în zori. Pe străzi, când se îndreaptă spre casă, i se pare că aude strigătele de entuziasm ale unor copii care-şi desfac cadourile de Crăciun.

Iţhak deschide uşa înainte ca ea să atingă măcar clanţa. O apucă de braţ şi o trage înăuntru cu teamă în privire. Închide şi zăvorăşte uşa, apoi se duce la fereastră şi se uită cu grijă afară. E pustiu: nimeni n-a văzut-o sosind.

— Au venit de două ori, Magda, spune el, cu ochii încă la stradă. Ultima oară cu numai vreun ceas în urmă. Se întoarce spre ea. Cred că data viitoare va trebui să stai mai mult acolo.

— Am ceai fierbinte pentru tine. Vino şi mănâncă ceva! o strigă Haia din bucătărie.

Din pătura îndoită, Magda scoate pachetul cu mâncare pe care i l-a pregătit cu atâta grijă Iţhak cu o seară înainte. Nu s-a atins de el.

— Eu ţi-am dat mâncarea ca s-o mănânci, Magda. Cum vrei să rezişti dacă n-ai nimic în stomac? o dojeneşte Iţhak.

— Nu mi-a fost foame, bunicule, am dormit buştean. Şi acum putem mânca împreună.

Haia ia mantaua grea de pe umerii Magdei, mângâind-o cu dragoste înainte de a o pune la loc în dulapul din dormitor.

CAPITOLUL 17

Auschwitz-Birkenau,
decembrie 1943

De Crăciunul ăsta n-a fost nici un meniu special, şi nici o zi liberă. A fost însă un cadou de la Cibi pentru Livi. Seara, când se urcă pe prici, Cibi scoate cu un gest jucăuş din buzunar o căciuliţă tricotată de lână. Are chiar şi nişte panglici.

— Ce-i asta? chicoteşte Livi.

— O căciulă, prostuţo! O să-ţi ţină de cald la cap. Lasă-mă să ţi-o pun.

— Nu sunt un bebeluş, Cibi, pot să mi-o pun şi singură. Dar nu e cam mică?

Livi o trage cu greu peste urechi. Abia îi intră, dar Cibi e încântată. Îi leagă panglicile într-o fundă frumoasă sub bărbie.

— Simt cum mi se încălzeşte capul, zice Livi, la fel de încântată.

— Acum culcă-te, îi porunceşte Cibi.

Livi se supune, şi sora ei îi înfăşoară o pătură în jurul corpului.

— Veniţi să-mi vedeţi bebeluşul, le strigă ea râzând fetelor din cameră.

Ele se adună în jurul lor, zâmbind la vederea fetei cu bonetă albă. Are şaptesprezece ani acum, dar e atât de slabă, că pare un copil.

— De unde-o ai?

— Am găsit-o într-o valijoară cu haine de copil, spune Cibi mândră, refuzând să retrăiască fiorul de tristeţe care o străbătuse la deschiderea valijoarei.

— Poţi să-mi faci şi mie rost de una? întreabă o fată.

— Dar mie? Vreau şi eu să fiu bebeluş, ciripeşte o alta.

— O să văd ce pot găsi. Nu m-am gândit niciodată să mă uit printre hainele de copii. Cibi face o pauză, apoi arată spre siluetele scheletice din jur. Uitaţi-vă la noi, oricum nu suntem mai mari ca nişte copii.

Livi doarme bine în noaptea aceea, cel mai bine din toată iarna. În fiecare dimineaţă, îşi bagă cu grijă căciuliţa sub saltea.

— Eşti încă aici? Credeam că ai plecat de mult la Domnul.

Cibi e la biroul ei din *Kanada*. În faţa ei e un ofiţer SS. Şi-l aminteşte de la şantier.

— Tu o să pleci la Domnul înaintea mea, mormăie ea în barbă.

— Mai să nu te recunosc, spune el. O cercetează de sus până jos. Acum are părul mai lung, buclele îi ajung până la umeri. Poartă haine curate şi i se pare că ar putea trece drept o secretară într-un birou.

— Ai vrea să te muţi la *Kanada* din Birkenau? Pot să aranjez, îi spune el.

În ciuda ostilităţii şi bravadei din ochii ei, o priveşte aproape amabil.

— Ai supravieţuit, deşi nu credeam că tu sau vreuna dintre primele sosite o vor face – pur şi simplu îţi ofer o slujbă nouă, ca să nu mai trebuiască să baţi drumul de la Birkenau şi înapoi în fiecare zi, îi spune el, apoi adaugă: Nu suntem toţi monştri.

— Nu? întreabă Cibi. Şi nu, vă mulţumesc. M-am săturat să sortez haine murdare şi urât mirositoare.

— Dar la poştă? Te-aş putea muta acolo dacă preferi.

Cibi îşi ridică ochii de la maşina de scris. Se întreabă dacă se joacă cu ea.

— Asta mi-ar plăcea, spune ea încet. Vorbiţi serios?

O slujbă la Birkenau i-ar conveni de minune. Drumul e lung fără sora ei, mai ales în aceste luni grele de iarnă.

— Las’pe mine, îi spune ofiţerul, plecând.

Ninge tare când Livi porneşte să ducă un mesaj la blocul medical. Se opreşte brusc când un camion frânează drept în faţa ei. Doi soldaţi SS coboară de sub prelată. Aceasta cade la loc, dar nu înainte ca Livi să zărească femeile goale înghesuite înăuntru.

Face un pas în spate când o tânără sare jos, aterizând în faţa soldaţilor SS. Ridică mâinile în aer. Nu pare să simtă frigul sau zăpada.

— Împuşcaţi-mă acum, fiindcă n-o să intru în camera voastră de gazare! ţipă ea.

Livi mai face un pas în spate, apoi încă unul, de teamă să nu devină victima unui glonţ rătăcit.

Soldaţii îşi îndreaptă puştile spre femeia dezbrăcată. Unul ţinteşte, dar celălalt îi dă peste mână. Livi observă zâmbetul crud de pe faţa lui când îi spune tinerei că n-o să aibă parte de moartea uşoară prin glonţ. O să moară ca tot neamul ei – încet, dureros, sufocându-se în timp ce gazul îi răpeşte viaţa. Se apropie de ea şi o izbeşte în burtă cu patul puştii. Ea se prăbuşeşte, dar se chinuie să se ridice în picioare şi începe să alerge, spre oroarea lui Livi, către *ea*.

Puşca se leagănă însă încă o dată prin aer şi se loveşte de ţeasta ei. Fata cade. Sângele ei colorează zăpada în roz. Cum nu face nici o încercare de a se ridica, un soldat o apucă de braţ şi o târăşte înapoi la camion. Femeile o trag înăuntru.

În timp ce vehiculul se îndepărtează, Livi cade în genunchi, vomitând fără să scoată nimic. Când o să se termine demenţa asta? Dă cu ochii de sânge şi aşteaptă ca fulgii să şteargă această nouă oroare înainte să se ridice. Degetele i se strâng în jurul cuţitaşului din buzunar, talismanul ei. Îşi imaginează cum îl înfige în inima ofiţerului SS care a lovit cu puşca o femeie goală în zăpadă.

Mai târziu, nu-i povesteşte lui Cibi la ce a asistat în ziua aceea. Nu i-a spus nici despre Isaac, *kapo* cel nebun. Parcă e mai uşor dacă nu vorbeşti despre lucrurile astea. Şi, oricum, a sosit un transport nou, care le distrage.

Surorile le văd pe aceste nou-venite repetând întrebările care le-au preocupat şi pe ele la sosire: De ce suntem aici? Ce-o să ne facă?

Una dintre tinerele noi se prezintă – o cheamă Vanuşka – şi le întreabă dacă au citit povestea lui Oscar Wilde despre Dorian Gray. Câteva râd de ea, nevenindu-le să creadă că vorbeşte despre o *carte* şi despre *lectură* în timp ce ele aşteaptă la porţile iadului. Neintimidată de râsetele lor, ea spune:

— Să vă povestesc despre *Portretul lui Dorian Gray*.

Îşi ţine auditoriul captiv. Icnind şi chicotind, fetele află despre viaţa lascivă şi păcătoasă a lui Dorian şi despre pasiunea lui pentru Sybil. Ca orice povestitor bun, ea îşi întrerupe povestea într-un moment tensionat, şi fetele o imploră să continue. Vanuşka le promite noi aventuri pentru a doua zi.

În seara următoare, Vanuşka aşteaptă până se sting luminile. Toată lumea se adună lângă priciul ei, şi ea le încântă cu povestea artistului îndrăgostit, Basil, pictorul portretului lui Dorian.

Aceste şedinţe devin un fel de bărci de salvare pentru fete, dar mai ales

pentru Livi. Încet, amintirea femeii însângerate căzute în zăpadă păleşte. Ea şi Cibi visează amândouă să-şi găsească prinţul fermecat şi să pozeze pentru un portret în timp ce un pictor faimos le imortalizează imaginea în ulei gros pe pânză.

Când, în sfârşit, Vanuşka a epuizat capodopera lui Oscar Wilde, ea le oferă fetelor alte poveşti din alte cărţi, dar ele nu vor decât să afle mai multe despre Dorian Gray. E nevoită să revină şi să repete aventurile lui iar şi iar. Lui Livi aceste poveşti i se par la fel de reconfortante ca senzaţia cuţitaşului în palma ei. Cumva, îi amintesc de casă: mama îi citea în pat când era mică, şi Livi ar vrea acum cu disperare să împărtăşească aceste amintiri cu ea. Se roagă ca ea şi Cibi să trăiască destul ca s-o revadă.

Ofiţerul SS s-a ţinut de cuvânt şi acum Cibi lucrează la Birkenau. Sortarea corespondenţei la oficiul poştal e destul de uşoară, şi nu mai trebuie să facă drumul până la Auschwitz; dar, cel mai important, nu mai e despărţită de Livi.

Cu câteva luni în urmă, la Birkenau a fost înfiinţat lagărul pentru familii Theresienstadt, care adăposteşte evrei germani, austrieci, cehi şi olandezi dintr-un ghetou nord-vestic din Cehoslovacia. Scrisori şi pachete, adeseori conţinând mâncare, sosesc regulat pentru aceşti deţinuţi, şi rolul lui Cibi e să noteze numele şi adresele celor care le primesc. Dactilografiază informaţiile şi le trimite la o adresă din Elveţia.

Iniţial, Cibi nu ştie *cine* din Elveţia primeşte aceste informaţii, dar răspunsul îi vine curând, când pentru aceste familii încep să sosească pachete cu mâncare de la Crucea Roşie. Sunt numeroase zvonuri despre ghetou, mulţi spunând că e o maşină de propagandă a nemţilor ca să arate lumii că au grijă de evrei, că se poartă bine cu ei; hrănindu-i, arată Crucii Roşii cât de generoşi sunt şi apoi îi trimit în lagărele de exterminare din Europa ocupată.

— Familia asta nu mai e aici, îi spune Cibi supraveghetoarei sale într-o dimineaţă, întinzându-i o cutie mică, nedesfăcută.

— Nu poate fi mare lucru. Desfă-o.

Ea ridică capacul şi găseşte o cutiuţă de bomboane de ciocolată şi două conserve de sardele. Supraveghetoarea ia bomboanele, dar îi întinde ei sardelele fără o vorbă.

Cibi îi dă o cutie colegei sale şi se duce cu cealaltă într-un colţ mai

întunecat al camerei de poştă. Nu poate risca să fie prinsă luând sardelele cu ea înapoi în lagăr, aşa că trebuie să le mănânce acum. Desfăcând capacul, înfulecă peştişorii mici şi sărați şi îşi toarnă uleiul în gură. Şterge cu degetul tot interiorul cutiei. Aproape imediat, îi vine să vomite, amintindu-şi ziua în care a ajuns la Auschwitz, cu mai bine de doi ani în urmă, şi se gândeşte la bărbatul pe care l-au văzut ea şi Livi: slab, ras în cap, îmbrăcat în haine de închisoare lălâi; se cățărase în vagonul lor de vite şi luase o cutie goală şi, exact ca ea adineauri, îşi trecuse degetul uscat prin interiorul ei, apoi îl băgase în gură.

Cibi simte că leşină. Nu mai e nici o diferenţă între ea şi omul acela, în afară de hainele pe care le poartă. În timp ce e pierdută în această amintire întunecată, uşa se deschide şi intră un soldat SS. Buzele i se mişcă, dar Cibi nu aude ce spune. Se uită tâmp la el.

— Am zis să vii cu mine! latră el. Dând drumul cutiei de sardele, Cibi îl urmează afară, unde aşteaptă un camion.

— Urcă!

Cibi aleargă în partea pasagerului şi se urcă în camion, complet prezentă acum. E într-un camion SS cu un soldat SS. Asta nu se poate termina decât într-un singur fel. Se gândeşte la Livi, care poate nu va afla niciodată ce s-a întâmplat cu ea. Se gândeşte la Magda, la mama şi bunicul.

Soldatul SS o priveşte, observându-i tremurul degetelor care-i acoperă gura.

— N-am de gând să-ţi fac rău *ţie*, îi spune el. Vorbeşte degajat. Cibi îşi îngăduie să respire şi se uită cu teamă la el. Am nevoie de tine ca să iei câteva pachete de la poartă şi să le duci înapoi la oficiul poştal, unde ar fi trebuit să fie duse de la început. Când o să aflu cine a fost prea leneş ca să le aducă, pun să fie împuşcat.

Cibi încă se mai străduieşte să-şi calmeze respiraţia. Afară e frig, dar simte nevoia de aer proaspăt.

— Vă deranjează dacă deschid puţin geamul? întreabă ea, şi soldatul încuviinţează scurt din cap.

Cibi se apleacă, trage câteva guri de aer rece şi se simte mai liniştită. Un camion mare, deschis, se îndreaptă spre ei. Când trece pe alături, e izbită de nişte voci bărbăteşti care îngână un cântec. Se întoarce în scaun şi îi vede pe

prizonierii goi din spate. Stau în picioare și cântă cântecul pe care ea însăși l-a cântat de atâtea ori la sinagogă.

Deși inima nu-i mai bate atât de tare, șocul pe care l-a avut când soldatul i-a ordonat să se urce în camion i-a slăbit stăpânirea de sine. E străbătută acum de un fior înghețat de spaimă, și duce mâna la piept, simțind că cedează. Bruma de speranță că va supraviețui acestui loc zboară pe fereastra deschisă, în urma bărbaților meniți unei morți iminente.

Cât o să mai dureze până când soldații SS vor veni după ea, o vor dezbrăca până la piele și o vor duce la camera de gazare?

Livi nu înțelege de ce sora ei o evită. Zilele astea stă tot mai târziu la oficiul poștal, adeseori strecurându-se în blocul lor după stingere. Noaptea, când stau în pat, răspunde rareori la întrebările ei șoptite. Livi hotărăște să stea de vorbă cu Cibi duminică, în ziua lor liberă, dar când se face duminică, Cibi mormăie că are treabă la oficiul poștal și dispare.

Livi se plimbă prin lagăr, oprindu-se din când în când să vorbească cu alte fete, dar nu stă mult. E îngrijorată pentru sora sa. Oare a asistat și ea la niște episoade tulburătoare și de-asta e atât de tăcută? se întreabă. Dar Cibi e stânca ei, își zice Livi, nu se poate să *dispară* pur și simplu.

Se îndreaptă spre porțile care despart cele două lagăre de femei. Astăzi sunt deschise, ca în fiecare duminică, permițând rudelor și prietenilor să se reunească pentru câteva minute.

Sângele îi îngheață în vene când apare comandanta Mandel pe superbul ei cal negru; când o vede, vine spre ea. Mandel e temută de toată lumea: rea și cu ochi reci, își poartă părul lung și roșcat într-o coadă de cal prinsă sus, deși e prea bătrână pentru o coafură atât de adolescentină. Nicidecum dispusă să folosească cuvinte când se poate folosi în loc un baston, Mandel e faimoasă pentru biciuirile în timpul apelurilor. I se spune Bestia. Se zvonește că dacă te uiți în ochii ei, ordonă să fii împușcat sau trimis la camera de gazare. Nimeni nu se grăbește să afle dacă e adevărat.

— Știi de ce sunt deschise aceste porți? o întreabă Mandel pe Livi.

Străduindu-se să rămână calmă și să evite privirea femeii, Livi îi spune că duminica e zi de vizite și că femeilor li se permite să se întâlnească cu prietene care locuiesc în lagărul vecin.

Ofițerul îi aruncă o cheie mare și îi spune să încuie ambele porți: toate

trebuie să rămână acolo unde sunt, şi dacă nu se află unde trebuie când se închid porţile, vor fi pedepsite. Dând pinteni calului, Mandel se îndepărtează.

Livi începe să le avertizeze pe femei că trebuie să se întoarcă în lagărele lor, rugându-le să transmită mesajul mai departe, şi repede. Începe să tragă foarte încet porţile, în timp ce femeile trec în fugă pe lângă ea, spre blocurile de care aparţin. Unele strigă să nu închidă, când Mandel se apropie iar în galop.

— Mai repede! le strigă Livi rătăcitelor. Mai repede!

Tocmai încuie poarta, când Mandel sare jos de pe cal şi se îndreaptă spre ea.

— Ţi-am spus să încui porţile imediat! ţipă.

Cu coada ochiului, Livi o vede pe Rita apropiindu-se, dar ea n-o poate salva de pumnul care o izbeşte în faţă. Doborâtă la pământ, zace împietrită. Vezica îi cedează şi simte urina fierbinte făcând o baltă sub ea.

Mandel, care şi-a încheiat treaba pentru moment, se urcă la loc pe cal şi dă o ultimă lovitură:

— Trimite-o la groapă! scrâşneşte ea spre Rita înainte de a se îndepărta.

Rita îi dă mâna şi o ajută să se ridice.

— De asta nu pot să te scap, îi spune ea, dar Livi nu poate vorbi: ştie că are noroc că e în viaţă.

O urmează pe Rita în spatele lagărului pentru femei. Acolo, o fată stă într-o groapă săpată în pământ. I se văd doar umerii şi capul. Livi nu are cum să coboare: groapa e prea îngustă. În schimb, trebuie să treacă printr-un scurt tunel şi să iasă în sus prin el. Abia când ajunge complet în picioare înţelege tortura acestei pedepse. Spate în spate, cu braţele prinse pe lângă corp, fetele nu se pot mişca – abia pot să respire – şi trebuie să stea aşa toată noaptea.

Când Cibi se întoarce la blocul lor pentru cină, Rita îi povesteşte că Livi a fost trimisă la groapă.

— Vreau s-o văd, spune Cibi. Te rog, Rita. Nu rezistă singură.

— Trebuie. Dacă te apropii de ea, o să sfârşeşti şi tu acolo, sau mai rău.

— Dar e surioara mea, trebuie să am grijă de ea!

— E mult mai puternică decât crezi. O să meargă la lucru dimineaţa, o s-o vezi atunci. Dar mâine-seară o să se întoarcă în groapă.

Lui Livi nu-i e frig, e amorţită. Nu-şi mai poate simţi mâinile şi degetele, şi

pieptul parcă i se prăbuşeşte înăuntru cu fiecare respiraţie. Ea şi fata de care e lipită şi-au spus una alteia cum le cheamă după plecarea Ritei, dar apoi n-a mai fost nimic de spus, şi le doare să vorbească. Îşi dă seama că Agatha se simte la fel ca ea, fiindcă rămâne tăcută. În timpul nopţii. Livi aţipeşte, dar se trezeşte tresărind. Asta se întâmplă de o sută de ori, poate de două sute.

În zori, Rita le scoate pe fete din groapă.

Când Cibi o vede, pentru o clipă se sperie. Bluza lui Livi e ruptă şi murdară, buclele care au început să-i crească sunt pline de noroi. Îşi ţine cămaşa cu mâna, fiindcă şi-a pierdut toţi nasturii în tunel.

— Nu te bucuri că mă vezi? întreabă Livi cu o grimasă, şi Cibi aleargă la ea, strângând-o la piept, curăţându-i noroiul din păr şi repetând întruna:

— Eşti bine? Eşti bine?

Vanuşka îi găseşte o bluză nouă.

Când şi-o pune, observă numărul cusut pe rever.

— Am un număr nou. Uite, Cibi, acum am două, încearcă ea să glumească.

— Asta înseamnă că pot să dorm până mai târziu şi tu poţi să răspunzi şi pentru mine la apel, râde Vanuşka.

În seara aceea, Livi se prezintă la groapă pentru încă o noapte nedormită. O femeie-ofiţer SS foarte înaltă, într-o uniformă imaculată, o urmăreşte pe Agatha ieşind. Se întoarce spre Livi.

— Sora ta mi-a spus că Bestia te-a trimis aici, spune ea.

— Aşa este, zice Livi, întrebându-se dacă e o capcană.

Agatha dispare în întuneric.

— Vezi asta? Ofiţerul îi arată însemnele de pe uniformă. Îi sunt superioară căţelei ăleia. Nu mai poate să-şi facă mendrele pe-aici ca până acum, şi îmi place să anulez fiecare ordin pe care-l dă. Du-te înapoi la blocul tău, fetiţo.

Fără să fie nevoie să i se spună de două ori, Livi dă fuga în braţele surorii ei.

CAPITOLUL 18

Vranov nad Topl'ou,
septembrie 1944

— Magda? Magda Meller? Tu eşti?

Magda îşi trage baticul peste faţă. Bagă capul în piept şi grăbeşte pasul.

— Magda Meller! Stai pe loc!

Magda se opreşte, furioasă pe ea însăşi. De ce a crezut că e invincibilă când totul în jurul ei s-a dus dracului? Se întoarce şi vede rânjetul familiar de pe faţa lui Visik. Fostul său „prieten" de la şcoală.

— Ce vrei, Visik?

Magda încearcă să-şi ascundă tremurul din voce.

— Pe tine. Încercăm să vorbim cu tine de luni de zile, nu te face că nu ştii.

— Cine „încercăm"?

— Io cu colegii mei din Garda Hlinka.

— „Eu şi colegii mei", îl corectează Magda.

Îi detestă figura încrezută, uniforma stupidă. E un băieţel care se preface că e bărbat, şi n-o să cedeze în faţa lui.

— N-o face pe deşteapta cu mine. Am venit la tine acasă în fiecare vineri – spune-mi unde te-ai ascuns.

— Să mă ascund? De ce să mă ascund? Probabil am fost plecată cu prietenele mele. A, dar, nu-i aşa, Visik, tu n-ai de unde să ştii ce-i ăla prieten.

Împotriva ei înseşi, o părticică din Magda se bucură de acest schimb de cuvinte. Poate că e singura şansă de a-i arăta cât îl disprețuieşte.

— Nu mai poţi să-mi vorbeşti aşa, Magda. Aş putea să pun să fii împuşcată, şi poate dacă te împuşc chiar eu o să primesc o medalie.

Magda s-a săturat.

— Ce vrei, Visik? Am cumpărături de făcut.

— O să venim la tine acasă vineri, ca de obicei, şi ai face bine să fii acolo.

E timpul să te alături surorilor tale, nu știi? o tachinează el, cu un rânjet furios.

Magda tresare, uitând de ironie. Face un pas spre bărbatul-băiat.

— Știi unde sunt?

— Sigur că știu, eu… eu știu totul.

Dar Magda îi simte ezitarea din voce.

— Nu știi nimic, șuieră ea. Pentru că nu ești altceva decât un băiețel care se joacă cu un pistol mare. De ce nu te duci acasă, la mămica ta, Visik?

Îi întoarce spatele și se îndepărtează, dar acum e mai puțin sigură pe ea. De ce n-a făcut cum i-a spus mama și nu s-a dus direct acasă de la cumpărături? De ce a trebuit să se oprească în fața micului butic de pe strada principală ca să admire rochiile? Nu are bani de rochie nouă, chiar dacă ar avea unde s-o poarte. Acum Visik știe că e încă în Vranov, și asta e rău.

În timp ce trântește pe dulapul din bucătărie cele câteva conserve de pește pe care a reușit să le găsească la băcănie, Haia intră în cameră și o privește câteva momente.

— Ce-i cu tine?

Magda o ignoră. Nu are nevoie s-o mai dojenească și mama ei, totul pentru o rochie pe care n-o s-o poarte niciodată.

— Poate că o să te binedispună să-i vezi pe verii tăi diseară, îi spune Haia.

— Verii mei?

— Unchiul și mătușa ta ne-au invitat să luăm cina cu ei.

— Pentru că știu că n-avem nimic de mâncare? se răstește Magda, uitându-se la cele trei conserve de pește prăpădite.

— Avem de mâncare, nu te-ai întors chiar acum de la cumpărături?

— Uită-te și tu, mamă! E o nimica toată! zice Magda. Ar fi fost mai bine pentru toată lumea dacă aș fi plecat cu Cibi și Livi!

Cuvintele i-au ieșit din gură, și e prea târziu să și le ia înapoi. Ochii mamei se umplu de lacrimi.

— Fetelor, ce se petrece aici? Vă aud din grădină.

Iț hak intră în cameră pe ușa din spate.

— Nimic, bunicule, nu-i nimic, zice Magda repede.

Nu are nevoie de un interogatoriu în clipa asta.

— Magda e de părere că ne-ar fi mai bine fără ea, mormăie Haia. Vrea să

fie cu surorile ei.

— E adevărat, Magda?

— Da. Nu! Nu știu. Dar avem atât de puțin de mâncare! Și… și v-ar rămâne mai mult vouă.

Bunicul e jumătate din cât era cu doi ani în urmă, și era un om slab chiar și atunci.

— Termină, Magda. Nu crezi că ne-am gândit toți la asta? În ce fel ne ajută?

— Îmi pare rău, mamă. Magda o ia de mână pe mama sa. N-am vrut să sune așa, dar e atât de greu! Cât o să mai putem trăi așa? Cât o să mai pot *eu* să trăiesc așa? Ascunzându-mă, speriată și de umbra mea? Îngrijorată pentru surorile mele?

Haia o trage pe Magda la piept și o mângâie pe păr.

— Tot ce ne trebuie e niște ceai de tei, șoptește ea.

Și Magda încuviințează din cap.

— Poate Ivan o să aibă niște vești pentru noi diseară, spune Iţhak plin de speranță, umplând ceainicul. Punându-l pe sobă, împunge cărbunii cu vătraiul, reaprinzându-i. N-au mai rămas lemne, așa că vor trebui să se mulțumească cu un ceai călduț. Magda, mâine trebuie să mai strâng niște vreascuri. Mă ajuți?

— Sigur că da, zâmbește Magda.

Mai târziu, pe când traversează cu toții grădina din spate spre casa lui Ivan, Haia se oprește ca să se uite la mugurii care parcă se iţesc din tufa de leandru. A îngrijit tufa asta încă de copil, readucând-o la viață de mai multe ori. Familia ei spunea în glumă că, atâta vreme cât leandrul va înflori, vor înflori și ei. Acum pare ca va înflori, dându-le un pic de speranță că Cibi și Livi înfloresc și ele.

După cină, când verii săi mai mici sunt în pat și adulții își sorb ceaiul în fața focului, Magda rupe tăcerea plăcută.

— Unchiule, e ceva în neregulă, nu-i așa?

Unchiul ei îi evitase privirea toată seara. Oftează adânc și dă afirmativ din cap.

— De-asta v-am invitat la noi în seara asta: trebuie să vorbim.

Ivan își pune ceașca pe măsuță și își așază palmele pe genunchi. Helena,

soția lui, își privește fix pantofii.

— Ivan, Helena, mă speriați! Vă rog, spuneți-ne ce se întâmplă, spune Haia, cu mâna la inimă.

— Nu-i mai caută numai pe cei tineri, Haia. Vin să ne ia pe toți.

Încăperea e învăluită în tăcere, în timp ce ei încearcă să înțeleagă cu adevărat ce înseamnă asta. Iţhak se ridică încet în picioare și traversează camera ca să se așeze lângă Haia.

— Și unde o să ne ducă? întreabă el într-un târziu, rupând tăcerea.

— Nu știu, răspunde Ivan. Nimeni nu știe. Dar e evident că acum vor să scoată toți evreii din Vranov. Poate din toată Slovacia.

O privește pe Magda, care se uită cu gura căscată la mama și bunicul ei. Helena atinge umărul lui Ivan și el se întoarce spre ea, îmbrățișând-o.

— Nu pot să-mi protejez nici propria familie, spune.

Magda e șocată să vadă disperarea unchiului. El a fost întotdeauna cel puternic, cel care intra fără să clipească în orice instituţie de stat, cerând să vorbească cu oricine se afla în poziția cea mai potrivită pentru a-i da informațiile de care avea nevoie.

— Frate, câtă vreme rămânem împreună, putem supraviețui în orice condiții, spune Haia încet. E timpul să nu te mai simți atât de responsabil pentru toți. Nu e vina ta.

Vocea Haiei se frânge și ea își acoperă fața cu mâinile.

— Când o să se întâmple asta, fiule? întreabă Iţhak.

Magda simte autoritate în glasul lui: acum, el e cel puternic.

— Poate începe oricând.

Ivan a adoptat postura unui înfrânt și, la fel ca sora lui, cu coatele pe genunchi, își îngroapă fața în palme.

Helena îl mângâie pe spate.

— În orice caz, trebuie să fim pregătiți, cu bagajele făcute, spune ea trist.

Ivan înalță totuși capul și se uită la Magda, Iţhak și Haia. În ochii lui se citește vinovăție și rușine, și Magdei i se rupe inima pentru el.

După asta, n-a mai rămas nimic de spus, și familia Meller se duce acasă. În clipa în care trec pragul, Magda se repede la bufetul din camera de zi și începe să cotrobăie prin sertare.

— Mamă, unde sunt toate fotografiile? strigă ea.

— Fotografii? Acum? Trebuie să ne culcăm. Te rog, Magda.

— Spune-mi unde sunt, insistă Magda.

Haia aprinde fără chef un felinar și, împreună cu Iţhak, se îndreaptă spre dormitorul ei.

— Ți le aduc.

— Mamă? strigă iar Magda. Poți să-mi aduci și o față de pernă?

— Ce-i cu ea? își aude mama întrebându-l pe bunicul.

— De unde să știu eu? spune el, și în voce i se simte un zâmbet vag. E fiica ta.

Când Haia și Iţhak se întorc cu fotografiile, Magda agită sfeșnicele de argint – un cadou de nuntă pe care Haia a jurat să nu-l vândă niciodată.

— Ce faci cu ele? întreabă Haia.

— Dă-mi fața de pernă și pozele, mamă. Te rog.

Haia și Iţhak se uită la ea cum împachetează obiectele în fața de pernă.

— Poți să aduci un scaun din bucătărie, bunicule, și să-l pui sub trapă? întreabă Magda.

— Ce faci?

Pe Haia o cuprinde exasperarea. E sfârșită de îngrijorare în legătură cu ce le va aduce ziua de mâine, epuizată gândindu-se la soarta care-i așteaptă.

— Nu e evident? Le ascund.

— Nu putem să le luăm pur și simplu cu noi? spune Haia.

— Crezi că o să ne lase să ne păstrăm sfeșnicele, mamă?

Ochii Magdei strălucesc, plini de hotărâre.

Sigur, Magda are dreptate, se gândește Haia. Cu casele abandonate, ce va mai împiedica pe oricine să intre și să le fure lucrurile? Nici Hlinka, nici naziștii, și nici vecinii.

— Las-o să facă asta, Haia, îi spune Iţhak trăgând scaunul sub trapă, așa cum făcuse de atâtea ori doamna Trac pentru Magda. O să fie mai ferite acolo, sus.

Iţhak dă să se urce pe scaun, dar Magda îl dă la o parte.

— Lasă-mă pe mine, bunicule. Am tot exersat.

Săltându-se, dispare pe gura strâmtă a podului. Capul îi apare o clipă mai târziu, și întinde mâna după felinar și fața de pernă.

— Vezi să nu te sperii de șoareci, îi spune Iţhak. Altfel, o să scapi felinarul

și o să ne dai foc tuturor.

Magda zâmbește auzind un chicotit scăpat de pe buzele mamei sale. Acum, întinsă pe burtă, se târăște până în colțul cel mai îndepărtat al spațiului întunecos. Îndesând lucrurile sub niște haine vechi și ziare mototolite, se târăște înapoi și se lasă jos.

— Acum putem merge la culcare! anunță ea.

A doua zi dimineața, mama și fiica îl găsesc pe Iț hak îmbrăcat și gata să iasă.

— De ce te-ai îmbrăcat așa? îl întreabă Haia. N-ar trebui să ne facem bagajele?

— Înainte de asta, merg cu Magda să căutăm niște lemne de foc. Am nevoie de o ceașcă de ceai, și voi la fel.

Magda e gata în câteva clipe. Iț hak o așteaptă afară cu o mică roabă construită cu singurul scop de a aduna vreascuri.

De când s-a mutat cu Haia, ăsta a devenit un obicei regulat al bunicului și nepoatei, și în momentul în care păș esc în desiș, cu soarele prefirându-și lumina printre frunze, Magda pătrunde în locul ei preferat. Își amintește anii în care Iț hak a învățat-o cu răbdare numele fiecărui arbust sau copac, al fiecărei ciuperci sau flori.

În timp ce ea înaintează, minunându-se de plantele de vară care cresc în jur, Iț hak scrutează pădurea în căutare de crengi uscate. Nu-l deranjează că Magda a fugit în adâncul pădurii; se bucură pur și simplu că azi e fericită.

— Bunicule, vino să vezi!

Iț hak lasă roaba și merge după vocea Magdei, găsind-o așezată lângă un stejar mare.

— Am găsit o gladiolă înflorită, îi spune ea. Cuprinde între palme florile delicate, în formă de pâlnie, și inflorescențele roz-movulii se înclină solemn în adierea vântului. Stă aici singură, doar pentru noi, spune Magda, zâmbindu-i bunicului ei.

Încântarea simplă a fetei îl mișcă profund pe Iț hak, dar acum mintea i se îndreaptă spre celelalte nepoate: ce mult le-ar plăcea să fie aici, își zice el. Cibi, cutezătoare ca de obicei, ar scana pădurea în căutare de alte flori, refuzând să creadă că aceea e singura. Și Livi? Ar trebui s-o implore să n-o rupă!

— Acum știu unde te ascunzi când vii noaptea în pădure, Magda! Și ce-mi poți spune despre gladiolă? o testează Iţhak.

— Face parte din genul *Gladiolus*.

— Și ce înseamnă *gladiolus*?

— Înseamnă tărie de caracter, bunicule. Înseamnă să nu renunți niciodată. *Și* face parte din familia irisului, care simbolizează speranța.

Magda, la început încântată că poate turui răspunsurile, acum își ferește privirea de Iţhak, uitându-se printre copacii din spatele lui. Se gândește la cuvântul „speranță“.

— Putere și speranță, repetă bunicul ei. Cuvintele noastre speciale, secrete. Sunt cele mai mari calităţi pe care le poate avea cineva. Calităţi pe care le văd la tine, Magda, și la surorile tale.

Magda se uită la el. E ocrotitorul și profesorul ei. Acum plânge, și lacrimile îi cad pe petalele gladiolei.

Mai târziu, în tăcere, împing spre casă roaba încărcată cu vreascuri, mergând încet, fiecare din ei întrebându-se dacă asta e ultima lor excursie în pădure.

— Tocmai voiam să vin după voi, le spune Haia când lasă roaba în fața ușii de la bucătărie.

— Magda a găsit o gladiolă înflorită, îi spune Iţhak, zâmbind.

Haia se uită la Magda, care-și ferește privirea, încă pierdută în gânduri. Camera de zi e plină de lucrurile lor: valize, haine, cărţi și ceva alimente zac în teancuri pe podea, pe sofa și pe fotolii.

— Putere și speranță, îi spune ea Magdei. Acum înțeleg secretul locului din pădure unde te ascundeai.

— Da, mamă.

— O să avem nevoie de aceste calităţi în zilele următoare.

— Da, mamă.

— O să încălzesc soba, zice Iţhak. Cât faceţi voi bagajele.

În timp ce sorb din ceștile cu ceai de tei aromat, privind debandada din jurul lor, sosesc soldații din Garda Hlinka.

Trebuie să se prezinte la gară a doua zi de dimineață.

A sosit timpul.

CAPITOLUL 19

Auschwitz-Birkenau,
martie–septembrie 1944

Cibi şi celelalte tinere care lucrează la oficiul poştal primesc noi ordine. Li se înmânează zeci de cărţi poştale şi li se spune să scrie rudelor celor din lagărul pentru familii, să le anunţe că prizonierii sunt teferi şi nevătămaţi şi să le ceară să le trimită mâncare.

Cibi ştie că aceşti prizonieri sunt aproape sigur morţi.

— De ce facem asta? o întreabă pe supraveghetoarea poştei, o femeie severă, nu prea înclinată să răspundă la întrebări.

— Ştii că nu trebuie să discuţi ordinele. Fă-ţi treaba şi gata.

În noaptea aceea, Cibi îi povesteşte lui Livi despre bizara sarcină pe care a primit-o. Se teme că numărul celor trimişi în camera de gazare creşte, şi vrea să ştie dacă Livi a auzit zvonuri sau citeşte vreunul dintre mesajele pe care le duce. Livi chibzuieşte asupra tulburării lui Cibi. Ştie deja că munca acesteia e foarte diferită de a ei. În timp ce Livi circulă cu mesaje prin lagăr, sora sa e confruntată zilnic cu realitatea morţii din jurul lor. Îi trec prin mână sute, mii de scrisori şi pachete pentru fantomele celor morţi.

Livi îi spune că are grijă să nu arunce nici măcar o privire la mesajele pe care le livrează, nici măcar la cele fără plic. E mai sigur să nu ştie nimic, oricât de des e tentată să se uite.

— Ţine ochii deschişi, surioară. Am o presimţire urâtă, îi spune Cibi.

A doua zi, Livi urmăreşte transferul de prizonieri, cu tot cu lucrurile lor, din lagărul pentru familii în lagărul de carantină proaspăt golit de alături.

Îi dă lui Cibi această veste proastă. Şi asta nu e tot. A văzut şi un doctor intrând în lagăr şi ieşind cu vreo câţiva copii mici.

— Un doctor?

Lui Cibi îi vine în minte un bărbat fără chip, în halat alb, care e deseori

văzut prin lagăr, urmat de grupuri de copii foarte mici. Cu siguranţă nu el.

— Cred că el era, Cibi, şopteşte Livi.

Nici una din ele nu vrea să se gândească la Josef Mengele sau la zvonurile cumplite care-l urmăresc peste tot la Auschwitz-Birkenau.

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, toţi deţinuţii din lagărul pentru familii sunt morţi. Cele două surori nu mai vorbesc despre asta. Nu pot. Se ţin strâns îmbrăţişate noaptea, şi în fiecare zi speră să fie din nou împreună în noaptea următoare.

Primăvara se preschimbă în vară şi rutina surorilor nu se modifică. Muncesc, mănâncă ce pot şi dorm. E ca şi cum ar fi trăit acolo dintotdeauna. Dar, deşi vremea caldă le face viaţa mai uşoară, nu diminuează cu nimic conştiinţa cenuşii împrăştiate de coşurile crematoriilor în fiecare dimineaţă când se adună la apel. Cu multe s-au obişnuit în lagăr: porţiile de mâncare precare, furturile, bătăile – dar nu se vor obişnui niciodată cu mirosul fumului. O parte a vieţii lor, partea nerostită, e să se întrebe zilnic: Asta e ultima noastră zi pe pământ? Răspunsul vine la ora culcării, când se strâng una în alta pentru a-şi aduce alinare: Am mai supravieţuit o zi.

Trenurile continuă să sosească de câteva ori pe zi, revărsându-şi încărcătura umană în Birkenau. Livi, din postul ei de la poartă, vede cum coboară familii din Ungaria doar pentru a fi duse direct la camerele de gazare şi apoi la crematorii. Camioanele le cară lucrurile la *Kanada*.

Noua supraveghetoare a lui Cibi de la oficiul poştal, ofiţerul SS Elisabeth Volkenrath, se poartă bine cu fetele, adesea dându-le voie să împartă pachetele cu mâncare destinate celor morţi. Volkenrath e tânără şi foarte drăguţă: părul ei lung, blond-zmeuriu, e împletit într-o coadă groasă la spate, şi are ochi albaştri şi buze roşii, pline. Cibi observă că ceilalţi ofiţeri se tot holbează la ea, dar ea n-are ochi decât pentru soţul său, ofiţerul SS Heinz Volkenrath.

Într-o dimineaţă, Cibi îl vede intrând în birou şi, la puţin timp după aceea, o aude pe Volkenrath chicotind. Când Heinz deschide uşa să plece, îşi aranjează hainele.

— Suntem proaspăt căsătoriţi, îi şopteşte Elisabeth Volkenrath lui Cibi după plecarea lui.

Cibi e circumspectă în privinţa acestei aparente deschideri. Mâinile femeii

ăsteia sunt la fel de pătate de sânge ca ale oricărui alt ofițer din Birkenau sau Auschwitz. Dar acum îi face cu ochiul lui Cibi ori de câte ori o vizitează Heinz. El însă n-are aceeași atitudine față de fată, săgetând-o cu privirea ori de câte ori vine în vizită. Și ea îl dispreţuiește la rândul ei. Într-o zi, aruncă ziarul pe care el l-a lăsat neglijent pe biroul ei înainte de a intra la soția lui în sobița din colţul camerei.

— Mi-a văzut cineva ziarul? întreabă el, aranjându-și vestonul după o nouă „ședință“ cu nevasta lui, care zâmbește tâmp în spatele său. L-am pus aici.

Arată spre biroul lui Cibi.

— Aveați nevoie de el? întreabă ea calm. Am crezut că e de aruncat. Face un semn din cap spre sobă. Așa că l-am pus pe foc.

Brusc, Heinz se apleacă asupra ei.

— Ce-ai făcut? spune el încet.

— L-am pus pe foc, repetă Cibi, șovăind un pic de data asta.

Fără să clipească, Heinz își scoate pistolul și îl îndreaptă spre capul fetei. Cibi se trage înapoi, cu toate simțurile alerte. N-a mai rămas nimic din bravada ei. Nici din mica ei victorie. Acum nu se mai gândește decât la Livi. A fost proastă, s-a jucat cu propria viață. Degeaba.

Elisabeth îi dă blând mâna la o parte.

— N-a vrut să facă ceva rău, îi spune ea repede. E foarte ordonată, asta-i tot.

Extrem de încet, ofițerul își pune pistolul în toc și iese din oficiul poștal, trântind ușa după el. Cibi expiră.

— Să nu-l mai superi niciodată pe Heinz! se răstește Volkenrath la ea. Data viitoare nu-l mai opresc, să știi!

Câteva zile mai târziu, fetele din oficiul poștal se ocupă de niște cutii care au fost lăsate în fața clădirii. Cibi își ajută colegele să sorteze conținutul. Îi place ritmul acestei munci și îi place Rosie din Bratislava, o nouă recrută în mica echipă.

Rosie e în genunchi și se uită în cutia cu cărți pe care tocmai a deschis-o. Le ridică, una câte una, citind titlurile. Cibi face la fel, observând că multe sunt cărți de rugăciune. Fetele le răsucesc în mâini.

— Ce sunt alea?

Un *kapo* a răsărit de nicăieri. Ia o carte, se uită la titlu, o răsfoiește. În

câteva secunde, aruncă cu cărţile la pământ şi calcă pe ele până când li se rup cotoarele şi paginile. Îşi arată zelul în faţa ofiţerilor SS prezenţi, asta e clar. Dar apoi Rosie se ridică brusc în picioare, înaltă şi sfidătoare, înjurându-l în faţă pe *kapo*.

Cibi e convinsă că unul sau altul dintre ofiţeri o va executa pe loc, dar nu are nici o putere s-o ajute. *Kapo* însă nu face decât să lovească cu piciorul în grămada de cărţi distruse şi să râdă.

Un ofiţer SS se apropie.

— De ce eşti atât de supărată? o întreabă pe Rosie. Nu-s decât nişte cărţi!

Cibi, acum în picioare, o apucă pe Rosie de braţ, încercând s-o tragă de acolo, s-o împiedice să-şi sape propriul mormânt, dar Rosie se smuceşte. Şi atunci Cibi are o idee.

— Să vă spun o poveste, zice ea, făcând un pas în faţa lui Rosie, spre ofiţerul SS. Într-o zi, aurul a întrebat fierul: De ce ţipi când eşti bătut? Şi eu sunt bătut, dar tac. Fierul i-a răspuns: Ţip pentru că ciocanul e făcut din fier – fratele meu e cel care mă răneşte. Tu eşti lovit de un străin.

Ofiţerul se răsuceşte pe călcâie fără o vorbă.

A doua zi, îşi face apariţia la oficiul poştal cu o cutie cenuşie, pe care i-o înmânează lui Cibi.

Ea o deschide, şi găseşte o carte de rugăciuni cu coperte din piele gri deschis.

— E cadoul meu pentru tine. Un talisman, ca să nu pierdem războiul.

Zâmbeşte ironic.

— Ne rugăm şi pentru duşmanii noştri, îi răspunde ea.

Ofiţerul o priveşte acum cu capul înclinat.

— Nu mă mai ţii minte, Cibi? spune el. Sunt Eric. De la *Kanada*?

Cibi se întreabă de ce acestui ofiţer SS îi pasă dacă-şi aduce aminte de el sau nu, dar a renunţat să se mai lase surprinsă de ceva ce se petrece în locul ăsta. Se uită la el de sus până jos.

— Pari slab, e tot ce spune.

— Şi tu.

— Eu sunt prizonieră. Tu nu.

Se simte curajoasă.

— Zilele astea trăiesc cu vodcă. Mâncarea nu mă mai atrage.

Cibi se minunează că poartă o conversaţie.

— Eşti bolnav?

— Numai la cap. Eric oftează şi îşi trece o mână prin păr. Arată peste umăr cu degetul mare. De obicei, stau la poartă când vin transporturile. Îşi priveşte cizmele. Unde se fac selecţiile.

Curiozitatea lui Cibi se transformă într-o furie rece, dură, nesentimentală. Se aşteaptă la compasiune din partea ei?

La *înţelegere*, măcar?

— Eric, de ce nu-ţi faci valiza şi nu pleci înapoi la mama ta? spune ea, întorcându-i spatele tânărului.

Se gândeşte la acest schimb de replici, încercând să înţeleagă de ce voia Eric atât de mult ca ea să ştie că are o conştiinţă, când vede o fetiţă stând lângă uşa oficiului poştal. Acesta se află chiar lângă blocul-spital unde îi adăposteşte Mengele pe „copiii lui“. De prea multe ori Cibi i-a văzut maşina neagră strălucitoare trăgând în faţă şi pe acest bărbat anost coborând împreună cu câţiva băieţei şi fetiţe. L-a văzut mânându-i pe copii prin uşile spitalului, glumind cu ei şi întinzându-le dulciuri. Cibi nu ştie ce se întâmplă exact cu aceşti copii, dar nu poate fi ceva bun.

— Bună, zice fetiţa.

Cibi face un pas spre ea, conştientă de prezenţa ofiţerilor SS.

— Bună, spune ea şovăitoare. Pe mine mă cheamă Cibi. Tu ai un nume?

— Irinka.

— E un nume frumos, şi tu eşti o fetiţă frumoasă.

Irinka zâmbeşte timid şi deschide gura să mai spună ceva, când se apropie o infirmieră.

— Aici erai! Vino, Irinka. Ştii că nu trebuie să stai afară.

Tonul femeii e greţos de dulceag.

— Pa, Cibi, spune fetiţa, luând-o de mână pe infirmieră.

Cibi o priveşte pe fetiţă dispărând prin uşile spitalului şi i se strânge stomacul. Brusc, aerul proaspăt pare îmbâcsit, iar soarele, un cuptor. Cibi se întoarce repede în oficiul poştal, unde Volkenrath patrulează prin încăpere. Vede că e în toane bune.

— Ce se întâmplă cu copiii din spital? întreabă ea nonşalant, trăgând un teanc de scrisori.

Începe să le desfacă metodic, notând numele și adresele presupușilor destinatari.

— Dacă sunt în spital, probabil că sunt bolnavi, răspunde Volkenrath.

— Nu par bolnavi, nu se comportă ca și cum ar fi, spune Cibi aparent indiferentă.

— Ei bine, sunt. Am fost prin saloane și sunt toți în pat – unii în mod clar primesc tratament.

Cibi dă din cap, conștientă că altceva n-o să mai scoată de la Volkenrath. Poate e mai bine să nu știe. Poate e mai bine că ei sunt în spital: majoritatea copiilor care sosesc la Birkenau în ultima vreme sunt trimiși direct la camera de gazare.

— Pot să-ți spun ceva?

Volkenrath se apropie de ea, și lui Cibi i se face pielea ca de găină.

— Heinz și cu mine vrem să facem un copil, începe ofițerul cu glas scăzut. De-asta vine mereu pe-aici. I-am luat în brațe pe câțiva dintre micuții de alături, o fetiță – nu se poate să fi fost evreică, avea un păr blond minunat – știi ce m-a întrebat?

Cibi clatină încet din cap.

— M-a întrebat dacă am un ou. Voia să mănânce un ou. E ciudat, nu-i așa?

Vocea lui Volkenrath e visătoare și pe Cibi o tulbură această apropiere.

Câteva zile mai târziu, despachetează o cutie cu alimente și găsește un ou fiert tare. Se gândește la fetița care voia un ou și-l duce în biroul lui Volkenrath.

— Uitați ce am găsit, spune ea.

Volkenrath nu-și ridică privirea.

— E un ou fiert. Ați spus că era o fetiță…

Femeia sare de pe scaun, întinzând mâna după ou.

— Mulțumesc, i-l duc chiar acum.

Ceva mai târziu, Volkenrath dă buzna înapoi în oficiul poștal și se duce direct în biroul ei, trântind ușa.

Fetele se uită una la alta, neliniștite. Cibi trage adânc aer în piept și decide să afle ce s-a întâmplat. Deschide foarte încet ușa biroului și se uită înăuntru. Volkenrath plânge cu capul pe masă.

Cibi intră și trage ușa după ea.

— Vă simțiți bine? întreabă ea șovăitor.

Ofițerul își trage zgomotos nasul și se uită la Cibi. Ochii ei albaștri sunt roșii, iar obrajii de un roz intens. Șuvițe de păr blond i-au scăpat din cosiță și i se lipesc de față umede și încâlcite.

— Nu, spune ea. Nu mă simt bine.

— Nu era acolo? întreabă Cibi cu reală compasiune.

— Era acolo. Am găsit-o și i-am întins oul.

— Asta e bine. Nu-i așa?

— A început să țipe și n-a vrut să-l ia. Apoi a fugit și s-a ascuns în spatele unei infirmiere. Nici n-a vrut să se uite la mine.

Volkenrath începe iar să plângă.

— Of… Cibi se simte cumva responsabilă și brusc foarte neliniștită. Îmi pare foarte rău. N-ar fi trebuit să vi-l dau.

— Nu e vina ta. Acum lasă-mă în pace.

Ofițerul întoarce capul în altă parte, ștergându-și ochii cu degetele.

Cibi închide ușa în urma ei și își îndreaptă privirea spre colegele sale, care așteptau o explicație.

— Știți că-și dorește un copil. Cred că se întristează când îi vede pe cei mici, le spune ea.

Își așteaptă pedeapsa toată dimineața, dar nu vine nici una. Volkenrath apare după un timp, cu obișnuitul zâmbet sever pe chip.

— Ați auzit? șoptește Rosie mai târziu, în aceeași zi.

Tinerele din oficiul poștal lucrează în general în liniște: deschid cutii, le sortează conținutul, pun deoparte obiectele de valoare. Cibi se poate pierde în aceste sarcini; uneori, aproape că poate să uite unde se află.

— Ce să auzim? spune ea, distrată.

— De Mala, traducătoarea.

— Ce-i cu ea? întreabă o altă fată.

— A evadat! Rosie radiază de bucurie. A captat întreaga atenție a lui Cibi. Ea și prietenul ei, Edek, au evadat împreună – de câteva zile. Nu e extraordinar?

— Ești sigură?

Cibi încearcă să înțeleagă sensul cuvântului „evadat“. Să fugi din locul ăsta, să trăiești fără garduri, fără bătăi, fără gardieni. Nu-și îngăduie să se

gândească des la viaţa ei înainte de Birkenau. Lagărul s-a extins, înăbuşindu-i amintirile despre alte vremuri, şi rareori îşi imaginează viaţa după lagăr.

— Naziştii sunt furibunzi, le informează Rosie. Una dintre fetele care lucrează în blocul administraţiei mi-a spus că dau vina unii pe alţii ca să-şi scape pielea.

— Sper să reuşească, spune Cibi încet. Sper să reuşească şi să spună lumii întregi ce se petrece aici.

Îndrăzneşte să-şi permită o licărire de speranţă.

În seara aceea, fetele sunt animate. Cibi şi Livi, care au uitat de foame şi oboseală pentru o clipă, fac tot felul de speculaţii vesele despre evadarea Malei, talentata traducătoare din Belgia, căreia naziştii îi acordaseră statutul de „prizonier privilegiat“. Presupun că s-a folosit de libertatea căpătată în plus faţă de celelalte pentru a scăpa cumva. E o eroină pentru fiecare deţinută, şi pe măsură ce săptămânile trec, poveştile despre bravura ei sunt tot mai stufoase. Se agaţă de fantezia că vor fi salvate odată ce Mala va dezvălui adevărul despre situaţia lor.

Dar săptămânile se fac luni şi de la Aliaţi nu vine nici un ajutor. Transporturile din Ungaria sosesc în fiecare zi, camerele de gazare şi crematoriile funcţionează necontenit. Nimeni nu mai pomeneşte de Mala.

Într-o seară de septembrie, după ce toată lumea s-a întors de la muncă, ofiţerii SS le spun să se adune în curte. Organizate în şiruri lungi, semicirculare, formează un fel de potcoavă în jurul unui loc central gol, în care e vădit că urmează să se întâmple ceva.

Livi, care stă lângă sora ei la capătul unui şir, speră că se va face un anunţ. Se roagă să nu fie pedepsite sau silite să privească o pedeapsă. Dar surorile sunt şocate când Mala – goală, murdară, mai slabă ca oricând – e dusă în centru de ofiţeri SS şi trântită la pământ. Însângerată şi plină de vânătăi, se ridică în picioare împleticindu-se, rămânând cât poate de dreaptă, cu capul sus, sfidătoare. Livi găseşte cuţitaşul în buzunar şi îşi încleştează degetele în jurul lui.

— Of, Mala, murmură ea. Ce ţi-au făcut?

Apoi apare SS Mandel. Coada ei de cal prinde razele soarelui la apus, scânteind roşiatic. Livi se gândeşte că ar putea avea oricât între patruzeci şi şaizeci de ani. Petele de fard de pe obraji o fac să arate ca un clovn. Astăzi nu

e pe cal, dar nu este mai puţin intimidantă când începe să se plimbe de-a lungul şirurilor, ţipând furioasă la fete, spunându-le să lase orice gând la evadare, fiindcă îşi pierd timpul fie şi numai visând la aşa ceva. Uitaţi-vă la Mala, au găsit-o, iată, şi o s-o găsească pe oricare din ele care e destul de proastă ca să-i pună la încercare. Nu e cotlon al pământului unde germanii să nu poată ajunge. În cele din urmă, Mala n-a fost prea deşteaptă, nu-i aşa? Ea şi „iubitul“ ei – Mandel a scuipat acest cuvânt – au fost prinşi foarte uşor. El e spânzurat chiar în clipa asta, dar Mala n-o să fie la fel de norocoasă – spânzurătoarea e prea bună pentru ea. Ea va fi arsă de vie.

În timp ce Mandel tună şi fulgeră, nu vede ce se întâmplă în spatele ei – ceea ce vede fiecare deţinută. Dintre rămăşiţele mătuite ale părului ei negru, Mala scoate o mică lamă, pe care şi-o trece de-a lungul braţelor, de la încheietură până în partea interioară a cotului. În tăcerea stranie dintre izbucnirile lui Mandel, ea scoate un geamăt surd şi se prăbuşeşte. Mandel se întoarce, şi îşi găseşte „prada“ zăcând pe jos, cu sângele şiroindu-i din braţe.

— N-o să moară aşa! răcneşte ea. Trebuie să moară în flăcări!

Un ofiţer dă fuga cu o roabă în centrul semicercului. Mandel arată spre Livi şi o altă fată.

— Încărcaţi-o şi duceţi-o la crematoriu. Acum! ţipă ea.

— Lasă-mă pe mine, spune Cibi apucând-o pe sora ei de încheietura mâinii, dar e prea târziu: Livi trece pe lângă fete, păşind în centru.

Împreună cu cealaltă deţinută, pune trupul slab şi plin de sânge al Malei în roabă. Fetele apucă fiecare câte un mâner şi îşi încep călătoria spre crematoriu.

Mala e abia conştientă, geme uşor. Doi ofiţeri merg la câţiva paşi în urma lor.

Odată ieşite din lagărul femeilor, pe drumul care duce spre crematoriu, ele încetinesc pasul. Ofiţerii SS fac la fel. Fără să schimbe un singur cuvânt, fetele s-au înţeles că o vor lăsa pe Mala să moară în roabă. Acum e tăcută – n-ar trebui să dureze mult. Păşesc încet, privind drept înainte, conştiente că Mandel ar putea apărea în orice moment.

Când se apropie de crematoriu, Livi se uită la Mala. Chipul fetei e relaxat, ochii îi sunt deschişi, privind fără expresie cerul.

— A murit, şopteşte ea.

— Bine!

Când ajung, doi deținuți stau la intrarea în crematoriu. Se uită lung la femeia din roabă, apoi o iau fără o vorbă.

Fetele se întorc în tăcere în lagăr.

CAPITOLUL 20

Vranov nad Topl’ou,
septembrie 1944

Iţhak e îmbrăcat în costumul lui cel mai bun, poartă cămaşă albă şi cravată. Sunt haine total nepotrivite pentru o zi fierbinte de vară târzie, dar nu admite să fie văzut în public altfel. Haia poartă rochia ei neagră simplă, pentru toate ocaziile. Cu nasturi mici de la guler până la brâu, poalele ei îi mângâie gambele şi o centură neagră îi înconjoară talia subţire. Părul îi e strâns sub un batic roşu cu auriu; în fond, e o slovacă mândră şi acestea sunt culorile costumului popular. Şi-a luat ciorapi negri, pantofii ei solizi şi îşi aruncă o haină pe braţ.

Au fost multe discuţii între mamă şi fiică în legătură cu ce ar trebui să poarte Magda. Pleacă într-o călătorie cu trenul şi nu vor să se simtă inconfortabil. Toată aşteptarea aceea cerea o oarecare pregătire. În cele din urmă, Magda a îmbrăcat o fustă albastră simplă şi o bluză fără guler, cu flori albastre şi galbene. A hotărât să nu-şi pună ciorapi, dar a insistat să poarte pantofii ei cei mai buni: decupaţi la spate, cu o cataramă argintie. Şi-a împachetat şi nişte pantofi „zdraveni“. Magda a refuzat baticul pe care Haia insista să şi-l pună. Voia să aibă părul liber, sălbatic. „Mi-e mai uşor astfel să ţin capul sus“, i-a spus mamei sale.

Fiecare cu câte o valijoară în mână, ies din casă.

Magda se întoarce să încuie uşa, dar Haia îi strigă.

— Nu!

— Cum nu, mama?

— Nu încuia. E o uşă frumoasă, n-aş vrea să fie spartă.

Bineînţeles! Mama are dreptate, se gândeşte Magda. În fond, ea n-a ascuns sfeşnicele, fotografiile? Sunt urâţi de oraşul ăsta. *Vecinii* n-ar ezita câtuşi de puţin să spargă uşa ca să le fure lucrurile.

— Nu-i subestima, Magda. Au râs când surorile tale mi-au fost luate. O să facă întrecere până la uşa noastră de îndată ce vom pleca.

Ochii Haiei se opresc asupra unei siluete aflate ceva mai încolo, pe stradă: doamna Cerny, rezemată de poarta ei, îi priveşte pe cei trei.

— Ea e una din *ei*, şuieră Haia.

Iţhak a urmărit acest dialog în tăcere. Acum, ridică valiza Magdei şi i-o întinde.

— Magda, pune cheia în buzunar. Poate că vecinii ne vor fura, poate că nu. O uşă încuiată n-o să-i împiedice.

O ia cu braţul pe după umeri şi o trage lângă el o clipă. Ea îi aude inima bătând, încet şi regulat. Magda trage adânc aer în piept şi, într-un târziu, după ce mai aruncă o privire spre singurul cămin pe care l-a cunoscut vreodată, porneşte alături de familia ei în marşul şovăitor de-a lungul străzii.

Când trec pe lângă ea, doamna Cerny îşi fereşte privirea. Haia stă cu ochii aţintiţi asupra drumului, dar Magda nu poate să tacă.

— Dacă puneţi piciorul în casa noastră, o să aflu. Şi atunci o să mă întorc să vă blestem, cu tot cu familia dumneavoastră!

— Magda, te rog! spune Haia, luând-o pe fiica ei de braţ şi îndemnând-o să-şi vadă de drum.

— Las-o în pace, Haia, se răstește Iţhak. Nu face decât să rostească ceea ce gândim *toţi*.

Nu se uită la doamna Cerny, dar scuipă pe jos în timp ce trece pe lângă poarta ei.

Ochii doamnei Cerny se îngustează, dar îşi ţine gura. Magda se bucură că mama ei a apucat-o de braţ atât de ferm, altfel ar fi fost tentată s-o plesnească pe femeia aia ca să-i şteargă expresia înfumurată de pe faţă.

Restul drumului se desfăşoară în tăcere, fiecare e pierdut în propriile gânduri. Vor mai vedea vreodată aceste meleaguri? Biserica? Teiul?

Gara e plină de prieteni şi rude, de oameni pe care nu i-au văzut de luni de zile. Îşi povestesc unii altora cum s-au ascuns, cum au mituit funcţionari guvernamentali, cum şi-au vândut tot ce au avut în afară de hainele de pe ei. Mulţi se bucură să-şi vadă prietenii, căci credeau că au fost de mult luaţi de naziști.

Soldaţii strigă numele tuturor celor de pe peron; la multe, nu primesc

răspuns. Pe Magda o trece un fior ori de câte ori se întâmplă asta, şi se roagă ca aceştia să fie în siguranţă în ascunzătorile lor.

— Familia Kovacs n-a răspuns, îi şopteşte ea mamei. Dar am văzut-o pe doamna Kovacs în oraş săptămâna trecută, ştiu că sunt încă aici. Poate ar fi trebuit să facem tot posibilul să ne ascundem.

— Unde să ne ascundem? întreabă Haia. Mai devreme sau mai târziu, o să-i găsească şi pe cei din familia Kovacs, Magda. Şi ce crezi că o să facă monştrii ăştia atunci?

Când apelul se termină, li se ordonă să urce în tren.

— Dar unde mergem? strigă o voce.

— O să aflaţi când o să ajungeţi, vine sec răspunsul.

Iţhak, Haia şi Magda se îngrămădesc împreună pe o banchetă dublă din vagonul aglomerat.

— E mai bine să fii înghesuit lângă cineva cunoscut, le spune Iţhak cu un zâmbet.

Magda, lângă fereastră, priveşte râul Topl'a gonind pe lângă ei, pe măsură ce trenul prinde viteză. În trecut, râul era graniţa naturală dintre oraş şi invadatori. L-a traversat doar de câteva ori, cel mai recent când a fost la spitalul din Humenné – atunci când ea a fost salvată şi surorile ei, nu. Nu se uită în urmă când râul dispare din vedere. N-are nevoie: o să se întoarcă.

Vede dealuri rotunjite, păşuni verzi, păduri şi uluitor de frumoşii Munţi Tatra, alte râuri, un lac. Şopteşte în sinea ei numele oraşelor prin care trec: Poprad, Ružomberok, Žilina. Trenul schimbă macazul şi o oră mai târziu se opresc la Nováky.

Soldaţii răcnesc la pasageri să coboare. Unii dintre cei mai în vârstă au nevoie de ajutor, dar nu şi Iţhak. Merge de-a lungul culoarului şi le oferă mâna Haiei şi Magdei la coborâre, cum face orice domn. Sunt uşuraţi să se afle afară, în aerul proaspăt de vară. Magda cască şi se întinde.

Prizonierii sunt conduşi de-a lungul peronului până în stradă, unde localnicii din Nováky s-au adunat să se uite ca la circ.

— Să le fie ruşine, murmură Iţhak.

Magda începe să înţeleagă adevărata natură a ceea ce-i aşteaptă când câţiva dintre prizonieri refuză să meargă mai departe, insistând că ştiu unde sunt duşi. Soldaţii din Garda Hlinka îşi scot bastoanele şi lovesc, fără să le pese de

vârstă sau sex, mânând cu violenţă mulţimea înainte. Înfrânţi, oamenii se cufundă într-o tăcere grea, o tăcere făcută din disperare, se gândește Magda. Se țin de mână toți trei; nu se poate să se piardă unii de alții, au pierdut deja prea mult.

Se îndreaptă spre clădirea de la capătul unei străzi, în mod evident o școală: terenurile de sport și asfaltul desenat cu cretă sugerează jocuri, dar în clădire nu sunt copii. Sunt conduși în sala principală – toată numai podele lucioase și spaliere –, și de acolo sunt împărțiți în grupuri mai mici și duși în diferite clase. Magda privește în jur, la scaunele mici, creioanele uitate, băncile prăfuite. În față, pe tablă, sunt mâzgălite niște calcule matematice.

Gardianul lor îi informează că aici își vor petrece noaptea, așa că „să se facă comozi“. Iţhak găsește imediat un loc pentru ei lângă perete. Toată lumea face la fel, în timp ce soldatul îi privește cu o licărire amuzată în ochi. Cu spatele la perete, se așază și își întind picioarele, atât cât le permite spațiul.

— Afară sunt toalete şi chiuvete. Cineva o să vă ducă acolo când vă vine rândul, le spune soldatul.

— Dar mâncare? întreabă Iţhak.

— Sunt sigur, moșule, că toți aveți ceva de mâncare în valize. De ce nu mâncați ce v-ați adus? se răstește soldatul, apoi îi întoarce spatele, iese și închide ușa.

Iţhak şi ceilalţi bărbaţi din încăpere se ridică și se duc într-un colț al clasei să vorbească cu glas scăzut.

— Ce-a fost asta? îl întreabă Haia când se întoarce.

— Tipic, oftează el. Fiecare are alt plan şi nimeni nu se poate hotărî pe care să-l punem în aplicare.

Magdei i se aprind ochii.

— Dar ceva trebuie să facem, nu?

Nu pare să poată scăpa de ura față de soldații din Garda Hlinka; unii au fost colegi de școală cu Cibi. Acești vechi „prieteni“ ai ei, care i-au lovit cu bastoanele pe bătrâni și femei…

— Unii vor să stăm liniștiți și să vedem ce se întâmplă, alții vor să spargem ușa, să-i batem pe soldați și să fugim, iar câțiva vor să-și negocieze eliberarea.

— Și tu? Tu ce vrei să faci? insistă Magda.

— Ce pot să fac? N-am bani ca să ne cumpăr libertatea și sunt prea bătrân ca să mă bat. Se uită în ochii Magdei. Nu pot să risc să fac ceva care ar putea să vă facă rău ție sau mamei tale.

— Deci așteptăm? Asta spui? Magda știe că furia ei nu e foarte utilă, dar nu se poate abține. Îi vine să scuipe, să lovească, să împartă pumni. Eu vreau să lupt! rostește ea vehement.

— Nici să nu-ți treacă prin cap! sare Haia.

Magda se ridică brusc și se îndepărtează; nu știe de ce e în stare dacă se mai rostește o vorbă pe tema asta.

Face slalom printre picioare și trupuri, spre prietena ei Zuzana, pe care tocmai a zărit-o în capătul celălalt al camerei.

Zuzana se ridică în picioare îndată ce-o vede apropiindu-se și fetele își găsesc două scaune, undeva unde să nu le poată auzi adulții. Vorbesc animat despre miracolul de a fi supraviețuit, despre cum scăpau de „răpirile “de Șabat, cum familiile lor au reușit să reziste cu mâncare tot mai puțină.

— În primul rând, m-au trimis de-acasă, îi spune Zuzana Magdei. Știi că avem rude care nu sunt evrei la granița ucraineană.

— Și de ce Dumnezeu te-ai întors? întreabă Magda, nevenindu-i să creadă.

— Nu se purtau prea bine cu mine. Aveau o fermă și lăsau tot greul pe mine. Mă simțeam ca o sclavă, Magda. Dar nu de-asta am plecat. Auziseră că oricine va fi prins adăpostind evrei va fi deportat, așa că m-au trimis ei acasă.

Zuzana se întorsese în Vranov de numai vreo două săptămâni.

În acea primă noapte, în clasă e zăpușeală și neplăcut. Înainte de a se culca, discuția se axează pe mâncare, pe cât ar trebui să și-o drămuiască. Ițhak scoate un briceag și porționează pâinea, brânza, biscuiții. Unul câte unul, toți fac la fel pentru familiile lor.

Magda e ușurată că i se dă voie afară a doua zi dimineața, dar mintea nu-i stă numai la aerul curat. Pe micul teren de sport, descoperă că au mai fost eliberate încă două „clase“. Magda și Zuzana se alătură unui grup de adolescente.

— Eu zic să-i atacăm, spune un băiat, îndreptându-și umerii.

— Și când o să fim liberi, pe străzile din Nováky, atunci ce facem? întreabă Zuzana.

Nimeni nu are un răspuns pentru asta.

— E amuzant, zice un alt băiat. Şcoala mi s-a părut întotdeauna o închisoare.

Adolescenţii nu reuşesc să ia nici o hotărâre până când sunt mânaţi înapoi în clasele lor.

Trec încă o zi şi încă o noapte, fără ca prizonierii să ştie ce-i aşteaptă, şi „clasa“ Magdei îşi pierde orice speranţă.

În după-amiaza celei de-a treia zile, un soldat din Garda Hlinka le împarte pâine şi cafea. Haia scoate din valiza ei un borcan cu legume murate, ca să mascheze gustul pâinii mucegăite. Le împarte cu alte familii până când borcanul e gol.

Îndură două săptămâni lungi de captivitate, cu o rutină aproape neschimbată. Sunt hrăniţi de două ori pe zi, li se permite să facă mişcare o oră, iar în restul timpului sunt încuiaţi în clase. Orice discuţii despre rebeliune încetează după ce câţiva bărbaţi care cer o audienţă la comandanţi nu se mai întorc la familiile lor.

La sfârşitul celei de-a doua săptămâni, Magda a pierdut şirul zilelor. Aşa ne înfrâng spiritul, se gândeşte ea. Dar apoi, într-o dimineaţă, în cameră intră un soldat. Când toată lumea tace, se uită în mapa pe care-o ţine în mână şi strigă:

— Magda Meller. Cine e?

Magda, Haia şi Iţhak se ridică.

— Staţi! Nu sunteţi *toţi* Magda Meller! se răsteşte el.

— Eu sunt Magda. Ei sunt mama şi bunicul meu.

— Atunci spune-le mamei şi bunicului să stea jos.

— Ce vreţi de la ea? spune Iţhak, trecând în faţa nepoatei lui.

— Nu e treaba ta, moşule. Acum mişcă-te.

— Unde merge ea, mergem şi noi! insistă Haia. E fiica mea.

Soldatul le face un semn din cap unor gărzi de pe hol să vină înăuntru.

— E în regulă, mamă, spune Magda când ei se apropie. Sunt sigură că o să mă întorc repede. Să-mi păstrezi un pic din pâinea aia delicioasă.

Îi face cu ochiul mamei sale, dar Haia o apucă de mânecă, trăgând-o din calea soldaţilor Hlinka. Magda o bate uşurel pe mână şi se desprinde blând. Aproape că aude tensiunea scrâşnind în mădularele acestor băieţi şi nu vrea

să-i pună la încercare.

— Mamă, te rog. N-o să lipsesc mult.

— Haia, te rog, dă-te la o parte. Acum!

Iţhak e cu ochii pironiţi pe soldaţi: ştie că e o chestiune de secunde până o s-o lovească. O duce pe Haia înapoi la locul lor.

— Nu uita să-mi păstrezi nişte pâine! strigă Magda cu un zâmbet forţat.

Inima îi bate atât de tare, încât se miră că a reuşit să rostească cuvintele. Aşteaptă să se închidă uşa clasei în urma ei, apoi se întoarce spre soldatul cu mapa.

— Ce vreţi de la mine?

— O să vezi, spune el, conducând-o de-a lungul coridorului spre spatele şcolii, în clădirea administraţiei. Intră într-un hol mare, unde aşteaptă mai mulţi adolescenţi, majoritatea fete. Pentru două ore, soldaţii le abandonează spaimei lor. În încăpere se lasă tăcerea, răzvrătirea e uitată.

Într-un târziu soldaţii se întorc, cinci, şi adolescenţii se ridică în picioare.

Orice-ar fi să i se întâmple, o să afle acum.

— Voi o să mergeţi cu oamenii mei, spune unul, pesemne comandantul lor. Şi o să plecaţi imediat.

— Unde mergem? întreabă un băiat.

Soldatul îi dă replica obişnuită:

— O să afli când o să ajungi.

— Dar familiile noastre?

Magda şi-a regăsit în sfârşit vocea. Se gândeşte la mama şi bunicul ei, care probabil îşi frâng mâinile, aşteptând-o să se întoarcă.

— O să vi se alăture mai târziu. Gata cu întrebările. Aliniaţi-vă în curtea şcolii şi aşteptaţi instrucţiunile mele.

— Nu puteţi face asta! explodează Zuzana. Nu puteţi să ne despărţiţi de familiile noastre!

— Mai fă tu scandal, şi familia ta o să plătească pentru asta, îi spune soldatul. După ce în încăpere se lasă iar liniştea, dă din cap scurt, o singură dată. Bun. Ieşiţi.

Curtea şcolii e goală, dar, privind în sus, Magda zăreşte chipurile lipite de ferestrele claselor. N-o vede pe mama ei. Părinţii îşi strigă copiii în timp ce aceştia sunt scoşi de pe terenul şcolii.

Magda recunoaşte drumul: se întorc la gară. Am avut dreptate, se gândeşte ea tristă, când sunt conduşi pe peron, unde pe şine aşteaptă un tren. Niciodată nu s-a simţit mai singură. Prin asta au trecut Cibi şi Livi? S-au simţit şi ele abandonate şi îngrozite? Sigur că da. Bluza subţire n-o apără de un fior rece care o cuprinde pe când se urcă în tren şi priveşte oraşul Nováky dispărând.

Magda se trezeşte cu o tresărire când trenul scoate un scrâşnet, oprind. De când doarme? Îşi aminteşte brusc că a fost despărţită de mama şi bunicul, şi stomacul ei gol geme de durere.

Au ajuns în oraşul Banská Bystrica, din centrul Slovaciei.

Din nou pornesc în marş. Soarele amiezii îşi aruncă dogoarea asupra lor. Din nou se trezesc într-o şcoală, în săli de clasă mici.

— Credeţi c-o să ne dea ceva de mâncare? întreabă o fată după ce soldaţii le încuie înăuntru. Mor de foame.

— Sunt sigură că da, o linişteşte Magda.

Ultimul lucru de care au nevoie e să devină isterici.

— Eu nu mai am alte haine cu mine, spune o altă fată.

— Nici una dintre noi n-are, zice Magda. Suntem toate-n aceeaşi barcă, aşa că haideţi să ne aşezăm şi să ne facem comode.

Când soldaţii se întorc să le ducă la toaletă, e întuneric. Apoi primesc pâine uscată şi cafea.

Magda speră să adoarmă acum că are ceva în stomac, dar simte pâinea ca pe o piatră în burtă, şi cafeaua i-a lăsat un gust acru în gură. Disperarea pe care a simţit-o în mulţime, când mergeau spre prima şcoală, se revarsă acum asupra ei. Îşi înăbuşă suspinele, dar în jur nimeni nu mai face acest efort. În cele din urmă, epuizarea o copleşeşte şi adoarme în sunet de plânsete.

Două pauze la toaletă, o oră de mişcare şi două mese pe zi: la fel ca la Nováky, dar această rutină cunoscută nu-i aduce Magdei nici o alinare.

Într-o noapte, visează nişte străzi pline de soldaţi din Garda Hlinka luptând cu oamenii din Vranov. Evrei şi neevrei deopotrivă se bat cu ei pentru a salva oraşul, pentru a pune capăt tiraniei naziste.

— Trebuie să ieşiţi, îi spune o voce, apoi îi repetă, mai tare.

Dar Magda vrea să lupte cu soldaţii. Nu pleacă nicăieri. Clipeşte şi deschide ochii – nu visează. O siluetă stă în uşă, repetând întruna aceleaşi

cuvinte: „Trebuie să ieșiți.“ Magda se ridică în capul oaselor; toată lumea e în picioare acum, dezorientată, alarmată. Ce se petrece?

Străinul e un bărbat masiv, cu un păr negru ondulat, care-i atârnă în șuvițe umede în jurul feței. Are o tăietură pe un obraz și încheieturile degetelor însângerate. Transpiră abundent și respiră greu.

— Toate. Haideți. Trebuie să fugiți! strigă el, făcându-le semn fetelor să se miște.

Magda s-a trezit de tot. Asta au așteptat, își dă ea seama, să fie salvate! Toate se îmbulzesc, îmbrâncindu-se, spre ușă.

Magda pășește în curtea școlii tocmai când primele raze de soare palide anunță o nouă zi. Se oprește o clipă să privească haosul din jurul ei. Tineri cu puști și bastoane luate de la Garda Hlinka trec prin mulțimile de adolescenți, grăbindu-i să iasă de pe terenul școlii, în oraș. Magda îl apucă de braț pe un bărbat.

— Unde mergem? întreabă ea.

— Oriunde. Sunteți libere acum. Nu vă dați seama ce se întâmplă? Ne luăm înapoi orașul, țara!

— Cine sunteți? strigă Magda, în timp ce zgomotul făcut de țipetele fetelor, strigătele bărbaților și împușcături sporește.

— Luptători în Rezistență! îi răspunde el, strigând la rându-i. Am primit mesaj aseară să pornim atacul. Asta se întâmplă în toată Slovacia acum.

Acestea fiind zise, dispare în mulțime.

Magda se uită în jur după Zuzana, după orice față cunoscută, dar e haos. Pe o stradă, aleargă în aceeași direcție ca toți ceilalți. Vitrine sparte, mașini răsturnate, un glonț îi șuieră pe la ureche. Magda intră împleticindu-se pe o alee mică, pentru a se feri de împușcături. E o fundătură, cu un tomberon mare, urât mirositor, amplasat în fața unei porți duble. Încearcă să intre, dar poarta e încuiată. Zgomotul de pe stradă e tot mai mare. Strigă niște bărbați; or fi din Garda Hlinka, sau luptători în Rezistență? N-are de unde să știe. Se ascunde după tomberon.

Ghemuită la pământ, ascunsă vederii, stă acolo până la căderea nopții. Ori de câte ori dă să străbată aleea ca să iasă, vede aceleași scene de haos repetându-se iar și iar: oameni alergând în toate direcțiile, bărbați în civil și soldați luptându-se cu pumni, cu pistoale și cuțite, femei plângând, țipând

după ajutor. Unele au valize, altele cărucioare cu copii sau cu lucruri. Oare nu știu unde să se ducă? se întreabă Magda târându-se înapoi lângă tomberon și lăsând somnul s-o cuprindă.

A doua zi dimineață e liniște. Cercetează strada minute bune, dar nu trece nimeni și, în cele din urmă, trăgând adânc aer în piept, hotărăște să iasă de pe alee. Școala-închisoare e la capătul drumului, așa că se întoarce brusc și pornește în direcția opusă. Când dă un colț, se trezește pe un bulevard larg, și nu mai e singură. Un tanc german se îndreaptă spre ea, urmat de soldați înarmați care mărșăluiesc pe lângă un camion mare, acoperit.

— Tu de colo! Stai!

Soldații își ridică puștile, și Magda se împleticește; își simte capul plutind. Se sprijină de un zid și prin minte îi trece fulgurant imaginea tomberonului. De-ar fi rămas acolo! Așadar, până la urmă totul a fost degeaba?

Soldații o bombardează cu întrebări, aproape fără să-i aștepte răspunsurile.

— Magda Meller, răspunde ea. Sunt… sunt din Vranov. Da, sunt evreică.

Apoi e luată din nou prizonieră și dusă la camion. Dând la o parte prelata, un soldat o împunge cu pușca între coaste.

— Urcă!

Camionul urmează tancul, oprindu-se des să ia noi prizonieri. În scurt timp, e plin. Însoțitorii Magdei sunt bărbați, femei și copii. Toți au aceeași expresie îngrozită, epuizată. Magda își dă seama că fața ei le oglindește perfect pe ale lor. Acum, că e complet încărcat, camionul ia viteză. Dând prelata la o parte, ea vede două vehicule militare germane mergând în urma lor. De data asta nu va mai fi scăpare.

Ajung la destinație spre seară.

Nu e o școală goală – ea aude vaierul unor porți de fier deschizându-se, apoi camionul oprește și li se ordonă să coboare. Soarele strălucește încă, dar și-a pierdut din căldură. Magda e recunoscătoare pentru briza răcoroasă.

Perimetrul zidurilor înalte din beton ale complexului e dublat de sârmă ghimpată. Clădiri de beton mari, cu trei etaje, înconjură un loc viran. Totul e cenușiu.

— E o închisoare! icnește o femeie.

Se apropie un gardian și, spre oroarea Magdei, arată spre ea.

— Fă un pas înainte, domnișoară, îi ordonă el. Bun venit la închisoarea

Ilava. Ofițerul surâde cu gura până la urechi. Mica voastră insurecție a dat greș – Armata Germană nu va fi învinsă de o ceată de luptători pentru libertate neinstruiți. Acum o să fiți oaspeții noștri până când o să hotărâm ce facem cu voi. Se întoarce spre un alt soldat. Du-i în celule. Dar ea – arată el spre Magda –, ea să aibă o celulă separată.

Celălalt gardian o apucă pe Magda de cot, ca s-o conducă, dar ea se smucește. O duce spre unul dintre blocurile cenușii. Înăuntru, spațiul cavernos, cu ecou, e un stup de celule, cu pasarele de metal și aer fetid. Magda e pusă într-o cămăruță de la parter. După ce ușa se închide cu un zăngănit în urma ei, își inspectează celula. Lipit de perete e un pat de sârmă cu saltea subțire, o toaletă de metal fără colac e în colțul opus, iar lângă ușă se află o măsuță și un scaun. Dacă-și desface brațele, aproape că poate atinge ambii pereți cu vârfurile degetelor. În loc să încerce să înțeleagă unde se află și ce-o să se întâmple cu ea, se întinde pe patul plin de cocoloașe și se adâncește în somn.

Câteva ore mai târziu, zgomotul unei chei grele răsucite în broască o face să se trezească tresărind. Magda nu e pregătită pentru asta, orice ar fi „asta“. Dar nu e decât un gardian care i-a adus cina, pe care i-o întinde fără o vorbă, apoi iese. Ea se uită lung la tocana cu niște bulgărași maronii imposibil de identificat și la jumătatea de felie de pâine moale. Pentru o clipă, vederea mâncării îi alungă orice alt gând. Mănâncă repede, fără să simtă gustul tocanei sau al pâinii, și ele se termină mult prea curând. E cea mai consistentă masă de care a avut parte în ultimele zile, în ultimele luni.

Soarele a apus, și în camera ei se stinge brusc lumina. Pentru o clipă, se află într-un întuneric absolut. Apoi, când ochii încep să i se obișnuiască, se întoarce spre fereastra îngustă de deasupra măsuței, să vadă luna. Se duce pe pipăite în pat.

A doua zi dimineața, după o altă masă bogată, compusă din budincă dulce și pâine, ea pune scaunul pe masă și se urcă pe această construcție precară ca să se uite pe fereastră. Din această poziție, poate privi direct în curtea de exerciții. Aude discuții șoptite, dar nu poate să prindă propozițiii întregi. Unul dintre deținuți îi atrage atenția. Îi pare cunoscut. Foarte cunoscut.

— Mă scuzați! strigă ea, bătând în geam.

Bărbatul se oprește și se uită în jur.

— Aici, sus. Sunt la fereastră.

— Salut, acolo, sus, zice el zâmbind.

— Sunteți domnul Klein din Vranov? întreabă ea.

El pare surprins și zâmbetul i se lățește.

— Da. Dar tu cine ești?

— Magda Meller. Ați fost profesorul meu de matematică – și al surorii mele, Cibi. Nu vă aduceți aminte de mine?

— Magda! Sigur că-mi aduc aminte de tine. Dar ce cauți aici? E și Cibi?

— Nu, sunt singură. Și… și nu prea știu de ce sunt aici.

Magda vede un gardian venind spre domnul Klein, așa că se lasă în jos.

— Mișcă-te. Sau vrei să te ajut eu? amenință gardianul.

— Ai grijă de tine, Magda. O să fiu aici mâine, spune domnul Klein peste umăr.

Acum Magda are ceva de așteptat. În următoarele trei dimineți, are câte o mică discuție cu domnul Klein. O face să râdă amintind despre comportamentul lui Cibi în clasă. Ea știe că vrea să-i ridice moralul, pentru că i-a povestit ce s-a întâmplat cu familia ei.

Nu poate face nici un pic de lumină asupra soartei care-i așteaptă.

În cea de-a patra zi, Magda este condusă afară din celulă, fără să fi primit de mâncare și fără nici o avertizare. În curtea închisorii, acum ticsită de sute de prizonieri, își așteaptă rândul să se urce într-unul dintre camioane. Cei care dau cel mai mic semn de ezitare sunt încurajați cu o lovitură cu bastonul sau cu patul puștii.

Nu e drum lung până la gară, circa jumătate de oră, și când ajung, în loc de vagoane cu locuri, Magdei și celorlalți li se ordonă să se urce în vagoanele pentru vite.

Înăuntru e înăbușitor de cald și miroase cumplit. Nu are apă sau mâncare – nimeni nu are. Tot timpul călătoriei, alternează între a închide ochii, rugându-se să adoarmă, și a-l căuta pe domnul Klein. Nu are succes în nici una din aceste încercări. Călătoria durează toată ziua și soarele deja apune când prizonierilor li se ordonă să coboare din vagoane.

Magda sare jos înainte de a fi împinsă, și aterizează nu pe peronul unei gări, ci pe șine. Scena e luminată de niște reflectoare puternice aflate undeva, sus. E înconjurată de sute de oameni; unii au valize și sacoșe, de parcă ar fi

venit în vizită la familii. Nişte câini latră, smucindu-se în lesă, flămânzi. Probabil sângele nostru îl vor, se gândeşte Magda, ameţită de lumini şi gata să leşine de sete.

Şi atunci zăreşte siluetele emaciate în uniforme cu dungi albe şi albastre care dau buzna în mulţime şi apoi ţâşnesc afară, smulgând lucrurile prizonierilor.

— *Schnell! Schnell!* strigă noi soldaţi.

Şi Magda ştie acest cuvânt german. *Mai repede!*

— Unde suntem? întreabă ea, prinzând privirea unuia dintre bărbaţii scheletici.

— Bun venit în iad, spune el, cu ochii fugindu-i de la un prizonier la altul.

— Unde e iadul ăsta?

— În Polonia. Sunteţi la Birkenau.

Apoi dispare.

CAPITOLUL 21

Auschwitz-Birkenau,
octombrie 1944

Septembrie a trecut, e deja octombrie, care a adus o schimbare în starea de spirit a lui Cibi. E iritabilă și repede pe toată lumea, chiar și pe Livi. Concentrarea ei are de suferit, și când i se atrage atenția asupra greșelilor sale la oficiul poștal răspunde țâfnos, știind că e un comportament riscant, dar nu poate să se abțină.

În fiecare zi pleacă de la oficiul poștal în sunetul unui tren care intră în lagăr, și se trezește mergând spre porți. Nu are vreo dorință irezistibilă de a fi spectator la selecții, dar o face ori de câte ori are ocazia. Simte că le datorează ceva acestor prizonieri, poate un moment de solidaritate, câteva secunde de empatie. De asemenea, e mânată de speranța, și totodată groaza, că o să-și vadă familia coborând din tren.

Zi după zi, vede noi prizonieri îmbrânciți din vagoane, mulți căzând cu fața în jos, ori pe spate, și fiind călcați în picioare de cei care vin în urma lor. E același ritual de fiecare dată: sosește trenul și se dezlănțuie haosul. Nu se iese ordonat; totul e gândit pentru a-i ține pe prizonieri într-o perpetuă stare de frică.

— O să mă mut la Auschwitz, îi spune Volkenrath într-o dimineață. Să conduc oficiul poștal de acolo. Vrei să vii și tu?

— De ce nu? răspunde Cibi, cu un zâmbet sarcastic. Știți cum se spune: schimbi locul, schimbi norocul.

— Foarte bine. O să aranjez eu.

În seara aceea, Cibi îi spune lui Livi că a pus ambele lor nume pe o listă pentru a se întoarce la Auschwitz, unde o să lucreze în oficiul poștal.

A doua zi dimineață, e mai însuflețită decât a văzut-o Livi de săptămâni întregi.

— Nu mai plecăm la Auschwitz, anunță ea.

— De ce? întreabă Livi, somnoroasă.

— Azi-noapte a venit mama la mine în vis. Mi-a spus să rămânem la Birkenau.

— A fost doar un vis, Cibi! Eu vreau să merg la Auschwitz! Vreau să lucrez la oficiul poștal. Urăsc munca de curier. Știi cum e să vezi trenurile alea în fiecare zi? Să-i vezi cum îi trimit pe toți la crematoriu? Te rog, Cibi, te rog, hai să mergem la Auschwitz! imploră Livi.

— Nu. Vocea lui Cibi e fermă. Trebuie să găsesc o cale să scot numele noastre de pe listă.

— Pentru că ai visat-o pe mama?

— Da.

— Și eu, Cibi? Livi e furioasă. Eu nu sunt un vis, sunt reală!

— Trebuie să ai încredere în mine; trebuie să rămânem aici. Nu știu de ce, dar trebuie.

Focul din ochii lui Livi s-a stins, acum pur și simplu e deznădăjduită.

— Sunt aici numai pentru că tu m-ai ținut în viață, Cibi. N-aș fi supraviețuit fără tine. Își privește încălțările. Dacă tu spui că trebuie să rămânem, atunci presupun că trebuie.

Cibi îi cuprinde fața cu mâinile.

— De câte ori să-ți spun că ești mai puternică decât crezi? Forța ta e cea care mă ajută să merg înainte.

— Cum arăta mama când ai văzut-o în vis?

Deodată, Livi îi pare foarte mică lui Cibi.

— Arăta fericită, pisoiaș. Îi simțeam parfumul. Se juca cu verigheta. Știi cum și-o tot răsucea pe deget? Zicea că o face să simtă că tata e încă alături de noi.

— Atunci o să rămânem aici, nu-ți face griji, Cibi. Mama are întotdeauna dreptate.

Trei zile mai târziu, e rândul lui Livi s-o trezească pe sora ei. Cibi a fost mai în apele ei de când a visat-o pe mama, și Livi e ușurată.

— La mulți ani, Cibi, șoptește ea.

— De unde știi că e ziua mea? întreabă Cibi ridicându-se în capul oaselor.

— Acum două zile am văzut un calendar pe biroul unui ofițer, l-am

întrebat în ce dată suntem, şi aşa mi-am dat seama că azi e ziua ta.

— Mulţumesc, Livi, spune Cibi cu un zâmbet obosit. Presupun că putem sărbători faptul că am supravieţuit ca să mai prind o zi de naştere.

— Vrei să-ţi pui o dorinţă?

— Nu tocmai. Cibi zâmbeşte amar. Absolut fiecare dorinţă pe care mi-am pus-o în aceşti doi ani mi-a râs în nas. Face un gest larg cu mâna spre cameră. Încă ne mai trezim în fiecare dimineaţă în locul ăsta.

Livi încuviinţează încet din cap.

— Ei bine, poate că dacă-i spui lui Volkenrath că e ziua ta, o să te lase să iei nişte mâncare dintr-un pachet.

— Nu cred că o să-i pese prea mult că-i ziua mea.

— Bine, atunci tot ce-o să capeţi o să fie un „La mulţi ani“ din partea mea. La mulţi ani, Cibi!

Cibi îşi îmbrăţişează îndelung surioara.

— Chiar am împlinit douăzeci şi unu de ani? şopteşte ea în urechea lui Livi.

— Sora mea mai mare are douăzeci şi unu de ani.

— Ce chestie!

Pe când Cibi se îndreaptă spre oficiul poştal, Leah vine repede la ea. Leah e din alt bloc, dar Cibi o cunoaşte din Vranov. A fost adusă la Auschwitz la câteva luni după ce au sosit Cibi şi Livi. Cibi ştie că lucrează la crematoriu, deşi n-au discutat niciodată despre ce anume face ea acolo.

— Cibi, stai! Te căutam. Trebuie să-ţi spun ceva.

Leah are respiraţia tăiată, e surescitată, abia aşteaptă să-i dea vestea.

— Spune-mi, spune Cibi simţind că i se strânge inima.

— Magda! Am văzut-o pe Magda! spune ea, cu un zâmbet larg.

Cibi îngheaţă.

— Era Magda, îţi spun! Sunt sigură.

Cibi înghite cu greutate, căldura îi urcă în obraji şi, pentru o clipă, i se înceţoşează vederea. O apucă pe Leah de braţe şi o scutură.

— De ce nu mi-ai spus până acum? ţipă la ea. Spune-mi unde ai văzut-o!

— Dă-mi drumul, Cibi. Leah se eliberează şi îşi freacă braţele. Ţi-am spus, te căutam. Am văzut-o acum trei zile.

— Ştii că azi e ziua mea, Leah? Acum, Cibi e suspicioasă. Cum să fi fost

Magda aici şi ea să nu fi ştiut, să nu fi simţit prezenţa surorii ei? Nu eşti atât de crudă ca să-mi spui aşa ceva numai pentru că e ziua mea, nu?

— Nu! Ce idee oribilă! Nu sunt nazistă, Cibi!

— Iartă-mă, Leah. Lui Cibi îi e ruşine, apoi se alarmează, amintindu-şi unde lucrează Leah.

— N-ai văzut-o la crematoriu, nu-i aşa?

— Ba da. Nu! Nu tocmai. *Eram* la crematoriu, dar vedeam selecţia care avea loc la gară. Acolo am văzut-o.

— Şi mama, bunicul?

— Pe ei nu i-am văzut, dar asta nu înseamnă că nu erau acolo, doar că nu i-am văzut eu.

— Ştii unde e acum?

Cibi simte o tensiune bruscă. Se uită prin lagăr, ca şi cum Magda ar fi putut să stea în umbră, aşteptând să sară afară şi să-şi anunţe prezenţa.

— Tot ce ştiu e că e cu supravieţuitorii, şi că ei au fost duşi spre lagărul pentru familii, dar nu ştiu dacă acolo au ajuns. E pe-aici pe undeva, Cibi. Îţi jur.

Cibi o trage pe fată la pieptul ei şi o îmbrăţişează strâns.

— E cea mai bună zi de naştere pe care am avut-o vreodată, Leah! îi spune ea.

Deşi ar vrea cu disperare să-i spună lui Livi despre Magda, Cibi hotărăşte să nu sufle nimic până nu ştie sigur că sora lor e aici şi că e în viaţă.

Din nou, face eforturi să se concentreze la muncă, cu mintea clocotind, dar de data asta nu din cauza deznădejdii, ci a unei disperări crescânde de a afla unde e Magda. Apoi întrevede o ocazie. Desfăcând un pachet mare în care se află nu numai alimente, ci şi haine de damă, Cibi verifică să vadă dacă destinatarul e viu sau mort. Ştie că toată lumea din lagărul Theresienstadt e moartă, dar verifică totuşi. Numele a fost tăiat cu o linie roşie. Cibi mai ştie că, după cum i-a spus Leah, cei nou selectaţi au fost duşi probabil în lagărul pentru familii. Dacă Magda e undeva, acolo e.

Duce pachetul în biroul lui Volkenrath.

— Am un pachet care trebuie livrat în lagărul pentru familii. Pot să-l duc eu?

— Fă ce ai de făcut, vine răspunsul scurt.

Cibi scoate un suspin de uşurare.

Să meargă sau să alerge? Le face pe amândouă. Cu cât o să-i ia mai mult să ajungă acolo, cu atât se poate agăța mai mult de posibilitatea că e pe cale să-şi regăsească sora. Când se apropie de lagăr, încetineşte, pregătindu-se pentru ce va afla. Hotărăşte să nu-i spună nimic lui Livi dacă Magda nu e acolo. Acum, cea mai mare frică a ei e să nu dea peste sora ei mai mică, lagărul pentru familii fiind la numai câțiva metri de porți, locul unde Livi stă în fiecare zi.

La poarta lagărului, supraveghetoarea de bloc insistă să-i dea ei pachetul. Citeşte numele şi-i spune lui Cibi că persoana căreia îi este adresat nu are cum să fie aici, că nu e nimeni din Grecia. Cibi îi spune că Elisabeth Volkenrath i-a cerut să livreze pachetul cu mâna ei. *Kapo* o fixează cu privirea pentru o clipă, dar apoi îi face semn fără tragere de inimă să intre.

Cibi intră în fiecare bloc de pe fiecare şir, strigând numele Magdei, apoi trecând la următorul. Fetele şi femeile sunt îmbrăcate în haine civile şi au încă păr pe cap. Nu pentru multă vreme însă, îşi spune Cibi cu tristeţe. Multe poartă batic, are impresia că de aceea nu poate vedea părul castaniu, des al Magdei. De două ori, i se pare că o zăreşte, dar e dezamăgită amarnic.

Când mai are doar două blocuri de verificat, Cibi observă un grup de femei tinere care stau de vorbă la soare, rupând câte un fir de iarbă. E o scenă atât de normală, încât simte că ameţeşte la vederea ei. Una dintre fete se uită în soarele de octombrie, sprijinită în coate. Cibi nu-i poate vedea faţa, dar recunoaşte postura.

— Magda! strigă ea.

Vocea îi rămâne captivă în gât şi nu iese decât un scârţâit înăbuşit. Dar o fată din grup se uită la ea, amuzată de această siluetă cu faţa roşie de emoţie care stă perfect dreaptă, strângând în braţe o cutie şi străduindu-se să strige un nume. Acum toate fetele din grup se înghiontesc, arătând spre Cibi, şi, într-un târziu, fata care se uită în soare se întoarce şi ea. Pentru o clipă, Cibi nu poate să se mişte, să vorbească, aude un zumzăit în cap. E un vis, o să se trezească?

Sau chiar Magda e cea care se află în faţa ei, strigând-o pe nume, alergând spre ea?

Surorile se aruncă una în braţele celeilalte, ţipând. Îşi rostesc numele una alteia iar şi iar. Acum plâng, punând întrebări şi nedând răspunsuri. Aici,

acum, singurul lucru care contează e că sunt împreună.

Fetele din grupul Magdei, mișcate de această regăsire, se îmbrățișează și ele, ca un ecou la îmbrățișarea surorilor.

— Livi? Unde e Livi? cere Magda să știe, cu disperare.

— E aici, Magda. E cât de bine poate să fie, îi spune Cibi.

— Poţi să mă duci la ea? Acum?

Tot mai multe fete se adună în jur. Sunt atât de puține vești bune în locul ăsta, că până și o scânteie minusculă de bine poate fi molipsitoare. Toată lumea vrea să le audă povestea, dar Cibi devine brusc conștientă de pericolul potențial de a fi descoperită într-o zonă în care n-ar trebui să se afle.

— Care e blocul tău? o întreabă imperios pe sora ei, luând-o de mână.

Dar, o clipă, Magda nu se mișcă. Se holbează la Cibi de parcă abia acum o vede.

O privește de sus până jos, încet, îi atinge părul scurt, umerii, brațele.

— Ce ți-au făcut, Cibi?

Magda plânge din nou, dar de data asta Cibi nu o poate alina. Știe cum arată, știe că fața îi e suptă și trupul lipsit de carne. Trebuie să se miște.

— Vorbim mai târziu, Magda. Haide!

Blocul Magdei e la fel ca oricare altul, cu tinere deznădăjduite șezând pe priciurile lor și privind în gol. Cibi desface pachetul și scoate de acolo hainele, spunându-i surorii ei să se schimbe. În timp ce aceasta se dezbracă, Cibi îi dă cutia uneia dintre fetele care se uită în gol.

— E mâncare înăuntru, puteți s-o împărțiți.

Fata se uită în cutie și ochii i se măresc. Dă din cap spre ea și îi zâmbește, mulţumindu-i.

Odată ajunse iar afară, Cibi le găsește pe prietenele Magdei.

— Am nevoie de ajutorul vostru, le spune ea. N-o să aveți probleme, nu vă temeți. Bine?

Ele încuviințează din cap, entuziasmate, iar Cibi își zice că trebuie s-o placă foarte tare pe Magda ca să-și asume un risc, oricât de mic, după toate prin câte-au trecut.

— Șefa blocului m-a văzut intrând aici singură, dar vreau să plec cu Magda. Am nevoie să-i distrageți atenția cât ne strecurăm noi afară. Puteți?

Fetele, acum zâmbind vesel, încuviințează iar și se îndreaptă spre poartă.

Cibi şi Magda se furişează lipindu-se de pereţii blocului celui mai apropiat de poartă.

Fetele încep să pălăvrăgească zgomotos, polemizând în timp ce se îndreaptă spre poartă. Când *kapo* devine atentă la ele, se fac că se ceartă şi mai tare, îmbrâncindu-se între ele, în timp ce trec de poartă şi se îndreaptă spre partea opusă a lagărului. *Kapo* se ia după ele, spunându-le să tacă, să meargă ordonat, să se întoarcă la blocul lor.

Cibi o ia de mână pe Magda şi surorile se strecoară pe poartă şi merg cu pas grăbit spre lagărul femeilor. O duce în Blocul 21, care e gol. Mai e o oră până la întoarcerea celorlalte. Acum stau îmbrăţişate pe priciul lui Cibi şi Livi, în tăcere.

Într-un târziu, Cibi trage adânc aer în piept. Există o întrebare care nu poate aştepta întoarcerea lui Livi.

— Mama? Bunicul?

Nu e nevoie să mai spună ceva.

Magda priveşte în jos şi umerii încep să i se scuture.

— Nu ştiu unde sunt, suspină ea.

— Nu-i nimic, Magda. Nu-i nimic. Au fost cu tine în tren?

— Nu cred. În orice caz, nu i-am văzut. Am fost despărţiţi cu ceva timp în urmă.

— Asta e o veste bună. Poate că n-o să ajungă aici.

Cibi e blândă cu sora ei, dornică să o scutească de întrebări dureroase, dar în acelaşi timp are nevoie să ştie ce s-a întâmplat cu mama lor.

— Am fost acasă până în septembrie, îi spune Magda.

— Serios? Cibi e încântată să audă asta. Până acum doar câteva săptămâni?

— Da. Dar, Cibi, am atâtea să-ţi spun! Şi atâtea de aflat! Când aţi venit aici tu şi Livi?

Magda se uită în jurul ei, la priciuri, la betonul cenuşiu, şi se cutremură.

— O să vorbim despre asta mai târziu, cu Livi. Poţi să-mi spui câte ceva despre mama şi bunicul, şi ce s-a întâmplat?

Magda dă din cap. Vrea să vorbească despre ei, dar în acelaşi timp nu vrea să le facă absenţa reală.

— Au început să cureţe Vranovul de evrei, şi până la urmă au ajuns şi la noi. Am fost împreună o vreme, apoi cei din Garda Hlinka m-au luat.

Magda se pierde în amintiri şi tace.

— Unde te-au luat? o îmboldeşte Cibi.

— M-au dus în Banská Bystrica, la o şcoală, dar apoi au venit cei din Rezistenţă şi ne-au eliberat. Ochii Magdei strălucesc o clipă, când îşi aminteşte noaptea petrecută lângă tomberon. Chiar am fost liberă, Cibi, îţi vine să crezi? Dar pe urmă germanii m-au prins şi m-au dus la o închisoare.

— O închisoare?

— Închisoarea Ilava. Îl mai ţii minte pe domnul Klein? Era acolo.

Cibi pare nedumerită.

— Profesorul nostru de matematică? Era şi el în închisoare?

— Da. Şi-a adus aminte de tine. Am vorbit o grămadă, dar apoi…

Magda şovăie, amintindu-şi vagoanele de vite.

— Apoi ce?

— Apoi am fost adusă aici, Cibi.

În momentul acela, fetele încep să intre pe uşă; e sfârşitul zilei, ceea ce înseamnă că şi Livi se va întoarce dintr-o clipă într-alta.

— Ascultă, Magda, nu vreau să te sperie ce-o să vezi şi ce-o să auzi în lagărul ăsta – acum eşti în siguranţă, eşti cu surorile tale. Eu mă duc afară, s-o pregătesc pe Livi. Mă aştepţi aici?

Fetele continuă să sosească, multe uitându-se la Magda înainte de a se prăbuşi pe priciurile lor.

Afară, Cibi se plimbă de colo-colo. Unde e Livi? De ce trebuie să întârzie tocmai astăzi? În cele din urmă, o vede şi aleargă în întâmpinarea ei. Livi ascultă, nevenindu-i să creadă, că Magda e aici, în bloc, şi aşteaptă s-o revadă. Dar înainte de a da buzna înăuntru, ochii ei pun o altă întrebare, şi Cibi clatină din cap. Nu. Mama şi bunicul nu sunt aici.

Magda o întâmpină pe Livi în mijlocul încăperii mari, şi din nou alte tinere se adună în jur pentru a asista la această întâlnire fericită.

În noaptea aceea, pentru prima dată în aproape trei ani, surorile Meller sunt împreună.

A doua zi Cibi o duce pe Magda la oficiul poştal şi o pune la treabă. Din fericire, Volkenrath a plecat la Auschwitz cu o zi înainte şi noua supraveghetoare habar n-are cine trebuie să lucreze acolo şi cine nu. Cibi ştie că nici una dintre celelalte fete n-o să le dea de gol după ce le-au auzit

povestea.

— Care e numărul ei? o întreabă Rosie pe Cibi.

Aceasta o apucă pe Magda de braţ, ridicându-i mâneca, şi e şocată să descopere pielea intactă. Fără număr, sora ei nu există.

— Nu ai număr? întreabă Rosie uluită.

Cibi încă se holbează la braţul Magdei.

— Abia a sosit, Rosie, sigur că n-are număr. Ce ne facem?

Cibi e panicată, şi Magda vrea s-o liniştească, să-i spună că nu contează, că se vor descurca cumva, dar Cibi cunoaşte locul ăsta, şi e clar că acest număr lipsă e un lucru foarte rău.

— L-am văzut pe tatuator lucrând afară acum câteva minute, spune Rosie. Poate mai e aici şi vrea să i-l facă.

— Ce număr? izbucneşte Magda. Despre ce tot vorbiţi?

Cibi îşi ridică mâneca, dezvelind tatuajul de pe braţul stâng. Rosie face la fel.

— Stai aici, spune Cibi, îndreptându-se spre uşă.

— Unde se duce? întreabă Magda.

— Să vorbească cu Lale, îi spune Rosie. El o să-ţi dea un număr, şi atunci o să fii în siguranţă, ca noi, celelalte.

Rosie rânjeşte şi Magda începe să înţeleagă sarcasmul trist al fetelor de la Birkenau.

Afară, Cibi îl găseşte pe Lale stând la birouaşul său şi tatuând cu răbdare numere pe braţele unor bărbaţi. Doi soldaţi SS se învârt prin apropiere, cu spatele la coadă, şi Cibi riscă să se apropie de birou.

— Lale!

— Bună, spune el ridicând privirea de la braţul pe care se pregăteşte să-l tatueze.

— Am nevoie de ajutorul tău, spune Cibi precipitat.

— Zi.

Lale trasează cifrele scrise pe braţul bărbatului cu instrumentele sale. Omul se încordează, dar nu are altă reacţie.

— Sora mea e aici; am adus-o pe furiş în blocul meu, dar nu are număr.

Lale se opreşte şi se uită la Cibi.

— Unde e?

— În oficiul poştal. Lucrăm la oficiul poştal.

— Atunci întoarce-te la treabă, şi când termin aici, te găsesc eu, zice Lale, aplecându-se din nou asupra muncii sale.

O oră mai târziu, tatuatorul se ţine de cuvânt şi bagă capul pe uşa oficiului poştal, făcându-le semn surorilor să iasă.

Geanta lui cu instrumente îi aşteaptă în umbra unei clădiri alăturate.

— Eu sunt Lale, îi spune el Magdei. Am auzit că ai nevoie de un număr.

Magda e speriată. A văzut braţul lui Cibi, braţele tuturor fetelor din oficiul poştal, şi acum ştie deja că o s-o doară când o să i se graveze acest semn de neşters pe piele.

— Nu pot să-i dau un număr de patru cifre, Cibi. Va trebui să fie unul mai recent.

Îi ridică mâneca Magdei şi gravează A-25592 pe pielea ei. Fata nici nu clipeşte.

Cibi scoate un lung suspin de uşurare când numărul apare pe braţul surorii sale. Mai târziu, în seara aceea, o va implora pe Rita s-o adauge la apelul de dimineaţă şi, în sfârşit, Magda va exista oficial la Birkenau.

— Întoarceţi-vă la lucru, fetelor, le spune el surorilor, strângându-şi instrumentele. Mâine o să fie o zi bună.

În următoarele câteva zile, în timp ce Magda începe să înţeleagă adevărata natură a vieţii surorilor sale în lagăr şi a lucrurilor la care au asistat, zvonuri despre înaintarea trupelor ruseşti spre Germania oferă licăriri de speranţă.

Într-o dimineaţă răcoroasă de la sfârşitul lui octombrie, Livi trebuia să ducă un mesaj la blocul administraţiei, când ajunge primul tren al zilei la Birkenau. Ea se opreşte ca să se uite la bărbaţii, femeile şi copiii de pe peron. Sunt îngroziţi; probabil nici măcar nu ştiu unde se află.

Copiii aleargă de colo până colo, având nevoie să consume energia în exces după zile întregi de mers înghesuiţi într-un vagon de vite. O fetiţă fugăreşte un băieţel, băieţelul se izbeşte de un bătrân, iar fetiţa se opreşte să-şi ceară scuze. El se apleacă s-o bată pe umăr, apoi se îndreaptă şi priveşte în jur.

Ceva bizar se petrece în pieptul lui Livi: parc-ar sta să-i iasă inima din el. Strânge din ochi, şi-i freacă tare, dar nu se înşală, l-ar recunoaşte oriunde pe omul ăsta. Simte că-i e cald şi apoi foarte frig, când o vede pe femeia de

lângă el.

Mama!

Mutându-se de pe un picior pe altul ca să vadă mai bine, Livi nu știe ce să facă. Nu poate să plece, nu poate să nu se mai uite la mama ei, dar trebuie să se miște, trebuie să le găsească pe surorile ei.

Cibi și Magda sortează corespondența când Livi dă buzna pe ușa oficiului poștal. După expresia de pe fața ei, după ochii scăpărători și obrajii roșii ca sângele, Cibi își dă seama că s-a întâmplat ceva. Trebuie s-o scoată de-acolo până nu le bagă în bucluc.

— Stai aici, îi spune Magdei, și o trage pe Livi după ea pe ușă. Spune-mi.

— E mama, Cibi! E aici, cu bunicul!. Livi se întrerupe ca să-și recapete răsuflarea; arată spre porțile lagărului. Trenul, tocmai au ajuns cu trenul! Pune mâinile pe umerii lui Cibi și o scutură. Ochii surorii ei au înghețat: nici ea nu mai poate să respire, dar n-au timp de asta. O scutură iar. Trebuie să-i ajutăm!

— Dar Magda… Avem nevoie și de Magda, gâfâie Cibi.

— E destul de rău că fug două dintre noi, Cibi. Livi o trage de mânecă pe sora ei *să se miște*. Magda e nouă aici – dacă e prinsă, moare.

Fetele străbat scurta distanță între oficiul poștal și tren. Stând una lângă alta, privesc sutele de prizonieri în familiarele lor uniforme dungate dând buzna și țâșnind din vagoanele de vite și luându-le lucrurile nou-veniților.

— Nu-i văd, spune Cibi, cercetând disperată chip după chip.

— Acolo! îi arată Livi. Tocmai i-am văzut acolo.

Cibi îngheață când dă cu ochii de ofițerul SS care va conduce selecția.

— Kramer, Livi. Trebuie să vorbesc cu el, spune ea.

— Nu, Cibi! Nu se poate. Te rog!

Livi o apucă pe Cibi de braț, dar aceasta n-o ascultă. Se smucește și se îndreaptă spre ofițeri. Când se apropie, bărbații se întorc și se uită la ea. Cibi se simte foarte mică, un animal slab în mijlocul unor vânători puternici, dar își ia inima-n dinți.

— Domnule comandant Kramer, tocmai i-am văzut pe mama și pe bunicul meu pe peron. Vă implor să-i cruțați.

Cibi nu plânge – e prea speriată ca să plângă, dar îi tremură mâinile. Își înfige adânc unghiile în palme, și durerea îi dă curaj.

— Sunt tot ce mai am pe lumea asta.

Kramer se uită la ea de sus până jos şi scutură din cap.

— Eu le-am hotărât soarta, nu tu, fetiţo. Mama şi bunicul tău vor fi curând cu dumnezeul lor.

— Vă implor…

Cibi nu vede mâna care o loveşte. S-a întâmplat extrem de repede, doborând-o la pământ. De jos, priveşte chipul crispat, plin de ură al ofiţerului german. Simte urina scurgându-i-se din trup. Deodată, pe peron se creează agitaţie şi, pentru o clipă, Kramer se întoarce, distras. Cibi simte cum e ridicată în picioare şi cineva îi smulge baticul de pe cap. E înconjurată de alte fete, care toate şi-au scos baticurile. Kramer se întoarce din nou, căutând-o pe Cibi, dar fetele, identice în emacierea lor, îl privesc la rândul lor. Incapabil s-o identifice pe Cibi între ele, se întoarce cu spatele.

— Hai, fugi! spune Livi precipitat, luând-o pe Cibi de mână şi trăgând-o spre gardul care le desparte de nou-sosiţi.

Trauma de a fi fost lovită de Kramer se disipează când ea şi Livi îşi concentrează iar atenţia asupra sutelor de bărbaţi, femei şi copii care merg încet spre clădirea unde ştie că li se va spune să se dezbrace complet şi apoi vor fi duşi la moarte.

— Uite-i! Uite-i acolo! strigă deodată Cibi. Mâinile ei apucă gardul, scuturându-l de parcă ar vrea să-l dărâme. Livi e îngheţată, cu gura deschisă, mută. Cibi încearcă să strige, dar şi pe ea vocea a părăsit-o brusc. Li se alătură o altă fată. Nu are nevoie să i se spună că surorile îşi caută mama. E evident.

— Doamnă Meller! strigă fata.

O dată, de două ori, de trei ori.

Haia îşi aude numele şi se întoarce.

— Mamă, strigă Cibi, lovind cu pumnii în sârmă. Mamă! Mamă!

Şirul şerpuitor de prizonieri se apropie, acum sunt doar câţiva metri între ei.

— Eu sunt, mamă! Cibi!

Haia se uită în jur, nereuşind să-şi descopere fiica. Prinzând cuvintele lui Cibi în aer, Iţhak înalţă capul. Şi atunci Haia o vede, şi se împiedică. Iţhak o prinde.

— Cibi? Cibi a mea? strigă mama.

Mama și bunicul se țin unul de altul, prăbușiți.

— Da, mamă, eu sunt!

Cibi se chinuie să vorbească – abia poate suporta să se uite la ei; mama ei mândră, cândva dreaptă, acum e slăbită, gârbovită, se agață de un bătrân.

— Și Livi? strigă mama ei. Puiul meu?

Cibi a uitat că Livi stă lângă ea, amuțită. Își dă seama că mama și bunicul n-au recunoscut-o. Își pune brațul pe după umerii surorii ei, trăgând-o mai aproape.

— E aici, mamă. Uite-o pe Livi!

— Mamă, strigă Livi gâtuit. Am nevoie de tine!

— Puiul meu, se jeluiește Haia, în timp ce Iț hak o prinde iar, căci picioarele amenință s-o lase. Dar nu se pot opri, șirul se mișcă.

Cibi și Livi merg paralel cu el, cu ochii ațintiți asupra mamei lor.

Haia încearcă să spună ceva, dar cuvintele îi sunt neinteligibile.

— Magda! strigă Iț hak. Magda e cu voi?

— Da! E aici. E bine! îi răspunde Cibi.

Îl privește pe Iț hak ducând mâna Haiei la buze și sărutându-i degetele. Îi spune ceva: buzele i se mișcă, dar surorile nu-l pot auzi. Bătrânul zâmbește. Zâmbește și dă din cap.

— Sunteți împreună, copila mea, spune el.

Șirul de prizonieri se îndepărtează acum, și mama lor dispare în mulțimea fără nume.

— Mamă, bunicule, plânge Cibi. Îmi pare rău! Îmi pare rău! Îmi pare rău!

— Ai grijă de surorile tale, scumpo!

Ultimele cuvinte ale mamei sale.

— Mamă! scâncește Livi.

Pentru prima dată de când au plecat de acasă, cu aproape trei ani în urmă, Cibi se prăbușește. Stă pe jos, plângând în hohote. În câteva minute totul se va termina: mama ei va fi un cadavru, n-o să-l mai vadă niciodată pe bunicul. Se agață de gard, scuturându-l, scuturându-l, dorindu-și din răsputeri ca ei să se întoarcă.

Livi îngenunchează lângă ea, desprinzându-i degetele de pe gard.

— S-au dus, Livi, spune ea frecându-și fața.

— Știu, știu, șoptește Livi, îngenunchind și îmbrățișându-și sora.

Acum plâng în hohote, deși se îmbrățișează pentru a găsi alinare.

— Fetelor, nu puteți să stați aici, sunteți în pericol. O deținută se apleacă deasupra lor, uitându-se în jur neliniștită. Haideți. Trebuie să vă ridicați și să vă duceți la blocul vostru sau unde trebuie să fiți.

Ținându-se una de alta, fetele se îndreaptă în tăcere spre oficiul poștal.

— Trebuie să te întorci la treabă, Livi, spune Cibi la ușă. Nu le da motiv să vină după tine. Îi spun eu Magdei despre…

Cuvintele îi rămân în gât, dar Livi înțelege. O sărută pe sora ei apăsat, pe amândoi obrajii, și pleacă.

Magda nu știe nimic despre ororile camerelor ucigașe, încă nu a văzut mormanele de cadavre duse cu camioanele spre crematoriu; tot ce știe e că mama și bunicul au murit, și că n-o să-i mai vadă niciodată. Își îngroapă fața în mâini, se așază și începe să plângă.

Înainte de sfârșitul zilei, o prietenă care lucrează în *Kanada*, lângă crematoriu, intră în oficiul poștal și o roagă pe Cibi să vină până afară.

— Cred că asta îți aparține, îi spune ea, întinzându-i o poșetă maro simplă.

Cibi o ia, recunoscând-o imediat ca fiind a mamei sale. O miroase, o lipește de piept și închide ochii.

— De unde ai știut? șoptește ea.

— Înăuntru e o fotografie a surorii tale. Și… și o verighetă.

Cibi deschide geanta. Fotografia o înfățișează pe Livi la treisprezece ani, zâmbind fericită. Apoi găsește verigheta. Punându-și-o pe deget, se întreabă de ce și-o fi scos-o mama ei. N-o să știe niciodată. Pune lucrurile înapoi în poșetă și închide clapeta.

*

A doua zi, Cibi e din nou la gard, privindu-i pe nou-sosiții care trec prin selecție. Se simte pustie, golită pe dinăuntru. Când ofițerii încearcă să-i încoloneze pe prizonieri, îi vine brusc să lovească în gard și să strige la ei *să fugă*, că sunt duși la moarte în camera de gazare. Întoarceți-vă împotriva călăilor voștri! îi vine să strige. Faceți ceva!

Dar nu e destul de curajoasă, și trebuie să rămână în viață, pentru surorile

ei.

Astăzi însă prizonierii nu sunt omorâți; în schimb, sunt mânați spre lagărul unguresc. De ce?

Cibi a văzut destul. Nu înțelege ce se întâmplă, de ce n-a avut loc o selecție, și ar fi o pierdere de timp să încerce. Întorcându-se, aude o voce de bărbat din mulțime strigând-o. Pentru o clipă, e dezorientată, de parcă bunicul ei ar fi supraviețuit cumva și ar fi acum în acest grup nou.

Scrutează marea de chipuri până când ochii îi poposesc asupra unora foarte familiare. Nu, nu se poate, și totuși așa e.

Unchiul Ivan, mătușa Helena și verii ei.

Inima îi bate să-i sară din piept, e răscolită de emoții. E copleșită de bucurie că-i vede, sfâșiată de durere că sunt aici. O să trebuiască să-i vadă și pe ei duși la camera de gazare într-o zi?

Unchiul și mătușa au trecut de ea, dar, deocamdată, sunt în siguranță.

Cibi se întoarce pe peron și a doua zi, și în următoarea, observând că toți nou-veniții sunt duși acum în lagărul unguresc, că nimeni nu e exterminat. Or fi stricate camerele de gazare? se întreabă ea. Dar ceea ce le zdrobește pe Cibi și pe surorile ei e ideea că mama lor a fost asasinată cu o zi înainte ca mașinile de ucis să amuțească.

Acum, în fiecare noapte, Cibi stă trează, întorcând pe toate fețele această crudă idee. Nimic din ce spun Magda sau Livi nu-i aduce vreo alinare.

Duminică, cele trei surori se duc la lagărul unguresc și așteaptă să-l vadă pe unchiul Ivan. Când apare, fetele strigă și fac cu mâna până le zărește. Cibi se bucură că e singur – va fi destul de greu chiar și fără prezența copiilor și a mătușii ei.

— Fetele mele, spune el cu lacrimi în ochi. Speram să nu vă văd niciodată aici.

— Și noi am sperat la fel, unchiule, spune Magda.

Își dă seama că nu se poate uita la el, nu-i poate da vestea pe care o așteaptă. Se uită la Cibi. „Fă-o tu“, îi spun ochii ei, și Cibi înțelege.

— Mama și bunicul, unchiule… începe Cibi.

Livi plânge deja, cu fața îngropată în umărul Magdei. Ivan pare să se topească vizibil în fața ochilor lor. Se sprijină de gard, apucându-se cu degetele de sârmă.

— Spuneți-mi, zice el cu glas răguşit.

Dar Cibi nu ştie cum să rostească cuvintele. Să-i spună de zâmbetul bunicului? De ultimele cuvinte ale mamei, de expresia de pe faţa ei frumoasă, stoică şi pregătită pentru a-şi înfrunta soarta cumplită? În cele din urmă, nu are nevoie decât de două cuvinte: „S-au dus.“

Degetele lor trec printre ochiurile de sârmă, se împletesc, şi familia plânge.

CAPITOLUL 22

Auschwitz-Birkenau,
iarna 1944

E iarnă când încep să circule zvonuri. Fetele din blocul administrației aud discuții între ofițeri, și împărtășesc tot ce aud. Umblă vorba că germanii pierd războiul, că rușii sunt aproape. Și de ce n-ar crede aceste zvonuri, când zgomotul bombelor le ține treze noapte de noapte? Deasupra lor se duc bătălii aeriene. Soldații SS distrug acum înregistrările tuturor evreilor, ale tuturor celorlalți deținuți, romi și prizonieri de război ruși pe care i-au ucis.

De asta au încetat crimele.

Într-o activitate frenetică, prizonierii, bărbați și femei, primesc noi sarcini. Livi și Cibi sunt informate că vor fi mutate înapoi la Auschwitz, dar Magda va rămâne la Birkenau. Rita, în ciuda rugăminților lor, nu le poate ajuta – nimeni nu poate. Din nou surorile vor fi despărțite.

— N-o să fie pentru multă vreme, o liniștește Cibi pe Magda. O să găsim o cale să ne întoarcem la tine.

Dar Magda e deprimată. Nu înțelege locul ăsta, iar fără Cibi și Livi s-o îndrume, se teme că va face un pas greșit și va fi omorâtă. În dimineața în care surorile pleacă la Auschwitz, refuză să le facă cu mâna și rămâne în bloc. E supărată pe ele; nu poate să nu se simtă abandonată, și în scurt timp cade în acea disperare atât de cunoscută legată de mama ei – dacă li s-ar fi permis să stea împreună, ar fi putut să intre în camera de gazare alături de ea. Poate ar fi fost mai bine, cine știe?

În ziua plecării de la Birkenau, Cibi și Livi se îmbracă cu toate hainele pe care le au și, după apel, sute de tinere își încep marșul înapoi spre Auschwitz, înapoi în locul unde a început coșmarul ăsta.

Acum, la fel ca celelalte fete din bloc, Magda nu mai are o slujbă la care să se ducă. Zilele trec, și ea petrece tot mai mult timp ghemuită pe priciul pe

care cândva îl împărţea cu surorile sale. Faptul că are tot acest spaţiu numai pentru ea nu-i aduce nici o alinare.

Doar câţiva ofiţeri sunt afară, în zăpadă, dându-le ordine fetelor când intră pe poartă, spunându-le să se mişte mai repede, făcându-le leneşe, evreice împuţite. Dar nu de soldaţi se teme Livi: l-a văzut pe Isaac. E îmbrăcat călduros şi râde împreună cu ofiţerii, când o vede. Ridică mâna în semn de salut. Livi îşi priveşte încălţările. Se teme că o să se scape pe ea.

— Te văd, fetiţo, îi spune când ea se alătură coloanei lungi de fete care ies din Birkenau.

Nu rosteşte o singură vorbă pe tot parcursul drumului; nici Cibi n-o face. Fiecare e adâncită în gândurile ei, dar sunt în general gânduri similare. O să moară înainte de a ajunge la Auschwitz? În ciuda hainelor pe care şi le-au pus, le e foarte frig. De ce nu poate să fie şi Magda cu ele? O să fie în siguranţă la Birkenau? Şi, în sfârşit, dacă e să moară, de ce n-o pot face împreună? Livi e zguduită de întâlnirea cu Isaac, dar o linişteşte întru câtva că nu mai trebuie să se teamă că-l va vedea prin lagăr.

Acum trec prin porţile pe care Cibi spera să nu le mai vadă niciodată. Livi aproape încetase să mai creadă că Auschwitz a existat vreodată, dar iată-le aici, despărţite de Magda, la numai trei kilometri, dar cu un univers între ele.

Livi şi Cibi sunt trimise să lucreze împreună în oficiul poştal din Auschwitz, la sortat scrisori şi pachete pe măsură ce sosesc, cam la fel cum făcea Cibi la Birkenau. Sunt trimise de familii din toată Europa, şi nu numai. Nu se face nici un efort de a localiza destinatarul, nu se consultă nici un registru ca să se vadă unde ar putea fi prizonierul, dacă e viu sau mort. Cibi continuă să desfacă pachete, să separe conţinutul în comestibil şi incomestibil şi să ardă scrisorile. Fetele muncesc în zgomotul avioanelor care zboară pe deasupra, al bombelor. Toată lumea vrea să stea înăuntru în aceste zile, temându-se de atacuri, dar nu şi Cibi. Ea vrea să fie afară, să-i vadă pe supravieţuitori înainte de a sosi, să-i întâmpine.

Într-o dimineaţă, când e în pauză, pierdută în gânduri, se trezeşte sub pancarta cu *Arbeit Macht Frei*. Ridică privirea şi îşi doreşte ca o bombă să cadă asupra acesteia chiar în clipa asta, chiar dacă stă exact sub semnul malefic. Nu vede maşina neagră care tocmai a trecut pe poartă decât atunci când opreşte lângă ea.

Fereastra coboară și apare o femeie ofițer drăguță, cu părul blond-zmeuriu.

— Ce cauți aici? întreabă Volkenrath.

Pare cu adevărat încântată s-o vadă pe Cibi.

— Ne-au mutat aici, spune Cibi, apoi adaugă, deznădăjduită: Ne-am despărțit de Magda.

— Și cine e Magda?

— Sora mea. Suntem trei, dar ea a sosit de numai câteva săptămâni. A rămas la Birkenau. Mă puteți ajuta?

Rugămințile ei par să cadă în gol, căci Volkenrath nu-i răspunde. În schimb, ridică geamul și mașina pornește din nou.

Nici Livi, nici Cibi nu dorm în noaptea aceea, temându-se că au pus-o în pericol pe Magda. Ofițerii, oricât de prietenoși ar putea părea, nu sunt la dispoziția prizonierilor. Sunt fie indiferenți, fie cruzi în mod deliberat.

A doua zi dimineață Cibi nu poate sta liniștită la muncă, și se duce iar la porțile lagărului. Privește mașinile care intră și ies din lagăr. Nimeni nu-i acordă vreo atenție. Și de ce ar face-o? O nenorocită pe jumătate moartă de foame care nu-și poate ține nici măcar promisiunea făcută tatălui ei. Magda a fost aici, și ea a pierdut-o. Se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă pur și simplu ar fi refuzat să plece de la Birkenau. Cibi se cutremură.

Din nou, nu observă aceeași mașină mare și neagră apropiindu-se și oprind în dreptul ei. Volkenrath coboară geamul, și Cibi înghite în sec, convinsă că va fi pedepsită pentru că pierde timpul.

— Hei, Cibi, spune Volkenrath, desfăcându-și buzele într-un surâs. Am ceva pentru tine. Uite-ți nestemata!

Dă geamul și mai jos, și Cibi se întreabă ce farsă crudă urmează să i se joace.

Ușa pasagerului se deschide și cineva coboară, închizând portiera. Mașina pleacă în trombă, lăsând-o pe Magda în urma ei. Stă în zăpadă, îmbrăcată cu toate hainele pe care le are.

— Femeia aia ofițer îți e o bună prietenă, Cibi, e tot ce poate spune Magda, înainte de a izbucni amândouă în lacrimi.

— Se agață de orice fărâmă de omenie care le-a mai rămas, răspunde Cibi cu amărăciune, trăgând-o în brațele ei. Nu le sunt recunoscătoare pentru nimic. Dar suntem din nou împreună, și asta-i tot ce contează.

Îndreptându-se împreună spre blocul lui Cibi, observă nişte scări rezemate de copacii golaşi care bordează străzile din Auschwitz. Nişte bărbaţi agaţă felinare colorate de crengi.

— Probabil că se apropie Crăciunul, spune Magda.

— Crăciun în lagărul morţii, oftează Cibi. Nimic nu mai are vreun sens. Se uită cu adevărat la sora ei pentru prima dată de zile întregi. Aşadar, ce s-a întâmplat?

Pe drum, Magda îi spune lui Cibi întreaga poveste. Lucra la oficiul poştal, când a intrat Volkenrath şi i-a strigat numele. Înainte de a o scoate din Birkenau pentru totdeauna, i-a spus să se întoarcă la blocul ei şi să-şi ia toate hainele pe care le are.

— Apoi ne-am urcat în maşină şi n-a mai rostit nici un cuvânt. Eram prea speriată ca s-o întreb unde mergem.

— Poate că e însărcinată în sfârşit, spune Cibi zâmbind strâmb. A găsit o urmă de compasiune în inima ei uscată.

Cibi rămâne pe gânduri o clipă, apoi o ia de mână pe Magda.

— Hai, vino s-o căutăm pe Livi. Nu ştiu de câte ori poate îndura biata de ea să fie despărţită de tine.

Dar înainte de a intra în oficiul poştal, Cibi o trage de mânecă pe sora ei.

— L-ai văzut pe unchiul Ivan înainte de a pleca? întreabă ea.

Magda scutură din cap.

Când surorile ei intră pe uşă, Livi îşi ridică ochii de la pachetul pe care-l desface. Faţa i se luminează într-un zâmbet uriaş.

— Ştiam eu că o să vii, e tot ce poate să rostească, îngropându-şi faţa în umărul Magdei.

— Hmmm, spune aceasta. Totuşi, o să-mi fie dor să am un prici întreg numai pentru mine.

În seara aceea, cele trei surori se alătură celorlalţi prizonieri, împreună cu ofiţerii şi soldaţii, pentru a se plimba pe străzile Auschwitzului şi a admira luminiţele strălucitoare care împodobesc fiecare copac. E o seară rece şi senină, iar clădirile şi copacii sunt acoperite cu un strat gros de zăpadă. Fulgii dansează în lumina puternică a reflectoarelor din turnurile de veghe, care aruncă un caleidoscop de culori în lagăr. Pentru scurt timp, surorile uită de ele plimbându-se prin acest peisaj colorat. E aproape destul de frumos ca să

picure un strop de speranţă în sufletele lor.

Deţinuţii primesc de Crăciun o zi liberă şi raţii în plus. Chefurile ofiţerilor SS se aud în tot lagărul, dar fetele le ignoră. În schimb, se adună să vorbească despre sărbătoriri trecute de Hanuca, retrăindu-şi amintirile preferate. Când Cibi spune că a ei e ziua de Crăciun din 1942, Livi se holbează la sora ei, nevenindu-i să creadă. În anul acela era slăbită de tifos şi, o vreme, se întrebase dacă avea să supravieţuiască. Dar „festinul“ compus din supă cu tăiţei şi carne îi redase energia îndeajuns ca să se poată întoarce la muncă a doua zi.

Auzind această poveste pentru prima dată, Magda plânge.

— Mai ţineţi minte promisiunea noastră? întreabă ea într-un târziu.

— N-o s-o uit niciodată, răspunde Cibi.

— Nici eu. Deşi nu-mi amintesc s-o fi făcut, zice şi Livi.

— Ai spus „promit“ cu vocea ta subţirică atunci când ţi-a cerut tata, spune Magda chicotind.

— Nu, Magda, a zis „plomit“!

— Spunem o rugăciune pentru tata, mama şi bunicul?

Magda e brusc solemnă.

— Eu am încetat să mă rog cu mult timp în urmă. N-am putea doar să vorbim despre ei, în loc de asta? spune Cibi.

Magda hotărăşte să nu pună întrebări: seara asta e pentru mama.

— Mi-e dor de mâncarea mamei, mai ales de pâinea ei, zice Livi oftând.

— Mie mi-e dor să mă duc la brutărie cu ea în fiecare luni dimineaţa cu aluatul pentru pâine. Şi mi-e dor să mă întorc să o iau călduţă, mai târziu, îşi aminteşte Magda. Tare-mi plăceau plimbările alea cu ea! Doar noi două.

Fetele îşi petrec restul zilei în amintiri, năpădite de nostalgie. Vorbesc despre viaţa lor în Slovacia, despre părinţi şi despre micile lor sfade, dar numai Cibi şi-l poate aminti ceva mai limpede pe tatăl lor. Cumva, prezenţa Magdei a ajutat-o să privească în urmă, să se teamă mai puţin că, odată ce-şi îngăduie să-şi amintească vremuri mai fericite, nu va mai fi în stare să meargă mai departe.

A doua zi, munca reîncepe, şi cele trei surori se îndreaptă spre oficiul poştal ca să desfacă ceea ce numesc acum „pachetele morţii“, căci destinatarii lor sunt morţi.

— Hei! Uite ce-am găsit!

Strigătul Magdei le smulge pe toate din gândurile lor.

Fetele se uită la prăjitura mare cu fructe pe care a dezvelit-o Magda. Mirosul de pandișpan și fructe uscate umple aerul.

— S-o mâncăm. Repede, spune o voce.

— O să fie prăjitura noastră de Crăciun, e de acord Livi.

Cibi ia biletul cu care a venit și îi cade fața.

— Stați! Stați! spune ea. Nu vă atingeți de ea.

Fetele se întorc spre ea, încruntându-se nedumerite.

— Ascultați, spune Cibi ridicând biletul. „Dacă mănânci conținutul acestui pachet, o să mori“, scrie. Pune-o la loc în cutie, îi zice ea Magdei. Și nu mai mâncăm nimic din pachete.

Pe măsură ce se apropie noul an, starea de spirit din lagăr e tensionată. După Crăciun, li se ordonă să rămână înăuntru. Bombardamentele pe care le aud și ziua, și noaptea se apropie. Pe deasupra lagărelor zboară avioane și se aruncă obuze. Din când în când, fetele se îngrămădesc laolaltă, cu mâinile pe urechi, în timp ce zgomotul bombelor de afară devine mai intens. Și o dată, până și nemții li se alătură, dând buzna în bloc, trântind ușa și ghemuindu-se la podea în colțul opus, având pe fețe aceeași expresie îngrozită ca și prizonierele.

Pe 3 ianuarie, se aventurează afară pentru prima dată în anul acela. Soarele strălucește și surorile își întorc fața spre cer, când deodată se aude în apropiere un zgomot puternic. Merg pe urma sunetelor, și ajung într-o curte, aceeași curte în care Cibi și Livi au fost aliniate când au sosit la Auschwitz. O siluetă se uită la construcția care se ridică. Alături stă Volkenrath.

— Mai înălțăm ceva, le spune ea veselă surorilor.

— Ce-i asta? întreabă Cibi.

— Nu vă dați seama? E un eșafod.

Cibi face un pas în spate, apoi Magda și Livi fac la fel. Zgomotul sporește, alte scânduri de lemn sunt adăugate una câte una.

— O să ne spânzurați? icnește ea.

— Nu sunt pentru voi. Sunt pentru cele patru care au introdus în lagăr explozibil ca să arunce în aer Crematoriul Doi. Mâine vor plăti pentru fapta lor. Și voi o să priviți.

Cibi și surorile ei se uită la eșafod, dar mai ales la cele patru cârlige de care vor fi atârnate lațurile.

În seara aceea, sunt avertizate că nu trebuie să-și întoarcă privirea când o să fie spânzurate „criminalele“. Trebuie să privească secundă de secundă, altfel o să moară și ele.

Somnul nu le cuprinde ușor în seara aceea, și nici mâncarea nu e ușor de înghițit a doua zi dimineața. Deținutele din diferite blocuri stau laolaltă în șiruri lungi în fața construcției acum terminate. N-au mult de așteptat până când tinerele, cu chipurile pline de răni și vânătăi, sunt puse să urce treptele de lemn.

Câteva minute, un ofițer SS perorează în fața celor ce privesc. Repetă amenințarea că orice prizonieră care-și ferește privirea o să fie următoarea spânzurată. Cibi observă prezența masivă a ofițerilor SS, cu ochii ațintiți nu asupra eșafodului, ci asupra lor.

Stă între Magda și Livi; se țin de mâini. Li s-a spus că cele patru fete au adus explozibilul în lagăr sub unghii și în tivurile rochiilor, de la fabrica de muniție în care lucrau. Praful exploziv ajunsese la cei din lagărul bărbaților, care plănuiau să distrugă una dintre uzinele de ucis ale naziștilor. Cibi se întreabă ce s-o fi întâmplat cu bărbații, dar numai pentru o clipă, fiindcă acum trebuie să se concentreze asupra acestor tinere, al căror curaj și acte de rezistență le-au costat viața.

— Gândiți-vă la mama, șoptește Magda, când celor patru fete li se ordonă să se urce pe scaunele de sub lațurile care se leagănă. Mai țineți minte când am dus frunzele de tei acasă în cearșaf? Ce încântată a fost?

Cibi și Livi dau din cap încet, cu ochii ațintiți asupra frânghiilor care le sunt puse fetelor în jurul gâtului.

— Trebuie să avem în minte numai chipul ei. Chipul ei frumos, se aude vocea Magdei.

— Ne-a făcut ceai din florile proaspete, așa-i? spune Cibi.

Scaunele sunt răsturnate și Cibi icnește, dar nu se uită în altă parte.

— Era amar, zice Livi. Florile trebuie uscate mai întâi. Dar țin minte prăjitura.

— Era o prăjitură cu fructe… adaugă Magda, când tinerele încep să se zvârcolească.

Abia după ce condamnatele încetează să se zbată în aerul rece şi ofiţerii superiori SS au plecat, fetelor li se permite să se întoarcă în blocurile lor. Nimeni nu scoate o vorbă. Nu e nimic de spus.

În următoarele patru zile, trupurile celor patru femei se leagănă în ştreang.

Cibi se gândeşte: e deja 1945. Se întreabă unde o să fie în ianuarie 1946 – cu siguranţă nu aici. Poate că o să fie moarte. Dar, câteva săptămâni mai târziu, surorilor şi tuturor celorlalte tinere din blocul lor li se spune că vor pleca.

— Unde? întreabă o voce, rostind întrebarea de pe buzele tuturor.

— La o plimbare, răspunde Volkenrath.

Cibi nu poate citi nimic pe faţa ei.

— Cât de departe? întreabă ea, sigură că ei o să-i răspundă.

— Dacă aş şti, ţi-aş spune, vine răspunsul.

— Suntem libere? Ne daţi drumul? insistă Cibi.

Volkenrath zâmbeşte dispreţuitor.

— Nu asta o să se întâmple. O să fiţi conduse la un alt lagăr. Bate din palme o dată, de două ori. Şi ar trebui să ne mulţumiţi: vă scăpăm de toate bombardamentele astea.

— Avem de ales? Eu aş prefera să rămân aici, unde avem un acoperiş deasupra capului, şi să-mi asum riscurile bombardamentelor, strigă o altă voce.

Volkenrath se îmbăţoşează.

— Nu aveţi de ales. Nu eram obligată să vin aici şi să vă spun.

Cu aceste cuvinte, iese furtunos.

Din nou fetele se îmbracă cu toate hainele pe care le au, apoi îşi pun păturile în spate. După ce se adună afară, unde ninge iar, li se spune să pornească în marş.

Trec prin porţile pe care au intrat Cibi şi Livi cu trei ani în urmă. Acum merg împreună toate trei. Surorile întorc capul pentru a citi literele zugrăvite deasupra: *ARBEIT MACHT FREI*.

— Asta înseamnă că suntem libere? întreabă Livi.

— Încă nu… încă nu, răspunde Cibi.

Magda se uită la surorile ei. Sunt atât de fragile, slăbite de anii de suferinţă. Cum o să supravieţuiască pe vremea asta?

CAPITOLUL 23

Marşul morţii,
ianuarie 1945

Cibi, Magda şi Livi se împleticesc, se împiedică şi se îndreaptă iar şi iar, croindu-şi drum prin zăpada adâncă, mână în mână. Nu-şi mai simt degetele, feţele. Bombardamentele se apropie. Înconjurate de mii de fete şi femei, toate plecate de la Auschwitz, surorile plonjează în necunoscut.

— Rămâneţi în picioare, şuieră Cibi. În jur răsună împuşcături: cele care nu mai pot ţine pasul, cele care s-au prăbuşit în zăpadă ca şi cum ar fi un pat, sunt eliminate cu un glonţ. Dacă una dintre noi cade, cădem toate. Ţineţi minte asta, adaugă ea.

N-o să-şi dea drumul una alteia şi n-o să cadă, hotărăşte fiecare în sinea ei.

Livi se întoarce şi cuprinde cu privirea mulţimea de femei care vin să li se alăture.

— Uite, Cibi, sunt femeile de la Birkenau, spune ea.

Sute de femei s-au adăugat şirurilor care se scurg de la Auschwitz.

Lui Cibi îi vine să se întindă pe jos şi să moară chiar acolo, pe loc, în ciuda sfaturilor date surorilor ei. Sunt doar nişte puncte în această vastă întindere de femei mărşăluind spre vreun alt iad necunoscut. Oare Dumnezeu se uită la noi? se întreabă ea. Bineînţeles că nu. Se uită la gardienii care merg pe lângă femei strigând: „*Schnell!*“ şi lovindu-le cu paturile puştilor, cu pumnii lor înghеţaţi.

— Ţine minte promisiunea! spune Magda, smulgând-o pe Cibi din disperarea ei.

Sora ei n-a îndurat bătăile, foamea, degradarea pe care le-au îndurat ea şi Livi. Magda încă mai are speranţe, aşa că Cibi trage în piept un şuvoi de aer rece şi dă drumul unei respiraţii ceţoase.

— Rămânem împreună orice-ar fi, răspunde ea.

— Suntem mai puternice când suntem împreună, adaugă Livi.

Obrajii surorii sale sunt supți, dar roz. Cibi se bucură, arată *vie*.

Merg mai departe. Nu există pauze. Nici mâncare sau apă, dar când ofițerii se îndepărtează pentru a o lichida pe vreo biată fată care nu mai are puterea să continue, iau repede zăpadă de jos și o lasă să li se topească pe limbă.

— Mai țineți minte cum făceam ciocolată cu zăpadă? întreabă Magda după o lungă perioadă de tăcere.

Pentru Cibi, imaginea mamei sale amestecând într-o tigaie care sfârâie pe foc, înconjurată de familie, pare o scenă dintr-o poveste pe care a citit-o cu mult timp în urmă. Dar încearcă să participe la discuție, de dragul surorilor ei.

— Era prea fierbinte, și ne duceam afară… începe ea.

— …și puneam zăpadă pe ea!

Livi se uită la cer. Fulgi înghețați îi aterizează pe față. Mâna i se strânge pe cuțitașul ascuns adânc în buzunar.

— Ciocolată înghețată, așa-i spuneai, zice Magda. De-am avea niște cacao și un pic de zahăr, am putea să facem și acum.

— Dar zahărul n-o să se dizolve fără apă fierbinte, observă înțeleaptă Livi. Avem nevoie de mai mult decât de apă fierbinte, zahăr și ciocolată. Își coboară ochii de la cer și își privește picioarele. Avem nevoie de mama.

Cibi o trage lângă ea. De asta trebuie să continue. Nu le poate lăsa acum să cedeze.

— E cu noi, Livi, îi spune ea. Și bunicul. Merg alături de noi chiar acum. Doar că nu-i putem vedea.

— Eu îi simt, șoptește Magda. Mama e lângă tine, Livi, și bunicul e lângă Cibi.

— Ei, eu nu-i simt, spune Livi cu glas frânt. Și nu sunt un bebeluș, ca să mă hrănesc cu basme, adaugă ea repede.

Încă stă cu privirea fixă în jos.

— Te-ar ajuta dacă ți-aș spune o poveste? întreabă Magda. Nu un basm, adaugă ea repede.

— E o poveste fericită? întreabă ea încet.

— Da. E despre cum am fost ultima dată cu bunicul în pădure după vreascuri.

— Spune-ne povestea, te rog, Magda! imploră Cibi.

Orice, numai să le abată mintea de la chinul ăsta nesfârşit în zăpadă.

— Era o zi de vară superbă, începe Magda. Totul era viu în pădure, până şi ferigile se unduiau în întâmpinarea noastră când am intrat. Bunicul trăgea roaba aia caraghioasă a lui, o ştiţi? Căldura, e greu de imaginat acum, era ca o pătură pe umerii mei.

Magda face o pauză, pierdută în amintiri.

— Continuă, o roagă Livi.

— Ei bine, intraserăm destul de adânc în pădure, albinele şi alte insecte erau înnebunite, când am dat peste un luminiş însorit. Magda se apleacă spre surorile ei, cu o întrebare în ochi. Mai ţineţi minte stejarul cel mare, nu-i aşa?

Cibi şi Livi încuviinţează din cap. Fetele merg, având grijă unde pun piciorul, atente la pietrele de sub zăpadă care le-ar putea doborî în orice moment. Degetele de la picioare le sunt amorţite, fiecare părticică din ele pare moartă, dar povestea Magdei despre soare începe să le topească inimile.

— Am observat o licărire colorată, chiar lângă trunchiul stejarului, aşa că m-am dus acolo.

— Ce era? întreabă Livi, captivată pe de-a-ntregul. Şi să nu îndrăzneşti să spui că era un elf sau o zână.

— Nu fi prostuţă, Livi. Asta e o poveste adevărată.

Magda vrea să povestească tot acum. Vrea ca surorile ei să simtă căldura pe piele, să fie uluite de strălucirea orbitoare a soarelui când priveşti printre frunzele copacilor. Să simtă că le ţiuie urechile de bâzâitul insectelor.

— Era o gladiolă magnifică. Una singură. Florile roz erau superbe, păreau ireale. Bunicul si cu mine ne-am uitat la ea îndelung, şi apoi el m-a întrebat dacă ştiu ce înseamnă cuvântul *gladiolus*.

— Şi ai ştiut? întreabă Livi încreţindu-şi fruntea, ca pentru a-şi aminti şi ea.

— Da. Tu nu?

— Eu ştiu, spune Cibi.

— Eu nu, zice Livi. Magda, te rog, povesteşte mai departe. Ce i-ai răspuns?

Cibi e uimită de sora ei mai mică. E clar că sunt duse la moarte, şi totuşi ea e pierdută în povestea Magdei, prinsă de farmecul zilei de vară, de apariţia unei flori fermecate.

— Gladiola simbolizează putere, Livi, îi spune ea.

— Dar știe vreuna din voi cărei familii de plante îi aparține gladiola? întreabă Magda.

Tropăie, în încercarea de a-și face sângele să circule în degetele de la picioare.

— Nu-mi spune! Nu-mi spune, știu. Lasă-mă o clipă, zice Livi.

Cibi și Magda o lasă un pic.

— Iris! Aparține familiei irișilor, izbucnește Livi plină de mândrie.

— Bravo, Livi. Și acum o întrebare mai grea. Știi ce simbolizează irisul? întreabă Cibi.

Livi se gândește o clipă și clatină ușor din cap.

— Nu cred că am știut vreodată, spune ea încet.

— Speranță, surioară, spune Magda. Înseamnă speranță. Faptul că am văzut gladiola aceea chiar înainte să fim luați mi-a dat putere și speranță. Și de asta vă povestesc acum și vouă. Noi, surorile Meller, trebuie să rămânem puternice și să păstrăm speranța în inimile noastre.

După o lungă tăcere, Livi spune:

— Acum îi simt pe mama și bunicul alături de noi.

La căderea nopții, sunt încă în marș. Zgomotul bombelor încă se aude în zare, dar în mod evident tot mai îndepărtat. Cineva șoptește că rușii câștigă, făcându-i pe nemți să se retragă, și că ele sunt duse cât mai departe de trupele rusești. Surorile se străduiesc să-și scuture picioarele de zăpadă la fiecare pas. Acum le ajunge la genunchi, dar continuă să meargă, fiindcă nu există altă posibilitate decât glonțul.

Merg toată noaptea și continuă fără oprire în ziua următoare. Ninsoarea s-a potolit și soarele strălucește deasupra miilor de oameni în marș. Cibi, Livi și Magda pășesc peste cadavrele firave ale celor care n-au mai putut face încă un pas. Văd cum alte femei se opresc pentru a scoate încălțămintea din picioarele celor morți.

— Cum pot să facă așa ceva? întreabă Magda sufocându-se.

— Am văzut și lucruri mai rele, spune Cibi. Și dacă noi am avea nevoie de haine în plus, aș face și eu la fel.

Cum soarele strălucește și drumul se vede lung și alb înaintea lor, Cibi începe să se întrebe care dintre ele se va prăbuși prima. Speră că ea. Acum

respiră greu; e nevoie de efort pentru a-şi umple plămânii şi chiar pentru a expira.

— Staţi!

Soldaţii SS se animă brusc, răcnind la coloană să se oprească. Cele trei surori încremenesc. Fiecare se gândeşte la acelaşi lucru: acum vor muri, aici, în acest peisaj polonez anonim. Corpurile le vor fi îngropate de ninsoare, pentru a fi descoperite, perfect conservate, în primăvară.

Dar pistoalele sunt încă în tocuri. În schimb, ofiţerii le scot pe sutele de femei de pe drum, trimiţându-le spre un hambar mare, în care ele intră încet. Se prăbuşesc cu zecile în acelaşi timp pe paiele de pe jos.

— Nu-mi mai simt picioarele, geme Livi, întinzându-se spre ghetele ei.

— Nu ţi le scoate, o avertizează Cibi. O să ţi se umfle picioarele şi n-o să ţi le mai poţi pune la loc. Adună o mână de paie şi le îngrămădeşte în jurul picioarelor surorii ei. Astea o să ţi le încălzească.

Face la fel pentru Magda, apoi şi pentru ea.

Cele trei surori se ghemuiesc pe jos, rămânând cu hainele pe ele şi acoperindu-se cu păturile în care au fost înfăşurate. În ciuda foamei şi a frigului crunt, adorm repede.

Când ofiţerii strigă că e timpul să plece, surorile sar în picioare. Magda le îndeamnă şi pe femeile din jur să se ridice, să nu cedeze acum. Unele nu se mai trezesc, şi pantofii, hainele şi puloverele le sunt scoase cu grijă şi recunoştinţă de cele care au nevoie de ele. Cele care refuză, implorându-i pe ofiţeri să le mai lase un pic la adăpostul hambarului, sunt executate pe loc.

Sunt din nou pe drum. Soarele străluceşte, dar căldura lui e o iluzie; în câteva minute, sunt îngheţate până-n măduva oaselor. Zăpada s-a întărit, şi ele alunecă mereu.

— Un oraş! icneşte Livi.

În faţă, se conturează nişte clădiri întunecate pe fundalul cerului albastru. Înaintează încet, dar faptul că au o destinaţie le dă putere.

— Doamne, spune Cibi când intră în oraş. Arată spre gara de la capătul străzii principale. Asta nu e bine.

„Trenul“ e alcătuit dintr-un şir de vagoane deschise.

— Măcar ne putem opri din mers o vreme, spune Magda încurajator.

— *Schnell! Schnell!* ordonă ofiţerii, şi femeile se urcă în vagoanele

murdare.

Praf negru de cărbune li se lipește de hainele umede, le intră în nas, în ochi, în gură. Femeile tușesc și scuipă, stând din nou în picioare, înghesuite, incapabile să se miște fie și un centimetru.

Când trenul pornește, începe să ningă.

Vagoanele zdrăngăne pe șine. Nimeni n-a rostit o vorbă de ore bune. E încă foarte frig, dar faptul că stau atât de aproape unele de altele le oferă o oarecare căldură.

— Auziți luptele? spune Cibi.

Și chiar atunci, vagoanele tresaltă, căci lângă ele pământul explodează, împrăștiind șrapnel peste capetele lor. Nu-l pot evita, n-au loc să se lase în jos. Femeile se feresc, se împiedică, alunecă pe podeaua udă.

O femeie, apoi încă una și încă una leșină. Sunt deja moarte, se gândește Cibi, și foarte curând trăsăturile lor devin rigide, ochii sticloși și gurile li se deschid. Cibi își întoarce privirea de la aceste cadavre proaspete și prinde o discuție între câteva femei. Să arunce jos cadavrele? Ar avea mai mult loc dacă ar face-o. Dar nimeni nu se mișcă.

La primele ore ale dimineții următoare, vagoanele de cărbuni ajung la un alt lagăr. Cibi aude numele Ravensbrück pronunțat de soldații SS.

Când trec prin porți, zărește o fată foarte tânără șezând pe pământul înghețat și plângând. Le face semn surorilor ei și îngenunchează lângă fată, căreia îi clănțăne dinții. E albastră la față. Nu poate să aibă mai mult de zece sau unsprezece ani.

— Ai fost despărțită de cineva? De mama ta?

Fata scutură din cap, și Cibi o ia de mână.

— Vrei să vii cu noi?

Ochii scăldați în lacrimi ai fetei îi întâlnesc pe ai ei. Încuviințează din cap.

Cibi o ajută să se ridice în picioare.

— Ele sunt surorile mele, Magda și Livi. Poți să ne spui cum te cheamă?

— Eva, se aude răspunsul șoptit.

— Eva, poți să stai cu noi până găsim pe cineva cunoscut, îi spune Cibi.

— Nu mai cunosc pe nimeni, le spune Eva cu vocea ei liniștită. Au murit toți. N-am mai rămas decât eu.

Livi o ia pe după umeri, îmbrățișând-o în mers.

Nu e nimeni care să le spună unde să se ducă sau ce să facă. Sute de femei rătăcesc prin lagăr, căutând adăpost – e tot ce pot spera în momentul acela. Gardienii SS le-au abandonat.

Eva și cele trei surori sunt acceptate în sfârșit într-un bloc. Priciurile sunt toate pline, vor trebui să se mulțumească cu podeaua, dar Cibi e pur și simplu recunoscătoare că nu mai sunt afară. Din robinetele de la baie curge apă caldă, și ea își înmoaie baticul, ca să șteargă cărbunele de pe fețele lor.

— Putere și speranță, murmură Magda în timp ce o șterge Cibi.

— Eu n-am nevoie de putere și speranță, zice Livi. Am nevoie de mâncare.

Surorile n-au mai înghițit nimic de două zile, și devine limpede că în lagărul ăsta nu e destulă mâncare pentru a le hrăni și pe deținutele de aici, și pe nou-venite.

— Se caută voluntari care să meargă în alt lagăr, le spune Eva. Poate acolo căpătăm ceva de mâncare.

Odihnite și spălate pe față, cele patru fete se îndreaptă spre clădirea administrației și, o oră mai târziu, sunt în partea din spate a unui camion, în drum spre Retzow, un sublagăr al Ravensbrückului.

— Rămâneți puternice, surioarele mele, murmură Cibi.

Dar gândurile îi sunt împrăștiate. De ce le cere să rămână puternice când ea se simte atât de slabă, atât de secătuită de energie și speranță? O să moară în camionul ăsta, sau în următorul lagăr, sau într-un nou marș al morții. Chipul tatălui ei îi trece prin fața ochilor. Acum am halucinații, își zice ea.

„Sunteți mai puternice împreună.“ Îi aude cuvintele tot atât de limpede ca și cum ar sta aici, lângă ea. Deschide brusc ochii. Visa, dar nu contează. El avea dreptate, *are* dreptate. Nu poate ceda în fața fricii. Surorile ei vor simți și vor ceda și ele.

După ce intră în Retzow, sunt încolonate pentru a fi înregistrate. Când vine rândul lui Cibi, îi spune ofițerului că e din New York, America. Le face cu ochiul lui Livi și Magdei.

— A fost doar o glumă, le spune ea mai târziu.

— Ce e atât de amuzant? întreabă Magda.

Adevărul este că Cibi nu știe de ce a făcut asta; poate pentru că *în* America nu e război acum, și exact acolo i-ar plăcea să fie – cât mai departe posibil de Europa.

Fetele tocmai au aflat că se află în Germania.

Cele trei surori, împreună cu Eva, intră în noul lor bloc cu o vagă rumeneală în obraji. Tocmai au mâncat și acum au paturi în care să doarmă. Magda ocupă un prici de sus și o ajută pe Eva să urce, când intră noua lor *kapo*. Toate vocile tac imediat.

— Am nevoie de fete care să lucreze la aerodrom, spune ea, uitându-se de jur împrejur. Femeia scundă și durdulie, cu păr negru țepos vorbește rar în germană, ca s-o înțeleagă toată lumea. E devastat de bombe. Inamicii noștri vor să ne distrugă, dar n-o să câștige. Dacă ne ajutați să curățăm pista de moloz și să umplem gropile, o să primiți mâncare în plus.

Cibi schimbă o privire cu Magda – mâncare în plus pentru că e atât de periculos, spun ochii lor. Dar n-au nevoie să se gândească de două ori. Hotărăsc s-o ia pe Eva cu ele. Deși e prea mică pentru munca asta, îi e mai bine alături de ele.

A doua zi sunt la aerodrom, alături de alte câteva zeci de voluntare, încărcând șrapnel și bombe neexplodate în roabe și cărându-le. A doua zi umplu cu pietriș craterele curățate.

Încet și metodic, femeile eliberează mici zone și se bucură de pâinea, laptele, cartofii și chiar budinca pe care le primesc în pauze. Surorile mănâncă încet, devorând fiecare îmbucătură și întorcându-se la muncă abia când își recapătă energia și entuziasmul.

Într-o după-amiază, Cibi e speriată de zgomotul unui avion care se apropie. Sirenele antiraid urlă în tot aerodromul și surorile îi văd pe soldații SS adăpostindu-se în buncăre.

— Fugiți! țipă o voce.

— La bucătării! strigă o alta.

Și Cibi, Livi, Magda, Eva și celelalte fete tropăie pe asfaltul pistei spre hardughia de fier boțită care funcționează ca bucătărie.

Afară, bombele explodează, lovind aerodromul.

— Mai bine să fim omorâți de Aliați decât de porcii de nemți, declară bucătăreasa. Și dacă trebuie să murim aici, măcar să avem burțile pline. Haideți, mâncați! le poruncește ea.

Surorile își îndeasă mâncare în gură și în buzunare.

Când sună încheierea raidului, femeile se întorc pe pistă și își găsesc

munca de până atunci zădărnicită de noile explozii.

A doua zi, se spetesc muncind, dar cumva îşi găsesc ritmul.

— Pentru noi asta e o muncă uşoară, îi spune Cibi în glumă Magdei. Când am ajuns la Auschwitz, a trebuit să curăţăm un întreg cartier demolat.

— Cărămizile trebuiau să fie puse „exact aşa“, spune Livi punând delicat o bucată de şrapnel în roabă. Dacă se ciobea sau se crăpa, crăpai şi tu.

E uşor, dar e o muncă fără satisfacţii: fiecare crater pe care-l umplu e refăcut de o nouă bombă, până când, într-o zi, Cibi le anunţă pe Magda şi Livi că nu vor mai merge la aerodrom. Nu are rost, e prea periculos şi, oricum, nimeni nu pare să le monitorizeze aici, la Retzow. Se aşteaptă să fie admonestate de *kapo*, dar nu vine nimeni, şi surorile rămân în lagăr, însoţite mereu de mica Eva.

Vine primăvara, şi în lagăr se instalează o bizară mohoreală. Soldaţii sunt distraşi. Deţinutele sunt hrănite şi numărate la apel, dar puţine muncesc. Toată lumea aşteaptă să se întâmple ceva.

— Cibi Meller, unde eşti?

O gardiană stă în uşa blocului, citindu-i numele de pe o foaie de hârtie. Plouă, şi cele trei surori stau întinse pe priciul lor, ascultând poveştile Evei despre mama ei – o femeie bună, care o iubea pe fetiţă, dar care a fost luată într-o dimineaţă împreună cu alte femei şi nu s-a mai întors.

Cibi îi strânge mâna fetei şi se dă jos de pe prici, cu Magda şi Livi după ea.

— Eu sunt Cibi Meller, spune ea.

— Vino cu mine. E ziua ta norocoasă.

— De ce? întreabă Cibi, urmând-o pe gardiană.

— Eşti trimisă în Suedia. Le vede pe Magda şi Livi. Nu toate. Doar Cibi Meller! se răsteşte ea.

— Mergem unde merge sora noastră! insistă Magda.

— Soră? Dar numele voastre nu sunt pe listă.

— Ce listă?

— Crucea Roşie duce toţi prizonierii americani în Suedia şi pe urmă înapoi în Statele Unite, le spune femeia.

Magda şi Livi schimbă o privire şi izbucnesc în râs, dar Cibi nu râde. Gluma s-a întors împotriva ei, şi acum germanii le vor despărţi.

— Îmi pare rău, spune ea cu glas slab. A fost o glumă stupidă. Eu sunt din

Slovacia, nu din New York.

— Crezi că mie-mi pasă de glumele voastre? Numele tău e pe listă, aşa că vii cu mine.

Înainte de a o urma, Cibi se întoarce spre surorile ei.

— Întoarceţi-vă în bloc. O să rezolv eu lucrurile. Nu vă faceţi griji. Vă rog, nu vă faceți griji.

Magda şi Livi se uită lung în urma ei, râsul de mai adineauri răsunându-le amar în urechi.

Şi iată că într-un târziu Cibi se întoarce şi se urcă pe prici, unde o aşteaptă surorile ei.

— A trebuit să mă chinui zdravăn ca să-l conving pe funcţionar, le explică ea. În cele din urmă cred că i s-a făcut milă de mine. Dar Magda observă că Cibi nu pare uşurată. E încruntată, de parcă ar încerca să deslușească o problemă.

— Ce mai e? întreabă ea.

Cibi îşi ia surorile de mână.

— Mi-a spus că golesc lagărul, spune ea încet. S-ar putea să pornim într-un nou marş.

Câteva zile mai târziu, deţinutele de la Retzow sunt încolonate şi duse afară din lagăr. Din nou, soldaţii SS le păzesc, dar de data asta cele căzute nu sunt lovite sau împuşcate, ci pur şi simplu ignorate. Drumul pe care merg a fost bombardat, şi trebuie să păşească atent ca să nu-şi sucească picioarele. Trec pe lângă vehicule germane distruse de bombe, cu mâini şi picioare de soldaţi morţi împrăştiate pe pământ. Pădurile şi câmpurile Germaniei rurale sunt pline de plante de toate felurile, iar soarele amiezii le copleşeşte, aşa cum o făcuse ninsoarea cu câteva luni în urmă. Merg încet, Cibi şi Livi ţinând-o de mâini pe Eva.

— Aţi observat că soldaţii o şterg? spune Magda. Tocmai am văzut unul pierzându-se în pădurice a de-acolo, fără să arunce măcar o privire în urmă.

Cibi şi Livi se uită în jur. Cibi iese din rând şi se uită în urmă, la sutele de femei din spatele lor. Scoate un oftat lung.

— Ai dreptate. Unde-au dispărut cu toţii?

— Ne abandonează, spune o altă prizonieră.

Apoi alta repetă aceeaşi replică.

În scurt timp, Cibi şi surorile ei sunt înconjurate de un grup de femei.

— E timpul să plecăm, spune una dintre ele.

— Putem să riscăm, adaugă alta.

— Prefer să fiu împuşcată în spate decât să mai petrec o singură zi, o singură oră ca prizonieră a naziştilor, zice o a treia.

— Haideţi s-o facem! spune Cibi. Să ieşim de pe drum.

Îşi simte inima în gât uitându-se la surorile ei, dar Magda şi Livi încuviinţează din cap. Şi ele sunt cuprinse de speranţă, simţind o forţă bruscă în toate mădularele. Nu pot înfrunta încă un marş, încă un lagăr, încă un ordin crud din partea unui om fără suflet.

Magda se întreabă o clipă dacă ar trebui s-o lase pe Eva, dar o singură privire spre ea, care se agaţă de mâna lui Livi, o convinge că fetiţa trebuie să rămână cu ele deocamdată.

Un grup de zece femei începe să se desprindă de coloană, ieşind în câmpul de lângă drum. Dar nu ajung prea departe când aud paşi apăsaţi în urma lor.

— Staţi! Staţi sau trag, se aude lătratul unui soldat.

Cibi se întoarce încet cu faţa la tânărul soldat SS. El se opreşte din alergat şi ridică puşca. Cibi se aşază în raza puştii, protejându-le pe fetele din spatele ei.

— Eşti atât de tânăr, îi spune ea. Dacă e să-şi piardă viaţa acum, nu vrea s-o facă în genunchi, implorând. Vrea să-şi privească ucigaşul în ochi. Ai putea pur şi simplu să te întorci şi să pleci.

Mai face un pas.

— Dacă mai faci un pas, trag, spune el.

Cibi mai face un pas.

— Ba nu, şuieră ea. Împuşcă-mă, şi celelalte se vor năpusti asupra ta ca un roi de albine furioase. Câte dintre noi poţi să împuşti înainte să-ţi scoatem ochii? Îţi arăt milă, aşa că fugi!

Inima-i bate să-i iasă din piept; probabil că o aude şi el. Nimeni nu e mai surprins decât Cibi când soldatul le întoarce spatele femeilor şi o ia la fugă.

Când se răsuceşte pe călcâie, vede că unele femei şi-au acoperit ochii, iar Livi e cu faţa îngropată în umărul Magdei, cu Eva lipită de burta ei.

— Ia te uită, ce uşor a fost! spune Cibi răsuflând adânc. Surorile aleargă în braţele ei, plângând amândouă. Hei, hei, spune ea desprinzându-le. Gata, e

totul în regulă. Să mergem mai departe. E timpul să plecăm acasă.

CAPITOLUL 24

Germania,
mai 1945

În soarele după-amiezii târzii, femeile privesc coloana lungă de prizoniere îndepărtându-se cu pas târşâit. Nimeni nu li se mai alătură, şi se întorc spre câmpul pe care iarba înaltă se unduieşte în adierea amurgului. E o zi de vară perfectă, se gândeşte Cibi, în ciuda zgomotului îndepărtat al bombardamentelor. Schimbă între ele nume şi denumiri de lagăr: două sunt de la Auschwitz, Eliana şi Aria sunt slovace ca şi ele; dintre cele patru poloneze, trei sunt de la Ravensbrück, şi una de la Retzow – Marta şi Amelia sunt verişoare şi s-au regăsit în timpul marşului. Toate sunt atât de tinere!

La capătul celălalt al acestui vast peisaj verde, Cibi zăreşte o turlă în depărtare: un sat, poate? Dar satele înseamnă oameni, îşi zice ea, înseamnă germani.

— O să ne predea, spune Livi. În momentul în care o să ne vadă, o să aducă soldaţii SS.

— Dar trebuie să mâncăm. Dacă nu mănânc ceva curând, aş putea la fel de bine să mă întorc în coloană şi să aştept un glonţ în cap, zice Eliana din Slovacia.

— Haideţi să votăm, propune Cibi. Ştie că nu mai pot continua aşa mult timp. Dar nu poate lua această hotărâre în locul lor; confruntarea cu soldatul a zguduit-o, în ciuda bravurii afişate. Mâna sus dacă vreţi să mergem în sat după mâncare.

Opt mâini ţâşnesc în sus. Hotărârea e luată.

Străbătând câmpul, grupul o ia pe un drum care îl va duce direct în sat. Grăbesc pasul, apoi îl încetinesc. Spre ele se îndreaptă doi ofiţeri SS cu puştile aruncate lejer pe umeri. Cibi se încordează; o s-o salveze din nou inteligenţa, sau de data asta va aduce moartea tuturor? Se duce repede în

fruntea grupului, ținând capul sus. Când bărbații se apropie, ea își ferește privirea. Întregul grup se uită în pământ, dar continuă să se miște, continuă să meargă. Și apoi bărbații ajung în dreptul lor, și continuă și ei să meargă, aproape fără să le arunce nici o privire.

Nimeni nu rostește o vorbă.

Satul pare pustiu. Străzile sunt goale și toate prăvăliile sunt închise, geamurile caselor sunt bătute în scânduri. Merg pe o stradă lungă, spre o clădire mare, cu ușile date de perete.

— Poate e un depozit, observă Aria, cealaltă slovacă. Între ele, vorbesc în germană, fiecare știind destul cât să fie înțeleasă de celelalte.

Intrând în vârful picioarelor în spațiul mare și întunecos, fetele sunt temătoare, se uită în stânga și-n dreapta, pe sub mese și spre bârnele tavanului, dar nici aici nu e nimeni. Apoi se împrăștie, intrând în camerele din jurul holului principal și găsind materiale de curățenie, saci cu ciment, niște mașinării neidentificate.

— Mâncare! țipă Magda.

A găsit bucătăria și deschide dulapuri, trage sertare. Găsește colțuri de pâine întărită, câteva bucăți de brânză încreţită de vreme, niște roșii scofâlcite și niște cutii de sardele. Livi își folosește cuțitașul ca să deschidă conservele și mănâncă toate, în tăcere.

În câteva minute, au devorat totul.

— Mă duc să văd dacă pot să aflu ce se întâmplă, spune Cibi. Dacă e să ajungem acasă, avem nevoie de ajutor. Staţi aici până mă întorc.

Cibi s-a spălat pe față și pe mâini, și-a scuturat hainele de praf, dar știe că nu are cum să-și ascundă identitatea. E o prizonieră evreică, o prizonieră evreică evadată. Arată ca un schelet și va trebui să fie foarte atentă.

— Vin cu tine, spune Magda, luând-o de braț.

Insistă amândouă ca Livi să rămână cu Eva și cu celelalte femei, și de data asta Livi nu protestează.

Cele două surori merg pe stradă spre o curte pietruită bordată de un șir de căsuțe. Se uită pe ferestre, dar nici aici nu e nimeni. Lângă casa din capătul șirului e un grajd mare de vite și Cibi îi face semn Magdei să meargă înainte.

În boxele vacilor sunt grămezi de fân, dar nu sunt nici vaci, nici lapte. Când se întorc să pornească înapoi spre depozit, aud un geamăt surd venind

dintr-o boxă din fundul grajdului.

— Hai să mergem, Cibi.

Magdei îi e frică să nu-şi piardă libertatea abia căpătată, şi Cibi deja a riscat prea mult pentru ea. Dar Cibi nu se clinteşte.

— Mă duc să arunc o privire. Du-te şi stai la uşă, fii gata să fugi.

Cibi merge pe vârfuri până la boxă. De sub o căpiţă de fân iese un picior gol. Dă paiele la o parte, dezvelind un şold, apoi un tors – un bărbat. E îmbrăcat în zdrenţele unui deţinut evreu. Cibi se lasă în genunchi şi îi cercetează trupul, dar nu găseşte nici o rană.

El deschide ochii.

— Cum te cheamă? îl întreabă ea blând.

El începe să vorbească, dar cuvintele nu înseamnă nimic pentru Cibi.

— Magda, du-te şi adu-le pe celelalte, strigă ea peste umăr.

Curând, întregul grup stă în jurul omului bolnav. Eliana îşi face loc cu o cană de lemn cu apă rece, pe care i-o duce la buzele uscate. După câteva sorbituri, el închide ochii şi adoarme.

Noaptea, fetele stau cu rândul lângă culcuşul lui de paie şi îi vorbesc, asigurându-l că ce-a fost mai rău din acest coşmar a trecut, că vin ajutoare şi că, la fel ca ele, o să se întoarcă la familia lui. Una câte una, adorm, şi când se ivesc zorii, inundând grajdul cu lumină, descoperă că e mort.

— Trebuie să-l înmormântăm, spune Magda. Nu mai suntem în lagăre. Merită atâta demnitate.

Livi şi Eva găsesc nişte lopeţi, şi în curte, împreună cu cele patru poloneze, încep să sape adânc în peticul de iarbă de lângă zona pietruită. Magda şi Cibi scotocesc după mâncare în singura casă a cărei uşă nu e încuiată, dar nici acolo nu e nimic.

— Pentru ce sunt alea? întreabă Cibi.

Magda ţine în mână o sticlă, un stilou şi o bucată de hârtie.

— O să vezi, spune ea, şi fetele se întorc în curte. Când închid uşa în urma lor, uşa casei de alături se deschide scârţâind.

Magda şi Cibi tresar, făcând un pas înapoi. Dar e doar o femeie bătrână.

— Ce faceţi? Cine sunteţi? întreabă ea.

Cibi îşi drege glasul.

— Nu e limpede? Am evadat din lagăr şi mergem acasă, dar mai întâi

trebuie să înmormântăm pe cineva.

Bătrâna se uită în curte, unde șase fete sapă o groapă în pământ.

Oftează și clatină din cap.

— E un cimitir doar ceva mai încolo, ar trebui să-l îngropați acolo.

— Aveți dreptate, spune Magda. Bineînțeles. Ar fi trebuit să căutăm cimitirul.

— Eu aș aștepta până se întunecă dac-aș fi în locul vostru, să nu vă vadă cineva. Încă mai aveți dușmani în satul ăsta. Deocamdată rămâneți în grajd, și o să vă aduc ce brumă de mâncare am și eu.

După ce femeia intră în casă târșâindu-și picioarele, Cibi explică grupului care e noul plan. Bătrâna se ține de cuvânt și se întoarce în amurg cu bucăți de pâine neagră și niște supă de cartofi într-un castron. Abia dacă e o porție întreagă pentru o singură persoană, dar cele zece fete sorb din castron și îl dau mai departe, sorb și dau mai departe, până când e gol.

Apoi așteaptă căderea nopții, adunate laolaltă în întuneric, în fân, răsuflarea lor rară fiind singurul sunet care se aude în acest sat bizar, părăsit, care poate că-i adăpostește, poate că nu, pe dușmanii lor.

Mai târziu, se duc cu lopețile în cimitir și sapă un mormânt. Patru fete îl târăsc pe bărbatul mort la ultimul său loc de odihnă și-l coboară în groapă. Magda scrijelește numărul de pe cămașa lui pe o bucată de hârtie, o bagă în sticlă și îi pune dop. O aruncă în groapă, apoi toate zece aruncă cu pământ peste trup.

Luna plină le luminează chipurile solemne. Cibi, Livi și Magda stau una lângă alta, cu brațele înlănțuite.

— Cineva ar trebui să spună Kadișul, spune Aria.

Fetele își pleacă capetele, și Magda începe să recite cuvintele pe care le știe de la slujbele funerare de la sinagoga lor. E prima dată când le rostește cu voce tare; nu sunt menite pentru buzele femeilor, dar ea le-a memorat totuși. Curând, toate fetele recită vechea rugăciune aramaică.

— Dacă i se găsește numărul, spune Magda înainte de a se întoarce să plece, i se va putea găsi familia.

— O să mai dormim o noapte aici, anunță Cibi când ajung înapoi în grajd. Plecăm îndată ce se luminează.

Vreme de două zile, surorile, Eva și celelalte șase femei rătăcesc prin

peisajul german. Găsesc de mâncare fructe de pădure sau alte fructe căzute din pomi și rădăcini de buruieni și beau apă rece din pâraie repezi. Dar sunt obosite de mers, obosite de această hoinăreală fără țintă, în ciuda libertății lor.

— Nu mai pot să fac nici un pas, se plânge Livi, oprindu-se brusc.

— Hai, Livi, câte un pas, poți, trebuie! o încurajează Magda.

— Trebuie să mă odihnesc. Te rog, Cibi, putem să ne odihnim un pic? imploră Livi.

Verișoarele poloneze arată ca niște fantome; toată lumea s-a oprit din mers.

Cibi vede un mic lac la marginea câmpului pe care-l traversează, mărginit de copaci înalți.

— Haideți să mergem să ne așezăm lângă apă un pic, propune ea.

Pășesc încet prin iarbă și se prăbușesc pe pământ, găsindu-și petice de umbră pe care se întind și adorm.

Când Livi se trezește, vede sute de fluturi zburdând prin aer. Unul cutează să i se așeze pe nas; se uită cruciș, încercând să se concentreze asupra frumuseții lui delicate.

— Uitați-vă la Livi, o aude ea pe Aria. Nu te mișca!

Fetele privesc fluturii aterizându-i lui Livi pe față, în păr, pe brațe.

— E cel mai frumos lucru pe care l-am văzut, zice Magda, înghițindu-și suspinele.

Și apoi e timpul să plece. Lasă fluturii cu joaca lor, și pornesc din nou.

Orele petrecute pe drum, nopțile dormite pe câmpuri sau prin grajduri, oriunde își pot găsi adăpost, le lasă lui Cibi și Livi prea mult timp să gândească, și ele detestă asta. Nici una din ele nu-și poate alunga amintirile vieții la Auschwitz și Birkenau, și își dau seama acum că acele episoade încărcate de brutalitate le vor rămâne întipărite în minte pentru totdeauna.

Noaptea, Livi se trezește țipând, Cibi gâfâind transpirată. Magda se torturează cu întrebarea „Oare mama ar fi încă în viață dacă am fi rămas împreună?“ Poate că ar fi trebuit să se ascundă cu toții în pădure, zi după zi, ca să scape din ghearele Gărzii Hlinka. Nu le spune nimic despre asta surorilor sale – e copleșită de vinovăție pentru ceea ce au fost nevoite să îndure în absența ei.

Eva le este alinare tuturor, ascultând cu aviditate povești din copilăria lor – atât de mult din copilăria acestei fetițe s-a petrecut prin lagăre!

— Nu găsesc nici o amintire plăcută, plânge Livi într-o dimineaţă, obosită şi enervată.

— Atunci hai să te ajut, îi spune Magda. Mai ţii minte păpuşa pe care ne-a dat-o tata?

Livi dă afirmativ din cap.

— Cibi?

— Şi eu. Era cel mai frumos lucru pe care l-am avut vreodată.

Traversează din nou un câmp. Soarele e sus pe cer. În afară de ele, nu există nici un semn de viaţă.

— Şi mai ţineţi minte cum, după ce a murit, ori de câte ori ţineam păpuşa în braţe, mama ne spunea poveşti despre el?

— Eu nu mi-l amintesc deloc, zice Livi.

— Nu-i nimic, pisicuţo, pentru asta sunt surorile mai mari, îi spune Cibi.

— Pisicuţă? se alintă Livi. N-am mai auzit asta de ceva vreme.

Cibi îşi dă seama că nu i-a mai spus de mult „pisicuţă“ şi se întreabă dacă ăsta e un semn bun. Un semn că redevin fetele de odinioară.

— Ei bine, pentru mine eşti o pisicuţă. Ceva mic, de care trebuie să am grijă. Ai fost un bebeluş foarte mic, cred că de-acolo vine.

— Ţin minte că plângea mult când era mică, adaugă Magda.

— Ba nu! Dar Livi zâmbeşte. Spune-ne ce-ţi mai aminteşti, Magda. De când eram toate împreună.

Fetele merg şi vorbesc şi, treptat, Cibi şi Livi simt că mintea li se agaţă de vremuri mai fericite şi poposeşte acolo.

— Ia uitaţi, vaci! O mulţime de vaci strigă Livi.

E aproape seară. Cerul e mânjit cu dungi rozalii. Culoarea a revenit în obrajii femeilor. Se uită la formele negru cu alb din depărtare, de la marginea unei pădurici.

— Poate e o fermă prin apropiere, zice Aria.

— Sau am putea să tăiem o vacă şi s-o frigem, adaugă Eliana. Toată lumea începe să râdă, stârnită de imaginea a zece femei firave fugărind o vacă pe câmp, fără nici o altă armă decât propriile mâini.

Grupul se apropie de pădure, de poteca largă care trece printre copaci. Părăsesc terenul deschis şi intră în umbra răcoroasă a stejarilor, brazilor şi pinilor.

Poteca o ia la dreapta şi fetele merg în continuare, până când ajung la o curte pavată şi dau cu ochii de o casă mare, care se înalţă în mijlocul ei. O alee bordează curtea pe marginea pădurii, pătrunzând într-o şosea.

— E un castel!

— E cea mai mare casă pe care am văzut-o vreodată!

Livi bate în uşile grele de lemn. Dar nu răspunde nimeni.

— Nu cred că e cineva acasă. Mergeţi câteva în spate şi vedeţi ce găsiţi.

Magda, Livi şi Amelia dau fuga în spatele casei. Se întorc un minut mai târziu.

— Uşa din spate e deschisă, le spune Magda. Dar iar e un mort în curte.

Grupul se adună în jurul acestui nou cadavru.

— Probabil că a locuit aici. Uitaţi-vă la hainele lui, sunt atât de elegante! spune Livi.

— N-am putea să căutăm mai întâi ceva de mâncare? plânge Eva. Mor de foame.

— Nu, spune Cibi ferm. Nu suntem animale, să ne umplem burţile lângă cadavre. Trebuie să-l înmormântăm acum.

Fetele caută prin dependinţe după lopeţi, săpăligi, orice le poate ajuta să sape o groapă cât mai repede cu putinţă. Cibi arată spre gazonul perfect îngrijit de alături, unde se ridică un mic smochin plin de fructe.

— E locul perfect pentru el, spune ea.

Fetele sapă cu rândul. Magda găseşte o roabă şi, împreună cu Livi şi alte două fete, încarcă trupul mort în ea. Dar Livi nu vrea să tragă roaba: amintirea transportării Malei spre crematoriu e încă dureros de proaspătă.

Din nou, Magda recită Kadişul.

— Dar dacă nu e evreu? întreabă Marta.

— Nu cred că mai contează ce religie ai când eşti deja mort, răspunde ea. Sunt cuvinte de alinare, fie că eşti credincios, fie că nu.

Kadişul e rostit cu capetele plecate deasupra mormântului unui bărbat necunoscut – de toată lumea în afară de Cibi.

Grupul se adună la uşa din spate a casei. Cibi le opreşte o clipă, până îşi adună curajul.

— Pot să se ascundă o sută de oameni acolo.

Marta nu-şi poate alunga teama; ea şi Amelia stau strânse una în alta,

tremurând vizibil.

— Două sute, spune Amelia.

Și-a regăsit verișoara în marș și nu are de gând s-o piardă iar.

— Avem nevoie de mâncare, zice Livi.

— Intrăm și aruncăm o privire, hotărăște Cibi. Dar sunt sigură că dacă ar fi două sute de oameni înăuntru, ne-ar fi auzit până acum.

Simte că e o casă izolată, părăsită.

Găsește bucătăria mare cât toată casa ei din Vranov. A avut dreptate – oamenii au plecat în grabă: sunt încă vase în chiuvetă, pâinea a mucegăit abia de curând pe masa lungă din centrul încăperii. Fetele încep din nou să deschidă dulapuri, scotocind prin sertare. Magda găsește într-o mică nișă fructe și legume murate, câteva conserve de pește și carne presată. Apoi Marta și Amelia găsesc tezaurul: o cămară mare, cu borcane peste borcane cu alimente pe rafturi. Plâng de ușurare.

Fetele se adună la ușa care dă spre restul casei.

— Rămânem împreună, spune Cibi.

Merg cu gura căscată prin camerele luxoase. Camere de zi și biblioteci, birouri și debarale. Livi deschide o ușă și găsește un lift, dar nimeni nu se-ndeamnă să-l încerce; în schimb, urcă pe scară. Sunt pur și simplu prea multe dormitoare, se gândește Cibi. Câți oameni locuiesc în casa asta? Paturile sunt acoperite cu mătăsuri opulente, iar parchetul lustruit, cu covoare groase de lână. Robinete aurite împodobesc băile elegante, și fetele lasă urme de noroi pe podelele de marmură palidă. Intră în camere cu rafturi pe toți pereții, care adăpostesc bluze și pulovere moi. Rochii scânteietoare sunt atârnate pe umerașe capitonate. În scrinuri găsesc obiecte de lenjerie, pe care fetele le apropie de corp, chicotind, apoi le pun la loc cu grijă.

Și apoi găsesc oglinda. Stând în fața cadrului mare de deasupra șemineului din dormitorul principal, cele zece fete privesc îndelung ce s-a ales de ele. Livi și Cibi aproape că nu se recunosc. Verișoarele poloneze încep să plângă, iar Eva își îngroapă fața în brațele Magdei.

— Haideți să ieșim de-aici, șoptește Cibi, și se întorc în tăcere la parter.

Se îndreaptă spre sufragerie, oprindu-se să-și treacă degetele peste suprafața mesei lungi, în jurul căreia sunt aranjate douăzeci de scaune elaborat tapițate. Bufetele etalează o gamă infinită de pahare, iar în sertare

sunt tacâmuri de argint superbe. La capătul celălalt al camerei, nişte uşi de sticlă se deschid spre o curte mică, cu un gazon minunat, care se continuă cu grădinile.

— N-am mai stat de atâta vreme la masă, într-o cameră, spune Eliana încet.

Nouă capete se ridică şi coboară. Nimeni nu se îndură să tragă un scaun.

— Nu vreau să stau aici, spune Cibi. Mi se pare ceva greşit. Dar nu cred că proprietarii acestei case minunate s-ar supăra dacă le-am împrumuta masa şi scaunele.

— Unde sunt proprietarii? întreabă Magda.

— Sunt plecaţi, răspunde Cibi. Oricât ar fi de superbă casa asta, e plină de praf.

Acum fetele trag cu ochiul la dulapuri, la suprafaţa mesei, la parchet. Cibi are dreptate, oricine a locuit aici a plecat de mult.

Cibi se îndreaptă spre uşile de sticlă.

— Haideţi să ducem totul afară.

Fetele dau scaunele la o parte, se aşază la cele două capete ale mesei şi o cară afară, pe iarbă. Se întorc după scaune, apoi după mâncare. Livi şi cele două fete slovace dispar în grădina de legume şi se întorc cu morcovi şi salată verde. Livi şterge lama cuţitaşului, apoi îl bagă la loc în buzunar.

Când tocmai îşi aranjează agoniseala pe masă, o siluetă apare de după colţul casei şi se opreşte în faţa lor pe gazon. E un bărbat îmbrăcat în pantaloni aspri de bumbac şi o cămaşă groasă.

— Cine sunteţi voi? se răsteşte el.

Pe loc, grupul se adună în jurul lui Cibi, în gardă.

Livi îşi strânge cuţitaşului ei; bărbatul nu e atât de mare, şi ele sunt zece.

Cibi e din nou cea care face un pas înainte, dregându-şi glasul.

— Suntem prizoniere de la Auschwitz, îi spune ea ferm. Şi acum am evadat.

Omul rămâne tăcut îndelung. Se uită la fete, care sunt brusc conştiente de zdrenţele care atârnă pe trupurile lor descărnate.

Vocea bărbatului se frânge când începe să vorbească.

— Ajutaţi-mă să-mi adun vacile, şi voi fi onorat să vă dau nişte lapte cald şi brânză proaspătă.

— Ştiţi unde sunt proprietarii? întreabă Cibi arătând spre casă.

— Habar n-am, zice el.

Cinci dintre fete merg cu fermierul, iar celelalte se întorc în grădina de legume. După mai puțin de o oră, pun pe masă lapte, brânză și pâine de la fermier, roșii și legume proaspete din grădină, murături și cutii de conserve din cămară. Eliana a descoperit pivnița de vinuri și a desfăcut două sticle de vin roșu, care așteaptă să fie turnat în pahare de cristal. Lumânări împodobesc masa pe toată lungimea și tacâmurile de argint scânteiază în lumina lor pâlpâindă.

Pe când soarele apune, fetele își ocupă locurile.

— Am supraviețuit lagărelor, spune Cibi. Am supraviețuit marșurilor. N-am ajuns încă acasă, dar astăzi, în seara asta, cred că e timpul să sărbătorim libertatea. Pentru marșul libertății noastre!

Ridică paharul.

— Pentru marșul libertății noastre! repetă fetele. Ciocnesc paharele și, zâmbind, încep să mănânce. Mestecă încet, savurând fiecare înghițitură.

Luna plină își aruncă lumina asupra surorilor sale, și Cibi e în sfârșit sigură că orice destin le-ar aștepta, îl vor înfrunta împreună.

CAPITOLUL 25

Germania,
mai 1945

Întreg grupul e de acord că trebuie să se odihnească şi să-şi adune puterile înainte de a hotărî ce să facă mai departe. În acea primă noapte, surorile cad de acord că nu pot dormi în nici unul dintre dormitoare şi, spre surprinderea lor, celelalte simt la fel. Adună pături, perne şi cuverturi şi se culcă pe jos în sufragerie.

Magda, cu ajutorul lui Livi, schiţează un program de lucru pentru fete. Unele îl vor ajuta pe fermier cu vacile lui, altele primesc treburi casnice. Vreme de două săptămâni, ele muncesc, mănâncă bine şi încet-încet simt că-şi recapătă forţele. Părul le creşte des şi lucios, obrajii palizi li se umplu de culoare. Visele surorilor sunt la fel de tulburătoare, şi cel puţin trei dintre femei se trezesc ţipând în fiecare noapte, dar pentru asta şi e acest moment de repaus: e nevoie de timp pentru a-şi vindeca nu numai trupurile.

Cibi iese din casă, pregătindu-se să se ducă la fermă; e rândul ei să-l ajute pe fermier să adune vacile. Când vede camioanele parcate în curte, îi iese tot aerul din piept într-un suspin lung.

Soldaţi.

Face un pas înapoi, cu o mână pe uşă şi cealaltă la gât. Frica e bruscă şi dureroasă, simte că leşină şi dă peste Magda, care stă în spatele ei.

— E bine, Cibi, şopteşte aceasta. Sunt ruşi. Uită-te la uniformele lor.

Bărbaţii poartă într-adevăr uniforme ruseşti. Cibi se străduieşte să-şi amintească dialectul rutean.

Ofiţerul comandant se prezintă şi o întreabă:

— Sunteţi proprietara acestei case?

Lui Cibi îi vine să râdă, dar face doar semn spre zdrenţele ei, spre siluetele îmbrăcate în aceleaşi zdrenţe care se adună acum în jurul ei.

— Nu, domnule. Suntem prizoniere evadate de la Auschwitz.

Își suflecă mâneca și întinde brațul ca să-i arate numărul tatuat.

Ofițerul clatină încet din cap și vorbește cu glas scăzut cu soldații din camionul lui.

— Cum ați scăpat? le întreabă el.

— Din marș. Am fugit în timpul marșului.

— Știți de ce erați în marș? Unde vă duceați?

Cibi nu știe – atât de multe nu aveau sens: violența, tortura, mașinăriile de ucis. Scutură din cap.

— Aveau de gând să vă folosească pentru a-și negocia libertatea, îi spune el, adăugând: și mai aveau și alte motive: să munciți în continuare pentru ei, dar și să vă împiedice să vă spuneți povestea Aliaților. Slavă Domnului că ați scăpat!

Fetele se mută stângaci de pe un picior pe celălalt; nici una nu vrea să-și imagineze noi lagăre, noi munci, noi brutalități.

Cibi ridică bărbia și se îndreaptă de spate.

— Acum toate astea au rămas în urma noastră, spune ea. Vrem să privim înainte.

Ofițerul rus zâmbește și dă din cap.

— De acord. Îmi arăți casa? întreabă el.

Cibi încuviințează și se dă la o parte ca să-l lase să intre în cameră, unde culcușurile mototolite ale fetelor acoperă podeaua. După un tur al casei, ofițerul se întoarce în camera de zi.

— Toate sunteți evreice? întreabă el

Fetele se foiesc și murmură, ferindu-se să răspundă: când le-a ajutat la ceva faptul că sunt evreice?

— Toate suntem evreice, spune Cibi ferm, cu o înclinare sfidătoare a bărbiei.

— Vă promit că n-o să vă facă nimeni nici un rău, spune ofițerul. În nici un caz eu sau oamenii mei. Aveți cuvântul meu. Și eu sunt evreu.

Cibi îi explică ofițerului rutina lor: curățenie, adunarea legumelor și adunarea vitelor, pentru a primi în schimb lapte, pâine și brânză.

— Trebuie să vorbesc cu fermierul ăsta, îi spune el lui Cibi. Noi, rușii, avem nevoie de carne!

Cibi asistă la transformarea uneia dintre dependinţe în abator de porci şi introduce o sarcină nouă în programul lor. Acum ajută la pregătirea mâncării pentru soldaţi.

— Știu că e carne de porc, le spune ea fetelor. Dar nu trebuie s-o mâncăm.

— Eu aş mânca, zice Livi chicotind. Dacă nu aş avea altceva, dar chiar că pute.

Toată munca asta şi-a pus amprenta asupra hainelor lor, şi acum mirosul pătrunzător al grăsimii de porc li s-a impregnat în zdrenţele pe care le poartă.

— Mă ajuți să fac rochii din astea? o roagă Cibi pe Magda în drum spre fermă.

Ține în mână nişte draperii vechi pe care le-a găsit într-un dulap, şi a descoperit şi o veche maşină de cusut.

Acum, în fiecare noapte, Cibi şi Magda taie materialul după măsurile fetelor şi în scurt timp au nişte rochii funcţionale, făcute din bumbac albastru cu roşu. Eva dansează în noile ei haine, încântată. Livi îşi zice că redevine fetiţa de dinainte de lagăre, în ciuda expresiei bântuite din ochii ei.

Încă două săptămâni trec în compania veselă a soldaţilor, după care Cibi hotărăşte că e timpul să pornească mai departe. Acum sunt mai puternice şi au haine noi şi mâncare. Îşi pun pâine, brânză şi salam în buzunarele generoase ale noilor rochii şi se îndreaptă spre casa fermierului, să-şi ia rămas-bun.

— Aliaţii au cucerit Brandenburgul, le anunţă el, schiţându-le nişte indicaţii de drum pe o bucată de hârtie. I-o întinde lui Cibi. Acolo ar trebui să mergeţi.

Soarele străluceşte când fetele se îndepărtează de casă, făcându-le călduros cu mâna soldaţilor ruşi. După-amiaza devine mai fierbinte, apoi mai rece, şi Cibi caută din ochi un loc de dormit. Găsesc un hambar. În noaptea următoare dorm într-un grajd. Cibi e recunoscătoare localnicilor care le dau de mâncare pe drum.

Pe măsură ce se apropie de Brandenburg, li se alătură sute de alţi oameni care merg în aceeaşi direcţie, spre un loc sigur.

— Suntem toate supravieţuitoare, le spune Cibi surorilor ei. Am fost bătute, înfometate şi torturate, dar iată-ne, încă ne mişcăm, încă suntem în viaţă.

Orașul Brandenburg e în ruine și fetele trec printre grămezi de moloz în drum spre marea bază militară înființată pentru a-i ajuta și repatria pe cei luați din casele lor. Aici își iau rămas-bun de la cele șase fete care le-au însoțit în marșul libertății. Polonezele vor rămâne împreună și vor încerca să ajungă înapoi la Cracovia, iar Eliana și Aria sunt acum prietene bune, așa că nici una nu e singură. Eva, bineînțeles, va rămâne cu surorile. Nu e un rămas-bun înlăcrimat; împreună, aceste fete și-au recăpătat statutul de om, și acesta nu e decât un motiv de sărbătorire.

*

Cibi își ridică privirea spre soldatul care-i vorbește în engleză, o limbă pe care n-o știe deloc, dar înțelege că se află aici ca s-o ajute. În jur, femei zdrobite cad în genunchi, sărutând mâinile soldaților americani.

— De unde sunteți? o întreabă un alt soldat în germană, și ea îi spune cum se numesc și cum au scăpat din lagăre.

— Dar nu sunteți din Auschwitz, spune el. Nu e ăsta orașul vostru natal. Unde ați locuit înainte?

— În Slovacia, șoptește Magda, pentru că Cibi și-a pierdut vocea.

— Ungaria, spune o altă voce.

— Polonia.

— Iugoslavia.

Surorile stau la coadă alături de alte fete pentru a da detalii funcționarilor în cămăși albe care stau la birouri în mijlocul haosului din baza militară.

— Suntem în siguranță, s-a sfârșit războiul? întreabă Cibi.

Funcționarul își ridică privirea cu un zâmbet cald pe chip.

— Sunteți în siguranță și da, războiul s-a sfârșit. Naziștii au fost înfrânți.

— Sunteți sigur? întreabă Magda.

— Da. Funcționarul zâmbește larg rostind: Hitler e mort.

— Mort? șoptește Livi. Chiar *mort*?

Fetele se uită fix la funcționar, vrând cu disperare să-l creadă. El zâmbește încă.

— Ce facem acum? întreabă Cibi în cele din urmă. Unde mergem?

— O să vă hrănim, îi spune el. Și o să vă dăm ție și surorilor tale un loc unde să dormiți.

Li se alocă un loc de dormit într-un bloc de beton.

Livi începe să tremure intrând în încăperea cu priciuri.

— Stai liniştită, Livi, acum suntem libere. E doar o cameră, îi spune Cibi.

— Şi astea-s doar nişte paturi, adaugă Magda.

Între mese, ele se plimbă prin bază, căutând chipuri familiare de la Auschwitz, dar nu găsesc nici unul. Cibi n-are stare, e nerăbdătoare să pornească din nou la drum. Pentru prima dată după multe săptămâni, nu are controlul rutinei zilnice.

— N-o să mai stăm mult aici, spune Magda în timp ce se plimbă pe lângă şirurile de corturi, încă sperând să dea cu ochii de vreun prieten. Mâine o să aflăm când plecăm acasă.

A doua zi dimineaţa, îşi face apariţia în bloc o femeie ofiţer rusoaică. Se aşază la un birou lângă intrare şi le face semn fetelor să se apropie ca să le pună întrebări.

Cibi a obosit să tot răspundă la aceste întrebări. Nu-şi poate alunga teama că unul dintre răspunsurile ei ar putea duce la vreo pedeapsă. Înşiră din nou toate amănuntele: suntem din Slovacia, am evadat de la Auschwitz. *Familia mea e a murit.*

— Trei săptămâni! explodează Livi. Trebuie să stăm aici, în lagărul ăsta, încă trei săptămâni?

În ciuda enervării, Livi arată bine. Obrajii îi sunt mai plini şi pantalonii kaki şi cămaşa albă care le-au fost date la sosire îi vin bine, dar în ochi îi străluceşte aceeaşi flacără sfidătoare. Un ofiţer tocmai le-a anunţat că peste trei săptămâni vor fi duse cu autobuzul la Praga.

— Timpul o să zboare repede, spune Cibi, încercând să pară optimistă. Aşa se întâmplă mereu.

— Dar ne-a ajuns, Cibi!

— Tuturor ne-a ajuns, spune Magda, cu un tremur în glas pe care nu-l poate ascunde. La ce ne ajută să bombănim? Când ne-a ajutat vreodată să ne plângem?

— Casa noastră o să fie tot acolo când o să ajungem, fie că asta o să fie peste trei săptămâni, o lună sau un an, adaugă Cibi.

— Dar mama n-o să fie acolo.

Tonul sfidător a dispărut din vocea lui Livi. Se duce la prici, urcă şi îşi trage o pătură peste cap. Magda face un pas spre ea, dar Cibi o prinde de mânecă.

— Las-o, Magda. Are nevoie să-şi rumege durerea. Nu ne putem preface că mama e încă acolo.

Într-adevăr, două săptămâni au şi trecut – Cibi a avut dreptate – şi peste trei zile fetele urmează să se urce în autobuz. Din nou numele le sunt bifate pe o listă. După ce funcţionarul le confirmă identitatea, se uită la Eva, al cărei nume nu e pe lista lui.

— Şi tu cine eşti? întreabă el.

— O cheamă Eva şi e cu noi, intervine Livi.

— De unde eşti, Eva?

— E din Iugoslavia, dar e cu noi, spune Livi ferm.

— Îmi pare rău, Eva, tu trebuie să vii cu mine. O să te întorci la Belgrad.

— Dar nu se poate, spune Magda. Familia ei a murit.

— Nu aveţi de unde să ştiţi asta, domnişoară. Poate e cineva în Belgrad care o s-o ia în grijă. O verişoară, o mătuşă. Instrucţiunile noastre sunt clare – numai cetăţenii din Cehoslovacia se vor întoarce la Praga.

— Când o să plece? întreabă Cibi.

— Trebuie să vă luaţi rămas-bun acum. O s-o duc în blocul pentru Belgrad.

Dă din cap, grăbindu-le să-şi ia rămas-bun.

Eva începe să plângă şi Livi o cuprinde cu braţele. Cibi şi Magda li se alătură şi fetele stau îmbrăţişate îndelung.

— Îmi pare rău, fetelor, dar acum trebuie s-o iau pe Eva. Vă rog, daţi-i drumul.

Încet, surorile îi dau drumul copilei. Funcţionarul o ia pe Eva de mână şi se îndepărtează. Eva nu se opune, dar se întoarce, cu un braţ întins, ca pentru a le prinde de mână.

— Câţi oameni ne mai pot lua de lângă noi? suspină Livi.

— *Pe noi* n-o să ne mai ia una de lângă alta niciodată, spune Magda cu fervoare.

În tăcere, fetele se întorc în blocul lor şi aşteaptă să treacă şi ultimele trei zile.

Când surorile se urcă într-unul dintre cele cinci autobuze spre Cehoslovacia, e o dimineaţă caldă, de vară târzie. Livi se uită pe fereastră fără să spună nimic, pierdută în gânduri despre casa lor şi despre ce destin le aşteaptă. Când absenţa mamei sale devine prea îngrozitoare ca să se poată gândi la ea, mintea îi fuge înapoi la Auschwitz şi Birkenau. Asta-i tot? se întreabă ea. Au trecut prin toate ororile alea, şi acum pur şi simplu sunt trimise acasă, cu autobuzul, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat? E cuprinsă de furie. Cine o să le ceară iertare? Cine o să ispăşească pentru suferinţa lor, pentru morţile fără sens?

Dar şase ore sunt prea mult ca să păstrezi ura vie în inimă, şi la al treilea viraj Livi se alătură surorilor ei şi celorlalte fete din autobuz: cântă imnul naţional al Cehoslovaciei şi recită rugăciuni. Livi observă că deşi fredonează cântecul, Cibi rămâne cu buzele strânse în timpul rugăciunii.

Surorile privesc peisajul care goneşte pe lângă ele. Pălăvrăgeala din jur încetează când trec pe lângă ruinele Dresdei. Văd bărbaţi, femei şi copii scotocind prin moloz. Toţi ridică privirea la trecerea autobuzelor, întinzând mâna după mâncare. Aceştia sunt oamenii care ne-au înrobit, înfometat, torturat şi ucis, se gândeşte Cibi cu amărăciune. Şi acum îndrăznesc să ne cerşească compasiune.

Atmosfera din autobuz devine mai vioaie odată ce străbat Podul Carol, intrând în Praga.

Unele dintre pasagere sunt *acasă*.

Pe margine sunt sute de oameni care fac cu mâna, flutură steaguri sau flori, urându-le bun venit. Când intră pe pod, Cibi se gândeşte la ipocrizia acestora. Cândva li s-a părut normal să le întoarcă spatele evreilor din oraşul lor, dându-i de bunăvoie pe mâna lui Hitler.

Se întoarce spre Magda, cu săgeţi în ochi.

— N-am crezut niciodată că o să văd asta, spune ea respirând greu. Ne-au abandonat şi acum ne urează bun venit acasă?

Convoiul de cinci autobuze e nevoit să oprească după traversarea podului, căci mulţimea e ca un zid. Apoi, uşile se deschid şi mulţimi exuberante se urcă în autobuze. Surorilor li se oferă prăjituri, ciocolată, apă, fructe – un bărbat îndeasă nişte bani în mâinile Magdei. Livi începe să plângă, copleşită de revărsarea autentică de afecţiune, de aclamaţiile şi aplauzele din jur.

Un domn în vârstă îi ia mâna lui Cibi şi o duce la buze. Cu numai câteva clipe în urmă era supărată, furioasă că primirea asta nu e decât ipocrizie, nu o manifestare a bucuriei pentru întoarcerea lor, ci a vinovăţiei de a nu fi făcut nimic pentru a le salva. Acum nu mai e sigură, străduindu-se să înţeleagă ce se petrece în jurul lor.

Şoferul autobuzului pune mâinile pe volan, sunând din claxon iar şi iar ca să-şi facă loc prin masa de oameni adunată. În scurt timp, convoiul ajunge în Piaţa Sf. Václav, unde primarul aşteaptă să-i întâmpine pe cetăţenii cehoslovaci întorşi acasă. Surorile coboară din autobuz ţinându-se de mână, temându-se să nu fie despărţite în această mulţime gălăgioasă.

— *Prominte! Prominte!* strigă ei. Iertaţi-ne!

Primarul se alătură scandărilor, apoi cere să se facă linişte. Le spune că e foarte fericit că s-au întors acasă, că de acum înainte vor avea grijă de ele. Că ceea ce li s-a întâmplat nu se va repeta niciodată.

Încărcate de flori, ciocolată şi prăjituri, surorile se urcă din nou în autobuz împreună cu celelalte pasagere. Epuizate, agitate, sunt duse într-o garnizoană militară din apropiere, unde-şi vor petrece noaptea, în paturi pe care nu vor fi nevoite să le împartă. Dorm bine.

Călătoria spre casă începe cu adevărat abia a doua zi, când iau trenul spre Bratislava.

Păşind pe peron, fiecare dintre fete e izbită de amintiri cumplite, dureroase. Pe şine e un tren care arată destul de normal; cel puţin nu e compus din vagoane de cărbuni sau de vite.

Dar tot e un simbol al captivităţii lor.

— Cibi, zice Livi cu faţa crispată, eu nu cred că pot…

Cibi deja plânge, iar Magda tremură.

— Putem, suspină Cibi. Am ajuns până aici, pisicuţo. Şi ăsta e drumul spre casă. Mai ţii minte?

Surorile se ţin una de alta traversând peronul, se ţin strâns când urcă treptele, îşi şoptesc cuvinte de încurajare când străbat culoarul şi îşi găsesc locuri.

Se aşază pe o banchetă de două persoane. Nu se pot despărţi, nu acum.

La garnizoană li s-au dat haine noi şi nişte bani, şi Cibi îşi dă seama că nu arată foarte diferit de ceilalţi oameni din tren, cu excepţia ochilor adânciţi în

orbite, a obrajilor supți și a siluetelor slăbănoage care le identifică drept victime ale unui război îngrozitor.

Controlorul de bilete pleacă capul când se apropie de ele. Nu vrea să le ia banii. *Prominte*, șoptește el, și trece mai departe.

Sosirea la Bratislava e departe de primirea de la Praga. Alți supraviețuitori care se întorc se îndepărtează cu grijă de tren, încă temându-se de inamici care pândesc din umbră. Cibi întreabă la ghișeu când pleacă următorul tren spre Vranov nad Topl'ou.

— Abia peste două zile, i se răspunde cu un rânjet.

— Putem să stăm aici, în gară, până atunci? întreabă ea.

Funcționarul dă din umeri și se uită în altă parte.

În următoarele două zile, surorile dorm pe bănci, folosesc toaletele și așteaptă cu răbdare să sosească trenul lor.

Alte trenuri intră în gară din toate colțurile Europei, aducându-i acasă pe supraviețuitorii slovaci.

Livi e hipnotizată de înfățișarea acestor supraviețuitori.

— Și noi arătăm așa? le întreabă iar și iar pe surorile ei. Cibi și Magda se întreabă același lucru. Erau oameni tineri, fericiți, sănătoși, care au fost devastați de suferințe și degradare inumane. Cum s-a întâmplat asta? Cine a permis să se întâmple? Tot ce le făcea umane a fost șters. Acum sunt niște siluete scheletice, gârbovite de povara experienței lor.

Când e timpul să-și plătească biletele, Cibi se apropie de ghișeu, așteptându-se iar ca banii să-i fie refuzați. Dar bărbatul întinde mâna cu o licărire de oțel în ochi și îi ia.

În sfârșit, au pornit.

Surorile coboară pe peronul unde a început totul. Cel puțin, soarele strălucește. Cibi o ține de mână pe Livi, iar Magda și-a înlănțuit brațul de al lui Cibi. Încep să meargă, fiecare încercând din toate puterile să nu se gândească la ce le așteaptă la capătul acestui ultim fragment al călătoriei.

Pășesc încet, intrând fără grabă pe străzile cunoscute. La colțul străzii lor, se uită lung la biserica catolică ale cărei clopote le-au cântat toată viața. Trag cu ochiul prin porțile de fier la casa preotului și admiră teiul în plină floare. Nici un vecin nu iese să le salute, dar Cibi observă perdele dându-se la o

parte când se apropie şi trase repede la loc când ajung în dreptul lor.

Stau în faţa casei lor, căutând semne de viaţă.

— Nu avem cheia, spune Livi. Spargem uşa?

— Eu zic să batem, zice Magda. Mama era destul de sigură că o să se mute cineva aici.

— În casa noastră? zice Livi indignată. Cine?

— Oricine a ajuns primul, îi răspunde Magda.

Cibi ia iniţiativa, se duce la uşă şi bate tare. Aud mişcare înăuntru, paşi, apoi uşa e deschisă larg de un bărbat îmbrăcat într-un maiou pătat şi chiloţi gri.

— Ce vreţi? întreabă el grosolan.

— Ne vrem casa înapoi, spune Cibi pe acelaşi ton.

— Şi cine dracu' sunteţi voi? Asta e casa mea. Acum plecaţi de-aici până nu vă arunc eu în stradă.

— E casa noastră! răcneşte Livi, făcând un pas spre el. Tu eşti cel care n-are ce căuta aici.

— Evrei nenorociţi, înjură el.

Nu se mişcă, şi surorile îi înfruntă privirea, până când Magda o dă la o parte pe Livi.

— Eu intru, spune ea. Am ceva înăuntru şi nu plec fără ce-i al meu.

Bărbatul o îmbrânceşte şi dă să închidă uşa. Dar imaginea acestui individ urât care încearcă să le închidă în nas uşa propriei lor case declanşează ceva în mintea lui Cibi. Îl loveşte tare cu un picior, apoi cu celălalt.

Livi se strecoară în spatele lui şi îl împinge afară. Magda trece pe lângă el şi intră în fugă în camera de zi, unde se trezeşte faţă în faţă cu o femeie şi doi copii mici. Se holbează la ea, şi ea la ei. Nimeni nu rosteşte o vorbă. Copiii se agaţă de fustele mamei lor. Magda le aude pe Cibi şi Livi ţipând la bărbatul de afară.

Înşfăcând un scaun din bucătărie, îl duce în hol şi îl pune sub trapă. În câteva clipe, a dispărut în spatele acesteia, îndreptându-se spre fundul cavităţii. Ia faţa de pernă, simţind marginile sfeşnicelor şi suprafaţa netedă, plată a fotografiilor dinăuntru.

Sunt în siguranţă. Amintirile lor sunt în siguranţă.

Femeia i-a tras scaunul şi Magda se prăbuşeşte pe podea când vrea să

coboare. Dar e în picioare cât ai clipi şi aleargă spre uşa din faţă în timp ce bărbatul şleampăt intră în casă. Trece pe lângă el, îmbrâncindu-l, şi e din nou afară, fluturând triumfător faţa de pernă.

— Am luat-o! Am luat-o! strigă ea, şi toate trei fug pe stradă.

Nu se opresc din alergat până nu sunt la două străzi distanţă. Abia atunci Magda îşi dă seama că șchiopătează. Şi-a sucit glezna în cădere.

— Ai păţit ceva? o întreabă Cibi.

— Nu, doar că m-am lovit la gleznă când am căzut din pod, zice Magda.

— Ai căzut… cum? spune Livi.

— Nu contează, zâmbește Magda. Am luat ce-am vrut.

— Dar ce facem acum? insistă Livi. E cineva în casa noastră.

— Păi, nu putem rămâne aici. Cred că ar trebui să ne întoarcem la Bratislava. Măcar vom fi printre toți ceilalţi supraviețuitori, propune ea.

— Ei bine, orice-ai avea în faţa aia de pernă, Magda, sper că e un miracol, fiindcă de asta avem nevoie acum.

Cibi surâde, încercând să le insufle surorilor ei curajul care ei încă-i lipsește.

Partea a III-a
Pământul făgăduit

CAPITOLUL 26

Bratislava,
iulie 1945

Din nou, cele trei surori se înghesuie pe o banchetă de două persoane în trenul de Bratislava. Nu bagă în seamă peisajul care se perindă pe lângă ferestre. Aici nu mai e nimic pentru ele.

În schimb, stau aplecate asupra fotografiilor din faţa de pernă.

— Aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat cu unchiul Ivan şi cu verişorii noştri, spune Livi, uitându-se lung la o fotografie cu unchiul şi mama lor adolescenţi.

Magda oftează şi îi atinge umărul.

— O să aflăm mai devreme sau mai târziu. Poate că sunt chiar la Bratislava, spune ea.

Îşi priveşte surorile în timp ce ele revăd fotografiile de familie. Au fost despărţite mai bine de doi ani, şi surorile pe care le-a găsit la Auschwitz nu mai seamănă deloc cu cele de la Vranov. Magda se simte vinovată – nu se poate abţine. În timp ce ele sufereau, ea dormea în patul lor, mânca mâncarea pe care ar fi trebuit s-o împartă cu ele, se bucura de compania mamei, de care le e un dor atât de crunt. Cum o să-şi găsească ea calea înapoi la ele, având în vedere că sunt despărţite de experienţele lor? Întinde mâna s-o mângâie pe Livi pe păr, acum gros şi puternic, cu nuanţele acelea roşcate pe care ea şi Cibi le invidiază. Îi dă la o parte o şuviţă de pe faţă, prinzându-i-o după ureche.

— Bratislava e uriaşă, Magda! Livi pune o fotografie în teanc. Cum i-am putea găsi? Ce-o să facem? O să mergem pe străzi în speranţa că o să dăm peste ei ca şi cum ar fi nişte vecini?

— Dacă ai o idee mai bună, te rugăm să ne-o spui, îi replică Magda.

Şi ea e la capătul puterilor.

Dar Livi e furioasă. Nu pe Magda, ci pe cei care au hotărât să le urce într-un alt tren şi să le lase în voia sorţii ca un fel de recompensă. Cineva locuieşte în casa lor. În casa *mamei*.

Magda adună pozele şi le bagă la loc în faţa de pernă, pe care o strânge la piept.

Câteva ore mai târziu, cele trei surori traversează bulevardul principal din Bratislava. Mai multe magazine sunt deschise, şi în oraşul efervescent e un aer de normalitate. E aproape seară şi le dor picioarele de atâta mers în speranţa că vor găsi măcar un prieten din Auschwitz sau Vranov.

Ochii lui Livi se opresc asupra a doi tineri foarte slabi, care se apropie.

— Par evrei, spune, dând din cap spre ei.

— „Par evrei“, o îngână Magda. La ce ne ajută asta?

— Păi par! se bosumflă Livi. Nu evrei căutăm?

— Ajunge! se răstește Cibi, şi surorile ei tac.

Cibi se duce la cei doi tineri.

— Mă întrebam dacă ne puteţi ajuta, spune ea.

Bărbaţii se uită unul la altul, apoi la Cibi.

— Cu plăcere, dacă putem, spune unul din ei.

— Tocmai am ajuns la Bratislava, începe Cibi.

— Din ce lagăr? întreabă celălalt.

— Auschwitz-Birkenau.

Cei doi mai schimbă o privire.

— Eu sunt Frodo, şi el e prietenul meu, Imrich. Am fost şi noi la Auschwitz. Unde locuiţi?

— În Vranov. Dar cineva ne-a luat casa.

Lui Cibi îi vine să plângă chiar acolo, în stradă. E mult prea greu. Fiecare cuvânt care-i iese din gură pictează un tablou al disperării lor fără sfârşit, dar Frodo zâmbeşte, dând din cap.

— Nu-ţi face griji, spune el. Putem să vă ajutăm. E un spaţiu într-un apartament din blocul nostru unde puteţi să staţi o vreme. Fetele care locuiesc acolo sunt tot supravieţuitoare.

Cibi vede feţele îngrijorate ale surorilor ei şi ia hotărârea în locul lor.

— Vă mulţumim. Avem ceva bani.

— Ţineţi-vă banii, zice Imrich.

Cibi dă din cap şi întinde mâna.

— Eu sunt Cibi, iar ele sunt Magda şi Livi. Suntem surori.

Pe drum, Cibi şi Livi le povestesc tinerilor despre şederea lor la Auschwitz, despre marşul morţii şi apoi evadarea lor, întreaga oroare a chinului suferit revărsându-se cu uşurinţă de pe buzele lor în timp ce băieţii dau din cap, ascultând. Cibi se simte mai bine după aceea, şi hotărăşte că o să vorbească cu oricine va voi s-o asculte, dar Magda a adăugat foarte puţine în această discuţie. Auzind încă o dată despre ororile pe care le-au îndurat surorile sale în absenţa ei, sentimentul de vinovăţie îi sporeşte.

Străbat o zonă de case bombardate, apoi ajung la blocul lui Frodo şi Imrich.

— A cui e clădirea, cum aţi ajuns să locuiţi aici? întreabă Cibi când încep să urce scările.

— Habar n-avem, stăm ilegal. Dar e apă curentă. Nu şi electricitate însă, aşa că e destul de romantic să cinezi la lumina lumânărilor, râde Frodo.

— *Toţi* suntem supravieţuitori aici, spune Imrich. Unii dintre noi deja şi-au găsit de lucru. Împărţim ceea ce câştigăm. E un fel de comună.

La etajul întâi, Imrich le conduce la apartamentul 8. Bate, şi o voce de femeie strigă:

— Intră!

Uşa se deschide într-un mic hol. Două fete cam de vârsta lui Cibi, care stăteau pe o saltea din mijlocul camerei, sar în picioare. Îi îmbrăţişează pe bărbaţi, şi Cibi simte instinctiv că poate avea încredere în tinerii aceştia.

— Ele sunt Klara şi Branka, îi spune Imrich lui Cibi. Fetele au nevoie de o casă, le spune prietenelor lui.

— Sigur, spune Klara, cea mai înaltă din cele două femei. E destul loc pentru voi – de fapt, o cameră întreagă, pe care aţi putea-o împărţi. Se întoarce spre Branka. Ne trebuie doar mai multe aşternuturi, aşa-i?

— Klara şi cu mine dormim aici, arată Branka spre saltea. Iar Kamila şi Elena împart celălalt dormitor. Suntem o familie drăguţă.

Ochii lui Cibi se umplu de lacrimi. Caută mâinile surorilor ei.

— Cum să vă mulţumim? întreabă ea.

— Nu fi prostuţă, râde Klara, îmbrăţişând-o. Aţi uitat doar cum e să ai prieteni. Toţi am uitat.

Magda și Livi privesc în tăcere cum Cibi plânge în brațele Klarei; curajoasa lor soră mai mare, zdrobită de acest gest simplu de bunătate.

Frodo și Imrich se scuză și pleacă, iar surorilor li se arată noul lor dormitor.

— E perfect, nu-i așa, Cibi? întreabă Magda.

Cibi se freacă la ochi, dar zâmbește și dă din cap.

— Ajutați-ne cu cina, le strigă Klara.

După ce deschid fereastra să-și aerisească puțin camera, se alătură noilor colocatare în mica bucătărie.

Cibi și Livi găsesc tacâmurile și niște farfurii desperecheate și pun masa. Soarele apune și încăperea se întunecă.

— Am niște lumânări într-un sertar, le aduc, spune Branka. Magda, poți să găsești ceva în care să le punem? N-am vrea să cadă și să ardă și ce-a mai rămas din clădire.

Când Branka scoate două lumânări dintr-un sertar, Magda trage aer în piept.

— Am exact ce trebuie, spune ea, sărind de la masă.

Câteva clipe mai târziu, se întoarce cu sfeșnicele de argint, acum scoase din fața de pernă.

— Sunt bune? întreabă ea.

— Sunt perfecte! De unde le ai? o întreabă Branka încântată.

— Sunt tot ce ne-a rămas de la mama, spune Magda în șoaptă.

— Mamei i-ar fi plăcut să vadă că le folosim la prima noastră masă cu noi prieteni, spune Cibi, vocea ei stingându-se și ea într-o șoaptă.

— Le aprind eu, sare Livi, luând sfeșnicele din mâna Magdei. Cibi are dreptate. În seara asta mâncăm la lumina ochilor mamei, care ne veghează.

Mai târziu, în seara aceea, după o masă pregătită împreună cu celelalte două locatare ale apartamentului, Kamila și Erena, tinerele se retrag în locuința mare de la ultimul etaj, care are acces la terasa de pe acoperiș. Supraviețuitori din alte apartamente se adună pentru a-și împărtăși unii altora povestea vieții lor în lagăre și după aceea.

Cele trei surori află că, în fiecare zi, bărbații și femeile ies să-și caute de lucru. Unii au noroc, iar cei care nu găsesc au sarcina de a face condițiile de viață mai ușoare, căutând în celelalte apartamente mâncare, piese de mobilier

şi obiecte de toaletă.

— Mâine trebuie să mergeţi la Crucea Roşie, le spune Branka surorilor. O să vă înregistreze întoarcerea şi o să vă ajute să vă găsiţi rudele şi prietenii.

— O să ne ajute cineva? Chiar o să ne *ajute* să-l găsim pe unchiul nostru?

Livi aproape ţipă, şi apoi pe terasa de pe acoperiş se lasă tăcerea.

Branka o ia de mână.

— Aşa sper, micuţă Livi, spune ea blând. Sper din toată inima.

Seara se apropie de sfârşit, şi oamenii încep să se ridice şi să plece la culcare. Cibi îşi dă seama că mai mulţi tineri şi tinere zăbovesc ca să-şi termine discuţiile, stând de vorbă cu capetele apropiate. Viaţa normală s-ar putea să fie posibilă până la urmă, se gândeşte ea. Îşi aminteşte de Yosi, băiatul îndrăzneţ de la Hachshara, căruia îi plăcea să-i arunce cu bucăţele de pâine în cap. Poate că într-o zi va găsi şi ea pe cineva pe care să-l iubească.

Viaţa surorilor intră într-un ritm plăcut; fiecare e fericită să-şi facă obiceiuri noi, independente. Cibi e cea mai norocoasă, căci îşi găseşte scurte colaborări într-un birou, unde e nevoie de o dactilografă. Livi şi Magda îşi găsesc şi ele de lucru prin diferite birouri, unde completează documente, ajută la ţinerea contabilităţii unor mici afaceri sau fac curăţenie. Când nu lucrează, renovează apartamentul.

Cibi şi Livi au petrecut destul timp văzându-i pe ruşi construind Birkenau, aşa că nu e nici o surpriză că se dovedesc a fi pricepute la amestecarea cimentului şi fixarea cărămizilor sparte la loc în pereţi, ca să fie cât de cât protejate în lunile de iarnă.

— Voi două chiar vă pricepeţi la construcţii, le spune Frodo, privindu-le cu admiraţie cum dau cărămizile cu mortar.

Săptămânile trec, şi surorile se simt ca şi cum s-ar trezi dintr-un vis urât. În fiecare noapte, înainte de a se culca, ele se uită la fotografii, retrăindu-şi cu durere copilăria fericită, dinainte ca totul să devină atât de rău. Dar nu mai e insuportabil să înfrunte aceste amintiri. Livi plânge până adoarme în fiecare seară, căci durerea de a-şi fi pierdut casa din Vranov e încă proaspătă în mintea ei. Visele îi sunt confuze: individul care le-a luat casa le aruncă în stradă, în braţele unui ofiţer SS care le ordonă să se urce într-un vagon de vite plin chiar cu vaci. Dar în fiecare dimineaţă hotărăşte că viaţa trebuie să meargă mai departe şi, treptat, începe să se simtă mai puternică.

Cibi merge la Crucea Roşie cel puţin o dată pe săptămână, cercetând listele în căutarea numelor unchiului şi mătuşii lor, dar deocamdată nu găseşte nimic.

Într-o după-amiază, la două luni de când locuiesc la Bratislava, se întoarce acasă şi găseşte un bărbat care aşteaptă la uşa apartamentului lor. Prieten sau duşman? se întreabă ea, dar apoi îşi aminteşte că aici e în siguranţă, că la un singur strigăt de ajutor ar da fuga oameni din toate apartamentele.

— Pot să vă ajut cu ceva?

Bărbatul se întoarce încet. Îşi ţine strâns pălăria în mâini, răsucind-o întruna cu degete subţiri.

— Le caut pe… începe el.

Cibi simte că i se taie răsuflarea şi întinde mâna să se sprijine de perete.

— Unchiul Ivan…? şopteşte ea.

— Cibi! strigă el.

Într-o clipă, sunt îmbrăţişaţi, plângând unul pe umărul celuilalt.

Cibi îl recunoaşte după scânteierea din ochi şi forma nasului – în rest, nimic nu mai aminteşte de unchiul ei. Postura lui cândva mândră e gârbovită, părul negru e alb şi ciufulit. Trăsăturile îi sunt brăzdate de riduri, dar zâmbetul îi e la fel de larg şi de cald ca întotdeauna.

— Magda? Livi? întreabă el, şovăitor.

— Sunt bine. Suntem bine toate. Dar mătuşa Helena? Copiii?

E rândul ei să şovăie. Ivan îşi priveşte pălăria informă.

— Copiii au trecut prin multe; o să le ia ceva timp să-şi revină.

— Mătuşa Helena?

Ivan lasă capul în jos şi pe obraji încep să-i şiroiască lacrimi.

— Am pierdut-o, Cibi. S-a dus, rosteşte el cu glas înecat. A căzut în marşul morţii…

Nu e nevoie să spună mai mult, şi Cibi nu insistă. Plâng din nou unul în braţele celuilalt.

— Vreau să le văd pe Magda şi pe Livi, spune el în cele din urmă.

Cibi dă din cap şi-l conduce în apartament.

A doua zi familia se adună la blocul unde locuieşte unchiul, la numai câteva minute de al lor. Cele trei surori îşi ascultă verişorii povestind despre momentul în care mama lor a căzut şi a fost împuşcată de un ofiţer SS. E

dureros, dar Cibi ştie acum că, oricât de îngrozitoare ar fi aceste amintiri, le va fi de ajutor să vorbească despre ele.

— E un apartament gol deasupra, le spune Ivan surorilor. Aş fi tare bucuros dacă v-aţi muta aici. Am putea fi iar o familie.

Surorile nici măcar n-au nevoie să se sfătuiască. În aceeaşi după-amiază, îşi iau rămas-bun de la Branka şi toţi ceilalţi prieteni, promiţând că vor ţine legătura, şi îşi mută bruma de lucruri în clădirea în care locuieşte Ivan.

Sărbătoresc prima noapte a reîntâlnirii cu unchiul lor trăgându-şi scaune şi lăzi ca să se aşeze în jurul unei măsuţe şi să mănânce. Când masa e aranjată şi mâncarea aburește în boluri desperecheate, Magda scoate dintre lucrurile ei sfeşnicele, cu lumânările lungi pe care i le-a dat Branka.

Livi aprinde un chibrit şi încăperea e scăldată într-o lumină galbenă, pâlpâitoare.

— Astea sunt…? începe Ivan, dar nu mai poate continua, fiindcă izbucneşte în plâns.

Copiii îl înconjoară pe tatăl lor, bătându-l pe spate, ştergându-i lacrimile.

— Gata, tăticule, spun ei iar şi iar.

Încet, Ivan se îndreaptă de spate, cu braţele pe după umerii copiilor.

— De unde…? Cum le-aţi luat? întreabă el.

— Le-am ascuns în podul casei, unchiule, zice Magda. Înainte de plecare. Şi după aceea m-am dus să le iau.

— Avem şi fotografii, spune Cibi. Magda le-a ascuns şi pe ele.

Ceilalţi încep să mănânce, dar unchiul Ivan nu ia nici măcar o îmbucătură; e pierdut în amintirile stârnite de fotografiile alb-negru. Treptat, atmosfera solemnă se transformă într-una mai degajată, şi copiii se îndrăgostesc de aceste imagini cu tatăl lor pe când era tânăr.

— Tăticule, şi tu ai fost *un băiat* cândva!

— Ce drăguţă era mătuşica Haia!

La lumina lumânărilor, încep cu toţii să amintească episoade din viaţa fratelui şi a surorii, a celor care le-au fost soţi, a bunicilor. Ivan curăţă ceara topită de pe sfeşnice.

— Simt că Haia e cu noi, spune el. Uitându-ne la fotografii în lumina asta specială, ne-am amintit trecutul fără durere. Şi dacă putem să facem asta, putem şi să privim înainte fără frică.

*

Cibi vede mutarea în clădirea unchiului ca pe un nou capitol în viața lor. Deși munca ei e încă neregulată și prost plătită, iar sentimentul antisemit nu foarte subtil de care pare să fi fost îmbibată societatea slovacă e tot mai evident, surorile sunt recunoscătoare că și-au regăsit o parte din familie. Încetul cu încetul, încep să-și construiască o viață împreună în Bratislava.

Cibi n-a visat în zadar la dragoste în ziua aceea, pe acoperiș. Miška, un prieten din fosta locuință, își dorește foarte mult să rămână în legătură cu ea, și Cibi își dă seama că îi așteaptă cu nerăbdare vizitele, în ciuda faptului că Magda și Livi nu pierd nici o ocazie de a o tachina pe sora lor mai mare.

— Ah, Miška, te iubesc! o necăjește Livi cu glas subțiat.

— Ce frumos ești, Miška, ce puternic! se fandosește Magda. Cibi, dacă nu te măriți repede cu el, o s-o facă una din noi.

— Ha ha, râde Livi. Ar fi ca și cum m-aș mărita cu fratele meu!

Dar tachinările se opresc când, într-o seară, Cibi le dă vestea.

Unchiul Ivan, verișorii și surorile ei sunt adunați laolaltă în apartamentul unchiului și joacă șarade. Cibi se ridică, se așază, se ridică și începe să se plimbe de colo-colo.

— Ce-i cu tine? o întreabă Livi. Strici jocul.

— Am ceva să vă spun, răspunde Cibi, așezându-se din nou.

— Păi atunci spune-ne, zice Magda, văzând că nu are curaj.

— Bine, bine. Lăsați-mă o clipă. Cibi e roșie la față, fericită, și zâmbește încurcată. Miška m-a cerut în căsătorie!

Surorile se uită la ea în tăcere, așteptând continuarea. Ivan se ridică de pe scaun și se așază lângă nepoata lui.

— Și? o întreabă el.

— Am spus „da“.

Camera se umple de zarvă. Livi și Magda izbucnesc în lacrimi. Ivan o îmbrățișează strâns pe Cibi, spunându-i că Haia ar fi mândră de ea, că Miška e exact ce ar fi ales și ea pentru fiica sa cea mare. Când larma se potolește, Ivan încă o ține de mâini pe Cibi.

— Am și eu un anunț de făcut, spune el, roșind.

— Unchiule! strigă Livi. Te însori și tu?

— Da. O cheamă Irinka. E și ea o supraviețuitoare.

Câteva săptămâni mai târziu, în aprilie 1947, Cibi se mărită cu Miška. Puțin îi pasă că ar fi fost ziua lui Hitler; de fapt, se bucură. Ar vrea ca fiecare evreu să găsească ceva de sărbătorit în ziua asta, ca să-i arate omului acela și armatei lui de asasini că speranța înflorește în cele mai întunecate locuri. Perechea se mută într-un alt apartament din aceeași clădire, gata să-și înceapă viața împreună.

Nu mult după nuntă, Cibi și surorile ei beau cafea și mănâncă plăcintă în cafeneaua lor preferată, un obicei pe care nu l-a abandonat, în ciuda noului ei statut de femeie măritată. Foamea cruntă care le-a marcat atât de tare în lagăr face parte acum din ADN-ul lor; nu vor uita niciodată disperarea care le încerca atunci când aveau nevoie de ceva, de orice, de pus în gură. Acum savurează fiecare îmbucătură, dar, mai mult decât atât, prețuiesc libertatea de a se plimba prin oraș cum doresc, fără a mai fi sub privirea atentă și pătrunzătoare a vreunui *kapo* sau, mai rău, a unui ofițer SS.

— Zilele trecute, le spune Livi surorilor sale, mușcând dintr-o plăcintă pufoasă și plescăind de plăcere, stăteam în fața buticului lui Madam Cleo. Îl știți? Fetele dau afirmativ din cap. Doar pentru că *puteam*. Nimeni nu avea să vină să mă trimită să curăț toalete, să sap gropi sau să sortez corespondența unor morți; eram pur și simplu *liberă* să stau acolo și să mă visez purtând rochiile acelea.

— Știu ce vrei să spui, zice Magda, gata să se lanseze în propriile povești despre miracolul de a avea controlul asupra propriului corp, dar n-o face, pentru că o vede pe Cibi foarte roșie la față.

— Te simți bine? o întreabă. Te-ai…

— O să am un copil! explodează Cibi.

Surorile își pun ceștile pe masă cu zgomot și izbucnesc în exclamații de entuziasm.

— Dacă bunica ar fi aici, te-ar asista ea la naștere, spune Livi într-un târziu, întorcându-se la plăcinta ei.

— I-ar pune cercei cu rubine în urechi, spune Magda, dând pe gât cafeaua deja rece.

— Păi dacă ar fi băiat? întreabă Livi.

Surorile se prăpădesc de râs.

În următoarele șapte luni, Magda și Livi o vizitează pe Cibi zilnic; simt

cum loveşte copilul cu picioruşele şi se minunează de cât i-a crescut burta surorii lor. Îi pun întrebări moaşei, declarând ferm că vor fi prezente la naştere. Miška însă nu va fi, şi nici nu i se cere asta.

Într-o zi, Magda şi Livi se înfiinţează pe neaşteptate acasă la Cibi, cerându-i să le însoţească într-o misiune secretă.

— Nu vreau să merg nicăieri! Uitaţi-vă la mine, sunt cât un elefant! se văicăreşte ea.

— Chiar şi elefanţii merg la cumpărături, chicoteşte Livi. Hai, Jumbo, sus!

— Unde mergem? Nu mi-aţi face una ca asta dacă aţi şti cum e să ai o minge de fotbal uriaşă în burtă.

— Aşa e, nu ştim. Şi asta pentru că tu, ca soră mai mare, ţii morţiş să le faci pe toate prima, zice Magda.

— Dar arăt aşa de umflată şi pufoasă!

— Ai arătat şi mai rău, crede-mă, îi spune Livi rânjind.

— Nu-i cinstit! Şi tu arătai la fel de rău! îi dă replica Cibi.

— Eu n-am arătat niciodată aşa de rău ca voi, aşa-i? spune Magda, brusc serioasă.

— Dar aşa ai fi ajuns şi tu dacă ai fi stat acolo la fel de mult ca noi, zice Livi, şi imediat ar vrea să-şi ia cuvintele înapoi. Iartă-mă, Magda, nu asta am vrut să zic. Sunt o proastă, adaugă, plecându-şi capul.

— Ştiu. Nu-i nimic. Dar ajută-mă să ridic elefantul de pe sofa, să-l bag în pantofi şi să-l scot pe uşă.

Cibi se lasă târâtă afară, pe bulevardul aglomerat. Livi zăboveşte lângă fiecare magazin de haine pe lângă care trec şi de fiecare dată Magda o zoreşte.

— Plimbarea asta e pentru Cibi, spune ea nerăbdătoare, nu pentru tine. Haide, nu mai avem mult!

Magda şi Livi se opresc în faţa unui magazin mare, cu vitrinele pline de cărucioare, pătuţuri şi manechine micuţe, purtând haine colorate de copii.

— Am ajuns! anunţă Magda în sfârşit.

— Nu-mi permit nimic de aici, spune Cibi, dezamăgită.

— Noi ne permitem!

Livi o ia de mână ca s-o conducă înăuntru, dar Cibi se opune.

— E în regulă, o liniştește Livi. Am pus deoparte nişte bani din salarii în

ultimele câteva luni şi acum avem destui ca să cumpărăm un cărucior pentru mingea aia de fotbal.

— Tu nu trebuie decât să-l alegi, zice Magda.

— N-aveam de gând să luăm un cărucior, nu ne putem permite.

— O să ai un cărucior, Cibi Meller! insistă Livi. Mama ar fi vrut să-l ai, noi vrem să ai.

— Te rog, vrei să intri să-l alegi?

Magda o ia pe Cibi de braţ şi, în cele din urmă, aceasta se lasă dusă în magazin.

O oră mai târziu, Cibi împinge un cărucior nou-nouţ pe drumul spre casă. Cele trei surori sunt tăcute, gândindu-se la cei care nu mai pot fi aici în timp ce ele se pregătesc pentru o nouă generaţie de Melleri, dar cea mai tristă pare Cibi.

— Te simţi bine? o întreabă Livi luând-o de mână. E din cauza căruciorului?

Cibi pare să se întoarcă de undeva de departe.

— Nu, Livi. Sigur că nu, îmi place foarte mult căruciorul. E tot ce-mi puteam dori.

— Atunci, e vorba de mama? Te gândeşti la ea?

— Mereu mă gândesc la ea. Dar nu e nici asta.

Cibi împinge căruciorul lângă un perete, şi surorile ei o urmează.

— Atunci, ce-i? o întreabă Magda, nedumerită.

— Miška, spune Cibi. Întâlneşte privirile surorilor ei şi se uită în altă parte. Ăsta nu e primul lui copil, spune ea.

Livi şi Magda se uită la ea, aşteptând urmarea.

— Nu înţeleg, spune Magda într-un târziu. Mai are un copil?

Cibi dă afirmativ din cap.

— Miška a mai fost căsătorit şi a mai fost tată.

Înţelesul cuvintelor lui Cibi le loveşte pe Livi şi pe Magda în aceeaşi clipă. O iau fiecare cu un braţ pe după umeri şi o trag spre ele. Bietul Miška, îşi zice Magda. Ca şi noi, a pierdut enorm.

— Îţi mulţumim că ne-ai spus, şopteşte Magda cu glas frânt, cu inima frântă pentru cumnatul pe care-au ajuns să-l iubească.

— Se bucură că o să aveţi un copil? întreabă Livi temătoare.

— Ah, Livi, da, se bucură. Foarte tare. Spune că a primit o a doua şansă.

— Atunci o să fie un copil foarte special, spune Magda. Ți-a povestit mai multe despre prima lui familie?

— Mi-a spus tot înainte să ne căsătorim. Şi de atunci n-am mai vorbit despre asta.

— Copilul lui era băiat sau fată?

— Fată. O chema Judith. Cibi şovăie, îşi drege glasul. Avea trei ani când a fost luată împreună cu mama ei.

Livi bate din picior, se întoarce şi se uită spre cer. Surorile suspină, ştergându-se la ochi, fiecare dintre ele amintindu-şi imaginile cumplite ale copiilor coborâţi din vagoanele de vite în braţele mamelor şi taţilor. Erau prea mici ca să ştie ce avea să li se întâmple, dar destul de mari ca să-şi dea seama că ajunseseră în iad.

Cibi vede flacăra din ochii lui Livi, freamătul nărilor.

— E în regulă, Livi, serios, o să fie bine. Miška o să ţină copilul ăsta în braţe şi o să-şi amintească de Judith şi de prima dată când a ţinut-o pe ea în braţe. Şi îşi va iubi şi apăra cel de-al doilea copil cu propria viaţă. Ştiu că aşa o să facă.

— Acest fiu va umple golul din inima lui, Cibi, spune Magda. Aşa cum ai făcut şi tu.

— Of, Magda, când te-ai făcut atât de înţeleaptă, şi de unde ştii că o să am un băiat?

Cibi zâmbeşte acum, fericită că le-a împărtăşit surorilor ei povestea lui Miška.

— Înţeleaptă am fost mereu, numai că voi două n-aţi observat. Şi cred cu tărie că îi vei dărui lui Miška primul lui băiat.

*

În noaptea aceea, Magda se bagă în pat alături de Livi, care plânge în pernă.

— Vrei să te ţin în braţe? o întreabă. Îmi dau seama că te-ai gândit la mama toată ziua.

— Da, şi la Miška. La fetiţa lui.

— Ştiu, zice Magda. Şi eu. Dar plângi în fiecare noapte, Livi, o visezi pe

mama?

— Nu, aș vrea s-o fac, spune Livi, ștergându-și nasul de mâneca cămășii de noapte.

— Atunci, ce visezi?

— Mă gândesc la mama și la căsuța noastră înainte de culcare, și apoi, tot restul nopții, sunt înapoi la Birkenau.

Magda își pune brațele în jurul surorii sale. Ce poate să răspundă la asta? O trage pe Livi aproape și-i cântă un cântec de leagăn pentru copii până când adoarme.

Când Cibi intră în travaliu, surorile ei sunt alături de ea, ținând-o de mână cu rândul, ștergând-o cu prosoape ude și încurajând-o cu sfaturi pe care nici una din ele nu e calificată să le dea. Trec astfel o zi și-o noapte, și copilul încă n-a venit pe lume. A doua zi, când soarele începe să apună, toată lumea e istovită și resemnată. Și atunci, deodată, Cibi străpunge monotonia răbdării lor cu un țipăt sfredelitor.

— Vine! strigă ea. Acum!

Magda și Livi se dezmeticesc: Livi îi șterge fața lui Cibi de sudoare și lacrimi; Magda, la picioarele patului, alături de moașă, strigă:

— Împinge! Încă o dată, Cibi. Împinge!

Țipătul unui nou-născut umple aerul. Magda și Livi izbucnesc pe loc în lacrimi.

— Mama ar trebui să fie aici, scâncește Livi.

— O simt aici, spune Cibi obosită, atingându-și pieptul. Zău că o simt. Dar le *văd* pe surorile mele.

— Nu vrei să știi ce e? întreabă Magda, ținând în brațe un ghemotoc de pături.

Cibi se uită lung la bebeluș și dă afirmativ din cap.

— Băiat, zice Magda.

— Am un băiat? spune Cibi încet, luând ghemotocul. Privește fața încrețită a pruncului. Magda, Livi, avem un băiețel!

— Vrei să-l trimit înăuntru pe tată să-și vadă fiul? întreabă moașa.

— Imediat, spune Cibi, uitându-se în ochii albaștri ai fiului ei. Mai lăsați-ne câteva minute. O să înțeleagă.

Livi întinde mâna și mângâie blând fața nepotului ei. Cibi pune

ghemotocul mișcător în brațele surorii ei și, cu ochii la feţişoara roşie, Livi începe să cânte.

Hajej můj andílku
Hajej můj andílku hajej a spi,
matička kolíbá děťátko svý.
Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.
Hajej můj andílku hajej a spi,
matička kolíbá děťátko svý.
Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.

Îngerașul meu
Dormi, îngerașule, dormi liniștit,
Mama își leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,
Mama își leagănă pruncul iubit.
Dormi, îngerașule, dormi liniștit,
Mama își leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,
Mama își leagănă pruncul iubit.

Când Miška intră în cameră, cu lacrimile şiroindu-i în voie pe obraji, Livi o ia de braţ pe Magda şi surorile îi lasă singuri pe soţi să întâmpine sosirea acestui copil preţios în familia lor.

Lunile trec, iar Magda şi Livi îl văd pe Karol devenind dintr-un bebeluş un prunc mare, dar Livi o vede şi pe sora ei mai mare devenind parte dintr-o nouă familie. Unchiul lor o are acum pe Irinka, pe care copiii lui o adoră. Ea ce are? Începe să nu-şi mai găsească locul, dar Magda nu vrea nicidecum să-şi tulbure viaţa iar.

Ceea ce o face pe Livi să se decidă e un act banal de rasism, unul dintre multele care au ajuns să definească limitele existenţei lor în Bratislava.

— Ciocolată! Îţi vine să crezi? Livi tocmai a dat buzna în apartament, cu furia zugrăvită pe chip. Tocmai am fost înjurată pentru că am avut

neobrăzarea să cumpăr nişte ciocolată.

— Ce tot spui? o întreabă Magda.

— Doi imbecili antisemiţi au intrat în magazin chiar când plăteam şi ştii ce-au zis?

Livi se plimbă de colo-colo.

— Ce-au zis, Livi?

— Unul din ei s-a uitat de sus la mine şi cu vocea lui stupidă a zis tare, ca să audă toată lumea: „Evrei nenorociţi. Cine se cred, ca să mănânce ciocolată bună?“

— Şi ce-ai făcut?

Magda îşi păstrează calmul; nu vrea s-o agite şi mai mult pe Livi.

— Am pus ciocolata jos şi am ieşit. Livi se întoarce spre sora ei: Nu mai vreau să trăiesc aşa. Vreau să fiu undeva unde nu sunt hărţuită pentru că sunt evreică, undeva unde să pot cumpăra ciocolată fără să mă simt ameninţată!

— Ce vrei să spui? întreabă Magda, cu vocea seacă de îngrijorare.

— Ceva trebuie să se schimbe, şi nu cred că asta o să se întâmple în Slovacia!

În următoarele câteva săptămâni, Livi vorbeşte cu alţi supravieţuitori despre plecarea din Slovacia. Aflaţi acum sub conducere comunistă, primesc puţine veşti despre situaţia din Palestina şi eforturile de a crea un nou stat, Israel.

Când Livi le împărtăşeşte frustrările ei prietenilor, câţiva dintre tineri îi mărturisesc că ei vor pleca în Israel curând, îndată ce-şi vor termina pregătirea în Hachshara. Se imaginează ducând o viaţă în care munca ei va fi cinstit remunerată, unde nu va mai fi ultima aleasă pentru o slujbă de birou pentru că e evreică, unde poate să creadă că cei din jurul ei îşi doresc acelaşi lucru ca şi ea. În cele din urmă, e surprinsă de cât de uşor îi e să se hotărască.

— Vreau să merg cu ei, le spune într-o seară surorilor sale. Ea şi Magda sunt acasă la Cibi şi Miška. Livi îl leagănă pe genunchi pe Karol. Vreau să intru în Hachshara şi apoi să plec în Israel. Aş vrea să plecăm toţi în Israel.

— E o nebunie, explodează Magda. În primul rând, nimeni n-are voie să plece din ţară – acum suntem toţi comunişti, în caz că nu ştiai. Şi n-ai auzit ce le fac britanicii evreilor care încearcă să ajungă în Israel? Îi întorc din drum pe migranţi şi îi trimit direct în lagărele de refugiaţi. Cele două surori tresar la

auzul cuvântului „lagăr“. Au urcat până şi la bordul vaselor cu destinaţia Israel!

Este adevărat. Marea Britanie, temându-se să nu-şi piardă poziţia de putere dominantă în Orientul Mijlociu, nu are nici cea mai mică dorinţă de a ajuta la crearea unui stat evreiesc, care i-ar putea provoca pe palestinieni şi pune astfel în pericol temelia puterii britanice acolo.

— Am făcut şi eu cercetări, Magda, îţi mulţumesc, zice Livi, cu buzele strânse. Pentru asta e instrucţia. Nu crezi că libertatea noastră e ceva pentru care merită să lupţi? N-am ieşit dintr-o închisoare numai ca să ne trezim în alta!

Magda tace.

— Nu v-aţi săturat de Slovacia? le întreabă Livi pe surorile ei. Când ai avut o slujbă care să dureze mai mult de o săptămână, Magda? Şi tu, Cibi, vrei să-ţi creşti copilul într-o ţară care încă pare să-i urască pe evrei?

Magda vrea să spună ceva, dar Cibi pune o mână pe braţul surorii sale. Magda se întoarce spre ea. Cibi zâmbeşte.

— Are dreptate, Magda, şi eu am fost în Hachshara, mai ţii minte? O să aibă grijă de ea.

— Nu ni se permite să părăsim ţara! repetă Magda. Nimănui. Ce-o să-i facă dacă o prind?

Magda se cutremură.

— N-o să mă prindă nimeni, spune Livi. Şi n-o să mi se dea voie să plec decât când o să fiu pregătită.

— Livi e o femeie în toată firea acum, Magda. Are douăzeci şi unu de ani. Hai s-o ascultăm până la capăt.

Magda se răstește la sora ei:

— De ce ţii brusc atât de mult să scapi de sora noastră? Credeam că avem un pact. Credeam că trebuie să rămânem împreună, să avem grijă una de alta. I-am promis tatei că…

— Magda, ascultă-mă, spune Cibi. Trebuie să mergi cu Livi. Fă instrucţia şi du-te în Israel. Vocea lui Cibi e calmă, liniştitoare, ca şi cum alegerea lui Livi ar fi una evidentă. Şi apoi Miška, eu şi Karol o să vă urmăm.

Magda rămâne cu gura căscată.

— Noi n-o să intrăm în Hachshara din cauza copilului, dar o să găsim o

altă cale.

— Vezi, Magda? Livi e în picioare, lovind aerul cu pumnii. Vine şi Cibi, s-a hotărât!

— Nu s-a hotărât nimic, surioară. Magda tace, imaginându-şi viaţa în Bratislava de una singură. E un tablou imposibil. Trebuie să mă gândesc.

— Dar o să te gândeşti serios? întreabă Livi plină de speranţă.

Magda nu spune nici da, nici nu, dar dă scurt din cap.

— Dumnezeu o să vegheze asupra voastră, spune Miška. A rămas tăcut în timpul acestui schimb de cuvinte, dar acum s-a ridicat şi a venit lângă Cibi. E cel mai bine pentru noi, pentru întreaga familie.

Livi zâmbeşte larg şi spune:

— Vezi?

Dar Magda o ignoră, fiindcă trebuie să se gândească.

CAPITOLUL 27

Bratislava,
octombrie 1948

Magda și Livi îi privesc pe Cibi, Miška și micuțul Karol, în brațele mamei sale, întorcându-se la mașină și plecând. Cu câteva minute în urmă, Magda i-a dat fără tragere de inimă lui Cibi fața de pernă cu sfeșnicele și fotografiile, smulgându-i promisiunea că le va urma curând în Israel și atunci „o să mi le dai înapoi“.

Acum, două surori așteaptă pe marginea drumului sosirea celorlalți tineri evrei. Tineri evrei care, ca și ele, au hotărât să intre în Hachshara. Vor face parte dintr-un grup dispus să riște totul pentru a-și construi o viață nouă în Israel.

A fost greu să-și ia rămas-bun de la Cibi, firește. Magda o consideră pe sora ei mai mare o extensie a sa; pentru Livi, ea e un fel de mamă, e salvatoarea ei. Dar acest rămas-bun a avut și un aer sărbătoresc. E octombrie 1948 și Cibi împlinește 26 de ani. Jurămintele au fost reînnoite: sunt o echipă invincibilă, și deși două dintre cele trei surori vor fi curând la trei mii de kilometri depărtare, această distanță nu va reuși nici măcar să zgârie suprafața promisiunii lor. Dar e timpul să meargă mai departe, să-și facă o viață nouă și, din fericire, Magda a acceptat în sfârșit că e pregătită.

„Putere și speranță“, i-a spus ea lui Cibi cu o seară înainte de plecare. „Ar trebui să fie de ajuns pentru a construi o lume nouă, nu-i așa? Dar avem nevoie de ajutorul tău, așa că nu pierde timpul.“

Tinerii sosesc cu sutele și încep să se urce în camioanele care așteaptă pe marginea drumului. Când pornesc, Livi nu e sigură dacă e entuziasmată sau speriată. Dacă a fost o greșeală îngrozitoare și o târăște pe Magda înapoi într-o lume periculoasă? Prelata se închide pentru a-i feri de ochii iscoditori ai locuitorilor Bratislavei în timp ce ies din oraș, și Livi se întreabă dacă o să

vină vreodată o vreme când o să poată să meargă liber, fără fereală, oriunde vor.

Camionul se hurducă pe drumul pietruit, săltând peste bolovani şi ocolind gropile, iar mintea Magdei se întoarce la perioada captivităţii ei, când un camion similar a dus-o într-o închisoare. Se întreabă ce s-o fi întâmplat cu domnul Klein. Dar bucuria din maşină e molipsitoare, şi în scurt timp temerile îi mai dispar în compania tinerilor veseli, plini de speranţă.

E frig, iarna e, practic, după colţ, dar surorile sunt înfofolite cu fulare groase, căciuli, haine călduroase şi încălţăminte solidă. Sunt din nou puternice şi sănătoase, şi acum, după trei ore şi o sută cincizeci de de kilometri, camionul se opreşte pe un teren noroios, cu vegetaţie forestieră. Aici va fi casa lor în următoarele trei luni.

— Trage aer în piept, Magda! Ce senzaţie minunată! Îmi aminteşte de pădurea de la Vranov, zice Livi emoţionată.

Magda nu poate decât să fie de acord: mireasma aerului de pădure e inconfundabilă. Se gândeşte la căminul lor, la bunicul.

Li se spune că au trecut în partea cehă a Cehoslovaciei; acum se află în pădurile din Carstul Morav, lângă Blansko. Dar această informaţie nu înseamnă nimic pentru Livi şi Magda: au picioarele înghețate şi abia aşteaptă să ajungă înăuntru.

Vor locui în mici cabane, fetele de o parte, băieţii de alta, aranjate în jurul unei clădiri centrale mari, unde se vor aduna pentru mese şi pentru lecţiile care-i vor pregăti pentru ce-i aşteaptă.

După ce despachetează, Magda şi Livi îi urmează pe toţi ceilalţi în sala principală.

Sunt informaţi că instrucţia va fi intensă şi va presupune curaj; curând vor porni într-o călătorie printr-un peisaj european ostil, prin ţări aflate acum sub guvernare comunistă, închise lumii din afară.

— Veţi învăţa să călătoriţi uşor, să vă deplasaţi neobservaţi şi să luptaţi atunci când trebuie, le spune instructorul. Noi nu suntem comunişti, suntem evrei, şi am plătit scump pentru libertatea de a alege unde vrem să ne stabilim şi să ne ducem viaţa.

Deşi ideea de „instrucţie“ le intimidează, atât Magda, cât şi Livi sunt nerăbdătoare să-şi înceapă călătoria, disperate să creadă că amintirile care le

bântuie vor dispărea ca prin minune odată ce vor pune piciorul în Israel.

În acea primă noapte, adorm cu sentimentul unui scop, al nădejdii că vor căpăta uneltele necesare pentru a dăltui un viitor pentru ele și, în cele din urmă, pentru Cibi, Miška și micul Karol. Au triumfat când lumea era împotriva lor, au ajuns până aici. Magda e sigură că speranța care le-a ținut în viață în lagăre o să le alimenteze ambiția de a-și hotărî în sfârșit propria soartă.

Se antrenează în pădurile morave, suplinind prin entuziasm forma fizică. Magda și Livi se trezesc în peșteri și canioane, în desișul pădurii și în zăpezi înalte, provocând elementele naturii și învățând să supraviețuiască noaptea în sălbăticie, cu foarte puține provizii.

Tinerele se întăresc pe zi ce trece și descoperă că apetitul lor pentru provocări e uriaș; în scurt timp, ajung să facă exercițiile exemplar.

„Am avut parte de lucruri mult mai rele la Auschwitz“, e refrenul vesel și constant al lui Livi.

Prima dificultate reală o au de înfruntat când li se înmânează niște revolvere. Nici una din ele nu vrea să învețe cum se trage cu o armă. Și nu sunt singurele.

— Comuniștii n-o să ne lase să părăsim Europa, le spune instructorul. Iar britanicii nu vor ca noi să ajungem în Israel. Suntem încă vânați, fie pe uscat, fie pe mare. Cine de aici vrea să fie trimis într-un lagăr, să-i fie răpită libertatea? N-am suferit destul?

Mesajul lui e clar: pentru a trece la următorul nivel al instrucției, vor trebui să învețe să mânuiască o armă.

A doua zi dimineața, la poligonul de trageri, surorile acceptă pistoalele care li se oferă și, spre uluirea Magdei, Livi se dovedește a fi un țintaș priceput.

— Cum? întreabă Magda, uitându-se la cutiile de conserve împrăștiate pe jos.

— Dacă-ți imaginezi că sunt naziști, e chiar foarte ușor, răspunde vesel sora ei.

Pentru Livi, fiecare cutie are chipul lui Isaac, cu părul lui negru slinos și dinții lui galbeni. Își atinge ținta de fiecare dată.

Magda ridică arma spre cutiile de tablă aliniate pe o buturugă și, deși mâna

ei nu e la fel de sigură ca a lui Livi, nimerește mai multe cutii decât ratează.

— Ai dreptate, spune ea întorcându-se spre sora ei cu un zâmbet strâmb. Sunt toți morți!

Pe măsură ce zilele se fac săptămâni, nerăbdarea lui Livi se mai potolește, și ea înflorește în compania celorlalți tineri și tinere din tabără. Se organizează dansuri, sporturi de interior, jocuri și mese.

Pentru prima dată în viața ei, Livi se simte cu adevărat independentă între acești prieteni care împărtășesc același țel. E surprinsă când află că sunt și creștini printre ei, și că au intrat în Hachshara pentru a-și arăta solidaritatea și sprijinul pentru visul evreiesc de a-și întemeia o patrie pe pământul făgăduit.

În pădure înfloresc și idile, și Livi e măgulită când Zdenko începe s-o invite la toate dansurile.

Data plecării se apropie. Curând vor merge în România, iar odată ajunși acolo, se vor îndrepta spre portul Constanța. Până în România însă, vor trebui să treacă prin Ucraina sau Ungaria, care au granițe închise și foarte bine păzite.

Magda și Livi ascultă cu atenție când li se explică pericolele unei astfel de expediții. Livi se întreabă dacă toată lumea are aceeași senzație ca ea, și anume că această parte a călătoriei e aproape o extensie a captivității lor, și în același timp ultimul obstacol în drumul spre libertate. În fond, au evadat din marșul morții, și asta a presupus mult mai mult curaj; Livi se simte gata să evadeze din nou, dar nu se poate preface că nu-i e frică.

Faptul că vor călători în grupuri mici le va asigura o oarecare protecție, dar vor trebui să fie foarte atenți. În portul Constanța se află un vas care-i va duce la Haifa. Acesta va pleca cu sau fără ei.

În ziua plecării, grupul Magdei și al lui Livi, numărând circa o sută de oameni, fac drumul înapoi la Bratislava tot în camion. Cu bani în buzunar, vor lua trenuri când vor putea, altfel vor face autostopul sau vor merge pe jos. Fiecare dintre ei are un pistol și o rezervă de gloanțe. Livi și Magda își pun gloanțele în genți; pistoalele le bagă adânc în buzunarele hainelor.

— Ești supărată că Zdenko nu e în grupul nostru? întreabă Magda.

— Puțin, nu cine știe ce.

— Îl placi, Livi?

— Sigur că-l plac.

— Fără sentimente *romantice*?

— Fără. E un prieten, asta-i tot.

— Prietenia e o bază bună pentru altceva, o tachinează Magda.

— Bine, Magda, când o să-ți găsești alesul, o să poți să-mi spui cum e, și atunci o să știu ce să caut. Până atunci, surioară, vezi-ți de treburile tale.

— Ți-e frică, Livi? întreabă Magda, brusc serioasă.

Livi se uită la sora ei mai mare și-și vede propria frică oglindită în ochii ei.

— Nu poate fi mai rău decât un marș al morții, nu-i așa? Sau o selecție, răspunde ea.

— Bănuiesc că e și ăsta un mod de a pune problema, zice Magda.

— E singurul.

Cei din grup iau trenuri spre o serie de orașe din care pot merge mai departe spre România. Una dintre opțiuni a fost Vranov, dar Magda și Livi au respins-o; au ales să meargă prin Košice și să treacă în Ungaria. Speră că localnicii le vor îndruma spre graniță.

Li s-au dat hărți și un ghid: Vlad. Împreună cu alți trei băieți, surorile îl ascultă pe Vlad spunându-le că după ce intră în România mai au de mers cinci sute de kilometri.

— Crezi că avem timp să ne oprim la mormântul tatei în Košice? șoptește Livi.

— Nu cred, Livi. Trebuie să ne mișcăm repede. O să ne întoarcem într-o zi, spune Magda.

Livi se lasă pe spate și închide ochii, lăsând legănatul trenului s-o adoarmă.

Când ajung la Košice, cei șase din grupul lor știu că din tren au coborât și alți prieteni de-ai lor, dar se ignoră unii pe alții, așa cum au fost instruiți. Acum sunt pe cont propriu.

— Încă treisprezece zile, și o să fiți pe vapor, le spune Vlad pe când străbat străzile din Košice. Haideți să găsim un loc unde să ne petrecem noaptea la căldură.

— Un hotel? întreabă Livi plină de speranță.

— Un grajd, răspunde el.

— N-o să ai parte de pături moi și saltele de puf, Livi, o tachinează unul dintre băieți. Te descurci, sau trebuie să împușcăm niște rațe și să le jumulim

ca să-ți facem o pernă?

— Ar fi minunat, vă mulţumesc, le dă replica Livi.

Când ajung la marginea oraşului, se întunecă. Se află pe un drum pustiu, cu pădure în dreapta şi-n stânga, dar nu se vede nici un grajd. Băieţii vor să campeze în pădure, la fel şi Vlad, dar Livi vrea să caute în continuare un adăpost.

Toate cele şase capete se întorc la zgomotul unor copite de cal. Vlad bagă mâna în buzunar. Livi se încordează: acum totul se va duce de râpă, vor fi luaţi prizonieri din nou, pedepsiţi pentru că au vrut mai mult decât o viaţă trăită în umbră. Magda trage adânc aer în piept, încercând să-şi controleze tremurul mâinilor. N-o să împuşte niciodată pe nimeni, acum ştie asta; cum ar putea, când la cel mai mic semn de pericol se pierde cu firea?

— Încotro mergeţi? îi întreabă fermierul din căruţa trasă de o iapă neagră frumoasă, trăgând de hăţuri.

Vlad îşi retrage mâna şi-i face un semn de salut. Magda şi Livi expiră.

— La Trebisov, răspunde el.

— Sunteţi evrei?

— Da.

Livi se uită la Vlad, dar ochii lui sunt aţintiţi asupra fermierului. Dacă el nu e îngrijorat, atunci nu e nici ea.

— Urcaţi în spate, vă duc până unde pot.

Se urcă în căruţă. Miroase a bălegar, dar se stă destul de confortabil pe paie.

— Îmi pare rău, spune fermierul. Am avut nişte porci în spate.

Merg în tăcere cam o oră. Vlad stă cu spatele drept tot drumul. Parcă ar fi în tren sau în maşină, se gândeşte Livi, îndreptându-se şi ea. În cele din urmă, fermierul opreşte la o răspântie.

— Trebisov e la vreo zece kilometri de aici. Puteţi să porniţi într-acolo acum, sau să dormiţi în grajdul meu în noaptea asta, cum vreţi.

— Se face târziu, zice Livi plină de speranţă.

— Mulţumim, îi spune Vlad fermierului. V-am fi recunoscători. Promit că plecăm în zori, înainte să vă treziţi.

— Mă îndoiesc, râde fermierul. Aţi condus vreodată o fermă? îi întreabă, făcând cu ochiul.

La o smucitură a hăţurilor, calul porneşte pe o potecă îngustă spre o mică fermă, în spatele căreia se zăreşte un grajd încăpător.

— Faceţi-vă comozi acolo, le spune. Mai sunt câţiva porci înăuntru, dar n-ar trebui să vă deranjeze. Iar nevastă-mea o să vă aducă ceva de mâncare.

Le face cu mâna şi se îndreaptă spre casă.

— Mulţumim, spun ei într-un glas.

În timp ce-şi fac culcuşuri din paie, în grajd intră soţia fermierului.

— Mă ajută cineva? întreabă ea.

Vlad şi Magda o ajută cu cănile de ceai şi platoul uriaş cu cartofi aburinzi şi carne de porc prăjită. Sunt şase furculiţe.

— Sunteţi foarte generoasă, îi spune Vlad.

— Lăsaţi vasele lângă uşă când terminaţi. O să le iau mai târziu. Înainte de a ieşi, soţia fermierului se opreşte în prag. Ştiţi, am mai ajutat şi alte grupuri ca voi, şi o să facem tot ce putem pentru cei care vor mai veni.

Apoi pleacă.

Încă neobişnuită cu bunătatea oamenilor, Livi simte un nod în gât.

— Nu fi aşa de surprinsă, Livi, îi spune Vlad. Nu toată lumea urăşte evreii! Băieţii şi Magda izbucnesc în râs. Haideţi să mâncăm!

Se adună în jurul platoului cu mâncare.

— Poate nu ştie că evreii nu mănâncă porc, oftează Magda. Dar, Livi, mai ţii minte casa cu ruşi?

Livi dă afirmativ din cap.

— Când nu avem altceva, mâncăm şi carne de porc.

Încă râzând, băieţii apucă furculiţele şi încep să mănânce.

A doua zi dimineaţa, fermierul îi trezeşte cu ceai şi pâine proaspătă. Se oferă să-i ducă la Trebisov.

— Ziua a doua din paisprezece, anunţă Vlad.

La Trebisov îşi cumpără de mâncare şi se îndreaptă spre graniţă. În noaptea aceea dorm în pădure. Livi preferă să doarmă sub cerul liber, cât mai departe de oameni. Acum ştie să supravieţuiască în sălbăticie, dar e sigură că orice confruntare cu un duşman ar face-o să se piardă. Îşi doreşte să fie şi Cibi cu ele – promisiunea că vor fi împreună mereu atârnă greu în mintea ei. Oare ispitesc soarta lăsând-o în urmă?

În următoarele zece zile fac autostopul, merg pe jos sau cu trenul, până

când ajung la Constanţa, cu două zile mai devreme. N-au întâmpinat prea multe obstacole, iar Magda şi Livi sunt profund recunoscătoare pentru asta. Au avut noroc, recunosc una faţă de cealaltă, şi se roagă ca acest „noroc“ să le însoţească pe tot parcursul călătoriei.

În port, vasul e deja ancorat, aşteptându-şi încărcătura de migranţi emoţionaţi. Urmele războiului recent se văd peste tot în jur: multe clădiri sunt grămezi de moloz încă aşteptând să fie strânse, dar în oraş edificiile vechi sunt încă în picioare, înalte şi mândre, neatinse de haosul care domneşte în port.

O zi mai târziu, celor o sută de tineri din tabăra din Carstul Morav, primii care sosesc, li se alătură sute veniţi din tabere din toată Europa.

Plimbându-se prin port, Magda şi Livi simt un fior de emoţie, anticipând însufleţite călătoria care le aşteaptă.

— Toată lumea la bord, repede!

Vlad îi adună pe tineri, îndemnându-i să urce pe vapor.

La picioarele pasarelei, Magda o ia de mână pe Livi.

— Asta e, surioară, spune ea.

Ochii îi strălucesc. Livi ştie că lacrimile Magdei sunt pentru mama şi pentru bunicul, dar şi pentru ele două. Nu numai că sunt pe punctul de a porni într-o călătorie peste mări, dar călătoresc şi dintr-o viaţă în alta.

— Sunt gata, zice Livi. Hai să urcăm împreună!

Livi se gândeşte la ele, cele cele trei surori de pe peronul din Bratislava, întorcându-se la Vranov. Erau atât de speriate, încât stătuseră agăţate una de alta tot drumul. Acum nu se mai simte aşa, nu e speriată, şi se bucură că Magda e lângă ea, dar apoi simte un fior familiar pe şira spinării, un semn al fricii. Din nou îşi doreşte să fie cu ele şi Cibi – eterna ei ocrotitoare, care a ţinut-o în viaţă la Auschwitz doar prin puterea voinţei şi a hotărârii ei. Nu acum, îşi spune ea, dar cum să îmbrăţişezi viitorul cu inima deschisă când acea inimă a fost frântă de atâtea ori, când cioburile ei au fost transformate în pulbere? Poate că tocmai despre asta e vorba, se gândeşte Livi în timp ce vasul se îndepărtează de port, să ne facem inimile la loc. Cibi e în siguranţă cu Miška şi Karol şi curând se vor ţine de cuvânt şi ne vor urma pe pământul făgăduit.

Sute de tineri umplu puntea, femei şi bărbaţi, toţi aplecaţi peste bord să

privească valurile. Livi bagă mâna în buzunar şi dă de pistol. Degetele trec de armă, pipăind după cuţitaş, talismanul ei. Face parte din lupta lor pentru supravieţuire la fel de mult ca prezenţa spirituală a mamei lor.

— Magda, spune ea încet, eu o să-mi arunc pistolul în mare.

Nu e locul lui alături de cuţitaş. Amândouă pot ucide, dar numai cuţitaşul a ajutat-o cu adevărat.

— Cum? Nu face prostii, Livi. Ar putea să te vadă cineva.

— Nu se uită la mine.

— N-ai de unde să ştii. Te rog, las-o baltă.

Şi, înainte ca Livi să apuce să scoată pistolul din buzunar şi să-l arunce în valuri, li se alătură câteva fete, colege de instrucţie.

— Aţi auzit? zice una, cu răsuflarea tăiată.

Magda, brusc în gardă, scrutează vasta întindere a mării pustii, cu portul devenind tot mai mic la orizont, apoi cerul senin. Nu se văd nici comunişti, nici vase britanice. Până aici, e bine.

— Jos nu sunt destule paturi, aşa că se caută fete care să doarmă pe punte, cu băieţii. Magda îşi dă seama după strălucirea din ochii lor şi rumeneala obrajilor că sunt emoţionate, încântate de îndrăzneala lor. Noi avem de gând să acceptăm. Vreţi şi voi?

Magda îşi îngăduie să simtă aceeaşi încântare.

— Sigur, spune ea. De ce nu? Livi?

— Am pornit într-o aventură, zice Livi, scoţând mâna din buzunar. Sigur că o să dorm pe punte.

— Ajungem în Israel în mai puţin de o săptămână, spune Magda, cu ochii la marea nesfârşită din faţa lor. Cred că cinci nopţi sub stele sunt o pregătire excelentă.

— Hai să ne găsim un loc bun, o îndeamnă Livi.

— Asta înseamnă acolo unde sunt băieţii, nu? zice fata cu răsuflarea tăiată.

— Eu mă gândeam să fie cât mai departe de motoare, dacă vrem să dormim cât de cât, spune Magda cu înţelepciune.

— Cine vrea să doarmă? întreabă fata. Eu nu cred că o să mai dorm vreodată!

Livi o ia de mână pe Magda şi le urmează pe fete spre noile lor culcuşuri.

— Te rog, spune-mi că eşti încântată, Magda, spune Livi.

— Sunt, zău că sunt. Dar mi-e şi teamă, Livi. Sper din toată inima să nu avem probleme. Dar, la o adică – se bate peste buzunar –, avem *armele* astea.

Fetele trec pe sub o sfoară şi Magda le urmează, fără să-şi dea seama că Livi a rămas în spate. Când îşi dă seama că sora ei nu e lângă ea, se întoarce şi o vede pe Livi faţă-n faţă cu un bărbat cu părul negru şi slinos. E mai în vârstă decât ele, şi e ceva în neregulă cu expresia feţei lui. Rânjeşte, nu zâmbeşte. Livi şi bărbatul nu se clintesc. Par nişte statui.

— Livi! strigă Magda. Haide, ce mai aşteptţi?

Trece din nou pe sub sfoară şi se duce lângă sora ei.

— Ia te uită, îi spune bărbatul lui Livi. Ce avem noi aici?

— Lasă-mă-n pace!

Vocea lui Livi tremură.

— Livi, ce se întâmplă? Cine e omul ăsta?

Magda o apucă de braţ pe sora ei, vrea s-o ia de acolo, dar Livi nu se mişcă.

— Mergeţi spre pământul făgăduit, da? şuieră el.

Pe Magda o trece un fior când îi vede gura deschizându-se într-un şir de dinţi galbeni şi ciobiţi. El face un pas spre surori.

Mâna Magdei se duce spre buzunar.

Bărbatul prinde mişcarea şi se dă înapoi.

— N-aş fi crezut că o să scapi, spune Isaac.

— Nici eu, se răsteşte Livi, încurajată un pic de prezenţa Magdei. Ar fi trebuit să fii împuşcat odată cu naziştii pentru ce ai făcut!

Magda, cu mâna încă în buzunar, se aşază în faţa lui Livi, acoperindu-l pe bărbat vederii acesteia.

— Livi, cine e? spune ea peste umăr.

Dar Livi se apleacă pe lângă ea şi îl scuipă în faţă pe Isaac.

— O să-mi faci probleme? întreabă el, trecându-şi o mânecă peste obraz.

— Poate. Şi ce-o să te faci fără prietenii tăi nazişti care să te salveze?

— Am dreptul s-o iau de la capăt. La fel ca tine.

— *Nimic* nu e la fel la noi doi!

Livi o apucă de mână pe Magda şi o trage de-acolo.

— E un vapor mare, strigă el în urma lor. Cine o să observe dacă un şoricel cade peste bord?

Magda se întoarce, trăgând tocul pistolului afară din buzunar.

— Și cui o să-i pese dacă o bestie ca tine capătă un glonț în ceafă? Îi răspunde ea.

Surorile se îndepărtează.

Când ajung destul de departe, Magda se întoarce spre sora ei.

— Livi, spune-mi cine e. Ce-a fost asta?

E speriată de expresia din ochii surorii ei.

— Nu-i nimic, Magda. E cineva din trecut, spune Livi încercând să zâmbească, dar nereușind.

— Dar *cine* e?

— Poți să ghicești, nu-i așa? Un *kapo* împuțit din lagăr. Un evreu, dacă-ți vine să crezi, dar nu vreau să vorbesc despre el. Vreau să uit că există.

Livi se duce să se alăture fetelor de pe punte, iar Magda o urmează.

Fata e amețită de scenele cruzimii lui Isaac, care-i revin în memorie. Parcă stă iar la porțile de la Birkenau și-l vede pe ofițerul SS întinzându-i bastonul acestui *kapo* cu părul slinos, care începe să strivească cu el trupurile prizonierilor care se întorc în lagăr.

„O să te țin minte, fetițo. Isaac nu uită niciodată o față“, i-a spus el, și acum știe că n-o s-o uite nici ea pe a lui. Dar ceea ce o buimăcește cu adevărat pe Livi e faptul că ar fi putut s-o omoare chiar acum, în timp ce ea era incapabilă să se miște sau să strige după ajutor. Asta e realitatea ei de-acum încolo? Trebuie să ia cu ea frica asta paralizantă în noua sa viață? Nu mai e prizonieră, dar va fi vreodată liberă cu adevărat?

Surorile trec pe lângă o ceată de fete care chicotesc și arată spre un grup de băieți care se străduiesc să le atragă atenția. Văzându-le, Livi se simte de parcă ar fi ieșit iar din lagăr în lumina zilei. *Asta* e viața normală, își reamintește ea. Oamenii flirtează și bârfesc, și fac orice au chef fără să fie bântuiți de umbrele întunecate de la Auschwitz în fiecare minut al zilei. N-ajunge că visează despre Birkenau în fiecare noapte? În timpul zilei, își făgăduiește ea, o să privesc în lumină.

— Uită-te la băieții ăia, murmură Magda. Parcă-s niște păuni.

Livi se uită la băieți. Sunt îmbrăcați bine, mai bine decât majoritatea refugiaților. Trag cu ochiul la fete, zâmbind larg și făcându-le cu mâna, în afară de unul, care stă deoparte, sprijinit de balustrada punții. Se uită drept la

Livi. Ea îi evită privirea, brusc conştientă de sine, dar când se uită din nou spre el, vede că o priveşte în continuare.

— Cine sunt? o întreabă Magda pe una dintre fetele care chicotesc.

— Băieţii zburători, îi spune ea.

— Băieţii… cum?

— Piloți, tehnicieni. Numai buni de luat de soţi!

Tânăra încă râde în timp ce surorile se îndepărtează.

În următoarele două zile Livi se sileşte să ia parte la veselia celorlalţi, dar Magda simte că e tot mai neliniştită.

„Pur şi simplu rău de mare“, îi spune ea, sau „Magda, mă sufoci. Nu mai sunt o «pisicuţă».“

Livi începe să stea singură seara, la proră, scrutând orizontul după primele contururi ale Israelului. Nu l-a mai văzut pe Isaac şi speră că n-o să-l mai vadă niciodată. Dar, dacă o să se întâmple, de data asta jură că o să-i cheme pe ceilalţi. O să le spună ce a făcut şi ei o să-l arunce peste bord. În mod ciudat, gândul la corpul lui dispărând sub valuri n-o face să se simtă mai bine.

Trec prin Strâmtoarea Dardanele, intrând în Marea Egee; simţurile lui Livi sunt copleşite de culoarea mării, şi din nou când intră în Mediterana, mergând de-a lungul coastei turceşti. Următoarea oprire, Haifa, se gândeşte ea, şi totul va rămâne în urmă: Auschwitzul, Isaac, marşul morţii, totul.

În a patra zi, când soarele coboară după linia orizontului, Magda vine lângă Livi la proră.

— Înţeleg de ce-ţi place să stai aici, murmură ea. E atâta linişte! Poate că mâine o să fii prima care vede uscatul.

— Mă simt în siguranţă aici, parcă nu mi se poate întâmpla nimic rău, spune Livi. Sună ciudat?

— Un pic. Dar acum eşti în siguranţă. Amândouă suntem. Oricine-ar fi omul ăla, Livi, trebuie să ţi-l scoţi din minte. După ce debarcăm, n-o să-l mai vezi niciodată. Acum, hai să mergem să mâncăm până nu se termină toată mâncarea.

Magda se ridică şi îi întinde mâna surorii ei.

Pe când se întorc să meargă spre sala de mese, îi aud înainte să-i vadă: Păunii, cum a început să le spună Magda. Vorbesc tare între ei, dar o fac pentru fetele care s-au adunat să privească acest spectacol.

— Of, iar ăştia! zice Magda destul de tare ca să fie auzită şi de băieţi, şi de fete. Lui Livi îi îngheaţă surâsul pe buze când îl vede din nou: „băiatul zburător“ singuratic, stând deoparte şi uitându-se la ea. Roşind, o apucă pe Magda de braţ şi fug la masă.

A doua zi, spre seară, la orizont apare portul Haifa. Pe vapor izbucnesc strigăte de entuziasm şi bucurie. Nerăbdători să păşească pe uscat, mulţi tropăie pe scândurile punţii.

Şi atunci lumea se clatină. Se aude o împuşcătură şi ţipătul lui Livi străpunge aerul. Se lasă imediat în patru labe, lipindu-se de podea în timp ce vacarmul vesel continuă în jurul ei. Îşi trece mâinile peste corp. A fost împuşcată? A nimerit-o?

— Livi! Livi! Ce s-a întâmplat? Magda îngenunchează lângă ea. E doar vreun idiot care trage în aer de bucurie. Haide!

În timp ce Livi se ridică împleticindu-se, pe punte îşi face apariţia căpitanul şi aclamaţiile se opresc. E roşu la faţă şi în priviri i se citeşte furia; duce o portavoce la gură.

— Cine a tras cu pistolul pe vasul meu? tună el.

Toată lumea tace, deşi toţi duc mâna la buzunar, căutându-şi pistoalele.

— N-o să întreb a doua oară, spune căpitanul ameninţător. Întorc vaporul ăsta nenorocit şi vă duc pe toţi înapoi dacă nu recunoaşteţi în clipa asta!

Din mulţime se ridică o mână şovăitoare.

— Îmi pare rău, domnule căpitan. Vinovatul, un tânăr, continuă: M-a luat valul. Nu mai fac.

— Vino-ncoace, îi ordonă căpitanul, întinzând mâna. Pistolul, te rog.

Tânărul înaintează şi pune arma în mâna căpitanului. Acesta bagă pistolul în buzunar şi îi trage o palmă peste cap. El îşi primeşte pedeapsa fără să crâcnească.

După aceea mulţimea e mult mai liniştită; Magda şi Livi se duc spre proră, de unde se vede crescând constant portul Haifa.

Sunt acasă.

CAPITOLUL 28

Haifa, Israel,
februarie 1949

Soarele străluceşte în timp ce pasarela e coborâtă în aclamaţii entuziaste şi rugăciuni de mulţumire şoptite. E răcoare, dar nu frig. Portul Haifa se umple de nou-sosiţi şi spectatori de pe chei.

Magda priveşte cu uimire mulţimea forfotitoare. Atâţia evrei, şi nimeni nu vine să-i adune şi să-i urce într-un tren pentru credinţa lor. Vor putea în sfârşit să-şi spună numele şi să-şi dezgolească braţele fără teama de represiune sau de hărţuirile antisemiţilor.

— Magda, şopteşte Livi, eşti pregătită? Strânge mâna surorii sale; dacă-i dă drumul, ar putea dispărea, plutind spre cer. Dar apoi greutatea din buzunar o aduce din nou pe pământ. Crezi că o să fim percheziţionate înainte de a coborî de pe vas?

— Habar n-am, spune Magda. Dar dacă o să fim, ne aruncă pe toţi peste bord şi va trebui să înotăm până în port.

Livi începe să râdă şi vrea să-i spună Magdei că ar fi păcat, dar cuvintele îi rămân în gât.

— Eşti fată deşteaptă. Ţi-ai ţinut gura, îi spune rânjind Isaac, proptit în faţa lor.

Livi simte imediat groaza aceea familiară, presiunea din vintre, epuizarea şi suferinţa din lagăr. Are mâna în buzunar, dar în loc de pistol, degetele ei se încleştează în jurul cuţitaşului. Îl retrage încet şi îl ţine pe lângă corp.

Isaac nu se mişcă. Privirea i se mută de la cuţit, la ceilalţi pasageri care se înghesuie pe punte.

— Dacă ţip acum, îi spune Livi cu glas scăzut, pe cine crezi că o să creadă fraţii şi surorile mele? Pe tine, sau pe mine?

— Nu fi proastă, şuieră el.

— Hai să încercăm, vrei? spune Magda, ridicând bărbia.

Ochii lui Isaac se cască deodată sălbatic. Întinde mâinile și se dă în spate.

— Unde te duci? întreabă Livi, ridicând vocea.

Dar *kapo* s-a întors și fuge spre pasarelă.

— Știi, Livi, spune Magda, aproape că-mi doresc s-o fi făcut.

— Ce? Să-l înjunghii, sau să strigi după ajutor?

— Ambele.

Acum Magda pune mâinile pe umerii surorii ei.

— E ultima dată când îl vedem pe individul ăsta, Livi. Nu-l aducem cu noi în Israel. Mai privește-l o dată cum fuge și apoi o să-l uităm.

Livi respiră greu – amintirile amenință să iasă iar la suprafață –, dar încuviințează din cap, dorindu-și ca Isaac să fie singurul lucru pe care trebuie să-l lase în urmă.

De sus, de pe pasarelă, privesc spre debarcader, dorindu-și să-și fixeze tabloul acesta în minte pentru totdeauna. Înainte de a apuca să facă un pas, un tânăr trece pe lângă ele, lovindu-le.

Livi se încordează, dar e doar un băiat grăbit să ajungă pe mal.

— Scuze, murmură el.

Livi e surprinsă să vadă că e „păunul“ singuratic.

— Nu-i nimic, spune ea surâzând.

Băiatul îi face cu ochiul, apoi e înghițit de mulțimea de bărbați și femei care se revarsă de pe vapor pe chei.

— Gata? întreabă Magda.

Fiecare cu câte o valiză în mână, cu brațele înlănțuite, Magda și Livi coboară încet rampa, oprindu-se jos.

— Acum! spune Livi.

Și cele două surori pășesc pe uscat pentru prima dată după o săptămână, cu lacrimi șiroindu-le pe obraji, cu fețele întoarse nu spre soare, ci spre pământul de sub picioarele lor.

Pe chei, în mulțime, stau doi bărbați îmbrăcați în uniforme de tip militar, cu berete purtând însemne cu aripi în jurul stelei lui David. Le fac semn Băieților-Păuni, care-i urmează până la un camion cu aceleași însemne.

— Probabil forțele aeriene, spune Magda.

— Israel are deja forțe aeriene? întreabă Livi.

Dar n-au timp să se mai gândească la asta sau la Băieţii-Păuni, căci noii israelieni sunt chemaţi să se aşeze la coadă pentru înregistrare şi pentru alocarea unei locuinţe.

Magda şi Livi străbat străzile Haifei într-un camion deschis împreună cu alţi bărbaţi şi femei. Oamenii de pe trotuare le fac cu mâna şi le aclamă sosirea, şi cei din camion răspund la fel. La marginea oraşului, surorile se minunează de livezile uriaşe de portocali; aerul e greu de aroma lor dulce, pătrunzătoare.

Abia au ieşit din Haifa, când camionul părăseşte şoseaua şi intră pe un drum hârtopit, pe care se hurducă vreme de jumătate de oră.

Opresc într-un mic complex de cabane şi hambare, un luminiş în mijlocul unei livezi luxuriante de portocali. Un bărbat iese dintr-o cabană şi îi priveşte pe oamenii care coboară din vehicul.

— *Şalom alehem*!

Zâmbeşte, deschizând larg braţele, pentru a-i întâmpina pe călători.

— *Alehem şalom*, îi răspund ei.

— Bun venit în Israel. Bun venit în Hadera. Bun venit în chibuţul vostru. Vă mulţumesc pentru că v-aţi asumat pericolul călătoriei pentru a fi aici, pentru a face parte dintre fondatorii noii voastre patrii.

Oamenii se adună în jurul lui.

Magda o ţine pe Livi de mână, dar aceasta se desprinde.

— Prea strâns, spune ea, şi Magda o ia de braţ.

— Mă numesc Menahem, sunt supraveghetorul şi prietenul vostru, continuă bărbatul. După cum vedeţi, vă aflaţi într-o livadă de portocali. Acum nu sunt portocale de cules, dar sunt destule de făcut ca pregătire pentru sezonul culesului. Aş vrea să vă petreceţi timpul încercând să vă cunoaşteţi. Voi sunteţi viitorul acestui pământ – respectaţi-l, şi el va avea grijă de voi. Arată spre cabane. Aici veţi locui. Menahem le zâmbeşte şugubăţ: Băieţii de o parte, fetele de alta. Dar dacă vă întâlniţi la mijloc, fie. Acolo sunt bucătăriile şi zona de luat masa, unde o să lucreze unii dintre voi, fiindcă n-am de gând să vă gătesc şi să vă fac curat. Acum, mergeţi şi găsiţi-vă un loc pe care să-l numiţi „acasă“ şi ne vedem la cină.

— De unde o să ştim când e ora mesei? se aude o voce.

— A, cineva care se gândeşte la stomac. Bun, puteţi să munciţi şi să vă

jucaţi numai dacă sunteţi bine hrăniţi. Ca să-ţi răspund la întrebare, lângă bucătărie e o talangă mare pe care o veţi auzi cu toţii când e timpul să mâncăm. Acum, duceţi-vă.

— Îl cheamă ca pe tata, spune Magda.

— E un semn bun, nu-i aşa?

Livi se uită lung la supraveghetor. Fetele şi băieţii se îndreaptă spre cabane, dar surorile nu s-au clintit.

Nici Menahem nu s-a clintit.

— *Şalom*, domnişoarelor, e totul în regulă?

— Totul e minunat, d-doar că… se bâlbâie Livi.

— Continuă.

— Aveţi acelaşi nume ca tatăl nostru, spune ea timid.

— Sunt onorat să am acelaşi nume ca tatăl vostru. Şi pe voi cum vă cheamă?

— Eu sunt Livi, şi ea e sora mea, Magda.

Menahem se uită la braţele surorilor.

— Îmi arătaţi? întreabă el.

Magda întinde braţul şi se uită amândoi la tatuaj.

— Livi, Magda, sunteţi amândouă în siguranţă aici şi e o onoare să vă cunosc. Dacă aveţi nevoie de ceva, vă rog să veniţi la mine. Îmi promiteţi?

— Da, spune Magda.

Pe când se îndepărtează, Livi continuă să aibă un aer grav.

— Eşti bine, pisicuţo? o întreabă Magda. Te-a supărat ceva?

— Aş vrea să le putem şterge, Magda, spune Livi. Aş vrea să-mi pot tăia mâna.

Magda o ia pe după umeri.

— Să le dăm naziştilor şi mâinile? Ne-au luat destule!

— Eşti fericită, Magda? Că suntem aici?

— Vreau doar să mă simt din nou în siguranţă, Livi, şi nu asta ne-a promis Menahem adineauri?

— Magda, trezeşte-te. Trezeşte-te!

Una dintre cele patru colege de cameră stă aplecată deasupra patului Magdei. E încă întuneric afară, dar e lună pe cer, aruncându-şi lumina albă palidă peste siluetele adormite sub păturile lor. Tabăra e liniştită.

— Ce e? întreabă Magda buimacă de somn.

— Sora ta. Plânge și țipă, cred că are nevoie de tine.

Acum Magda aude murmurul și scâncetele din patul surorii ei. Într-o clipă e jos din pat și traversează camera.

— Cibi? Cibi, unde ești? repetă întruna Livi, zvârcolindu-se în așternut.

— Livi, e totul bine, sunt aici. Magda se așază pe pat și o apucă de umeri. Ești în siguranță, Livi.

— O vreau pe Cibi, o vreau pe Cibi, geme Livi.

— Sunt Cibi, Livi. Aici sunt.

Celelalte fete din cameră s-au trezit toate între timp și stau în capul oaselor, privind schimbul de cuvinte dintre surori.

Magda o ia pe Livi în brațe.

Aceasta pare să audă cuvintele surorii ei, căci corpul i se relaxează și adoarme la loc, iar Magda se bagă în pat lângă ea.

A doua zi dimineața, Livi e uluită s-o vadă pe sora ei adormită lângă ea. O scutură ca s-o trezească.

— De ce ești la mine-n pat?

Din nou Magda se trezește buimacă. Pentru o clipă, nici ea nu are habar de ce e aici, apoi își amintește.

— Ai visat urât, asta-i tot, îi spune ea lui Livi. Și m-am gândit că o îmbrățișare te-ar ajuta.

Livi se dă jos din pat și se îndreaptă spre băile din cabana de alături.

— Am avut și eu o soră care vorbea și plângea în somn. Colega care a trezit-o pe Magda se plimbă prin încăpere, adunând hainele pe care le-a împrăștiat de cu seară. Mama zicea că e mai bine să nu-i spunem nimic despre asta.

— Poate că ai dreptate, oftează Magda.

— Cine e Cibi?

— E sora noastră mai mare. Ea și familia ei vor veni în curând.

— Și Livi e apropiată de ea?

— Foarte. Au fost împreună la Auschwitz aproape trei ani.

— Și tu? Ți-am văzut numărul de pe braț.

— Eu am ajuns mai târziu, mult mai târziu. N-am îndurat nici jumătate din ce-au îndurat ele.

Tânăra își pune hainele pe pat și traversează camera pentru a o îmbrățișa pe Magda.

— Livi o să fie bine, acum suntem o familie.

— Dar tu? Ai pe cineva aici?

— Nu. Fata se încruntă și se întoarce să se uite pe fereastră la răsăritul spectaculos. Au murit cu toții și eu nu știu cum sau măcar de ce am supraviețuit, dar am făcut-o. Încruntarea a dispărut la fel de repede cum a apărut, și acum zâmbește. Datorăm celor care au murit să ducem o viață cât mai bună, să fim cât putem de buni, și aici putem.

Livi dă buzna în cabană, ținând pe după umeri două fete.

— Magda! Uite pe cine am găsit! strigă ea.

Magda se uită la fete, care se țin de Livi părând că n-o să-i mai dea drumul niciodată.

— Pe cine ai găsit, Livi?

— Sunt Șari și Neli. Și ele sunt surori. Am fost împreună la Auschwitz, lucrau în *Kanada*.

Șari și Neli întind mâinile spre Magda.

— Am auzit atâtea despre tine! spune Șari. Livi și Cibi vorbeau tot timpul despre familia lor. Îmi pare tare bine că te-au găsit.

— O să vină și Cibi curând, le spune Magda. Dintr-o clipă în alta.

Cele patru fete se îndreaptă spre bucătărie, pentru primul lor mic dejun, în prima zi în noua lor patrie.

Magda și Livi intră în rutina vieții din chibuț și încep să învețe ebraica, limba noii lor țări. Asistă la conferințe ținute de persoane oficiale din Tel Aviv și Ierusalim, unde află de planurile de a transforma Israelul într-o patrie pentru evreii din toată lumea. Vor porni afaceri, vor umple țara cu copii, își vor aminti de cei morți și îi vor celebra pe cei vii. Nu vor uita niciodată, dar trebuie să ducă cea mai bună viață cu putință. Multe din acestea le însuflețesc nespus pe surori, dar deseori, la sfârșitul acestor conferințe, Livi se simte foarte mică, prea mică pentru a ține pe umerii ei misiunea monumentală de a crea o nouă patrie în numele tuturor celor care au fost uciși. Magda însă e mai optimistă.

— Pur și simplu ți-e dor de Cibi, o liniștește ea. O să vină, Livi, și când o să ajungă aici, putem să nu ne mai facem griji în legătură cu ea.

Sarcina căreia i se dedică cel mai mult este ritualul lor de duminică seara, când se așază să-i scrie lui Cibi. Scrisorile lui Livi o îndeamnă pe Cibi să vină repede, căci sunt atât de multe de iubit, dar trebuie să se grăbească, în timp ce ale Magdei sunt mai practice, conținând liste de lucruri care ar fi folositoare în acest nou climat.

Cibi le răspunde că ea, Miška și Karol vor sosi în mai.

Cu data sosirii lui Cibi la orizont, Livi e într-o stare de spirit mai bună. Începe să simtă că trecutul rămâne în urmă, puțin câte puțin, cu fiecare zi pe care o petrece în livezile de portocali, printre pomi, privind cum cresc fructele, nuanțele lor trecând din verde în galben-pal și apoi în portocaliu strălucitor. Primul fruct pe care-l culege îi face gura pungă când îi gustă sucul amar, dar chiar și așa, îl dă pe gât.

— E prea devreme, îi spune Menahem zâmbind. Încă o lună, micuță Livi.

În cele din urmă, sosesc niște remorci mari. E timpul să culeagă portocalele. Tuturor li se arată cum să-și fixeze de corp coșurile de nuiele, și pleacă în livezi, se aliniază în fața șirurilor de pomi și încep să culeagă portocalele. Nu e o întrecere, dar Livi nu se poate abține: e prima din chibuț care duce un coș plin până la refuz în hambarul unde se face sortarea.

În timpul sezonului de cules, surorile se prăbușesc în pat imediat după cină; zilele lungi le-au răpit orice dorință de a socializa, și la fel se întâmplă cu toată lumea. Dar, patru săptămâni mai târziu, când e culeasă și ultima portocală din ultimul pom, li se dă o săptămână liberă. Pot să se ducă la Haifa sau să rămână să se odihnească la fermă.

Surorile rămân, bucurându-se de liniștea livezilor pustii, o liniște care e curând zguduită de țipete nebune de bucurie când sosește scrisoarea lui Cibi, care le informează despre data plecării ei.

— O să fim iar împreună, Magda, spune Livi, fluturând scrisoarea în aer. Surorile Meller la un loc, așa cum trebuie să fie. Spune că vor pleca din Italia – nu-ți doreai tu să mergi în Italia?

— Îmi doream?

Magda nu-și amintește să-și fi dorit ani de zile altceva decât să fie surorile ei în siguranță.

— Da, dar nu mai contează. Să sperăm că Cibi n-o să hotărască să rămână acolo.

— Aș vrea să știm mai multe despre călătoria ei.

— Știi că nu pot pune prea multe pe hârtie. Livi face ochii mari, adoptând o expresie caraghioasă. Sunt ochi peste tot! tună ea.

Magda râde și îi imită expresia.

— Spioni peste tot! Dar apoi parcă se dezumflă, lăsând gluma la o parte. Aici, însă? O să poată să vină aici? Nu e nici un copil în chibuț.

— N-am putea să ne facem griji mai târziu în privința asta? Livi împăturește scrisoarea și o pune în buzunar. Să nu ne stricăm bucuria!

*

— Câte lucruri ai împachetat, Cibi? oftează Miška, uitându-se la cele trei valize deschise de pe pat, care dau pe dinafară de haine, cărți, jucării și – ieșind din mâneca unui palton – prețioasele sfeșnice ale Haiei.

— La ce-ai vrea să renunț? La jucăriile lui Kari? La hainele tale? spune Cibi, bosumflându-se.

— Putem să-i cumpărăm lui Kari alte jucării în Israel. Pot să-i *fac* alte jucării – dar măcar hai să lăsăm camionul ăsta galben imens!

— Putem să-i luăm măcar trenulețul? I l-ai făcut tu, și i s-ar rupe inima să-l lase aici.

— Trenul poate să rămână, dar camionul, nu. Și numai două cărți – pe celelalte le putem da verilor tăi.

Fără tragere de inimă, Cibi scoate din valize camionul galben și câteva cărți.

— O să iau numai o pereche de pantofi de rezervă, spune ea, examinând cele două perechi pe care le-a împachetat ca să se decidă la care să renunțe. Dar mâncare? Pentru călătorie?

Nu plănuia să îndese cutii de sardele între jucăriile fiului ei, dar tentația e puternică.

— Din nou, nu prea multă. Știi, nu părăsim civilizația. Putem să cumpărăm ce avem nevoie pe drum, spune Miška.

— Unchiul Ivan o să vină mâine-dimineață să ne ajute, așa că poate să ia tot ce nu ne mai trebuie.

— O să fie și Irinka cu el?

— Nu, vine singur. A spus că ne va fi mult mai de folos singur. Și, oricum,

bebeluşul lor e încă prea mic. Pentru o clipă, Cibi pare visătoare. Sper că o să vină şi el foarte curând şi familia o să fie iar întreagă.

Numai că familia n-o să mai fie niciodată întreagă, se gândeşte ea. Făcutul acestor valize a dus-o înapoi în alte timpuri, pe care ar fi preferat să le uite, când ea şi mama ei alegeau cu grijă haine pentru cele două valijoare pe care ea şi Livi nu aveau să le mai vadă niciodată după sosirea la Auschwitz.

— Ce vrei să faci azi? Ar trebui să marcăm cumva ultima noastră zi în ţara natală, spune Miška.

Cibi dă la o parte cărţile scoase din valize, se aşază pe pat şi oftează adânc.

— Crezi că n-o să ne mai întoarcem?

— Nu ştiu. Poate în vizită.

Miška se aşază lângă soţia lui şi o cuprinde cu braţul. Ea se sprijină de el.

— Când se trezeşte Kari, hai să-l punem în căruţ şi să mergem la o plimbare. Cred că aşa aş vrea să-mi iau rămas-bun, cu o ultimă plimbare prin oraş.

Încet, mica familie porneşte pe străzile din Bratislava. Cibi vede magazinul de dulciuri în care Livi a fost cândva umilită fiindcă avusese îndrăzneala să cumpere ceva bun. A fost picătura care a umplut paharul, se gândeşte Cibi. Pentru noi toţi. E pregătită să-şi ia rămas-bun.

— Hai să mergem acasă, vrei? îi spune ea lui Miška, şi el întoarce căruţul.

Unchiul Ivan se luptă cu căruţul, mult prea conştient că şoferul de autobuz pufneşte şi oftează aşteptându-l să-l urce în spate, cu restul de bagaje. Miška, în braţe cu micul Kari, încearcă să-şi înăbuşe chicotitul în timp ce el şi Cibi îl privesc pe Ivan chinuindu-se şi înjurând.

— Ajută-l, te rog, Cibi. Nu-l mai lăsa să se chinuie, spune el în cele din urmă.

Ivan ridică mâinile într-un gest de capitulare, şi Cibi ia căruciorul şi i-l întinde şoferului de autobuz dintr-o singură mişcare îndemânatică.

Ivan dă mâna cu Miška, îl mângâie pe Kari pe cap şi îşi desface braţele pentru nepoata lui.

— Irinka, eu şi copiii o să fim cu voi cât ai clipi, spune el.

— N-o să avem pace până n-o să fim din nou împreună, îi şopteşte Cibi. În siguranţă.

— Autobuzul ăsta pleacă fie cu voi, fie fără voi, bombăne şoferul.

Cibi, Miška, ba până şi Kari îi fac cu mâna lui Ivan până când nu se mai vede.

În poala mamei sale, Kari stă cu faţa lipită de geam, hipnotizat de clădiri, de maşini şi de oameni. Spune la revedere, micuţule, se gândeşte Cibi. Plecăm într-o aventură. O mare aventură: au graniţe de traversat, acte de controlat şi întrebări la care să răspundă înainte de a ajunge în Italia – şi a o traversa; acolo, la Genova, îi aşteaptă un vas care-i va duce la Haifa. Cel mai mult o îngrijorează pe Cibi întrebările la care vor avea de răspuns: a văzut mult prea mulţi funcţionari în uniforme impecabile stând între ea şi libertatea ei.

— Cât mai avem până la graniţă? întreabă ea cu voce scăzută.

Ei sunt singurii care au atâtea bagaje; e evident pentru toată lumea din autobuz că încearcă să plece din ţară. Înălţându-şi capul sfidătoare, Cibi întâlneşte privirile câtorva pasageri, care au murmurat în barbă „evrei“ când ea şi Miška au trecut pe lângă ei, căutându-şi locurile în autobuz.

— Ce graniţă? întreabă Miška.

— Austria, prima încercare.

— Nu mai e mult, vreo jumătate de oră. Depinde câte opriri facem. O să fie bine, pentru că avem actele în regulă. Vrei să nu-ţi mai faci griji?

Cibi strânge mânerele poşetei în care se află viitorul lor: documentele oficiale care le dau permisiunea de a călători în Israel. „Bine că scăpăm de voi“, spusese funcţionarul de la primărie când li le dăduse. Dar lui Cibi nu-i păsase: şi ea avea aceeaşi atitudine faţă de el.

Două opriri mai târziu, autobuzul trage în spatele unui şir de maşini şi camioane, la graniţa dintre Cehoslovacia şi Austria. Pulsul lui Cibi se accelerează când vede soldaţii înarmaţi mergând de-a lungul şirurilor de maşini. Uniformele lor maro, deşi simple şi neîmpodobite de medalii, îi stârnesc un fior pe şira spinării. Instinctiv, îl strânge pe Kari la piept. El scoate un ţipăt, şi ea slăbeşte strânsoarea.

Dincolo de barieră, vede soldaţii austrieci plimbându-se de-a lungul coloanei de vehicule care aşteaptă să intre în Cehoslovacia. Bariera e ridicată şi coborâtă, ridicată şi coborâtă, şi foarte încet maşinile încep să înainteze. Cibi priveşte cum majoritatea maşinilor sunt lăsate să treacă graniţa, dar observă cu groază că unele sunt întoarse din drum.

În cele din urmă, uşile autobuzului se dau în lături şi urcă doi grăniceri, unul ducându-se în fundul autobuzului, celălalt începând din faţă. Ştiind la ce să se aştepte, toţi pasagerii au documentele pregătite şi le arată soldaţilor când li se cer.

Cibi îi dă documentele lui Miška, iar acesta le întinde soldatului care se apropie. În timp ce sunt cercetaţi, Kari chicoteşte vesel. Soldatul îi zâmbeşte copilului, apoi spune:

— *Jude*?

— Da, ne mutăm în Israel, îi spune Miška.

— De ce? Nu vreţi să trăiţi în ţara voastră natală?

Grănicerul are o privire fixă şi lui Cibi îi vine să-l plesnească ca să i-o şteargă de pe chip. *Tu* ai vrea să rămâi aici dacă ai fi trecut prin ce-am trecut noi? ar vrea să strige.

— Singurele rude care ne-au mai rămas sunt în Israel şi vrem să fim cu ele, îi spune Miška, susţinându-i privirea.

— Succes.

Soldatul îi dă înapoi documentele. Au trecut de prima lor încercare.

Cibi închide ochii şi dă aerul afară din piept, dându-şi seama abia acum că-şi ţinuse respiraţia. Miška se aşază la locul lui şi îi surâde triumfător.

Dincolo de graniţă, soldaţii austrieci insistă să le controleze actele de tranzit de la Genova la Haifa, şi îi avertizează să treacă repede prin Austria: nu au viză de şedere în ţară nici măcar pentru o zi.

Cibi scotoceşte în geantă pentru a scoate biletele de tren pentru călătoria spre Viena.

— Şi de acolo?

Cibi întinde alte bilete de tren: de la Spielfeld, prin Iugoslavia, în Trieste, Italia, dar, remarcă ea cu inima strânsă, călătoria e abia a doua zi.

— Unde intenţionaţi să vă petreceţi noaptea? întreabă soldatul.

— O să dormim în gară, ca să ne putem urca în primul tren care iese din Austria mâine-dimineaţă, îi răspunde Miška.

— Aţi face bine să nu-l pierdeţi.

O oră mai târziu, autobuzul opreşte la gara Hauptzollamt, aproape de centrul oraşului. Cibi şi Miška îşi iau bagajele şi îl pun pe Kari în căruţ. Au puţin timp înainte de plecarea trenului, şi Cibi insistă ca Miška să găsească un

loc să lase valizele, ca să se uite un pic în jur.

— E o hală de alimente! spune Cibi cu răsuflarea tăiată.

În fața lor e o clădire mare cu tarabe peste tarabe cu alimente ispititoare. Cibi n-a mai văzut niciodată atâta mâncare: brânzeturi, pâini, carne de toate felurile. Ar vrea să le cumpere pe toate, și începe să devoreze fiecare mostră oferită de fiecare vânzător în timp ce se plimbă printre șirurile de tarabe încărcate. Într-un târziu, cumpără câteva din lucrurile ei preferate, destul cât să-i țină câteva zile, până ajung în portul italienesc de unde vor părăsi Europa, probabil pentru totdeauna.

Înapoi în gară, Cibi îl culcă pe Kari în cărucior și se întinde pe bancă, cu capul în poala lui Miška, să tragă un pui de somn înainte de următoarea etapă a călătoriei. Miška îi veghează.

A doua zi dimineață, trenul sosește la timp și îi așteaptă a doua încercare: Cibi, Miška și Kari așteaptă pe peron să sosească soldații și să le verifice actele pentru intrarea în Iugoslavia.

Cibi simte cum tensiunea îi cuprinde trupul, dar respiră adânc de mai multe ori.

— O să fim bine, Cibi, încearcă Miška s-o liniștească. Uite, abia dacă se uită la acte.

Miška are dreptate: soldații aruncă doar o privire pe documentele pasagerilor.

În sfârșit, e rândul lor, și Cibi îi întinde actele și biletele lor de tren unui soldat.

— Ce-i asta? întreabă el, fluturând actele spre ei după ce încearcă să citească într-o limbă pe care n-o cunoaște.

Cibi nu știe deloc sârbă, dar Miška știe destul ca să-și dea seama că e o problemă.

— Vorbiți germana? întreabă el.

— *Ja*.

Miška îi spune de unde vin și unde se duc, în timp ce Kari începe să se agite, insistând să fie scos din cărucior.

— Micuțul e grăbit, spune soldatul, bătându-l ușurel pe cap.

— Toți suntem, spune Cibi.

— Atunci urcați-vă repede. Trenul e gata să plece.

— Kari are tot meritul, spune Cibi, prăbuşindu-se pe locul ei. Nimănui nu-i plac copiii care plâng.

Patru ore mai târziu, ajung într-o gară mică de la marginea oraşului Trieste. Doi soldaţi purtând beretele bleu şi uniformele Naţiunilor Unite urcă în tren şi încep să verifice actele pasagerilor. Din nou, Cibi e liniştită de faptul că ele le sunt date celorlalţi pasageri fără nici un comentariu – până când sunt inspectate ale lor.

Oamenii îşi trec documentele de la unii la alţii.

— Vorbiţi germana? întreabă Miška pentru a doua oară.

— *Ja*, dar voi nu sunteţi germani.

În timp ce Miška le explică itinerarul lor, Cibi îşi dă seama că răspunsurile lui nu sunt ceea ce vor ei să audă. Bărbaţii se retrag şi încep să vorbească între ei cu voce scăzută.

— Nu puteţi intra în Trieste, li se spune. Trebuie să vă luaţi bagajele şi să veniţi cu noi acum.

Dar Cibi nu se clinteşte.

— Avem permisiunea de a emigra, insistă ea, arătând spre documente. Îi e deodată foarte cald. E legal şi o să plecăm!

— Doamnă, vă rog, calmaţi-vă. Toţi emigranţii spre Israel sunt reţinuţi până când se lămureşte statutul teritorial al oraşului Trieste. În prezent, e o zonă disputată. Soldatul zâmbeşte, dar Cibi nu e liniştită. Naţiunile Unite nu sunt inamicul dumneavoastră, dar mai avem nevoie de nişte aprobări înainte de a putea să mergeţi mai departe.

Cibi îşi dă seama stânjenită de nerăbdarea celorlalţi pasageri, aşa că ea şi Miška îşi descarcă bagajele, şi asta nu face decât să-i sporească furia: ce înseamnă o mică întârziere pentru oamenii ăştia, când viitorul familiei sale atârnă în cumpănă?

După un drum scurt în jeepul alb al soldaţilor, ajung în Trieste, unde opresc în faţa sediului Naţiunilor Unite şi sunt conduşi într-un birou mare şi aerisit, iar actele li se iau din nou pentru a fi cercetate.

— Putem să vă oferim ceva de mâncare sau o cafea? Lapte pentru micuţ?

Dar Cibi le refuză ospitalitatea. Acum nu se gândeşte decât la surorile ei. O aşteaptă, şi oamenii aceştia îi stau în cale.

— Nu avem bilete de la Trieste la Genova, Miška, şopteşte ea când rămân

singuri în încăpere. Ar fi trebuit să facem imposibilul să le cumpărăm.

Cei doi au presupus că le va fi destul de uşor să cumpere bilete de autobuz sau de tren pentru ultima etapă a călătoriei lor pe uscat, dar această scăpare îi costă acum.

Un soldat se întoarce în cameră.

— Cum vă imaginaţi că veţi trece din Iugoslavia în Italia fără viză sau permis de tranzit? îi întreabă el, şi ei nu ştiu ce să răspundă.

„Am fost nişte proşti, se gândeşte Cibi. Şi tot timpul ni s-a părut că suntem atât de deştepţi!“

Sunt conduşi în sala de mese, dar Cibi nu poate să mănânce şi să bea nimic. Are un nod în stomac. Magda şi Livi îi aşteaptă; gândurile i se întorc mereu în acelaşi punct, ştie, dar n-are ce să facă.

— Cibi, ultimul lucru de care avem nevoie acum e să te prăbuşeşti, insistă Miška, întinzându-i o ceaşcă de cafea.

Ea o ia şi bea cu înghiţituri mari, plescăind.

Unul dintre soldaţii cu berete albastre se apropie de masă şi Cibi se îndreaptă în scaun, disperată să audă vestea că îşi pot continua călătoria.

— Nu găsesc un ofiţer superior italian cu care să mă consult, le spune el. Trebuie să vă aprobe intrarea.

— Şi dacă n-o face? întreabă Cibi, simţind că o părăsesc ultimele picături de energie.

Soldatul îşi pleacă privirea.

— Atunci va trebui să vă întoarceţi acasă.

— Acasă? explodează Cibi. Îşi dă jos cu iuţeală jacheta, puloverul, şi îşi suflecă mâneca bluzei, băgându-i braţul tatuat sub nas. Asta mi s-a întâmplat acasă! îi spune ea.

Ofiţerul se schimbă la faţă văzându-i braţul.

— Îmi pare foarte rău, spune el.

Miška îi trage mâneca lui Cibi şi o ia pe după umeri, trăgând-o spre el.

— Am trecut deja prin prea multe, îi spune el ofiţerului. Vă rog, ajutaţi-ne.

— Doamnă, domnule, n-o să rezolvăm astăzi. Ofiţerul şi-a revenit, dar acum li se adresează cu mai multă amabilitate. În noaptea asta veţi fi oaspeţii noştri.

Dar nu pot dormi. Aerul e înăbuşitor în camera lor de la etajul clădirii, şi

Kari nu e fericit, în ciuda agitaţiei din jurul lui la cină.

— Trebuie să trecem de noaptea asta şi gata, îi spune Miška lui Cibi, dar ea nici să clipească nu poate. Totul atârnă în cumpănă, în mâinile unor funcţionari oficiali care habar n-au ce-au îndurat ei ca să ajungă până aici.

— Trebuie să fiu cu surorile mele, şi o să folosesc şi Auschwitz, şi Birkenau, şi moartea mamei ca să ajung în Israel, spune Cibi.

A doua zi dimineaţă, când se întorc în sala de mese pentru micul dejun, a sosit ofiţerul superior şi acum se aşază la masa lor.

— Iată biletele dumneavoastră, spune el, întinzându-i lui Cibi un plic cu bilete pentru călătoria de paisprezece ore cu autobuzul de la Trieste la Genova, unde vor trebui să aştepte până când vaporul lor e gata de plecare. În acest scop, e şi un bilet pentru două nopţi de cazare. Hotelul e foarte aproape de port. Micuţul ăsta trebuie să fie tare nerăbdător să ajungă acasă, spune el, zâmbindu-i cald lui Kari.

Ochii lui Cibi se umplu de recunoştinţă şi Miška o ia de mână. Bunătatea altora, se gândeşte ea. Când a uitat că astfel de gesturi sunt încă posibile? Se uită în jur, văzând zâmbetele şi semnele de simpatie ale tuturor celor prezenţi.

— Toţi suntem nerăbdători să ajungem acasă, zice Miška.

Şi nu după mult timp străbat în goană peisajul italienesc, însoţiţi de urările de bine ale primelor flori ale verii. Trec prin oraşele şi sătucuri, prin Veneţia şi Verona, apoi îşi continuă drumul spre coastă.

În sfârşit, Cibi dă cu ochii de albastrul uluitor al Mediteranei şi de vasele ancorate în port. Care e al nostru? se întreabă ea. *Independence*? Un nume bun pentru un vapor, căci aşa se simte în clipa asta: independentă şi liberă să pornească spre pământul făgăduit.

În ziua plecării, sute de alţi pasageri se scurg dinspre marginile oraşului ca să li se alăture; Cibi şi Miška se ţin de mână urcând pasarela spre viitor. Cibi îl ţine în braţe pe Kari.

Pe punte, cei doi privesc valurile rostogolindu-se. Cibi e calmă ca apele care-i poartă. Miška o ţine de talie, iar Kari stă pe umerii lui.

— Vin, surioarele mele dragi, şopteşte Cibi spre soarele care apune.

*

După pauza de o săptămână, munca surorilor în livezile de portocali e mai uşoară. Se asigură că pomii sunt sănătoşi, gata pentru o nouă recoltă abundentă în anul următor. Cum vara se apropie tot mai mult, vremea e mai caldă şi surorile se bucură de această căldură. Stând întinse pe spate, zi după zi, ele privesc frumuseţea Muntelui Carmel, cu pantele acoperite de o vegetaţie luxuriantă. Livi se întreabă dacă vor urca vreodată pe culmea lui calcaroasă. Poate, într-o zi.

Într-o zi, pe când stau aşa la umbră, Menahem îşi face apariţia lângă ele cu un zâmbet larg, aducând veşti.

— Tocmai am auzit că un vas va fi aici în două zile. E vaporul surorii voastre, nu-i aşa?

Fetele se ridică în capul oaselor.

— *Independence*?

Livi e deja în picioare.

— Exact.

— În ce dată suntem? Am pierdut şirul!

Magda e încă ameţită de căldură, dar acum se ridică şi ea în picioare.

— În 15 mai. Vaporul ancorează pe 17.

— Atunci trebuie să mergem la Haifa! Trebuie să fim acolo când sosesc! zice Livi cu sufletul la gură.

— Potoleşte-te, Livi. A zis că mai sunt două zile. Haifa e la o oră distanţă.

— Dar cum o să ajungem acolo?

— O să fiţi acolo să întâmpinaţi vaporul. Organizez eu, le asigură Menahem. Dar trebuie să ştiţi că acum toţi cei care sosesc sunt duşi într-o tabără din Sha’ar Ha’aliya – nu e departe de aici, nu vă temeţi. Vor face controale medicale şi se vor înregistra. E doar o precauţie, şi mi se spune că majoritatea stau acolo doar două-trei zile.

Surorile se posomorăsc brusc; ar fi vrut s-o ia pe Cibi din port şi s-o aducă la livezile de portocali. Livi visa să-l plimbe pe Karol de-a lungul şirurilor de pomi în fiecare seară, sub cerul de un roşu vibrant… Acum va trebui să aştepte şi mai mult.

Cheiul arată diferit, observă Magda. Au fost ridicate baricade pentru a-i separa pe nou-sosiţi de localnici. Ea şi Livi se aşază lângă o barieră aproape de punctul în care se va lăsa pasarela. În vreme ce privesc vasul

Independence intrând în port, cele două surori scrutează chipurile celor de pe punte.

Ancorarea e dureros de înceată, dar, în cele din urmă, nou-sosiţii în Israel se revarsă pe chei.

— N-o să fie printre primii, Livi, spune Magda când Livi încearcă să escaladeze baricada. O trage jos. Ai răbdare, altfel o să ne faci probleme. Adu-ţi aminte că au un copil mic. N-o să rişte să fie strivit de mulţime.

Pe chei se înşiră autobuze care-i vor duce pe cei care au debarcat la Sha'ar Ha'alya. Bărbaţi, femei şi copii se urcă în ele, nerăbdători şi entuziasmaţi că pornesc în această primă etapă a noii lor vieţi pe pământul făgăduit.

— Nu mai apar odată! geme Livi.

— Ba da, spune Magda cu glas gâtuit. Sunt aici!

Cibi le-a văzut în timp ce cobora pasarela şi acum i-l dă pe Karol lui Miška şi aleargă prin mulţime spre surorile ei. Se prăbuşeşte în braţele lor, nepăsându-i de sârma subţire a barierei dintre ele.

Nici una dintre ele nu rosteşte o vorbă multă vreme. Miška le priveşte în tăcere, prea copleşit de priveliştea reîntâlnirii soţiei sale cu surorile ei ca să mai poată vorbi. În cele din urmă, gângurelile lui Karol sunt cele care le fac pe cele trei femei să se desprindă din îmbrăţişare. Livi îi şterge lacrimile lui Miška, iar Magda mângâie obrajii nepoţelului ei.

— Slavă Domnului că aţi ajuns! spune Magda.

— El n-a avut nimic de-a face cu asta, Magda, răspunde Cibi.

Magda şi Miška schimbă o privire; Miška zâmbeşte. Nu s-a schimbat nimic în relaţiile lui Cibi cu Dumnezeu.

— Trebuie să facem controale medicale, spune Cibi oftând.

— Dar n-o să dureze mult, Cibi. Doar o zi-două şi o să fim acolo când ieşiţi.

— Haideţi, înaintaţi. Nu puteţi sta aici, spune o voce, dar e vocea blândă a unui ofiţer care a urmărit această reîntâlnire emoţionantă.

— Sfeşnicele, ai luat sfeşnicele şi fotografiile? strigă Magda în urma lui Cibi.

— Da, Magda, am sfeşnicele şi fotografiile, sunt în bagaje. Promit că ţi le dau cât de repede pot.

— Ne vedem peste două zile, îi spune Livi surorii sale.

— Mai sigur, vreo trei, spune ofițerul.

— Două, insistă Livi cu un surâs larg.

— Două să fie, atunci.

Magda și Livi privesc autobuzul care o duce pe sora lor până când acesta dispare din vedere.

După cină, cele două surori îl încolțesc pe Menahem și-l roagă să facă o plimbare cu ele. Fete și băieți rătăcesc printre pomi ținându-se de mână. Zumzetul discuțiilor însuflețite din sala de mese se aude în toate cotloanele chibuțului; așa e aproape în fiecare seară, și o să le fie dor de asta.

— Ne gândim să plecăm, îi spune Livi.

Ar vrea să se simtă tristă, dar nu poate. Mai mult decât orice are nevoie să fie cu *amândouă* surorile ei.

— E foarte frumos aici și dacă n-ar fi Cibi, am rămâne. Magda ridică o frunză de jos. O rupe în două și adulmecă aroma. Seara e caldă, aproape prea caldă, dar tot e mai răcoare decât înăuntru. E un loc minunat, dar nu e pentru familii.

— Înțeleg, spune Menahem. O să-mi pară rău că plecați. Știți unde?

— Nu prea, zice Magda. Speram să ne puteți ajuta și cu asta.

Menahem râde, rămânând pe gânduri câteva clipe.

— E o zonă, la vreo sută de kilometri de aici, care se cheamă Kfar Ahim. O mulțime de nou-veniți se stabilesc acolo și se apucă de agricultură. Ați putea participa la ceva foarte special acolo.

Două zile mai târziu, Magda și Livi stau în fața centrului de carantină într-o mașină cu șofer dată de Menahem. Tizul tatălui lor le-a ajutat.

În drum spre Kfar Ahim surorile vorbesc neîncetat, dar Karol plânge întruna, neobișnuit cu căldura. Miška e singurul tăcut, ascultând zarva și privind peisajul cu un zâmbet larg pe față.

Guvernul i-a asigurat pe toți nou-sosiții că vor primi adăpost, și acum familia stă în fața unui șir de locuințe din prefabricate identice, fiecare cu câte două cămăruțe, o bucătărie și o baie. În locuința alocată lor, Cibi și Miška își duc valizele într-o cameră, iar Magda și Livi în cealaltă. Între surori nu se mai află acum jumătate de lume, ci doar un perete subțire.

Sunt din nou împreună.

Kfar Ahim, cu numai două sute de locuitori, e un orășel de fermieri în devenire, cu un pământ fertil, perfect pentru a cultiva și procesa portocale. Surorile sunt din nou pe un teritoriu familiar, lucrând în livezi de portocali. Miška își găsește și el de lucru și în scurt timp el, Cibi și Karol se mută într-o altă căsuță cu două camere, la numai câteva străzi de surori, cu un teren suficient de mare pentru a-și face propria lor grădină.

Surorile văd orașul crescând și, pe măsură ce continuă să sosească oameni, nevoia de locuințe crește. Când Livi aude că autoritățile locale caută voluntari care să ajute la construirea de noi case, ea și Magda se oferă imediat.

— Vă ajut și eu, spune Cibi când află vestea. Vreau să dăruiesc ceva Israelului pentru că ne-a primit.

— Dar tu îl ai pe Karol, îi amintește Livi.

— O să găsesc pe cineva care să aibă grijă de el.

Trei zile pe săptămână, Cibi lucrează alături de surorile ei la șantier. Sunt încântate să constate că nu sunt singurele femei. Îmbrăcate în pantaloni și cămașă, ele se pun pe treabă. Nu o dată Livi și Cibi schimbă câte-o privire, și chiar o lacrimă, amintindu-și de „slujbele“ de la Auschwitz și Birkenau. Cărămizile, mortarul, molozul – e greu, dar cu timpul, în compania atâtor chipuri și istorii noi, colțurile tăioase ale acestor amintiri brutale se mai tocesc.

Se formează șiruri lungi de femei ca să dea cărămizile de-a lungul șantierului. Prima cărămidă e ridicată de prima femeie din șir și dată următoarei, care o primește cu cuvintele „*Köszönöm*, Ungaria“.

— *Spasîbi*, Ucraina, spune următoarea.

Și tot așa, fiecare femeie spunând „mulțumesc“ în limba ei maternă și numind apoi țara de origine.

— *Blagodaria ti*, Bulgaria.

— *Dank je*, Olanda.

— *Hvalati*, Bosnia.

— *Ďakujem*, Slovacia, spune Cibi.

— *Efharisto*, Grecia.

— *Děkuji*, Cehia.

— *Spasibo*, Rusia.

În pauză, femeile se adună să admire munca zidarilor în timp ce se ridică

primele fundații. Cibi spune povestea unui alt șantier, din Polonia, unde ea și Livi au ajutat la construirea lagărului Birkenau.

Livi tremură în timp ce vorbește Cibi, simțind brusc că-i e frig în ciuda arșiței. Privește chipurile femeilor care-o ascultă pe sora ei cu ochii plecați. Își mută atenția asupra dealurilor frumoase din zare, a pământului care-i va deveni cămin. Atâta spațiu, atâta culoare, speranță și promisiune; de ce se simte oare de parcă s-ar închide în jurul ei zidurile unei clădiri de beton?

— Ești bine, Livi? o întreabă Magda, venind lângă ea.

— Cred că da, șoptește Livi. Doar că uneori parcă sunt iar acolo, știi?

Magda dă din cap.

— Știu. Am străbătut continente, am pus mări între atunci și acum, și totuși… vocea i se stinge, dar Livi înțelege. Sunt încă sub același cer și amintirile le sunt imprimate în piele. Va fi nevoie de mai mult decât pământul unei alte țări sub unghiile lor pentru a se simți din nou în siguranță.

Pe măsură ce căldura verii devine mai intensă, la fel se întâmplă și cu sentimentele Magdei pentru un tânăr care lucrează pe un șantier din apropiere.

Într-o seară, pe când se întorc acasă, Magda e neobișnuit de tăcută.

— S-a întâmplat ceva, Magda? o întreabă Cibi.

— Nu.

— De câteva zile ești foarte tăcută. Nu te simți bine? insistă Cibi.

— Dacă vrei neapărat să știi, mă văd cu un băiat, zice Magda, roșie ca focul.

Cibi și Livi se opresc din mers.

— De când? o chestionează Livi.

— De ceva vreme.

— Și? Ești îndrăgostită?

Livi e deopotrivă șocată și încântată.

— Știți, cred că da, răspunde Magda radiind. Îl cheamă Ițhak, ca pe bunicul.

— Când putem să-l cunoaștem? întreabă Livi emoționată.

— Cibi, tu o cunoști pe sora lui; stă peste drum de voi, zice Magda.

— Ce amuzant! izbucnește în râs Cibi. Yeti mi-a spus că are un frate chipeș pe care vrea să-l prezinte surorilor mele, dar acum nu mai e nevoie să

vă facem cunoştinţă, fiindcă v-aţi descurcat singuri. Cibi e încântată: responsabila ei soră mijlocie e îndrăgostită!

— Deci când putem să-l cunoaştem? repetă Livi.

— Ia-o mai încet, nici noi nu ne cunoaştem de prea mult timp, spune Magda, deloc grăbită să se lase în voia comentariilor lor.

— Bine, o luăm mai încet, dar să ştii că nu întinereşti, Magda.

Ochii lui Cibi scânteiază ghiduş.

— O să facem o plimbare mai târziu. Zice că are ceva de vorbit cu mine.

— Sper că *el* n-o ia mai încet, nu? O să te ceară de nevastă, ştiu eu!

Livi nu mai poate de bucurie.

De la fereastra camerei de zi, Cibi şi Livi o urmăresc pe sora lor mergând spre un bărbat înalt, cu părul negru şi ondulat. El are la subraţ o pătură groasă şi zâmbeşte. Zâmbetul le spune surorilor tot ce vor să ştie: e privirea unui bărbat îndrăgostit. Livi şi Cibi suspină la unison, iar cuplul îşi începe plimbarea, mână în mână.

*

Iţhak o conduce pe Magda într-un părculeţ nu departe de casa lui Cibi. Stau sub un portocal ale cărui fructe coapte stau să cadă în orice clipă. Apusul imită tonurile intense ale portocalelor de deasupra capetelor lor. Iţhak dă la o parte cu piciorul fructele de pe jos, făcând loc, apoi scutură pătura şi o întinde pe iarbă. Magda se aşază şi ia o portocală de pe jos. Trecându-şi unghia peste coaja cu gropiţe, o duce la nas, aroma ei dulce, pătrunzătoare transpunând-o brusc în chibuţ.

— Ziceai că vrei să vorbeşti cu mine, începe ea.

Se simte deodată timidă lângă acest bărbat, aproape că nu se poate uita în ochii lui.

— Da, Magda, spune el. Trebuie să-ţi spun ceva înainte de a-ţi pune o întrebare. Iţhak îi ia portocala din mână şi Magda se uită la el. Sora mea mi-a povestit despre tine, Cibi şi Livi, despre timpul petrecut la Auschwitz.

— Ele au stat în lagăr mult mai mult decât mine, răspunde Magda. Eu am fost acolo mai puţin de un an.

— Şi toate aţi supravieţuit marşului morţii, continuă el, iar Magda încuviinţează din cap. Acum Iţhak e cel care-şi fereşte privirea. Îmi pare

foarte rău că tu şi surorile tale aţi fost în locul acela înfiorător.

— Ei bine, acum suntem aici şi am lăsat în urmă locul acela cumplit.

Iţhak îşi suflecă mâneca şi dezvăluie un număr tatuat. Magda rămâne cu gura căscată.

— Ai fost şi tu acolo? La Auschwitz?

— Am fost acolo cu fratele meu, Myer.

— Şi aţi supravieţuit şi voi, spune Magda zâmbind larg.

Dar Iţhak nu zâmbeşte; pare îngrijorat. Ea aşteaptă să spună ceva, dar el a rămas tăcut, cu ochii la numărul de pe braţ.

— Ce e, Iţhak? Mai e ceva?

— E greu de explicat. Am auzit povestea ta de la Yeti; e îngrozitoare, cea mai cumplită poveste pe care am auzit-o vreodată. Abia dacă pot să înţeleg cum de aţi rămas toate cu mintea întreagă, la câte aţi avut de îndurat.

— Ne-am avut una pe alta, spune simplu Magda.

— Pentru mine n-a fost la fel.

Iţhak priveşte în depărtare, spre marginea parcului.

— N-ai fost într-o tabără de vacanţă, ai fost la Auschwitz! exclamă Magda. Nimănui nu i-a fost uşor acolo. Nu trebuie să compari experienţele noastre. Te rog, Iţhak, aşa o să înnebuneşti.

— Cum să nu le compar, Magda? Eu şi fratele meu am supravieţuit pentru că am fost bucătari. Pregăteam masa pentru ofiţerii SS şi ce nu mâncau ei, mâncam noi. Nu-mi amintesc să-mi fi fost vreodată foame.

— Te simţi vinovat? Pentru că n-ai suferit la fel de mult ca mine şi surorile mele?

— Da, spune Iţhak cu patos. Foarte vinovat!

Magda îl ia de mână. Cunoaşte sentimentul ăsta.

— Ştiu ce simţi; eu am stat doi ani acasă, cu mama şi bunicul, în timp ce surorile mele sufereau. Poţi să-ţi închipui cum am reacţionat când le-am revăzut? Eu eram sănătoasă şi ele păreau muribunde.

— Totuşi…

— Totuşi nimic! Surorile mele nu mă lasă să mă simt vinovată; nu pot face nimic ca să schimb ce s-a întâmplat. Încă învăţ să mă împac cu asta, dar uite ce cred: tu şi cu mine am supravieţuit, şi asta-i tot ce contează. Acum suntem aici, pe pământul făgăduit.

— Vrei să spui că surorile tale m-ar ierta?

— Pentru ce? Pentru că ai avut stomacul plin? Crezi că n-am fi făcut schimb de locuri cu tine într-o clipită, Iţhak? Nu e nici o onoare în suferinţă, asta încerc să-ţi spun. Ochii Magdei aruncă săgeţi în timp ce vorbeşte şi ştie că aceste cuvinte sunt în aceeaşi măsură pentru ea ca şi pentru bărbatul acesta înalt şi bun. Îţi mulţumesc că mi-ai spus povestea ta, dar nu-mi schimbă cu nimic sentimentele faţă de tine.

Iţhak o strânge de mână.

— Mai e ceva, spune el.

— Zi, îl îndeamnă Magda, îngrijorată.

— Am fost căsătorit înainte de război, îi spune el, uitându-se în sus, spre coroana portocalului.

— Mulţi oameni au fost căsătoriţi înainte de război. Şi Miška a fost.

— Soţul lui Cibi? Nu ştiam. Nu numai că am fost căsătorit, Magda, dar am avut şi două fetiţe.

Vocea i se frânge şi chipul i se contorsionează.

— O, nu, îmi pare atât de rău! şopteşte Magda.

— Le-am pierdut la Auschwitz.

Magda se dă mai aproape de Iţhak şi îi şterge cu blândeţe lacrimile de pe obraji. Ochii lui îi întâlnesc pe ai ei, şi sunt plini de durere, dar mai e ceva în ei, ceva ce ea recunoaşte: speranţă. Nu mai e nevoie de cuvinte – Magda înţelege cum îşi pot împărtăşi suferinţa.

Iţhak se apleacă şi îi dă fetei şuviţele rebele pe după urechi, cu un zâmbet care îi apare încet pe chip. Aici, în clipa asta ne-am găsit unul pe altul, îşi zice Magda.

— Ţi-am spus că trebuie să-ţi spun ceva şi să-ţi pun o întrebare.

— Întrebarea, aşadar, surâde Magda.

— Magda Meller, vrei să te măriţi cu mine?

Magda se uită peste umărul lui, la ultimele raze de soare care dispar. Pe cer e deja lună plină, şi îşi revarsă razele asupra lor.

CAPITOLUL 29

Kfar Ahim,
1950

Magda şi Iţhak se căsătoresc în grădina lui Cibi, printre flori şi prietenii pe care şi i-au făcut de când au venit în Israel. Când paharul înfăşurat într-o pânză fină de in se sparge sub picioarele celor doi miri, mulţimea izbucneşte în strigăte de „*Mazel tov!*“

La primele ore ale dimineţii următoare, Magda le face cu mâna surorilor ei şi pleacă împreună cu soţul său. Cibi şi Livi mai stau în grădină până când toţi musafirii se retrag.

— Părea tare fericită, nu-i aşa? spune Livi.

— Este. E îndrăgostită.

Cibi împăturește distrată nişte şervete.

— Crezi că o să-mi găsesc şi eu pe cineva? întreabă visătoare Livi.

Cibi lasă şervetele şi ia mâinile surorii într-ale sale

— Sigur că da, pisicuţo. Poate că l-ai şi întâlnit deja, nu se ştie niciodată.

— Nu mă grăbesc, Cibi.

Cibi îşi ridică ochii spre cerul zorilor.

— Cine se mai grăbeşte în zilele noastre? Luăm lucrurile aşa cum vin. Mai ţii minte ce zicea bunicul despre „timp“?

Acum Livi e cea care-şi face de lucru cu şervetele. Ochii i se îngustează când se gândeşte la copilăria ei în Vranov.

— Ceva cum că viaţa e lungă dacă savurezi fiecare clipă?

— Exact. Că nu trebuie să privim fiecare zi ca pe o serie de sarcini pe care le avem de îndeplinit, ci să vedem în fiecare douăzeci şi patru de ore un dar de la Dumnezeu şi să preţuim fiecare moment.

Cibi înghite greu. Cuvintele „dar de la Dumnezeu“ i-au rămas în gât.

— Tu tot nu te rogi? întreabă Livi, împăturind şervete.

Nu-i place s-o pună în încurcătură pe Cibi, dar uneori se întâmplă.

Cibi scutură din cap.

— Nu-i nimic. O s-o faci cândva.

— Nu sunt sigură c-o s-o mai fac, Livi. Nu s-a întâmplat niciodată ca una dintre voi să nu fie alături de mine la nevoie, dar aveam nevoie de *Dumnezeu* în lagărele acelea. Și unde era? spune Cibi ferm.

Livi nu știe ce să răspundă. Inima surorii ei a fost frântă, la fel ca a ei, la fel ca a Magdei. Și habar n-are când, dacă și cum vor începe să se vindece.

Cibi se ridică în picioare și o ia de mână.

— Răsare soarele și avem tot timpul din lume să vorbim despre viața ta amoroasă și credința mea, sau lipsa ei. Acum trebuie să dormim un pic până nu se trezește Karol.

O săptămână mai târziu, Magda și Iţhak vin iar acasă la Cibi, la cină. Lui Cibi i se pare că Magda e palidă. În timp ce toată lumea deapănă și savurează mici întâmplări de la nuntă, Magda rămâne ciudat de tăcută. Poate că sora lor vrea să le dea o veste, se gândește Cibi ghiduș, dar când încarcă să-i prindă privirea, Magda se uită în altă parte.

— Am o veste bună, spune Cibi, întrebându-se dacă asta o s-o înveselească pe Magda. Mi-a scris unchiul Ivan. El, Irinka și copiii au primit permisiunea să vină în Israel. Nu e grozav?

— E grozav! spune Livi bătând din palme. O să fim iar o familie, cu toţii!

— Tu ce zici, Magda? întreabă Cibi precaut, văzând că sora ei nu arată acelaşi entuziasm ca Livi.

— E grozav, sigur! zice Magda. Irinka e însărcinată, așa-i?

— Da, și vor ca bebelușul să se nască în Israel. Nu e frumos?

Magda dă afirmativ din cap.

— Magda, haide! spune Cibi în timp ce soţii lor duc farfuriile la bucătărie. Spune-mi ce-i cu tine. Aproape că n-ai scos o vorbă toată seara.

— Nu uita că e proaspăt căsătorită, Cibi, zice Livi pe un ton jucăuș. Poate e prea fericită ca să vorbească.

Îi face cu ochiul Magdei.

Magda ridică ochii și atât Livi, cât și Cibi tresar: sora lor pare speriată.

— Acum chiar că mă îngrijorezi. Te rog, spune Cibi.

— Iţhak, strigă Magda. Poţi să vii puţin?

Când Iţhak şi Miška intră în cameră, surorile stau la masă una lângă alta.

— Ai dreptate, Cibi, zice Magda înghiţind greu. Am ceva să vă spun şi n-o să vă placă.

— Ce e? întreabă Livi, ducând mâna la gât. Şi eu de ce nu ştiu? Pentru Dumnezeu, locuim împreună!

— Am vrut să vă spunem amândurora în acelaşi timp. După cum ştiţi, mi-a plăcut foarte mult să trăiesc aici. Se uită la soţul ei. În fond, aici l-am întâlnit pe Iţhak. Dar – Magda trage adânc aer în piept – vrem să ne mutăm.

Cibi pare nedumerită, Livi, speriată.

— Ce vrei să spui? Vreţi să plecaţi din Israel? şopteşte Cibi.

— Bineînţeles că nu! exclamă Magda. Cum poţi să te gândeşti la aşa ceva? Vrem să ne mutăm la Rehovot. E un oraş mai mare şi continuă să se dezvolte. E mai bine pentru noi, pentru viitorul nostru.

Cibi se întoarce spre Iţhak.

— Tu ai făcut asta? întreabă ea.

— Sigur că nu! spune Iţhak, desfăcând palmele. Te înşeli, Cibi. Nu înseamnă că abandonăm familia.

— Cibi, te rog, nu fi absurdă. Uită-te la mine, spune Magda. Ăsta e un oraş de fermieri, şi eu nu sunt fermier. Nici unul dintre noi nu e. Vreau să fac altceva cu viaţa mea, asta-i tot.

Cibi nu ştie ce să spună. Îşi priveşte fix mâinile – sunt aspre, puţin bătătorite, dar nu-i pasă. A descoperit că-i place să cultive pământul.

— Hai să-i ascultăm până la capăt, zice Livi respirând adânc.

Îi face semn Magdei să continue.

— N-a fost o hotărâre uşoară, dar când am avut noi parte de hotărâri uşoare? Oricum, sunt mai multe posibilităţi de muncă acolo, şi vrem să avem copii.

Vocea tot mai slabă a Magdei pare să ajungă la Cibi de undeva de departe.

— Şi ţie ţi se pare în regulă? spune Cibi într-un târziu, întorcându-se spre Livi.

— N-am ştiut, Cibi, aşa că te rog să nu crezi că am vreun amestec. Dar acum sunt soţ şi soţie şi trebuie să-şi facă viaţa cum vor, nu-i aşa?

Cibi e rănită.

— Am crezut că o să fii de partea mea.

— Nu e vorba despre a lua partea cuiva. Vreau ca Magda să fie fericită, şi dacă asta înseamnă că trebuie să plece, atunci cred că trebuie s-o facă, spune Livi.

— Şi promisiunea făcută tatei? insistă Cibi. Că o să rămânem mereu împreună? Nu înseamnă nimic pentru voi?

Magda vrea s-o ia de mână, dar Cibi se smucește.

— Cibi! spune Magda ferm. Dacă aș crede fie și o clipă că mutarea mea ar însemna sfârșitul promisiunii noastre, n-aș face-o, cum să nu știi asta? Cum să nu știi că aș face orice pentru tine și Livi?

— Serios? se răstește Cibi. Ia zi, ce altceva ar mai trebui să știu?

— Ar trebui să știi că te iubesc. Că faptul că mă mut câțiva kilometri mai încolo nu are nimic de-a face cu promisiunea făcută tatei și mamei.

Ochii Magdei aruncă scântei, dar ai lui Cibi se îmblânzesc. O lasă pe Magda s-o ia de mână.

— Ai dreptate. Bineînțeles că ai dreptate, spune Cibi. Și, oricum, voi doi nu ne sunteți de nici un folos ca fermieri!

Magda o îmbrățișează.

— Poți să scormonești în pământ cât vrei tu, eu tot te iubesc, spune ea. O să fiu la jumătate de oră distanță și, în fond, n-am mai fost despărțite și altă dată? Nu ne-am găsit noi calea mereu una către alta?

— Lasă-i să plece, Cibi, îi spune Miška soției lui. Hai să le dăm o șansă de a-și construi o viață la Rehovot. Dacă nu merge, noi o să fim mereu aici.

Cibi oftează.

— Când plecați?

Întinde mâna după sticla cu vin roșu și își umple paharul.

— Iṯhak are în oraș niște prieteni la care o să stăm până ne găsim o casă.

— Surioarele mele, spune Iṯhak, o să am mereu grijă de Magda, dar am vrea tare mult să avem binecuvântarea voastră.

— Nu-mi place, nu pot să vă mint, dar Livi are dreptate, dacă trebuie să plecați, firește că aveți binecuvântarea mea.

Cibi duce paharul la buze.

Surorile se îmbrățișează, și e mult mai mult decât alinare în această îmbrățișare. E o legătură care traversează timpul și spațiul, care le face să depășească durerea și le atenuează suferința. Toate înțeleg că simpla distanță

nu va rupe legătura dintre ele.

Cibi se gândește la locul pe care-l ocupa cândva Dumnezeu în inima ei și se întreabă, pentru o clipă, dacă pacea pe care o simte în brațele surorilor ei nu e un semn că El n-a plecat de fapt niciodată de acolo.

Când se desprind din îmbrățișare, Livi se întoarce spre Magda, apoi spre Cibi.

— Cibi, știi că te iubesc.

— Livi! o previne Cibi.

— Lasă-mă să merg cu ei.

Trei săptămâni mai târziu, Magda, Iţhak și Livi pleacă la Rehovot. Iţhak își găsește o slujbă la o măcelărie și visează să-și deschidă propria prăvălie într-o zi. Magda și Livi își găsesc slujbe similare celor pe care le-au avut la Bratislava, ținând contabilitatea unor firme mici, și fac și voluntariat, ajutându-i pe nou-sosiți să-și facă un rost.

Agenția Evreiască pentru Israel și-a deschis un birou la Rehovot, ca să ajute cu locuri de muncă și locuințe. Magda și Livi se înscriu în agenție.

O lună mai târziu, Iţhak îl roagă pe un prieten să-i ducă cu mașina la Kfar Ahim și surorile se reunesc.

— Ne extindem! le spune Cibi Magdei și lui Iţhak. Avem destul teren pentru găini și vaci.

— Găini și vaci! se minunează Magda. Ei bine, am și eu o veste.

— O, Doamne, spune Cibi încruntându-se.

Își închipuie că Magda e pe cale să anunțe că se mută la Tel Aviv.

— Ah, sper că n-o luăm de la capăt, sare Livi. Eu cum de nu știu?

— E o veste bună. Nu mai fi așa de îngrijorată, Cibi, spune Iţhak. O să te bucuri.

— Mi s-a oferit o slujbă. Magda e roșie la față, radiază de emoția de a-și împărtăși triumful surorilor sale. O să lucrez în casa președintelui Weizmann.

— Glumești? zice Livi.

— Nu, răspunde Magda cu un zâmbet larg.

— Președintele? Președintele Israelului? Spune-ne tot imediat!

Cibi e ușurată să audă că surorile ei rămân pe loc.

— Cei de la Agenția Evreiască mi-au spus că e un loc liber de cameristă în casa președintelui și m-au întrebat dacă aș fi interesată.

— Și tu ce-ai zis? întreabă Livi.

— Evident că am zis da. M-am întâlnit cu doamna Weizmann și mi-a dat slujba. Încep săptămâna viitoare.

— Te-ai întâlnit cu doamna Weizmann? Cibi e la fel de entuziasmată ca Magda. Cum e?

— Are o privire foarte blândă și mi-a vorbit ca unei prietene. M-a întrebat și despre voi.

— Despre mine? întreabă Cibi.

— Despre voi amândouă – a vrut să știe câte ceva despre familia mea. I-am arătat brațul și a vrut să știe dacă și voi aveți numere.

— Și ce i-ai spus?

— Că n-aveți. I-am spus că naziștii îi binecuvântau cu un număr numai pe cei foarte speciali.

— Magda!

— Glumesc! M-a întrebat despre Auschwitz și m-a ascultat cu răbdare până i-am spus toată povestea. Probabil că am spus prea multe, dar m-a lăsat să vorbesc.

— Asta cere un toast! spune Miška.

Ridicând paharele de ceai cu gheață, ei rostesc:

— Pentru Magda și pentru președintele Weizmann și soția sa!

Când își ia în primire noua slujbă, Magda știe că a făcut bine să se mute la Rehovot. Îndreptându-se spre casa Weizmann, îi crește inima de bucurie. În locuința frumoasă a președintelui, unde personalul e amabil și munca ei e destul de ușoară, simte, poate pentru prima dată, că are o contribuție importantă în această nouă patrie. Se cunoaște destul de bine ca să știe că demonii ei doar stau ascunși pentru moment, dar se bucură de acest răgaz. Pierzându-se în muncă, uită, uneori ore în șir, că vreme de doi ani întregi nu a știut nimic despre suferința surorilor ei.

Livi și-a găsit de lucru la cules de fructe la o fermă din apropiere, și în scurt timp primește și misiunea de a ține socotelile și a-i supraveghea pe culegători. Se mândrește cu faptul că portocalele ei sunt acum printre miile exportate în restul lumii. Dar în genul ăsta de muncă nu prea există continuitate: nici n-apucă bine să-și facă prieteni, că aceștia se mută într-o altă comunitate sau în altă parte a țării, fiecare sperând să-și găsească un loc

pe care să poată în sfârşit să-l numească „acasă“.

Livi munceşte alături de nou-sosiţi, dar şi de palestinienii care vin în mod regulat la cules de fructe. Îi place cum sună cuvintele arabe pe care îşi doreşte atât de mult să le înveţe. *Sabah alkhyr kayf halik alyawm* a fost prima frază pe care a învăţat-o de la o fată timidă, Amara. O folosea pentru a-şi întâmpina prietenii arabi în fiecare zi: „Bună dimineaţa, cum te simţi astăzi?“

„*Lina'a bikhayr kayf halik*“, vine răspunsul. „Sunt bine, dar tu?“

„*Ana bikhayr shukraan lak*“, zice Livi. „Sunt bine, mulţumesc.“

Într-o dimineaţă, Amara vine cu un săculeţ de curmale.

— Sunt urâte, îi spune lui Livi într-o ebraică simplă, dar când îţi pocnesc între dinţi…ah, divine!

Livi ia un fruct şi muşcă, dând cu dinţii de sâmbure. Tresare.

— Ah, iartă-mă! zice Amara. Are sâmbure.

— Acum ştiu, zâmbeşte larg Livi, mestecând fructul lipicios. E *delicios*, exclamă ea. Chiar mai bun decât portocalele.

Discuţiile cu nou-veniţii încep întotdeauna cu aceleaşi întrebări: „De unde eşti?“ şi „Pe cine cunoşti în Israel?“. Livi se descurcă în mai multe limbi; perioada petrecută la Auschwitz a învăţat-o că limbile străine pot fi un mijloc de supravieţuire. Şi acum foloseşte ebraica, plus germana şi rusa, pentru a-i întâmpina la fermă pe culegătorii de fructe.

Într-un astfel de schimb de cuvinte se împrieteneşte cu o fată de vârsta ei. Nu după mult timp încep să meargă împreună în livadă şi să culeagă portocale una lângă alta, într-o tăcere plăcută.

— Ai un iubit, Livi? o întreabă Rachel într-o zi.

Ce băgăreaţă, îşi zice Livi. Dar toate discuţiile între tinerii de la fermă sunt despre cine cu cine se vede.

Aruncă portocalele în coşul uriaş. Când acesta se umple, îl vor duce la hambarele de sortare.

— Nu, spune ea. Muncesc aici toată ziua şi apoi mă duc acasă şi mă culc, şi nu-mi place nici unul dintre băieţii ăştia.

— Ştiu pe cineva care ţi-ar plăcea. E vărul meu. Şi nu e culegător de fructe.

În ciuda protestelor lui Livi, şi cu încurajarea apăsată a Magdei, Ziggy Ravek e invitat la prânz în sâmbăta următoare.

Livi îşi petrece restul săptămânii încercând să se concentreze asupra

muncii ei, dar nu reușește. Nu se poate hotărî dacă e nerăbdătoare să-l cunoască pe acest străin sau îngrozită. Probabil câte puțin din amândouă, își zice ea.

Dar sâmbăta sosește, în ciuda ezitărilor ei, și Livi se pregătește.

— Arăți bine. Magda își evaluează sora cu un ochi critic. Dar trebuie să-ți faci ceva la păr.

O așază pe Livi la măsuța de toaletă din camera ei și îi prinde buclele cu agrafe. Îi pune un pic de fard pe pomeți și îi trece un ruj palid peste buze.

— Mult mai bine, spune Magda, dându-se în spate să-și contemple opera.

Dar Livi nu e prea sigură.

— Arăt ca o păpușă pictată, se plânge ea exact când se aude soneria. Mi-e frică, Magda, adaugă ea apucând-o pe sora ei de umăr când se întoarce să iasă din cameră.

— Frică să cunoști *un băiat*? glumește Magda. După toate prin câte-am trecut?

Livi nu poate să nu râdă.

— De ce compari cunoașterea unui băiat cu înfometarea de la Birkenau?

— Nu le compar. Tu ești cea care a făcut-o, surioară.

Livi își urmează sora mai mare în sufragerie, unde un bărbat înalt cu păr negru și des îi întinde mâna.

— Ne-am mai întâlnit? întreabă Ziggy.

— Nu cred, spune Livi, apreciind strângerea de mână caldă.

— Îmi pari cunoscută.

— Am o față din aceea, zice Livi. Semăn cu toată lumea.

Ziggy izbucnește în râs.

— Ai simțul umorului, spune el. Îmi place.

Mai târziu, în timpul mesei, Livi prinde privirea aprobatoare a Magdei când Ziggy le spune că e tehnician de avioane și că lucrează la linia aeriană israeliană, El Al. Ar vrea ca sora ei să nu aibă întotdeauna dreptate, dar emoțiile i-au dispărut în clipa în care a dat mâna cu Ziggy.

După masă, Ziggy o întreabă dacă poate s-o mai vadă.

— Da, spune ea timid.

— Un film, poate? propune el.

— Depinde, spune Livi.

— De ce?

— De cine plăteşte, spune Livi cu o mică strâmbătură.

— Livi, cum poţi să spui aşa ceva?! sare Magda.

Ziggy râde.

— De ce nu? Aş vrea să te invit să vedem un film, plătesc eu.

— Atunci îţi mulţumesc foarte mult. Mi-ar plăcea.

Livi se întâlneşte cu Ziggy de două ori pe săptămână, bucurându-se de compania lui plăcută şi inteligenţa extraordinară. *Are* ceva familiar, dar nu-şi dă seama ce. Poate că sunt spirite gemene, se gândeşte ea.

— Îţi mulţumesc că mi-ai spus povestea ta, îi zice el după cea de-a patra întâlnire.

Stau pe o bancă în parc, lângă locul de joacă pentru copii. E un loc ciudat pentru a depăna o poveste de groază despre torturi şi moarte, în timp ce ţipetele vesele ale copiilor umplu aerul. Şi Livi a avut rezerve la început în a vorbi cu Ziggy despre viaţa ei şi a surorilor sale în lagăr; încă nu-l cunoaşte destul de bine, iar amintirile sunt dureroase, dar după aceea se simte mai bine. Acum ştie totul despre mine, aşa cum se şi cuvine unui spirit geamăn, îşi spune ea.

— Vrei să vorbeşti despre ce ţi s-a întâmplat ţie? îl întreabă.

— Poate, într-o zi, răspunde el oftând. Dar azi străluceşte soarele. Nu crezi că o poveste despre lagărele de concentrare e de ajuns deocamdată?

Livi râde, mirându-se că poate să râdă. El a ascultat-o şi chiar a ţinut-o în braţe când a plâns. O surprinde că altcineva în afară de surorile ei o face să se simtă atât de în siguranţă.

În siguranţă, din nou aceste cuvinte. Ca o mâncărime care nu-ţi trece de tot, oricât te-ai scărpina.

*

— Sunt însărcinată! o anunţă Magda pe Livi, care stă în prag cu cheia în mână. Livi are unghiile murdare şi e bronzată după zilele lungi petrecute în soare; e obosită şi fericită, nerăbdătoare să-i povestească Magdei despre întâlnirea ei cu Ziggy, dar uită de el pe loc când aude vestea.

— Încă un bebeluş Meller! strigă ea. O să fiu *iar* mătuşă!

— O să fii. Şi slavă Domnului că o să fii lângă mine şi o să poţi să mă

ajuți!

Livi a fost lăsată în sfârșit să intre în casă și acum cele două tinere sorb din pahare înalte suc de portocale, în timp ce Magda îi spune surorii sale cum se simte.

— Mi-e foame tot timpul, am poftă mai ales de măsline. Și acasă la familia Weizmann sunt o grămadă de măsline!

Mintea lui Livi se întoarce pe loc la momentul când a gustat măsline pentru prima dată, când a crezut că sunt prune și și-a înfipt dinții în carnea lor tare și amară. Orice aliment era prețios în lagăr, așa că poate ar fi trebuit să le înghită și gata, dar încântarea tinerei grecoaice când i le-a dat a fost un punct luminos în ziua aceea.

— Cât timp o să mai lucrezi? întreabă Livi.

Ce efecte o fi lăsat înfometarea asupra corpului Magdei? se întreabă ea. Dar Cibi a avut o sarcină ușoară, nu-i așa?

— Ah, mă bucur că ai pomenit de asta. Am veşti bune pentru tine, surioară, zice Magda arătând spre mâinile lui Livi. Cred că-ți poți lua adio de la țărâna aceea de sub unghii. Radiază.

— De sub unghii?

Livi își privește palmele, nedumerită.

— Lasă unghiile. Doamna Weizmann ar vrea să te cunoască și, dacă te place – și cum ar putea să n-o facă? –, ai putea să preiei slujba mea când o să plec.

— Slujba ta?

— Sunt însărcinată, Livi, ține pasul! Te interesează?

Livi ia o înghițitură de suc. O slujbă în casa președintelui? Nici nu-și poate imagina. Ea nu cunoaște decât livezile de portocali. Orașul crește, dar nu destul de repede ca ea să-și găsească o slujbă de birou permanentă. Ar putea fi perfect.

— Sigur că mă interesează, spune ea.

— Bun. Fiindcă ți-am aranjat un interviu. Peste câteva luni, dar doamna Weizmann a zis că dacă ești măcar pe jumătate la fel de bună ca mine, ea e mulțumită.

— Pe jumătate cât tine? Ce neobrăzare!

— Bine, poate n-a zis așa.

— Aşadar, când pleci?

Ochii lui Livi strălucesc. Deja îşi imaginează cum îl va cunoaşte pe preşedinte.

— Acum cine-i neobrăzată?

În noaptea aceea, în pat, Livi se gândeşte cum o să fie să lucreze într-un loc unde n-o să mai fie un chip fără nume între altele, făcând acelaşi lucru ca tot restul lumii. Simte un fior de speranţă la un altfel de viitor. Poate că în noaptea asta n-o să mai plângă până adoarme, cum a făcut în fiecare noapte de când ea şi surorile ei au fost date afară din casa lor din Vranov. Nu vrea niciodată să plângă, dar când închide ochii, în faţa lor îi apare chipul mamei. Mama iubise casa aceea; muncise atât de mult ca să facă din ea un cămin minunat! Iar acum o brută şi familia sa mănâncă din vesela lor, stau pe scaunele lor, se culcă în paturile lor. Când capul îi ajunge pe pernă, Livi se întoarce mereu în ziua aceea: din nou îl loveşte pe nemernicul acela cu piciorul, îmbrâncindu-l de lângă Magda.

Trage adânc aer în piept şi simte că i se contractă gâtul. În ciuda optimismului dat de noua slujbă, noaptea asta nu e diferită, dar, în timp ce alunecă în somn, şopteşte o promisiune pentru mama ei, printre suspine.

„O să te fac mândră de mine, mama.“

Trei luni mai târziu, în ziua interviului, îmbrăcată frumos, pieptănată şi aranjată, Livi se îndreaptă spre casa preşedintelui, cu Magda abia ţinându-se după ea şi implorând-o să încetinească astfel încât să ţină pasul şi o biată femeie însărcinată.

Acum e în sfârşit în casă, şi entuziasmul i s-a concentrat într-un grăunte de teamă. Emoţionată şi cu gura uscată, intră în camera de zi, unde doamna Weizmann stă pe o mică sofa albă, cu mâna întinsă. Livi i-o strânge.

— Ia loc, draga mea, spune doamna Weizmann arătând spre un scaun. Mie mi-e mai uşor să vorbesc în germană, te deranjează? Sau în ebraică, dacă te descurci mai bine ca sora ta. Slovaca mea mă tem că e inexistentă.

— În germană e foarte bine, răspunde Livi.

— Spune-mi câte ceva despre tine.

— Nu sunt multe de spus, zice Livi, gândindu-se că nu e destul timp pe lume ca să vorbească despre ea, despre toate prin câte-a trecut.

— O, nu te cred, Livi. Magda mi-a spus deja multe, dar aş vrea să le aud de

la tine.

O oră mai târziu, Livi se oprește din vorbit. I-a spus doamnei Weizmann povestea condensată a vieții ei, și primește slujba pe loc.

În restul săptămânii, plutește. A întâlnit un bărbat care o face să râdă, iar acum lucrează în casa președintelui țării; surorile ei sunt măritate și fericite, una are un copil, cealaltă e însărcinată.

Dar sunt cu adevărat *fericită*? se întreabă ea.

În astfel de momente, când e în pragul unei mari schimbări, ceea ce începe ca o furnicătură de-a lungul șirei spinării începe să pulseze. A simțit asta înainte de a păși pe chei, la Haifa, și din nou când ea, Magda și Iṭhak mergeau cu mașina spre Rehovot să-și facă o viață nouă, și iarăși în prima zi în casa Weizmann. De obicei, Livi ia lucrurile așa cum sunt: e entuziasmată că pornește într-o nouă aventură, de ce n-ar simți o furnicătură de emoție? Dar, alteori, ca în seara asta, senzația de-a lungul șirei spinării o duce înapoi la Birkenau, la spital, unde a fost tratată de tifos.

Există o anumită amintire din timpul petrecut la Birkenau care o face să simtă că nu-și merită norocul. Ea și Matilda au stat în paturi de spital identice, amândouă cu febră, amândouă suferind, dar o bizară întorsătură a destinului a făcut ca Livi să supraviețuiască acelei nopți, și Matilda, nu.

În timp ce Livi era „salvată“ – obligată să stea pe podeaua unei latrine, cu cămașa înmuiată în excremente –, Matilda a fost dusă la camera de gazare. Acelei fete i s-a refuzat o viață nouă în Israel, o slujbă în casa Weizmann și iubirea a două surori. E o nebunie, știe asta, dar așa se simte acum: ca și când ar păși încălțată cu pantofii unei moarte.

Livi nu înțelege de ce tocmai această amintire anume îi revine în astfel de momente: nu se acuză pentru moartea Matildei, dar bănuiește că se va întreba mereu dacă, în cazul în care ea ar fi trăit, n-ar fi aici, simțind furnicături în zorii unui nou început.

Cibi și Magda îi spun cuvinte de alinare, îi povestesc anumite evenimente din viața lor care vin în prim-plan, umbrindu-le pe toate celelalte, dar nici una din ele nu poate explica de ce Livi retrăiește iar și iar moartea acestei fete. Poate pentru că această poveste simplă a ajuns să simbolizeze microcosmosul întregului timp petrecut la Birkenau, o noapte în care ea a rămas în viață, și o altă fată a murit.

O noapte în care Mala, cu câteva cuvinte rostite într-o ureche bine aleasă, i-a salvat viața.

Amintirile astea au o îngrozitoare simetrie, se gândește Livi când se revede trăgând roaba cu trupul interpretei moarte spre crematoriu.

CAPITOLUL 30

Rehovot,
1951

Arşiţa soarelui de amiază e necruţătoare, şi Livi şi Ziggy se refugiază într-o cafenea pentru câteva minute de răgaz. Livi e neliniştită şi speriată: neliniştită că va aborda un subiect care-l va face pe Ziggy să se întoarcă într-un trecut pe care ar prefera să-l uite – asta îi e clar acum, când sunt împreună de două luni şi Ziggy nu i-a dezvăluit nimic despre viaţa lui în captivitate –, şi speriată pentru că dacă el nu-i poate împărtăşi această bucată din el, probabil că nu au un viitor împreună.

— Pari foarte îngrijorată, Livi, îi spune Ziggy după ce se aşază. Abia dacă ai rostit o vorbă pe drum.

— Nu sunt îngrijorată, spune ea repede. Apoi adaugă: Poate, un pic.

— Vrei să-mi spui?

Când Ziggy îşi concentrează toată atenţia asupra lui Livi, cum face acum, ea devine agitată, i se înnoadă limba.

— Comandăm ceva de băut? zice ea, luând meniul.

— Şi apoi îmi spui?

O parte din Livi îşi doreşte să nu fi hotărât să-l interogheze pe Ziggy astăzi. Sau oricând altă dată.

Sorb din café frappé şi împart o plăcintă în tăcere. Ziggy e un bărbat răbdător, se gândeşte Livi. Probabil că ar sta acolo şi o oră aşteptând să spun ceva.

— Ziggy, mi-ai povestit atât de multe despre viaţa ta de când ai ajuns în Israel, spune ea într-un târziu. Dar nu ştiu ce ţi s-a întâmplat.

— Asta te preocupă? întreabă el, punându-şi paharul pe masă. Pare deodată foarte obosit, şi Livi ar vrea să-şi poată lua cuvintele înapoi.

— Ţi-am spus. E în trecut, Livi. Ce mai contează?

— Contează pentru *mine*. Tu știi totul despre mine. Nu vrei să-mi spui câte ceva despre familia ta, sau măcar unde te-ai născut? insistă ea.

Crede cu tărie că povestea ei e ceea ce o face pe Livi *Livi*, oricât de dureros ar fi să-și amintească trecutul.

Ziggy oftează, trecându-și mâinile peste față, răsfirându-și cu degetele părul des.

— Sunt dintr-un oraș numit Český Těšín, din Moravia, începe el. Adică era Moravia când trăiam eu acolo. Acum face parte din Cehoslovacia.

— Și familia ta mai trăiește?

Acum că Ziggy a început, Livi e nerăbdătoare să afle totul deodată.

— Stai, Livi, ajung și acolo. Eram cel mai mic din patru frați. Tata era croitor în oraș, iar mama… Ziggy se întrerupe, lasă capul în jos și-și trage nasul.

Ea îi simte durerea, firește; e și agonia ei, agonia fiecărui supraviețuitor, dar înțelege, totodată, că trebuie să-l lase să-i povestească în ritmul lui.

— Mama… of, Livi, făcea cele mai bune prăjituri din oraș; în fiecare zi când veneam de la școală, în casă mirosea ca-n paradis. Pâine, prăjituri, fursecuri… Ziggy rămâne pe gânduri. Nu-și mai trage nasul, ci zâmbește acestei amintiri. Când lucrurile au început să se înrăutățească și nu ni s-a mai permis să mergem la școală sau la lucru, fratele meu cel mai mare s-a dus să lupte alături de ruși și a fost omorât. Tata era îngrijorat pentru mine, fiindcă eram foarte mic, așa că m-a trimis împreună cu mama la un unchi, în Cracovia. Am stat acolo câteva luni, și în cele din urmă mama a vrut să se întoarcă acasă, la tata și la frații mei și, bineînțeles, la bucătăria ei. Ziggy oftează din nou. Își dă farfuria deoparte și îi face semn chelneriței să mai aducă o cafea. Pe drum am fost opriți de naziști.

Ziggy își strânge cămașa la piept, mototolind-o, și îi sare un nasture. Livi se întinde și pune mâna liniștitor peste amândouă mâinile lui. El zâmbește și dă drumul cămășii.

— Au bătut-o, Livi. În fața ochilor mei au bătut-o, și de mine nu s-au atins.

Livi îi strânge mâna puternic, sperând că gestul îl va face să se simtă mai puțin singur cu amintirile lui.

— Când în sfârșit ne-au lăsat să plecăm, am ajutat-o pe mama să meargă și ne-am întors la unchiul, în Cracovia. Au trecut poate câteva săptămâni, nu

mai mult, şi am auzit că au început să fie luaţi toţi evreii din zonă. Mama şi cu mine ne-am ascuns într-un dulap, dar ne-au găsit şi apoi… apoi am fost duşi toţi în piaţa oraşului şi acolo ne-au despărţit. A fost ultima dată când am văzut-o.

Livi nu rosteşte nici un cuvânt, fiindcă ştie că Ziggy îşi adună puterile să-i spună partea cea mai urâtă a poveştii, aşa cum i se întâmplase şi ei.

— A fost dusă la Auschwitz şi n-a mai ieşit vie de acolo.

— Of, Ziggy, îmi pare atât de rău, atât de rău!

Pe faţa lui Livi şiroiesc lacrimi.

— În fine, eu am fost plimbat de la un lagăr la altul, la Freiburg şi Waldenburg, unde am fost pus să fac lentile pentru submarinele germane, apoi la Gross-Rosen, şi în sfârşit la Reichenbach.

— Ai umblat ceva, spune Livi zâmbind uşor.

— Poţi să spui şi aşa. Am fost eliberat din Reichenbach şi dus la Praga, dar în cele din urmă am plecat acasă, în Moravia. Ziggy ia o înghiţitură din paharul înalt de frappé pe care chelneriţa tocmai l-a pus în faţa lui. Acasă, ha! pufneşte Ziggy. În casa noastră locuiau nişte nemţi, aşa că i-am dat afară şi…

— Stai, îl întrerupe Livi. I-ai dat afară?

— Bineînţeles. Ne luaseră vieţile, Livi, n-aveau să-mi ia şi casa!

Ochii lui Ziggy aruncă săgeţi şi lui Livi nu-i e greu să şi-l imagineze pe acest bărbat frumos şi puternic alungându-i pe nemţi din casa lui.

— Continuă, spune ea, sorbind din cafea şi dorindu-şi ca Ziggy să fi fost şi la Vranov şi să-i fi alungat şi pe intruşii din casa ei.

— Ei bine, m-am mutat înapoi şi pe urmă, într-o zi, aud o bătaie în uşă şi în prag dau cu ochii de tata. Îţi vine să crezi? El şi cei doi fraţi ai mei fuseseră duşi la Łódź, în Polonia, şi când au venit ruşii, au fugit şi au intrat în Legiunea Cehă. Fraţii mei erau încă la Praga, dar în cele din urmă ne-am reîntâlnit.

— Îţi mulţumesc că mi-ai spus povestea ta, Ziggy.

Ziggy oftează şi clatină încet din cap.

— Am dus-o relativ uşor în război, Livi, nu m-ai ascultat? Eu n-am suferit ca tine sau ca surorile tale. Nici măcar n-am un număr pe braţ.

— Un număr pe…? Ziggy, ce tot spui? Nu e un concurs. E o poveste cumplită, toate poveştile noastre sunt la fel de oribile.

— Vreau să spun că suferința voastră a fost mai mare, mult mai mare decât a mea. O văd în ochii tăi, Livi… ori de câte ori crezi că nu te vede nimeni, dispari.

— Și tu la fel! îi răspunde Livi. Toți o facem. Acum, te rog, Ziggy, îl ai încă pe tatăl tău, pe fraţii tăi. Eu le am pe surorile mele. Hai să ne bucurăm de norocul pe care l-am avut. Crezi că are importanţă dacă ai avut mai multă supă decât mine? Sau că ai avut două pături în loc de una? Am fost prizonieri, ne-au luat din casele noastre fără nici un motiv și ne-au omorât rudele.

Ziggy pune jos paharul și o ia de mână.

— Locuiesc cu tatăl meu în Rishon, Livi. Mi-aș dori foarte mult să-l cunoști.

Livi e surprinsă. Iese cu Ziggy de câteva luni, dar n-a pomenit niciodată de tatăl lui. În același timp, știe că nu e nimic rău în asta; că această parte a vieții lui e împletită cu tragedia trecutului și că a vorbi despre una ar fi însemnat să vorbească și despre cealaltă, și pur și simplu n-a fost pregătit până azi.

— Mi-ar face plăcere să-l cunosc, spune Livi, încercând să-și controleze tensiunea din voce.

Și ea vrea să nu se mai gândească la poveștile lor deocamdată.

— Perfect, fiindcă arde de nerăbdare să vadă chipul fetei frumoase despre care i-am tot vorbit.

Ziggy deschide gura să mai spună ceva, dar o închide, privind-o intens pe Livi.

— Am ceva pe bărbie? întreabă ea.

— Nu, e doar senzaţia aia ciudată că te-am mai văzut undeva, Livi. Mă înnebunește.

— Poate am fost pe același vapor și ni s-au intersectat privirile la un moment dat.

Livi surâde, ușurată că Ziggy nu zăbovește asupra trecutului, că acum pot să meargă mai departe și… deodată îi apare o imagine în minte și acum ea e cea care-l privește intens pe Ziggy.

Un grup de băieți plini de ei, înconjurați de admiratoare.

— Ești unul dintre „păuni“! șoptește ea, încântată.

— Ce sunt?

Ziggy e profund nedumerit.

Livi își amintește de tânărul care stătea deoparte în timp ce „băieții zburători“ din grupul lui se scăldau în atențiile unor fete drăguțe.

— Așa vă spunea Magda. Nu doar ție, ci grupului în care erai pe vapor. Piloți, tehnicieni – băieții zburători.

Ziggy rămâne tăcut, apoi chipul i se destinde într-un zâmbet larg.

— Sigur! Tu ești fata care părea întotdeauna atât de serioasă! Nici nu te uitai la noi.

— Nu-i adevărat, Ziggy. M-am uitat la tine de cel puțin două ori.

Livi roșește. Această coincidență o emoționează. Nu l-a cunoscut pe Ziggy dintr-o toană a unei culegătoare pe care a întâlnit-o la o fermă; Ziggy *este* sufletul ei geamăn, și poate chiar mai mult decât atât: destinul ei.

Mai beau niște café frappé și mai împart o plăcintă. Livi e însă neliniștită: Ziggy s-a înseninat, acum spune povești amuzante despre colegii lui de muncă, îi vorbește despre ambițiile lui de inginer și despre cele mai bune cafele pentru frappé, ca și cum ar fi uitat complet că numai cu câteva clipe înainte plângea moartea mamei sale.

*

Doamna Weizmann o întâmpină pe Livi cu un surâs larg.

— Soțul meu s-a întors acasă aseară, și cum n-a avut încă ocazia să te cunoască, mă întrebam dacă ai vrea să vii la el în birou să-l saluți.

— Să-l salut pe președintele Weizmann? întreabă Livi, cu un ușor tremur în glas.

Dar doamna Weizmann a luat-o deja înainte. Bate la ușa președintelui și o deschide fără să mai aștepte o invitație.

— Haim, ea e Livi, noua cameristă care are grijă de noi.

— Bună, Livi. Președintele se ridică de la birou. Poartă cioc și ochelari rotunzi; pare un profesor universitar. Am auzit o mulțime de lucruri despre tine.

Privirea îi e prietenoasă și Livi simte că deja îl îndrăgește pe omul ăsta. Îi întinde mâna și ea i-o strânge. Din instinct, duce mâna stângă la spate, un gest care nu-i scapă președintelui. Îi ia brațul și, foarte blând, îi ridică mâneca. Își trece ușor degetele peste cifrele tatuate.

— E o călătorie întreagă în cifrele astea, așa-i? spune el încet.

Livi dă afirmativ din cap.

— Vrei să-mi povestești?

*

— Când mi-a luat mâna, i-am mulțumit lui Dumnezeu pentru un om ca Haim Weizmann, un om cu o asemenea viziune. Am simțit cu adevărat, poate pentru prima dată, că am o contribuție la soarta Israelului. Livi ia cina cu Magda și Ițhak, relatându-le fiecare nuanță a întâlnirii ei cu președintele. N-a scos o vorbă cât mi-a ascultat povestea. Nici măcar una, m-a lăsat să povestesc.

— Bietul om, zice Magda râzând. E a doua oară când ne aude povestea.

— A mea e diferită de a ta, spune Livi regretându-şi cuvintele în clipa în care îi ies de pe buze. N-am vrut să sune așa, Magda, iartă-mă.

Magda zâmbește.

— Nu-ți face griji, Livi, știu că n-ai vrut.

Dar din nou simte împunsătura dublă de vinovăție și disperare pe care o simte ori de câte ori se face vreo referire la faptul că surorile ei au petrecut doi ani lungi în lagăr, în timp ce ea era acasă, cu mama, fără să știe nimic despre suferințele lor.

— Ei bine, spune ea acum, tot ce știu e că și-a câştigat dreptul de a fi numit Părintele Israelului, și cred că doamna Weizmann ar trebui să fie numită și ea Mama Israelului.

Când Magda se retrage în dormitor să se odihnească după cină, Livi o urmează. Magda își dă seama că sora ei își regretă încă vorbele.

— Livi, nu-i nimic. N-am crezut o clipă că ai vrea să mă rănești.

Ochii lui Livi sunt plini de lacrimi.

— Mă bucur că n-ai fost acolo, Magda, zău că mă bucur. Știi ce ne dădea putere mie și lui Cibi? Credința că tu ești în Vranov și ai grijă de mama și de bunicul.

Asta n-o face pe Magda să se simtă mai bine.

— Ceea ce mă doare cel mai mult, spune ea, ridicându-se în capul oaselor, e să-mi amintesc ultimele noastre zile în Vranov. Noapte după noapte ne așezam la cină – nu aveam niciodată cine știe ce, dar cu siguranță mai mult

decât voi – şi spuneam o rugăciune pentru voi două, şi mâncam. Luam mâncarea ca pe ceva de la sine înţeles, uneori îi luam pe mama şi chiar pe bunicul ca pe ceva de la sine înţeles. Îmi spuneau mereu să mă ascund, să nu mă arăt, să fiu o fantomă. Şi eu îmi ieşeam din fire şi ţipam la ei să mă lase să plec în căutarea voastră.

Îşi şterge o lacrimă.

— Îmi pare rău, Magda, spune Livi.

— Siguranţa mea însemna pentru ei la fel de mult cât însemna pentru voi, dar eu nu voiam să fiu *în siguranţă* – voiam să fiu cu tine şi cu Cibi. Şi apoi mi s-a îndeplinit dorinţa, care nu era dorinţa voastră sau a mamei, era doar a mea. Şi apoi nimeni n-a mai fost fericit, eu cel mai puţin dintre toţi.

Acum Magda plânge, lacrimi mari căzându-i pe burta bombată.

Livi se urcă în pat, şi cele două surori se culcă îmbrăţişate.

— Magda, crezi că nu ne gândeam cât de dureros trebuie să fi fost pentru tine să nu ştii ce s-a întâmplat cu noi? Probabil că te înnebunea. Dacă aş fi fost în locul tău, sigur aş fi făcut o prostie.

— Ca de exemplu să i te predai lui Visik? zâmbeşte Magda printre lacrimi.

— Individul ăla… sper că e mort, spune amar Livi. Dar da, nu mi-ar fi păsat ce spune mama sau altcineva, şi probabil aş fi ajuns să fiu omorâtă.

— Ei, atunci presupun că trebuie să mă bucur că eu am fost cea care a rămas în urmă.

— Dar aşa ai ajuns acolo grasă şi puternică, Magda, o tachinează Livi, după care devine iar serioasă: şi slavă Domnului că a fost aşa. Cum altfel am fi supravieţuit marşurilor?

Magda şi Livi primesc veste de la Cibi că e din nou însărcinată, şi Iţhak îşi roagă un prieten să-i ducă pe el şi pe cele două surori la fermă. În curând vor fi trei copii Meller, îşi zice Livi. Bebeluşii se vor naşte pe fundalul elanului naţional de a transforma această ţară într-o patrie evreiască prosperă, cu o cultură înfloritoare, în care vor avea şi ei rolul lor.

— Mărită-te mai repede, Livi, îi spune Cibi. Vreau să ne umplem casele de copii!

— N-o să mă mărit numai ca să le dau un verişor copiilor voştri, spune Livi indignată.

— Nu vreau să spun că ăsta trebuie să fie singurul motiv, pisicuţo, zice

Cibi. Dar îl iubeşti pe Ziggy, nu-i aşa?

— Nu ştiu, izbucneşte Livi.

Cibi se uită la Magda.

— A păţit ceva?

— Sunt aici, Cibi, poţi să mă întrebi direct.

— Doamne, ce-i cu tine? spune Magda. E vorba de Ziggy? S-a întâmplat ceva?

Deodată, Livi începe să plângă.

— Îmi pare rău, suspină ea. Nu sunt nefericită, doar… doar descumpănită.

Livi se aşază pe canapea, cu surorile ei de o parte şi de alta, fiecare cu o mână pe spatele ei.

Cibi e din nou pe un teritoriu familiar: ştie cum s-o liniştească pe Livi; n-a mai făcut-o şi altă dată, în locuri mult mai rele decât propria ei casă pe pământul făgăduit?

— Descumpănită? zice Magda. Vrei să ne spui ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic, spune Livi. Dar *este* vorba despre Ziggy. De multe ori, când vorbim despre lagăre, spune că n-ar trebui nici măcar să se plângă, când noi am suferit atât de mult.

— Nu e un concurs, răspunde Cibi încruntându-se.

— Asta i-am zis şi eu.

— Ascultă-mă, Livi, spune Cibi, deodată serioasă. Din ce ne-ai povestit despre Ziggy, e evident că a fost singur – nu i-a avut pe fraţii lui alături, ca să-l ajute să înţeleagă ce se petrece.

— Aşa e, adaugă Magda. Voi două v-aţi avut una pe alta şi apoi am venit şi eu; într-un fel sau altul, am trecut prin asta împreună.

— Cred că înţeleg de ce se simte vinovat, spune Cibi.

— De ce? întreabă Livi.

— Păi dacă i se pare că ce-a trăit el n-a fost atât de rău ca ceea ce am trăit noi, poate că undeva, în adâncul sufletului său, crede că ar fi trebuit să fie – numai Dumnezeu ştie câte poveşti cumplite există. Probabil se gândeşte că a scăpat de ceva de care n-ar fi trebuit să scape.

În seara aceea, mult după ce surorile ei au plecat şi în timp ce Miška îl culcă pe Karol, Cibi se bagă în pat şi închide ochii. Discuţia cu surorile ei despre posibilul sentiment de vinovăţie al lui Ziggy i-a stârnit o amintire

puternică, una care și-ar dori să nu-i revină atât de des.

Oricât de tare ar încerca să-și scoată chipurile lor din minte, ele se întorc iar și iar, nechemate.

În patul ei, la căldură, Cibi se gândește la noaptea aceea, la Birkenau, când, tremurând pe priciul lor, ea și Livi hotărâseră să se sinucidă înainte de a le ucide frigul, noaptea când au fost salvate de o fată pe care n-o cunoșteau și pe care n-au mai văzut-o niciodată – ea a tras pătura de pe două fete de pe alt prici și le-a dat-o lor.

A doua zi dimineața fetele erau moarte, cu trupurile încolăcite unul în jurul altuia, în încercarea de a afla o căldură care n-a mai venit.

Poate că fetele erau deja moarte când le-au fost trase păturile de pe ele, dar Cibi n-o să știe asta niciodată. Nu a furat ea acele pături, dar le-a acceptat.

O face asta complice?

Acum, se foiește neliniștită în pat. Cu o săptămână în urmă, la brutăria din oraș, unde se dusese să cumpere *challah*8 și chifle, a zărit în bucătăria prăvăliei două adolescente: fiicele brutarului, care o ajutau pe mama lor după ce veneau de la școală. Tocmai trăseseră o tavă cu pâini din cuptor și erau încântate de coaja aurie și miezul alb, crescut. S-au îmbrățișat, și a fost ceva în îmbrățișarea asta care a trimis-o pe Cibi în dimineața aceea rece. Brațele înlănțuite în jurul spatelui, bărbiile cuibărite în adâncitura umărului, ochii larg deschiși – era aceeași postură ca a fetelor moarte. Cibi s-a cutremurat, răsucindu-se pe călcâie fără să mai cumpere pâine, și a plecat grăbită spre casă. În după-amiaza aceea, a scos sfeșnicele mamei sale și le-a pus lumânări noi, pe care le-a aprins în amintirea fetelor moarte, știind tot timpul că făcea asta doar pentru a-și atenua sentimentul de vinovăție.

8. Pâine specific evreiască, împletită, având în compoziția aluatului, spre deosebire de pâinea obișnuită, și ouă. (N. tr.)

Câte povești din acestea au fost nevoiți supraviețuitorii să îndure? se întreabă ea.

*

Magda a avut o sarcină ușoară: a ajutat-o că putea să vorbească cu Cibi despre toate junghiurile și poftele, dar niciodată nu i-a lipsit mai mult mama

ei. Când intră în travaliu, e recunoscătoare pentru prezența lui Livi, pentru că o ține de mână, pentru că o încurajează să împingă atunci când e timpul, dar o vrea pe mama ei, și pe bunica, cea care a moșit atât de multe femei din Vranov.

Nu are nici o ezitare în legătură cu numele pe care-l va da fetiței: numele mamei sale înseamnă „viață“, și asta înseamnă acum micuța Haia pentru Magda. O nouă viață, împreună cu această șansă în Israel – speră că va putea începe să scape măcar un pic de fiorii de vinovăție care o trec ori de câte ori Cibi și Livi pomenesc despre viața petrecută în lagăr.

A început să se simtă vinovată în apartamentul din Bratislava, alături de prietenii lor de pe terasa de pe acoperiș. Când supraviețuitorii au început să-și spună poveștile, și-a dat seama cât de norocoasă fusese: ea nu fusese aproape ucisă prin înfometare, nu suferise de tifos, nici măcar nu fusese rasă în cap. Numărul de pe braț îi fusese tatuat de un om bun, la rugămintea lui Cibi, nu la ordinul unui nazist. Îngrozită când a ajuns față în față cu surorile ei, aproape nerecunoscându-le, primul ei sentiment fusese unul de furie față de mama ei: de ce n-o lăsase să plece? Aceasta era vina care-o apăsa: că nu fusese alături de Cibi și Livi.

„Mă bucur că n-ai fost acolo“, îi spusese Livi pe acoperișul acela, așa cum i-o mai spusese de-atâtea ori de atunci. N-am fi supraviețuit niciodată marșurilor morții fără tine.

„Nu mai ții minte, Magda, ce povești ne spuneai?“ o întrebase Cibi, nevenindu-i să creadă că Magda nu înțelegea asta. „Amintirile acelea ne-au ajutat pe toate să mai facem câte un pas. Ciocolata cu zăpadă!“ strigase ea deodată, și inima Magdei se frânsese la aceste cuvinte.

Se uitase la surorile ei, încă mult mai răvășite de experiențele lor decât ea, și le luase în brațe, profund recunoscătoare că încercau s-o facă să se simtă mai bine.

— Și despre ziua pe care ai petrecut-o în pădure, cu bunicul, adăugase Livi. Magda, serios, n-am fi rezistat fără tine. Mulțumesc lui Dumnezeu că erai în spital atunci!

Dumnezeu, se gândește Magda. Ei bine, unde a fost Dumnezeu? Spre deosebire de Cibi, ea continuă să se roage, dar credința ei e zdruncinată, foarte zdruncinată. Abia când au pășit pe uscat la Haifa a rostit o mulțumire

pentru prima dată în ani de zile, iar acum, privind chipul micuței Haia, Magda mulțumește din nou și începe să se scuture de vină.

Curând după aceea, Haia are încă un verișor: doar trei săptămâni mai târziu, Cibi îi dă naștere micului Joseph.

Ținându-și nepotul în brațe, Livi devine conștientă, foarte curând, că micul Karol nu e tocmai îndrăgostit de frățiorul lui. Își iese din fire ori de câte ori Cibi ia bebelușul în brațe, face o criză când ea dispare ca să-l culce pe Joseph și, în general, suferă pentru că a pierdut din atenția care până atunci îi fusese acordată exclusiv lui.

Prezența lui Livi îi permite lui Cibi să petreacă mai mult timp cu Karol și, treptat, băiețelul, din nou lumina ochilor mamei lui, ajunge să-și îndrăgească frățiorul.

Când se întoarce la Rehovot, Livi o amuză pe Magda cu povești despre transformarea lui Karol dintr-un monstru de temut într-un frate mai mare devotat, dar sora ei punctează aceste amintiri fericite cu o revenire la realitate.

— Trebuie să-l inviți pe Ziggy să petreacă Hanuca alături de noi, propune ea. Nu l-am mai văzut de mult.

Livi se posomorăște instant.

— Nici eu nu l-am mai văzut, spune ea bosumflată. Poate și-a găsit pe altcineva.

— Vrei să-mi spui ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic, doar că… în fine, e ce ți-am mai spus. Și Cibi are dreptate, Ziggy chiar se simte vinovat. Ori de câte ori vorbesc despre lagăre, devine tăcut, și apoi mă simt ciudat, ca și cum n-ar trebui să vorbesc despre asta, dar înnebunesc dacă n-o fac, Magda! Livi oftează. Nu înțelegi? Pur și simplu nu pot.

— A fost la fel și pentru Iṭhak, nu mai ții minte? Și-a pierdut prima soție și copiii, și totuși crede că n-a suferit destul. Vinovăția e o emoție puternică, Livi, îi spune Magda surorii sale, simțind în piept propria vinovăție. Toți o avem, nu-i așa?

Livi încuviințează din cap.

— Dar noi *vorbim* despre asta, vorbim despre toate. Ziggy, nu.

— Atunci va trebui să hotărăști dacă merită să lupți pentru el. Merită?

— Nu știu.

Livi se plimbă de colo-colo prin mica încăpere, cu mâinile în șolduri.

— Ții la el, Livi? o ajută Magda.

— Sigur că țin, dar ce pot să fac?

— Trebuie să-i spui ce simți. Magda se mobilizează. Scotocește într-un sertar al biroului și extrage o foaie de hârtie și un stilou, punându-i-le în mână lui Livi. Invită-l de Hanuca – dacă vine înseamnă că nu s-a terminat totul între voi, mai aveți ce să vă spuneți. Dacă nu, atunci vei ști răspunsul.

Livi nu vrea câtuși de puțin să facă asta, dar își dă seama că are nevoie să știe cum stau lucrurile.

Sub privirea grijulie a Magdei, mâzgălește un scurt bilet.

— Du-l acum, cât e udă cerneala, o îndeamnă Magda, întinzându-i jacheta.

Tot drumul până la Ziggy, Livi se gândește dacă n-ar trebui pur și simplu să arunce biletul și să se întoarcă acasă, dar se trezește deja în prag, sunând la ușa clădirii. Cum nu răspunde nimeni, scoate biletul din buzunar, vrând să-l rupă în bucățele. Dar cum să mai dea ochii cu Magda? N-a mințit-o niciodată pe sora ei, și nu e o lașă. Bagă biletul pe sub ușă și speră că cineva îl va duce la apartamentul lui Ziggy.

— Nu era acolo, îi spune Magdei când se întoarce acasă. Așa că ori o să vină, ori n-o să vină. O să aflăm în trei zile, în orice caz.

— O să vină, spune Magda. Orice-ar fi între voi doi, nu s-a terminat încă. Ține minte, sunt sora ta și am întotdeauna dreptate.

*

Livi a umplut casa Weizmann de flori. Ele se revarsă, abundente și irezistibile, din vazele înalte. De când a pus prima dată o vază cu trandafiri în dormitorul soților Weizmann, a primit rolul de florist pentru întreaga casă. Chiar și președintele a fost văzut admirând aranjamentele bogate din hol sau de pe masa din sufragerie înainte de un dineu oficial.

— Fă o pauză, o sfătuiește bucătăreasa, când Livi spală și șterge vazele goale în bucătărie.

— Mulțumesc. Trandafirii sunt minunați acum, o să mă duc să stau un pic în grădină.

Găsind o bancă la umbra unui pin de Alep, Livi își îndreaptă fața spre soare și inspiră parfumul florilor. Închide ochii și se gândește la Ziggy. O să

vină la cină mai târziu, şi dacă da, ce-o să-i spună ea? Ce-o să-i spună el ei?

— A, văd că-i mai place şi altcuiva să stea sub copacul meu superb.

Livi deschide brusc ochii şi sare în picioare.

— Domnule Weizmann, spune ea roşind, nu v-am văzut venind.

— Stai jos, Livi. Sunt doar un om bătrân care face o plimbare. Îi zâmbeşte larg, şi Livi se aşază la loc. E totul în ordine, draga mea? Pari îngrijorată. Arată spre bancă. Te deranjează dacă stau un pic cu tine?

— Sigur că nu, vă rog!

— Atunci putem să stăm de vorbă sau să stăm şi să nu spunem nimic, ci doar să admirăm grădina. Ştiu că o iubeşti la fel de mult ca şi mine, şi te-am văzut cum culegi florile pentru casă. Nu iei niciodată prea multe – îmi place asta.

— E atâta pace aici! spune Livi. Şi aţi muncit amândoi din greu s-o faceţi frumoasă.

— Aşa e, încuviinţează preşedintele. Pot să-ţi spun ceva? Nu aşteaptă răspunsul lui Livi. Prefer să stau aici decât în orice cameră din casă. Să nu mă înţelegi greşit, îmi place casa, dar aici – face el un gest larg spre grădină – aici mă simt liniştit şi mă pot ascunde de ochi iscoditori.

Preşedintele râde şi Livi şi-l imaginează strecurându-se afară din casă şi traversând gazonul spre a se pierde între tufe.

— Nu e cu totul adevărat, nu-i aşa? spune Livi zâmbind.

— V-am văzut pe dumneavoastră şi pe prim-ministrul Ben-Gurion stând aici de multe ori, îndelung. Pe el îl lăsaţi întotdeauna să vă găsească.

Preşedintele Weizmann râde cu poftă.

— Ai perfectă dreptate, Livi. Pot să-ţi mai spun ceva? Prim-ministrul Ben-Gurion e cel care vrea să venim aici, aşa că mai e cineva care-şi găseşte pacea în grădina mea.

— Acum ar trebui să mă întorc la treabă. Mă preocupa ceva, aveţi dreptate, dar după ce am vorbit cu dumneavoastră… nu ştiu, dar mă simt mult mai bine.

— Probleme cu iubitul? întreabă preşedintele.

Livi râde.

— Da! Cum aţi ghicit?

— Cum am spus, sunt un om bătrân, sunt puţine lucruri pe care să nu le

știu. Dar trebuie să-i spui tânărului ăstuia al tău că e norocos fie și numai pentru că-ți știe numele, darămite că te are în viața lui.

Livi înclină capul.

— O să-i spun. Vă mulțumesc.

Când mâncarea de Hanuca e pe masă, Livi, Magda și Iţhak schimbă o privire.

Livi clatină încet din cap.

— Hai să mâncăm. E Hanuca, trebuie să sărbătorim.

Sunt gata să se așeze, când răsună trei bătăi sonore în ușă.

— Deschid eu, spune Iţhak. Voi așezați-vă.

Se uită la mâncarea de pe masă și oftează cu jind.

— Bun venit, Ziggy, îl aud surorile salutând în vestibul.

Magda surâde și duce un deget la buze.

— Să fii drăguță, o avertizează ea pe Livi.

— Intră, intră, îl poftește Iţhak pe Ziggy.

Livi observă că e îmbrăcat elegant. Poate i-a ales hainele noua lui iubită, se gândește ea.

Ziggy o salută din cap pe Livi și îi oferă Magdei o cutie simplă, pe care ea o deschide și găsește înăuntru monede de ciocolată învelite în staniol auriu.

— Iar ăsta e pentru tine, Livi, spune el, întinzându-i un sul de pergament.

Livi desfășoară foaia de hârtie și citește..

Baruch atah Adonai elohaynu melech haolam she-hecheyanu vekimanu vehigiyanu lazman hazeh.

„Binecuvântat să fii, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele universului, Tu, care ai făcut minuni pentru strămoșii noștri în acele zile, în acest moment.“

Livi simte un nod în gât și i se pare brusc că în cameră e prea cald. Murmură un „mulțumesc“, fără a se uita în ochii lui Ziggy, și iese.

— Ce facem, nu mâncăm? întreabă Iţhak în urma ei.

— Las-o o clipă, îi spune Magda. Ce-ar fi să-i oferi lui Ziggy ceva de băut?

Magda o găsește pe Livi în dormitor, stând pe marginea patului și privind fix pergamentul.

— Te simți bine?

— Da, spune Livi ridicând sulul. Rugăciunea asta… nici un băiat nu mi-a scris o scrisoare sau măcar un bilet până acum, și când unul o face, e

minunata binecuvântare de Hanuca. Ochii lui Livi se umplu de lacrimi. Sunt tulburată, Magda, şi n-am vrut să plâng în faţa lui.

— Ah, Livi, spune Magda, aşezându-se lângă sora ei şi îmbrăţişând-o, sunt lucruri mai rele…

— N-o spune, Magda! chicoteşte Livi. *Ştiu* că sunt lucruri mai rele decât să plângi în faţa unui băiat. Aş vrea doar să nu aduci Birkenau în orice discuţie.

Magda chicoteşte şi ea.

— Uită-te la noi, zice, râdem vorbind despre un lagăr de concentrare. Hai, Iţhak moare de foame, n-ai observat?

Livi se ia la întrecere cu Magda până în sufragerie.

La sfârşitul serii, în pragul micii case din Rehovot, Ziggy o întreabă pe Livi dacă vrea să facă o plimbare cu el a doua zi dimineaţa.

— Ca să vorbim? întreabă Livi.

— Ca să vorbim, confirmă el.

E o zi răcoroasă, dar măcar nu plouă. Livi îşi ia haina din cuier şi iese.

Se plimbă în tăcere o vreme, făcându-le cu mâna vecinilor şi schimbând cu ei binecuvântări. Ziggy o conduce pe Livi în parc, unde se aşază iar lângă locul de joacă pentru copii.

Trebuie să recunoască că se bucură să-l revadă pe Ziggy, şi rugăciunea pe care i-a dăruit-o e un semn promiţător.

— Ziggy, te rog, spune-mi ce-i cu tine. Vreau să aud orice ai avea să-mi spui.

Ar vrea să spună că a avut de înfruntat lucruri mult mai rele, dar se opreşte la timp.

— Ceva e, Livi, ai dreptate. Ziggy trage adânc aer în piept. Vreau să mă însor cu tine. Vreau să fii soţia mea.

Livi rămâne fără cuvinte. *Căsătorie*. La asta nu se aştepta.

— Să te însori cu mine? Cum să ne căsătorim, Ziggy, când tu nu-mi spui niciodată ce gândeşti?

Livi ştie că pare supărată şi poate că este, dar când Ziggy pleacă capul şi îşi priveşte mâinile, i se topeşte inima. Gestul lui e copleşitor, şi ea vrea să spună da.

— Ziggy, iartă-mă, spune Livi. N-am vrut să sune aşa.

— Nu-ţi cere iertare, Livi! Ziggy ridică brusc o mână. Te rog să nu-ţi ceri

niciodată iertare în faţa mea! Tu eşti… eşti un înger. Nu merit să stau pe aceeaşi bancă cu tine.

Ziggy îi ia mâna.

— Te rog, dacă începi din nou cu asta, va trebui să ne spunem adio chiar acum. Livi îl priveşte sever. Te simţi vinovat, ştiu. Înţeleg chiar, dar *eu* mă simt pedepsită ori de câte ori te retragi.

Ziggy oftează adânc.

— Livi, nu ştiu dacă doi supravieţuitori pot să fie fericiţi împreună. Se uită la cer. Toată durerea asta e uneori prea mult. Dar te-am auzit, şi dacă vrei să mă accepţi, o să încerc. Îţi promit.

Ochii lui o imploră să spună da, şi ea vede că se chinuie, dar încă ezită.

Oare doar *să încerce* o să fie de ajuns?

Ziggy îşi ridică mâneca jachetei, dezvăluind pielea curată.

— După cum vezi, Livi, eu nu am un număr pe braţ.

Îşi pleacă capul.

— După cum ştii, Ziggy, nu-mi pasă. Nu-mi pasă dacă ai minţit, ai trişat sau ai furat ca să rămâi în viaţă – nimeni nu ne poate judeca pentru ce am avut de îndurat. Nu vreau decât să fim destul de apropiaţi ca să ne împărtăşim poveştile oricând vrem. Şi nu sunt nici o sfântă, nici un înger – toţi am supravieţuit făcând orice a trebuit să facem.

Livi îşi dă seama că acum e momentul să-i spună ce vrea, şi fie o să accepte, fie n-o să-l mai vadă niciodată.

— Mă mărit cu tine cu o singură condiţie, Ziggy Ravek, îi spune ea. Să vorbim despre ce ni s-a întâmplat ori de câte ori avem chef, să le spunem copiilor şi nepoţilor noştri ce s-a întâmplat, să nu încetăm să vorbim despre asta. Nu putem să ascundem aşa ceva sau să ne prefacem că e ceva din trecut şi să încercăm să uităm. Face o pauză. Spune-mi, ai uitat fie şi un singur lucru din lagăre?

Ziggy scutură din cap.

— Îmi amintesc fiecare secundă din fiecare zi, spune el.

— Sunt o grămadă de amintiri, nu-i aşa? Dacă nu vrem să ne petrecem restul vieţii încercând să închidem uşa după ceva ce aproape ne-a distrus, am face bine să ne obişnuim cu faptul că lagărele fac parte din viaţa noastră la fel de mult cât facem parte unul din viaţa celuilalt.

— Ai spus că te măriţi cu mine.

Ziggy zâmbeşte larg, scoţând o cutiuţă din buzunar. O deschide şi ia din ea un inel pe care i-l pune pe deget.

Ea ridică mâna pentru a admira pietricica verde.

— Are aceeaşi culoare ca pădurile din Vranov primăvara! exclamă ea.

Capitolul 31

Rehovot,
1952

Livi se plimbă prin grădina de trandafiri a casei Weizmann, cu brațele pline de flori cu care să facă noi aranjamente. Le pune pe o bancă și își continuă drumul printre tufe, atentă la mugurașii care vor da o recoltă abundentă de trandafiri în anul următor. Grădinarii au afânat solul ceva mai devreme și pământul bogat e negru și atât de ademenitor, încât ea se apleacă și ia un pumn din el, apoi lasă să i se prefire printre degete.

— Acum ești pământul *meu*, șoptește ea. Patria mea. Îți mulțumesc că ne-ai primit.

Nu-l aude pe președinte apropiindu-se cu prim-ministrul David Ben-Gurion; când se întoarce, cei doi bărbați stau pe banca pe care a lăsat trandafirii, privind-o intens.

— Hm-hm, tușește președintele Weizmann.

Livi se sperie, pământul încă îi curge din mâini.

— Îmi pare rău, îmi pare atât de rău, eu…

— Livi, pentru ce Dumnezeu îți pare rău? spune președintele râzând. Ai dreptate, *este* pământul tău. Se întoarce spre prim-ministru. David, poate că vei fi de acord că e în mai mare măsură pământul lui Livi decât al nostru.

Ben-Gurion încuviințează din cap, cu un zâmbet trist.

— Ai pierdut atât de multe, Livi, ai suferit mai mult decât ne putem închipui noi; dacă cineva și-a câștigat dreptul de a fi aici, acestea sunteți tu și surorile tale, continuă președintele.

Livi își șterge mâinile de șorț, trecând de pe pământ pe gazonul îngrijit. Se duce repede la bancă și ia florile.

— Să știi că președintele are dreptate, Livi. E patria ta acum, și suntem onorați să te vedem revendicând-o.

Ben-Gurion se ridică în picioare şi face o scurtă plecăciune în faţa ei.

— Vă mulţumesc, domnule prim-ministru. Acum o să vă las, sunt sigură că aveţi lucruri importante de discutat.

Livi roşeşte, nerăbdătoare să plece.

— Avem, David? Crezi că avem ceva important de discutat? întreabă preşedintele Weizmann, jucăuş.

— Ah, sunt sigur că putem găsi ceva, răspunde Ben-Gurion, în timp ce Livi se îndepărtează grăbită.

*

Livi nu se mai duce la lucru de ceva vreme: preşedintele e foarte bolnav, şi cele mai mari temeri ale ei se confirmă când, în noiembrie, intră în bucătărie şi i se spune că a murit în noaptea aceea.

Tot restul zilei, priveşte cum sute de bărbaţi, femei şi copii se adună în faţa porţilor să-l plângă pe omul care şi-a dedicat viaţa misiunii de a le oferi pământul făgăduit.

Livi se gândeşte la promisiuni, vărsând şi ea lacrimi. Jurăminte şi pacte, legături şi angajamente, toate se reduc de fapt la un singur lucru: o declaraţie pentru a împlini un vis. Israelul i-a dat deja mai mult decât a îndrăznit să spere. Surorile ei au avut grijă de ea, aşa cum i-au promis tatălui lor, şi ştie că şi ea a avut grijă de ele. Degetele i se strâng în jurul cuţitaşului; îl are mereu asupra ei, în geantă sau în buzunar. Îşi aminteşte cum îl folosea Cibi ca să taie ceapa felii şi să i-o dea s-o mănânce – un obiect atât de mic, dar şi el o parte din pactul lor, ca şi sfeşnicele mamei. Iadul scăpase din hotare şi se ridicase pe pământ luând forma Auschwitzului şi Birkenaului şi a tuturor celorlalte lagăre, şi totuşi, şi totuşi ea găsise cuţitaşul, şi surorile o găsiseră pe Magda, şi Magda le ţinuse în viaţă într-un marş al morţii. Chiar şi în iad, găsiseră destulă speranţă ca să le ajute să-şi îndeplinească promisiunea.

Privind cum sicriul lui Haim Weizmann e scos din casă în grădină, unde va aştepta până când miile de oameni adunaţi în faţa porţilor îi vor fi adus un ultim omagiu, înclină capul şi şopteşte o rugăciune de mulţumire pentru omul care le-a oferit un loc sigur unde să se poată vindeca şi să-şi poată întemeia noi familii. Sicriul lui e pus pe cadrul greu al unui catafalc din grădina din spate, cu un baldachin de draperii albe grele, lângă iubita lui grădină de

trandafiri. Din holul casei Weizmann, Livi vede cum soția lui, Vera, la brațul prim-ministrului Ben-Gurion, e condusă afară să stea cu soțul ei pentru ultima oară.

Livi e tot în hol cu restul personalului când se întoarce prima doamnă. N-au schimbat nici un cuvânt din momentul în care sicriul a fost dus în grădină.

— Ce-ar fi să mergeți acum să vă luați rămas-bun de la Haim, înainte de a se da drumul oamenilor înăuntru? propune doamna Weizmann. Știu că toți l-ați iubit și sper că știți că și el v-a iubit.

— Eu l-am iubit, spune Livi cu fervoare. Își dă seama că probabil își scărpina tatuajul când Vera îi ia mâna și i-o lipește de pieptul ei.

— A însemnat atât de mult pentru el să te aibă aici, micuță Livi! spune ea. Nici nu știi.

Când doamna Weizmann pleacă, prim-ministrul face un pas înainte.

— Și pentru mine înseamnă foarte mult, spune el, făcând o scurtă plecăciune spre Livi. Vă rog, mergeți să vă luați rămas-bun de la președintele vostru.

Soldați stau în poziție de drepți la fiecare colț al catafalcului, în soarele orbitor. Lui Livi aproape că i se înmoaie genunchii când se apropie de sicriul președintelui, dar din fericire grădinarul e acolo s-o prindă când e gata să cadă.

— Nu știu ce să spun, zice ea cu glas sugrumat.

— Nu trebuie să spui nimic, Livi, îi răspunde grădinarul. Trebuie doar să stai aici și să simți dragostea lui Haim Weizmann pentru acest pământ.

Livi încearcă să-și amintească multele discuții, conversațiile mărunte, glumele pe care le-a schimbat cu marele om. Ce-și amintește, în loc de asta, e ultima dată când i-a văzut pe mama și pe bunicul în căsuța lor din Vranov; îi vede atât de limpede acum, încât parcă s-a despărțit de ei abia în dimineața asta. Închide ochii, simte dragostea intensă pe care a avut-o Haim Weizmann pentru Israel și poporul său, și o roagă pe mama să aibă grijă de prietenul lor în cer.

— O să deschidem porțile, anunță un soldat.

Livi se uită spre mulțimile care așteaptă să intre și își mai ia o dată rămas-bun, apoi se întoarce încet în casă, unde nu va mai fi niciodată la fel.

*

Livi și Ziggy se prăbușesc pe canapeaua Magdei; sunt epuizați după o zi de bătut străzile în căutarea unei locuințe. De luni de zile petrec fiecare sfârșit de săptămână căutându-și un apartament. Problema sunt banii: Ziggy, tehnician specialist la El Al, o companie aeriană înfloritoare – dar încă mică –, nu câștigă foarte mult, iar programul lui Livi în casa Weizmann s-a scurtat de la moartea președintelui.

— Nu ne permitem nici unul, îi spune Livi Magdei, exasperată. Și nu mă înțelege greșit, nu sunt scumpe.

— Și acum sunt atât de mulți oameni în Israel – pare că toată lumea vrea să locuiască în Rehovot, se plânge Ziggy.

— Aveți timp, o să găsiți ceva, îi liniștește Magda.

— Vreau să găsesc casa perfectă pentru sora ta, îi spune Ziggy.

Livi se apleacă și își întoarce fața pentru a-i primi săruturile.

— Nu-mi pasă unde locuim, câtă vreme suntem împreună, spune ea.

— S-ar putea să-ți retragi cuvintele dacă nu găsim ceva curând.

— Oriunde-ar fi, spune Livi înțeleaptă, poți să pariezi că am trăit cu toții în locuri mai rele.

Magda și Livi râd, dar Ziggy rămâne solemn.

— Ești singura persoană pe care o cunosc, Livi Meller, în stare să glumească în legătură cu un lagăr de concentrare.

— Nu glumește, Ziggy, spune Magda cu un zâmbet vag.

— Oricum, ca ultimă soluție, am un prieten, Saadiya Masoud, care are o mică fermă cu câteva acareturi pe terenul lui, chiar la marginea orașului. L-aș putea întreba pe el dacă are o colibă liberă pentru noi.

— O colibă liberă ar fi fost un vis împlinit la Birkenau, spune Livi cu o scânteiere în ochi.

Cu o săptămână înainte de nuntă, Livi și Ziggy sunt conduși în singura construcție goală de la ferma lui Saadiya.

— Îmi țineam caprele aici în nopțile friguroase, le spune el zâmbind strâmb.

Pe Livi nu o interesează că e arab. A venit în Israel cu speranță în suflet, și omul acesta le-a oferit un cămin. Pentru ea, e un prieten.

Acum se uită înăuntru. Căsuța nu are ferestre și încă e o gaură într-unul dintre pereți prin care intrau și ieșeau caprele.

— Putem să facem curat şi am un primus pe care pot să vi-l dau. Alături e o cişmea şi puteţi să folosiţi baia din casa noastră. Voi hotărâţi, dar e a voastră dacă o vreţi.

— Ce zici? întreabă Ziggy.

Îşi încreţeşte nasul. Livi îi simte ezitarea din voce – locul ăsta e mai rău decât şi-a imaginat el.

Ea oftează, dar zâmbeşte.

— Cum am mai spus, am trăit şi-n locuri mai puţin plăcute. Putem să facem curat, şi e o grămadă de loc înăuntru pentru un pat. Când e vreme bună, putem să mâncăm afară.

— Eşti sigură?

Ziggy e surprins.

— N-o să locuiesc aici singură, ştii? îi spune ea. Dacă sufăr eu, suferi şi tu. Aşa că amândoi va trebui să facem tot ce putem mai bine din ea pentru un timp.

Dimineaţa nunţii lui Livi şi Ziggy găseşte casa întoarsă pe dos. Cibi şi Miška sosesc devreme, cu Karol şi Joseph după ei. Împreună cu verişoara lor, Haia, copiii aleargă peste tot, urmăriţi de mamele lor, ca să-i hrănească, să le pună plasturi pe genunchii juliţi şi să schimbe scutecele celor mici, apoi să le schimbe din nou. În tot vacarmul ăsta, Livi rămâne calmă, bucurându-se de zgomotul şi de agitaţia pe care le aduc copiii în orice împrejurare.

Cibi încearcă din nou să afle de la ea de ce nunta se ţine pe acoperişul unui bloc.

— Pentru că, aşa cum ţi-am mai spus, unchiul lui Ziggy are un apartament într-un bloc cu acces la acoperiş. O ia de braţ pe sora ei. Ştiu că eşti îngrijorată să nu sară copiii peste balustradă. Privirea îngrozită a lui Cibi o face să râdă. Haide, Cibi, nu mai ţii minte nopţile acelea în Bratislava, cu prietenii noştri, când stăteam de vorbă toată noaptea la aer? Livi are o privire visătoare. Atunci m-am simţit pentru prima dată matură. Şi ce poate fi mai matur decât să te căsătoreşti?

După ce-i schimbă ţinuta pentru a treia oară micuţei Haia, Livi e în sfârşit mulţumită. Nepoata ei arată adorabil.

— Acum e timpul să-ţi pui rochia de mireasă, îi spune Magda surorii ei mai mici.

— Dacă ţii neapărat, răspunde Livi cu un surâs jucăuş.

Când sunt în sfârşit gata, Livi şi surorile ei, însoţite de urările de bine ale vecinilor, străbat cele trei cvartale de la casa Magdei la blocul unde se ţine nunta. Şi Livi simte furnicătura cunoscută pe şira spinării. Nu acum, îşi zice ea. Dar nu se poate împotrivi amintirii şi îşi lasă mintea să plutească la spital, la Matilda. Fata e cu ea în ziua nunţii şi Livi îşi dă seama că o să fie cu ea când o să aibă copii, nepoţi, când o să fie bătrână; că face parte din povestea ei la fel de mult ca această zi fericită. Ridică bărbia şi începe să urce scările spre acoperiş.

Terasa e perfectă. Surorile trag aer în piept la unison văzând ghirlandele, aranjamentele florale din mijlocul feţelor de masă colorate şi baldachinul de deasupra, drapat într-o ţesătură grea, imprimată cu ramuri de măslin. Aerul e impregnat de aroma bogată, condimentată şi dulce a mâncării fierbinţi.

Miška şi Iţhak se ocupă de copii, iar Cibi şi Magda o conduc pe Livi spre Ziggy, care îşi aşteaptă mireasa cu un zâmbet uriaş. Livi se grăbeşte să se aşeze lângă el, nevrând să mai întârzie clipa uniunii lor.

Al treilea pahar e spart şi a treia soră e căsătorită. Aclamaţii şi strigăte de „*Mazel tov*!“ umplu aerul. Sărbătoarea începe cu petrecere şi se încheie cu dans.

Livi n-a fost niciodată mai fericită, dar, de fapt, a fost. Îşi aminteşte cum au evadat din marşul morţii, obosite, aproape moarte, cu siguranţă prea stoarse ca să mai simtă ceva, dar acesta avea să fie un moment definitoriu, începutul revenirii lor la viaţă.

Înainte de a pleca, doamna Weizmann, acum văduvă, îi ia deoparte pe Livi şi Ziggy.

— Vreau să vă urez o viaţă lungă şi fericită împreună. Dacă o să aveţi o căsnicie pe jumătate atât de plină de iubire ca a mea, o să reuşiţi, le spune ea.

Livi o îmbrăţişează şi, pentru o clipă, îşi îngăduie să creadă că mama ei e aici, pe acoperiş, asistând la nunta ei, împărtăşind dragostea şi urările de bine ale prietenilor, sărbătorind fericirea fiicei mai mici.

Când se retrage, doamna Weizmann îi şterge o lacrimă de pe obraz.

— Îmi pare rău că mama ta nu e aici, îi spune ea tinerei, de parcă i-ar fi citit gândurile. Dar ai nişte surori minunate, şi acum şi un soţ minunat.

După ultimul dans, Livi se desprinde de Ziggy ca să-şi caute surorile. Îşi înlănţuiesc braţele şi şoptesc o rugăciune pentru mama, tata şi bunicul, reînnoindu-şi astfel promisiunea.

— Le simţi prezenţa, Livi? şoptește Cibi. Fiindcă eu o simt. O văd pe mama în rochia ei cea mai bună și pe bunicul în costumul lui. Ține în mână un buchet de gladiole și… vocea i se frânge.

— Şi mama zâmbește, Livi, spune Magda, strângând umărul lui Cibi. E zâmbetul pe care-l avea când ne spunea noapte bună.

— De obicei le simt numai absența, spune Livi cu ochii strălucind. Dar seara asta, spațiul ăsta sunt pline de fericirea mea. Cred că asta înțelegi și tu, Cibi, prin prezența lor?

Cibi încuviințează din cap, apoi îşi priveşte sora mai mică.

— Aveam patru ani când te-ai născut, Livi, și-mi amintesc clar totul.

— Și eu îmi amintesc, zice Magda. Chiar dacă aveam doar doi ani.

— Ba nu! spune Cibi. Cum ai putea?

— Ei bine, îmi amintesc. Tata ne-a dus pe amândouă să vedem bebeluşul. Magda se uită la Livi. Erai tare mică, parcă erai o pisicuță abia născută.

— Nu începeți iar, e ziua nunții mele, spune Livi râzând.

— Și tata m-a lăsat să te țin în brațe, continuă Cibi. A trebuit să mă așez în fotoliul lui mare, și el mi te-a pus cu grijă în brațe. În jurul lor petrecerea e pe terminate: oaspeții pleacă și farfuriile murdare sunt stivuite: Mi-a spus că să ai o surioară seamănă puțin cu a ține un secret special.

— Eu nu-mi amintesc asta, zice Magda.

— Vezi? spune Cibi. Erai prea mică. Oricum, secretele speciale trebuie păstrate pentru totdeauna, așa mi-a spus. Trebuie să trăiască înlăuntrul tău. Cibi își duce mâna la inimă. Nimeni nu poate face nimic ca să te determine să renunți la secretul tău. Și așa urma să avem grijă de tine Magda și cu mine.

— Ați avut grijă de mine, spune Livi, luând mâinile surorilor ei. Dar să nu renunțați acum, da?

— Poate doar un pic, glumește Magda. Mă gândesc că Ziggy ar putea avea ceva de zis.

— Să nu glumești cu asta! o dojenește Cibi, serioasă. Soții n-au nici o șansă cu noi în preajmă.

În noaptea aceea, în timp ce somnul începe să o cuprindă, Cibi își

amintește și mai detaliat ziua nașterii lui Livi. Păturica ei era moale și galbenă. Mama lor, istovită, abia a putut să-i zâmbească slab când i s-a dat voie s-o vadă. Lui Cibi i-a fost teamă că e pe moarte, dar tata i-a spus că mama tocmai dăduse viață unei surioare și că era normal să fie obosită. Stătuse pe patul mamei, ținând-o de mână, și ea îi spusese să-i mulțumească lui Dumnezeu în rugăciunea ei de seară pentru „pisicuță“. Și Cibi o făcuse.

Chiar când adoarme, își mai aduce aminte ceva: în timp ce se ruga, tatăl ei intrase în camera pe care o împărțea cu Magda și îi spusese că e vremea culcării, că Dumnezeu va fi acolo și mâine ca să-i audă mulțumirile. *Dumnezeu va fi acolo și mâine.*

Cibi deschide brusc ochii. Îl ia de mână pe Miška. Dumnezeu e aici astăzi.

A doua zi dimineața, Livi și Ziggy sunt treziți de cântecul cocoșului, care anunță zgomotos zorii unei zile noi.

— Nu pot să cred că locuim într-un staul de capre, spune Livi, privind în jur prin încăperea fără ferestre.

— Ți-am promis că nu va fi pentru totdeauna. Tu meriți un palat pe măsura unei regine, și la asta vreau să ajung, îi spune Ziggy, trăgând-o lângă el. O sărută pe amândoi obrajii, apoi pe buze.

— Aș vrea doar niște ferestre, apucă să spună Livi înainte de a-i răspunde la sărutări.

După ce se îmbracă, deschid ușa și găsesc pe jos două lăzi mari cu portocale. O a treia ladă e acoperită cu o pânză albă de in, și când o dă la o parte, Livi găsește un platou cu mâncare și un bilețel: „Micul dejun nupțial! Urări de bine de la Saadiya, Leah și restul familiei“, scrie pe el.

Cei doi soți își iau cu ei micul dejun pe două buturugi din luminișul de lângă coliba lor și mănâncă într-o tăcere veselă, savurând fiecare înghițitură de pâine caldă, brânză, cafea fierbinte și felii de portocală.

— Deci așa arată viața de om căsătorit, zice Livi ștergându-se la gură. Cred că-mi place.

— Și mie-mi place. Și pentru c-am zis că ne împărtășim poveștile, spune Ziggy mai turnând niște cafea, vreau să știu ceva.

— Întreabă-mă orice, zice Livi.

Ziggy pune jos ceașca și îi ia mâinile în ale lui și, pentru o clipă, Livi e tulburată de intensitatea cu care se uită în ochii ei.

— Ce e?

— Livi, acum sunt parte din tine. Mie mi-e greu să vorbesc despre lucrurile astea, ție nu, așa că, te rog, fii sinceră cu mine. Aseară ai plâns până ai adormit. Nu vreau să cred că e din cauza… ei bine, din cauza a ceva ce am făcut eu… noi. Eu…

Ziggy se înroșește.

— Ziggy, nu! Livi e alarmată că el s-ar putea acuza pentru tristeţea ei nocturnă. Îi ia fața în mâini. Nu vreau să plâng în fiecare noapte, dar lacrimile sunt pentru mama, pentru casa ei din Vranov. Nu pot să trec peste ziua când porcul ăla ne-a dat afară din casa noastră.

Ziggy pare nedumerit, dar și un pic ușurat.

— Ești supărată pentru o casă?

— Știu că sună absurd după toate celelalte. Dar când închid ochii, noaptea, o văd pe mama gătind în bucătărie, făcând paturile, stând în fotoliul ei.

— E în regulă, Livi. Voiam doar să înțeleg.

Livi vrea ca această căsnicie să fie perfectă. A avut dreptate Ziggy să-și facă griji? E o prostie să crezi că doi supraviețuitori ar putea fi fericiți împreună? Alungă acest gând. *O să-și facă* o viață a lor. S-au căsătorit, doar.

— Sper că n-o să plâng mereu, spune Livi cu voce slabă. Iartă-mă, Ziggy.

— Ți-am mai spus să nu-ți ceri iertare în fața mea niciodată, Livi. Plângi cât vrei, dar sper că într-o zi o să te fac atât de fericită încât să uiți de casa din Vranov, sau măcar să fie mai puțin dureroasă această amintire. Se ridică și-i întinde mâna lui Livi. Acum hai să mergem să le vedem pe surorile tale înainte să plece Cibi acasă, spune el.

Livi se însuflețește pe loc.

— Chiar vrei?

— Vreau.

Când ajunge acasă, după prima zi când s-a întors la lucru, Livi e încântată să-și vadă soțul stând în fața colibei cu mâncarea pregătită pe o măsuță șubredă dăruită de Saadiya.

— Am vești, anunță el după ce Livi se așază. Astăzi m-a chemat șeful meu să-mi spună că am primit slujba pentru care am candidat la El Al, și am fost promovat.

— Promovat? întreabă Livi, băgând furculița într-un bob de fasole. Pe ce

post?

— Îl ai în fața ta pe directorul tehnic al noii flote de avioane Constellation.

Livi înghite în sec.

— Ziggy, e… e grozav!

— Înseamnă și mai mulți bani, Livi. Curând o să pot să-ți ofer ferestrele pe care ți le doreai.

O lună mai târziu, Magda și Iṯhak îi ajută pe Livi și Ziggy să se mute în noul lor apartament, la numai câteva străzi de al lor. E casa la care Livi nu și-a îngăduit niciodată să viseze.

— Am văzut o canapea într-un magazin din Tel Aviv, îi spune Ziggy.

Livi împinge un arc sărit înapoi în canapeaua veche dăruită de un vecin.

— Avem nevoie de o canapea nouă? surâde ea.

Nu-i pasă de mobile. E încântată de toate, indiferent dacă sunt la mâna a doua – și majoritatea sunt – sau noi.

— Tu nu te plângi niciodată, Livi. Avem atât de puțin, și totuși nu te plângi niciodată.

— Am tot ce contează, îi spune ea.

— Asta-mi place la tine.

— Asta-i tot ce-ți place la mine?

— Totul îmi place la tine.

CAPITOLUL 32

Rehovot,
1955

Doi ani mai târziu, în ziua în care se naşte primul copil al lui Livi, ea şi Ziggy jură că-i vor spune micului Oded poveştile lor şi, mai important, cum au supravieţuit ca să i le împărtăşească.

— E foarte trist, totuşi, zice Livi. Dar, ca să ne cunoască, trebuie să ştie ce ni s-a întâmplat.

— Livi, spune Ziggy. Copilul nostru s-a născut ieri şi azi-noapte a fost prima dată când n-ai plâns până ai adormit. Ştii de ce?

Livi e tăcută, gânditoare. Oded suge la sânul ei, deşi nu e sigură că are deja lactaţie.

— Da, Ziggy. Cred că pentru că acum sunt mamă. O să-mi fie mereu dor de mama, dar aseară am simţit că ea a pornit într-o nouă călătorie, că mă călăuzeşte pentru a deveni o mamă la fel de bună ca ea. Casa noastră a pierit, dar mama, nu. Ea e mai mare decât casa din Vranov. Şi copilul ăsta la fel.

Când Oded împlineşte o lună, surorile se întâlnesc în apartamentul lui Livi. Soţii lor sunt la serviciu şi copiii mai mari sunt fericiţi, alergându-se prin casă în jocul lor de-a v-aţi ascunselea.

Magda e însărcinată cu cel de-al doilea copil.

— Sper că e fată, spune ea. Îmi place ideea de a avea două fete.

— Te înţeleg, râde Cibi. Băieţii mei mă scot din minţi.

Karol şi Joseph ţipă la Haia să iasă din ascunzătoare.

— Eşti tăcută, Livi. Încă obosită? o întreabă Magda pe sora ei.

— Sunt bine, doar mă gândeam la cineva.

— Din lagăr? întreabă Cibi.

— Din lagăr, da. Fata cu care am fost în spital.

— Matilda, spun Magda şi Cibi într-un glas; ştiu în amănunt povestea care

o chinuie pe sora lor.

Magda se înfioară.

— Cred că toate avem o amintire care e mai pregnantă decât celelalte.

— Pe a mea o ştiţi amândouă, oftează Cibi.

— Fetele cu pătura, spun Livi şi Magda.

Cibi încuviinţează din cap, înfiorându-se şi ea.

— Eu n-o ştiu pe a ta, Magda. O ştim, Cibi?

— Ei, la mine e o oarecare concurenţă pentru locul întâi, zâmbeşte trist Magda. Dar e una la care mă întorc mai des decât la celelalte. Mai ţineţi minte ziua când m-a adus Volkenrath la Auschwitz?

— Când nu ţi-a spus unde mergi? întreabă Cibi.

Magda dă din cap.

— N-a scos o vorbă tot drumul, dar s-a întâmplat înainte de a-mi ordona să mă urc în maşină. Eram în camera de sortare, desfăcând abătută pachetele acelea pentru morţi, când a intrat şi m-a strigat. Magda înghite greu. Îmi făcusem o prietenă acolo, o fată de vârsta mea, era cehoaică şi avea şi ea o soră la Auschwitz. M-a rugat să-i transmit un mesaj, să-i spun că e bine şi că încearcă să găsească un mod de a ajunge şi ea la Auschwitz.

— Şi i l-ai transmis? întreabă Livi, întrebându-se de ce n-a auzit niciodată povestea asta.

— Am aflat că sora ei murise. I-aş fi putut trimite vorbă prin una dintre deţinutele care încă mai mergea să muncească la Birkenau, dar n-am făcut-o. Magda trage adânc aer în piept. N-am putut îndura gândul ăsta, aşa că am uitat de ea.

— Numai că n-ai uitat, spune Cibi.

— În locul acela inuman, noi am reuşit să ne simţim şi vinovate. Livi clatină din cap, mirată. Vă vine să credeţi?

Copiii plâng toţi acum; până şi Oded s-a trezit din visele lui şi scânceşte după mâncare. Livi îl pune la sân, în timp ce Magda şi Cibi încropesc ceva de mâncare în bucătărioara surorii lor.

— Mănâncă, spune Magda întinzându-i lui Livi o farfurie plină cu *latkes*9. Sunt bune pentru lactaţie.

9. Un fel de clătită sau chiftea din cartofi, tradiţională în bucătăria evreilor aşkenazi. (N. tr.)

Livi bagă una în gură și mestecă. Copiii sar pe patul ei și nimeni nu le spune să înceteze.

— Cred că aș vrea să trăiesc la nesfârșit clipa asta, spune Livi luând o înghițitură mai mică dintr-o altă *lakte*. Sunt cu surorile mele și copiii noștri și…

— Și mâncăm *laktes* și, dacă nu mă înșel, o să bem și din vinul excelent al lui Ziggy mai târziu, spune Cibi. Știți, într-o zi o să fim bunici, poate chiar străbunici.

— N-o să trăiești atâta, Cibi. Ca soră mai mare, o să mori mult înainte de a avea strănepoți, spune Livi chicotind.

— Ba poate o să mai fiu pe-aici, nu se știe niciodată. Mă întreb doar dacă o să avem aceleași sentimente una pentru alta.

— Bineînțeles, spune Livi.

Oded a adormit din nou și ea îl duce în pătuțul lui, în dormitor. Verișorii dorm duși pe patul ei, epuizați de atâta țopăit.

— Hai să bem un pahar din vinul lui Ziggy, vreți? Unul mic?

Magda scutură din cap și arată spre burta ei.

— Dar aș vrea niște suc de portocale.

Surorile ridică paharele și, într-un glas, spun:

— Pentru mama.

Magda își amintește când a văzut-o ultima oară pe mama ei, în sala aceea de clasă. Ea și bunicul insistau să meargă cu ea unde o duceau soldații din Garda Hlinka, dar ea îi liniștise că se va întoarce curând, deși știa că probabil nu era adevărat.

Magda își privește surorile cum sorb din vin și mușcă din *laktes*. Își dă seama că atunci nu făcea altceva decât să amâne durerea mamei sale. Un mic gest de bunătate – asta-i ceea ce le leagă între ele pe surori și acum: mici acte de bunătate, de atenție. Nu mai au nevoie să-și reînnoiască promisiunea de a avea grijă una de alta, ea face parte din ele în aceeași măsură ca și copiii lor. Totuși, ridică din nou paharul.

— Pentru promisiune.

Surorile ciocnesc, și copiii, toți deodată, se trezesc din somn.

La patru ani după nașterea fiului lor, Livi și Ziggy sunt binecuvântați cu o fetiță. O numesc Dorit. Odie e încântat de rolul său de frate mai mare,

ocrotitor al surorii lui şi, în mintea lui, şi al mamei lor.

EPILOG

Rehovot,
decembrie 2013

— Au ajuns! Oded, ia liftul şi adu-o pe mătuşa ta! Abia aştept s-o văd pe Cibi! strigă Livi.

Stă aplecată peste balustrada balconului de la apartamentul ei de la etajul întâi, uitându-se în jos pe strada Moşe Smilansky. Strada pe care locuieşte de douăzeci şi cinci de ani.

Fiica ei, Dorit, şi soţia lui Oded, Pam, i se alătură pe balcon să le facă cu mâna celor de jos. Trei generaţii de descendenţi ai familiei Meller se apropie într-o învălmăşeală de îmbrăţişări, râsete şi ţipete de copii. Fiecare adult duce fie un coş mare, fie o tavă cu mâncare.

— *Şalom, şalom!* o salută ei pe femeia de la balcon.

— Vine Odie jos cu liftul, zice Dorit.

În sfârşit, Livi le vede pe surorile ei. Magda ţine într-o mână un baston, iar cu cealaltă se sprijină de fiica sa mai mare, Haia. Cibi e în spatele ei, în scaunul cu rotile pe care îl foloseşte tot mai des de când a căzut şi şi-a fracturat şoldul. Fiul ei Yossi împinge căruţul. Magda şi Cibi se uită în sus şi o zăresc pe Livi. Magda îşi flutură bastonul, Cibi îi trimite o bezea.

— Duceţi-vă şi ajutaţi-i cu mâncarea, le spune Livi fiicei şi nurorii sale.

Ştie că în mai puţin de două minute casa ei va fi plină de oamenii pe care îi iubeşte cel mai mult pe lumea asta: familia ei. Petrece unul din aceste minute privind clădirea de peste drum, pe al cărei acoperiş, cu şaizeci de ani în urmă, a fost alături de surorile ei, de prieteni şi de un rabin şi s-a măritat cu bărbatul pe care-l iubeşte.

Ziggy e în dormitor, pregătindu-se pentru asediul inerent fiindcă s-a însurat cu una dintre surorile Meller.

— *Ima, ima!*10

10. Mamă, în ebraică. (N .tr.)

Strigătele nepoților ei o smulg pe Livi din amintirile despre nuntă și o aduc înapoi în prezent.

Rămâne pe balcon până când familiile surorilor ei năvălesc în casă, pentru a-i primi sărutările și îmbrățișările.

— Dar eu? strigă Ziggy intrând în camera de zi. Eu nu primesc nici o îmbrățișare?

Cei mici dau fuga la el, și Ziggy se sprijină de perete ca să le facă față.

Livi aude ușile liftului deschizându-se. Cine o să fie prima? Cibi, exercitându-și dreptul de soră mai mare, sau Magda, care va fi cerut dreptul de a sta jos, fiindcă, spre deosebire de Cibi, care deja e așezată într-un scaun, ea are mai multă nevoie?

Cibi e adusă înăuntru de Yossi.

— Credeam c-o s-o lași pe Magda să urce prima, spune Livi, aplecându-se să-și sărute sora pe obraji.

— E mai tânără decât mine. Poate să-și permită să aștepte, spune Cibi cu un gest din încheietura mâinii.

— Intrați, intrați! Vrei să stai în chestia aia, sau într-un fotoliu ca lumea? întreabă Livi.

— Stau foarte bine unde stau. Așa, când mă satur de voi, pot să plec singură de aici.

— Dacă nu te-aș iubi atât de mult, te-aș împinge pe scări pentru vorbele astea.

— Ține-o tot așa și o să mă arunc singură pe scări.

Amândouă aud ușile liftului deschizându-se iar.

— Uite-o! Cât o să ne mai tot aducă aminte că ea e cea mai mare? spune Magda, venind spre Cibi și Livi.

— Câte zile-om mai avea, răspunde Livi.

— Câte zile-o mai avea ea, apoi va fi rândul meu.

Magda o sărută pe Livi.

— Cum? Sora ta mai mare nu capătă un sărut? spune Cibi indignată.

— Te-am sărutat afară, ai uitat deja? îi răspunde Magda. Livi, unde e fotoliul lui Ziggy? Trebuie să mă așez, și al lui e cel mai confortabil pe care-l aveți.

— Am auzit pe cineva pomenindu-mi numele? întreabă Ziggy îmbrățișându-și cumnatele.

— Magda vrea să se așeze în fotoliul tău, pârăște Cibi. Spune-i că nu se poate.

— Vrei *tu* fotoliul meu, Cibi? întreabă Ziggy.

— Nu, sunt foarte mulțumită cu al meu – pot să fug cu el.

— Hai, Magda, vino și stai jos, spune Ziggy, luând-o de braț și conducând-o în camera de zi.

— Trebuie să mă duc la mașină să aduc băutura. Ești bine acum, mamă? o întreabă Yossi pe Cibi.

— Am eu grijă de ea, Yossi. Mereu am avut grijă de ea, zice Livi, apucând mânerele căruciorului lui Cibi și împingându-l în camera de zi, făcând slalom printre copii și măsuțe de cafea.

— Pune-mă undeva într-un colț, spune Cibi.

— Nici nu mă gândesc. E o petrecere și o să te distrezi. Vino să-i saluți pe Odie și Pam. Au venit acum două zile tocmai din Canada.

— Mătușă Cibi, ce mai faci?

Odie îngenunchează să-și îmbrățișeze și să-și sărute mătușa.

— Pari mai bătrân, îi spune Cibi.

— *Sunt* mai bătrân, mătușică. Doar că nu ne vedem destul. Aș vrea să ne putem permite să venim mai des.

— Nu mai îmbătrâni. Mă faci să mă simt de-a dreptul antică. Așa, unde e soția ta?

— Aici sunt, mătușă Cibi.

Pam îngenunchează radioasă lângă soțul ei și o ia pe Cibi de amândouă mâinile.

— Ea nu arată mai bătrână, îi spune Cibi lui Odie. Dar e și mai frumoasă.

— Mătușică, spune Pam, Odie și cu mine avem ceva foarte special să-ți arătăm, să vă arătăm tuturor mai târziu.

— Nu poți să-mi arăți acum?

— Nu, va trebui să ai răbdare, dar pot să-ți aduc ceva de mâncare, se oferă Pam.

— Un pahar de vin roșu ar fi foarte bun.

Livi se uită în jur. Fiecare centimetru din masa din sufragerie e acoperit cu

farfurii cu mâncare. Sunt umplute pahare, mânuțe se strecoară în bolurile cu fructe, biscuiți, prăjiturele și fură câte ceva.

Strănepoata lui Cibi plânge.

— Vrei s-o iei tu? întreabă nepoata ei, punând bebelușul care scâncește în brațele lui Cibi.

Micuța întinde o mână grăsuță spre paharul de vin al lui Cibi.

— Ești cam mică pentru asta, dar vino să mă vezi peste câțiva ani, îi spune Cibi copilei de un an.

— N-o să mai fii pe-aici când o să fie destul de mare ca să bea, râde sora ei mai mică.

Livi își croiește drum printre membrii familiei sale, ferindu-se când Yossi o aruncă pe nepoata lui de opt ani în aer. Tinerii, a treia generație din familie, s-au retras pe balcon.

— Vă supărați dacă vine și o bătrânică să stea cu voi? îl întreabă Livi pe nepotul ei, ieșind.

— *Ima*, eu o să îmbătrânesc înaintea ta, spune el, luând-o în brațe pe mărunțica lui bunică și ridicând-o de la pământ.

— Ai văzut câtă mâncare avem? întreabă Livi.

— Câtă e normal, spune nepoata ei. Știi că o s-o mâncăm pe toată, nu?

— Hei, eu sper că nu mâncăm tot, că vreau să iau și eu câte ceva. Mă bazez pe aceste reuniuni de familie ca să am provizii pentru o săptămână, insistă verișorul ei.

— Vă las să vorbiți despre ce-or mai vorbi tinerii zilele astea, zice Livi întorcându-se să intre în casă.

— Vorbim despre ce vorbeați și tu cu surorile tale la vârsta noastră.

— Asta mă și îngrijorează, de-aia plec.

Când se întoarce înăuntru, Ziggy o ia drăgăstos de talie.

— Vino și mănâncă ceva. Dumnezeu știe că e destulă mâncare, îi spune el.

— E atâta gălăgie, Ziggy. Nu știu dacă îmi place sau o urăsc, spune Livi sprijinindu-se de el.

— Îți place – mereu ți-a plăcut și mereu o să-ți placă.

— O să pun ceva de mâncare pe o farfurie și o să mă duc să vorbesc cu Magda. Toată lumea stă în picioare, ea e singura care stă jos, zice Livi.

— Și Cibi stă jos.

— Cibi e în scaun cu rotile.

Livi îşi trage un scaun lângă Magda. Fără a fi invitată, sora ei începe să ia din farfurie.

— Cibi nu arată bine, spune ea.

— Dacă s-ar da jos din scaunul ăla şi şi-ar folosi picioarele, s-ar face bine mult mai repede, răspunde Livi.

— *Ima*, au sosit mătuşa Amara şi unchiul Udom! strigă Dorit din capătul celălalt al apartamentului.

Livi se întoarce şi-şi vede fiica îmbrăţişând-o pe Amara, prietena ei din livada de portocali, fata timidă care i-a dat prima dată curmale. Soţul ei, Udom, ţine un platou uriaş cu falafel şi un coşuleţ de ratan plin ochi de curmale.

— Ia platoul, Dorit, îi strigă Livi, ridicându-se din fotoliu şi traversând camera. Acum e toată familia aici.

Livi radiază îmbrăţişându-şi vechea prietenă.

— Cred că Odie vrea să ne spună ceva, zice Amara.

Odie loveşte cu un cuţit în pahar, cerând să se facă linişte. Zgomotul din încăpere creşte, fiecare spunându-i celui de lângă el să tacă.

Tinerii adulţi vin înăuntru, iar copiii mai mici profită numaidecât de ocazie ca să pună stăpânire pe balcon.

— *Ima*, mătuşică Magda, vreţi să veniţi să vă aşezaţi lângă mătuşica Cibi? spune Odie.

Cele trei surori stau una lângă alta la intrarea în cameră.

Odie o ia de mână pe Pam.

— Pam şi cu mine suntem foarte fericiţi că ne aflăm aici, cu voi, şi vă mulţumim foarte mult că aţi venit. Vreau să profit de această ocazie ca să vă arăt ceva foarte special.

— Ce e? o întreabă Cibi pe Livi într-o şoaptă sonoră.

— Hai să vedem, îi răspunde aceasta.

— De ceva vreme, Pam şi cu mine lucrăm la o sculptură în sticlă. Acum e expusă într-o expoziţie intitulată „WAR: Light Within/After the Darkness“ la o galerie din Toronto. Am numit-o *Cele trei surori*.

— O ai aici? întreabă Magda.

— Nu, mătuşică, e prea mare ca s-o putem aduce în Israel şi, oricum, e

încă la expoziţie. Dar avem o fotografie a ei aici, în catalogul galeriei.

Odie îi întinde catalogul lui Livi. Cibi şi Magda se apleacă să se uite la fotografie.

Li se taie răsuflarea când văd gravat la baza construcţiei înalte de sticlă numărul 4559.

— E numărul tău, spune Cibi.

Livi nu poate vorbi. Ziggy se apropie de ea şi îi pune amândouă mâinile pe umeri. Cibi ia o înghiţitură de vin, respirând rar şi greu. Magda se şterge la ochi şi se întoarce spre fiicele ei, care se apleacă s-o îmbrăţişeze.

Pam încearcă să vorbească, dar lacrimile o împiedică să rostească cuvintele.

— Vă… vă place? îi iese în cele din urmă.

Livi îi dă catalogul Magdei şi îşi îmbrăţişează fiul şi nora. Odie plânge pe umărul ei.

— N-am ştiut cum altfel să vă onorez pentru tot ce aţi făcut ca să supravieţuiţi şi să ne daţi viaţă, suspină el.

— Mă onorezi fiind fiul meu, îi spune Livi, făcând-o pe Pam să plângă din nou.

Karol e în genunchi, îmbrăţişându-şi mama. Într-un târziu, se ridică în picioare şi ridică paharul, bătând în el cu inelul de pe deget. Din nou în cameră se face linişte.

— Cum sunt cel mai mare dintre copiii surorilor, aş vrea să spun câteva cuvinte, anunţă el.

— Aşchia nu sare departe de trunchi, zice Magda.

Un moment de tăcere uluită e urmat de râsete zgomotoase.

— Bine, bine, deci am învăţat de la maeştri, mulţumesc, mamă, îi spune Karol lui Cibi. Nu, serios, doar o clipă, înainte să ne întoarcem la petrecere…

— Şi la băut, adaugă Cibi.

— Şi la băut, e de acord Karol, apoi continuă: Am ştiut întotdeauna că avem o familie foarte specială şi toţi cei care ni s-au alăturat au continuat s-o facă specială. Odie şi Pam, ne e dor de voi şi nu vă vedem destul de des, iar acum veniţi cu acest uluitor omagiu adus surorilor. Vrem să vă mulţumim pentru ce aţi creat în onoarea lor. Ridicând paharul, strigă: Pentru cele trei surori!

— Pentru cele trei surori! răsună un cor întreg.

— Paharul meu e gol, spune Cibi.

— Să-i mai dea cineva mamei un pahar de vin! strigă Yossi.

În învălmășeala care se creează în timp ce toți își umplu paharele, își mai iau de mâncare și își reiau conversațiile, Livi, în mijloc, își ia surorile pe după umeri.

— Unde e Ziggy? Ar trebui să fie cu noi, zice Magda.

— Sunt aici, Magda, spune Ziggy din spatele ei, aplecându-se între ea și Livi. Dacă aș avea un pahar în mână, l-aș ridica și aș spune: „Pentru Miška și Iţko!“

— Pentru Miška și Iţko! repetă surorile, uitându-se în jur.

Ei șase i-au făcut pe toți cei prezenți aici astăzi.

Cibi dă să spună ceva, dar se oprește.

— Ce e, Cibi? o întreabă Ziggy.

Cibi închide ochii. O mie de amintiri îi trec prin minte.

— Ne-am ținut promisiunea, așa-i? Cea pe care le-am făcut-o tatei, mamei și bunicului.

Livi o ia de mână pe sora ei.

— Mai ții minte ceapa, Cibi? întreabă ea. Cibi dă afirmativ din cap. Și astăzi, ori de câte ori tai o ceapă, mă gândesc cum mi-ai salvat viaţa.

— Priciul, șoptește Magda. Mai țineți minte priciul pe care-l împărțeam? În fiecare noapte, oricât de groaznică ar fi fost ziua, știam că dacă pot să mă cuibăresc lângă voi în întuneric, n-o să fiu niciodată singură.

— Ne-am salvat viaţa una alteia, spune Cibi. Își ridică mâneca de pe brațul stâng și surorile ei fac la fel. Pielea le e îmbătrânită acum, dar numerele sunt la fel de clare ca în ziua în care le-au fost întipărite în braţ. Când ne-au pus numerele astea pe piele, ne-au pecetluit promisiunea. Cumva, ne-au dat puterea de a lupta pentru viaţa noastră.

Surorile tac, în timp ce petrecerea continuă în jurul siluetelor lor gârbovite. Cei morți nu sunt niciodată departe în gândurile lor, și acum fiecare dintre ele își imaginează nenumăratele camere pustii din lumea întreagă care ar fi trebuit să fie pline de râsete, de soți, fii și fiice, de nepoți și verișori.

— N-om mai fi noi cine știe ce privelişte, spune Livi zâmbind larg, dar cândva am fost fetele Meller.

NOTA AUTOAREI

Menahem Emil (Mendel) Meller, tatăl celor trei surori, a murit pe 27 octombrie 1929. Este înmormântat în Cimitirul Evreiesc din Košice, Slovacia.

Civia „Cibi“ Meller s-a născut pe 13 octombrie 1922 la Vranov nad Topl’ou, Slovacia. A murit pe 25 noiembrie 2015, la Rehovot, în Israel.

Magda Meller s-a născut pe 1 ianuarie 1924 la Vranov nad Topl’ou, Slovacia. Locuiește în Holon, în Israel.

(Ester) Gizella „Livia/Livi“ Meller s-a născut pe 16 noiembrie 1925 la Vranov nad Topl’ou, Slovacia. Locuiește în Rehovot, în Israel.

O a patra fiică, Emilia, s-a născut la trei luni după moartea tatălui ei, Menahem Meller, și a murit de tuberculoză înainte de a împlini trei ani.

Bunicii dinspre tată ai surorilor, Anyka și Emile Meller, au trăit și au murit la Vranov nad Topl’ou, Slovacia.

Bunica dinspre mamă a surorilor, Rosalie Strauss, a murit în 1934 la Vranov nad Topl’ou, Slovacia. A fost moașă și a asistat la nașterea tuturor surorilor Meller.

Bunicul lor dinspre mamă, Iţhak Strauss, a fost ucis la Auschwitz-Birkenau pe 24 octombrie 1944.

Mama surorilor, Haia Sara Meller (născută Strauss), a fost ucisă la Auschwitz-Birkenau pe 24 octombrie 1944.

Soţul lui Cibi, Miška, Mordechai Maximilian Lang, s-a născut pe 2 aprilie 1908. A murit pe 30 martie 2000 la Kfar Ahim, în Israel.

Soţul Magdei, Iţko, pe numele lui întreg Iţhak Guttman, s-a născut pe 1 noiembrie 1911. A murit pe 5 mai 1982 la Holon, în Israel.

Soţul lui Livi, Șmuel, cunoscut în familie ca Ziggy, pe numele lui întreg Viteslav Zigfried Șmuel Ravek, s-a născut pe 8 aprilie 1925, în Moravia. A murit pe 14 decembrie 2015 la Rehovot, în Israel.

Cibi s-a măritat cu Miška la Bratislava, Slovacia, pe 20 aprilie 1947. Fiul lor Karol s-a născut pe 16 martie 1948 la Bratislava. Cel de-al doilea fiu, Joseph (Yossi), s-a născut pe 12 august 1951, în Israel.

Magda s-a măritat cu Iţko în 1950, în Israel. Fiica lor Haia s-a născut pe 28 mai 1951 în Israel. A doua fiică, Judith (Ditti), s-a născut pe 22 septembrie 1955, în Israel.

Livi s-a măritat cu Ziggy pe 2 mai 1953, în Israel. Fiul lor, Oded (Odie), s-a născut pe 1 august 1955, în Israel. Fiica lor, Dorit, s-a născut pe 12 iulie 1959, în Israel.

Unchiul surorilor, Ivan (Strauss), soţia lui, Helena, şi copiii, Lily, Gita şi David, au ajuns la Auschwitz-Birkenau pe 25 octombrie 1944. Nici în ziua aceea, şi nici în zilele următoare, nu a mai avut loc o selecţie pentru camerele de gazare. Războiul era pe sfârşite. Luată într-un marş al morţii, Helena, slăbită şi bolnavă, a căzut şi a murit. Ivan şi copiii lui s-au întors la Bratislava, unde s-au reîntâlnit cu cele trei surori. Acolo el a cunoscut-o pe cea de-a doua soţie, Irinka, şi s-au mutat în Israel, în 1949. Au avut împreună trei copii.

Doctorul Kisely a fost medicul creştin care a salvat-o pe Magda de deportare internând-o în spital. Magda îşi aminteşte bine numele lui.

Înainte de a fi duse la Auschwitz, Cibi îşi dorise cu ardoare să plece în Palestina, să ia parte la crearea unei patrii evreieşti. Un evreu bogat din zona lor, care se convertise la creştinism, a cumpărat o proprietate la treizeci de kilometri de Vranov. Acolo a organizat o tabără Hachshara pentru tineri, învăţându-i agricultură, gătit şi alte aptitudini de supravieţuire esenţiale pe meleaguri noi, cu un climat şi un sol atât de diferite de cele din Slovacia.

Visik era de aceeaşi vârstă cu Cibi. Îi fusese prieten mulţi ani şi făcea parte dintr-un grup de tineri idealişti, predominant evrei, care se întâlneau regulat, deseori în casa Meller, să viseze, să pună lumea la cale şi să facă planuri pentru o viaţă mai bună. Apoi a intrat în Garda Hlinka şi a încercat s-o intimideze şi s-o hărţuiască pe Cibi, aşa cum s-a întâmplat când ea şi Livi mergeau de la sinagogă la gara din Vranov, urmând să fie deportate la Auschwitz.

Cibi şi Livi sunt pe lista unui transport care a plecat din Poprad, Slovacia, spre „Polonia“, pe 3 aprilie 1942.

Doamna Marilka Trac locuia vizavi de familia Meller şi a ascuns-o deseori pe Magda în podul ei în timpul lunilor de iarnă din 1942 şi 1943.

Închisoarea Ilava din Slovacia, unde a fost dusă Magda după ce a fost prinsă, este aceeaşi închisoare în care a fost întemniţat Lale Sokolov, tatuatorul de la Auschwitz, în 1948.

Lagărul pentru familii Theresienstadt a fost golit, şi toţi ocupanţii lui au fost ucişi în camerele de gazare, pe 8 şi 9 martie 1944.

Maria Mandel (10 ianuarie 1912–24 ianuarie 1948, cunoscută şi ca Maria Mandl) a fost judecată, condamnată şi executată pentru crime de război. https://en.wikipedia.org/wiki/Maria_Mandl

Elisabeth Volkenrath (5 septembrie 1919–13 decembrie 1945) a fost judecată, condamnată şi executată pentru crime de război. https://en.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_Volkenrath

Heinz Volkenrath (28 decembrie 1920–13 decembrie 1945) a fost judecat, condamnat şi executat pentru crime de război în aceeaşi zi cu soţia lui.

Mala Zimetbaum (număr de prizonier 19880) (26 ianuarie 1918–15 septembrie 1944) a fost prima femeie care a evadat de la Auschwitz-Birkenau. S-a îndrăgostit de un deţinut polonez, Edward (Edek) Galinski. Au evadat împreună pe 24 iunie 1944. Galinski s-a predat soldaţilor SS când a văzut că Mala e arestată. Interogaţi şi torturaţi, ei urmau să fie executaţi în acelaşi timp în lagărul femeilor şi în cel al bărbaţilor. Galinski a încercat să sară în ştreang înainte de a se citi verdictul, strigând: „Trăiască Polonia!“ Deţinuţii, forţaţi să se uite, şi-au scos bonetele în semn de respect faţă de el, stârnind furia gardienilor. Relatările despre moartea Malei variază în documentele oficiale. Livi confirmă că a sângerat până când a murit în roaba cu care era dusă la crematoriu. Despre Mala s-au făcut un musical (*Mala, muzica vântului*) şi un film (*Ultima scenă*). https://en.wikipedia.org/wiki/Mala_Zimetbaum

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Banská Bystrica a devenit centrul opoziţiei antinaziste în Slovacia când de aici a fost lansată, pe 29 august 1944, Revolta Naţională Slovacă, unul dintre cele mai mari episoade de rezistenţă din Europa. Insurgenţii au fost înfrânţi pe 27 octombrie 1944.

24 octombrie 1944 a fost ultima zi în care au funcţionat camerele de gazare şi crematoriile de la Auschwitz-Birkenau. Livi i-a văzut pe mama şi bunicul

ei lângă șina de tren din Birkenau. Neștiind ce să facă, a dat fuga s-o găsească pe Cibi și să-i spună. Scena este descrisă exact așa cum s-a întâmplat: Cibi înfruntându-l pe Kramer, apoi reușind să schimbe câteva cuvinte cu mama și bunicul ei pe când aceștia intrau în camera de gazare.

Eva, fetița evreică din Iugoslavia de care surorile au avut grijă în timpul marșurilor morții și la sfârșitul războiului, le-a spus că tatăl ei fusese medicul conducătorului comunist Tito; ea și mama ei au fost duse la Auschwitz. Micuța era cu mama sa în marșul morții, când aceasta a decedat. Nu se știe ce s-a întâmplat cu ea după întoarcerea în Iugoslavia.

Sfeșnicele și fotografiile pe care Magda le-a ascuns în podul casei din Vranov nad Topl'ou sunt încă în posesia ei. Sculptura în sticlă *Cele trei surori* despre care e vorba în epilog a fost creată de Pam și Oded Ravek. Este deopotrivă un omagiu și un memorial. Un memorial pentru cei șase milioane de evrei uciși de naziști (simbolizați de trandafirii rupți, cu spini, împrăștiați la baza statuii) și pentru cei un milion și jumătate de copii sub treisprezece ani (doisprezece trandafiri înmuguriți, fără spini, pe cel de-al doilea postament). Numerele săpate intenționat grosolan pe cele trei laturi vizibile sunt chiar numerele care au fost tatuate pe brațele celor trei surori. Latura fără număr sugerează că el poate fi completat de privitor în minte, și totodată este un omagiu pentru cei care au pierit în Holocaust fără să fi fost tatuați.

Magda a lucrat pentru președintele Weizmann și soția sa din 1950 până la nașterea fiicei sale, Haia, în mai 1951.

Livi a lucrat pentru președintele Weizmann și soția sa din martie 1951 până în iunie 1955.

Președintele Haim Weizmann și soția sa, Vera Weizmann, sunt înmormântați pe terenul casei lor din Rehovot, acum un parc public. Livi merge la mormintele lor, luându-și copiii și nepoții, cărora le face un tur ce transcende timpul și readuce la viață parcul și personajele istorice.

POSTFAȚA LIVIEI RAVEK

Heather mi-a plăcut din clipa în care a păşit în casa mea. Am fost atrasă de zâmbetul ei minunat, de veselia ei şi de accentul încântător. Pentru mine, era un miracol că venise să mă vadă. Am fost uimită că a acceptat să facă o schimbare în programul ei atât de încărcat şi să vină din Africa de Sud să ne întâlnească în Israel, înainte de a se întoarce acasă, în Australia.

Avem ceva în comun. Heather şi-a scris primul roman, *Tatuatorul de la Auschwitz*, despre Lale şi Gita, iar eu i-am cunoscut când eram foarte tânără – „înainte“ –, acasă, în Slovacia. Heather îi poartă în inima ei pe Lale şi Gita, şi are o mare dragoste şi empatie pentru oameni.

Restul e istorie. A fost incredibil că Heather a vrut să scrie despre mine şi surorile mele. Are darul de a asculta în liniște şi a înțelege. Lucrul la *Trei surori* a durat doi ani. Am ajuns s-o cunosc şi s-o consider o soră, o parte din familia mea. O iubesc foarte mult. Sunt mândră şi onorată că o cunosc.

Eu şi familia mea sperăm s-o revedem în Israel cât mai curând.

POSTFAȚA LUI ODED RAVEK

Uneori se aliniază stelele și, cu o șansă de unu la un trilion, descoperi că visurile se împlinesc din când în când.

De când țin minte, mi-am dorit ca povestea mamei mele, Livia, și a surorilor ei mai mari, Cibi, *z''l*, și Magda, să fie spusă. În primăvara lui 2019, soția mea, Pam, și cu mine ne pregăteam să pornim în călătorie pentru a ne vizita copiii de-acum adulți și familia din Israel și a participa la nunta nepoatei noastre. În timp ce făceam niște cumpărături de ultimă oră, am dat cu ochii de romanul *Tatuatorul de la Auschwitz* și l-am cumpărat să-l citesc pe drum. Nu aveam de unde să știu că acesta avea să fie primul pas în îndeplinirea visului meu dintotdeauna.

Ne-am reunit bucuroși cu copiii și cu mama, *ima* a mea, în Israel; cam în aceeași perioadă, Heather Morris se pregătea să plece în Africa de Sud pentru turneul de promovare a bestsellerului ei, *Tatuatorul de la Auschwitz*, puternicul roman despre Lale Sokolov. Când i-am dat mamei cartea s-o citească, ea a descoperit încântată că-l cunoștea pe Lale și, fără să citească mai departe, a știut că soția lui iubită era Gita, fosta ei colegă de școală.

Un e-mail de la Pam către Heather a pus totul în mișcare. Heather și-a schimbat planul de a se întoarce în Australia din Africa de Sud, și a sosit în Israel la câteva zile după petrecerea noastră, să se întâlnească cu *ima* și cu restul familiei. În mâinile ei pricepute, a început să se plămădească povestea pasionantă, copleșitoare a vieții celor trei surori. Vechea mea dorință începea să se îndeplinească.

Povestea mamei, a lui Cibi și a Magdei e o mărturie a puterii dragostei și a devotamentului. Împotriva tuturor probabilităților, cele trei surori au supraviețuit celui mai oribil, sistematic genocid pe care l-a cunoscut vreodată lumea. Și totuși au plecat să trăiască și să muncească într-o țară nouă, țara mea natală, adoptând o limbă și o cultură nouă. Au dus o viață plină de

râsete, împlinire şi bucurii, mereu înconjurate de iubire, cu generaţii succesive de fii, fiice, nepoţi şi strănepoţi care au crescut şi au înflorit în libertate.

Această carte aduce laolaltă toate poveştile pe care le-am auzit încă de mic. Heather captează viaţa frumoasă, paşnică pe care o duceau *ima* şi familia ei în Vranov, şi neputinţa, haosul şi tragediile oribile pe care le-au îndurat şi la care au asistat aceste surori puternice, incredibile.

Când eram copil, vedeam tristeţea din ochii mamei mele. Îi simţeam suferinţa, dar nu înţelegeam. Îmi economiseam sumele mici de bani pe care le primeam cadou de ziua mea sau de alte sărbători şi îi cumpăram cadouri ca să-i văd zâmbetul frumos luminându-i privirea. Sora mea, Dorit, şi cu mine am avut cea mai frumoasă copilărie cu putinţă, plină de iubire şi râsete, siguranţă şi libertate. Am fost binecuvântaţi că tata, *aba* al meu, şi *ima* au fost deschişi cu noi, şi nu au făcut un mister din viaţa lor dinainte de a-i cunoaşte. Pe măsură ce au trecut anii, am început să înţeleg că supravieţuiseră unei tragedii inimaginabile.

Mi-a rămas întipărit în minte un moment crucial, când stăteam împreună cu *ima* lângă gardul lagărului morţii, Auschwitz. *Ima* mi-a povestit despre ororile care se petreceau în locul acela şi despre viaţa dincolo de gardul electrificat. Mi-a spus: „Peste lagărul morţii şi peste câmpurile şi pădurile de dincolo de gard era acelaşi cer albastru, acelaşi soare.“ Vedea familii împreună, copii care se jucau şi oameni muncind pe câmp. Ei ignorau complet ceea ce se petrecea în lagărul morţii, continuând să trăiască şi văzându-şi de treburile lor ca şi cum ar fi fost o zi ca oricare alta, ca şi cum cei aflaţi de partea cealaltă ar fi fost invizibili. Aici, unde stătea *ima*, de o parte a gardului, se simţea duhoarea morţii, a crimei şi a suferinţei, dar de cealaltă parte era viaţă şi libertate. Şi totul sub acelaşi cer albastru. Cum era posibil aşa ceva?

Mai târziu, la un hotel de lux proaspăt deschis într-o staţiune de schi nu departe de Auschwitz-Birkenau, Pam şi cu mine ne întorceam la maşină. Le-am spus *imei*, lui *aba*, lui Dorit şi nepoatei noastre, Ruth, ceea ce tocmai aflaserăm. Această casă transformată în hotel avea o poveste infamă. Fusese un loc de distracţie pentru soldaţii SS care lucrau în lagărele de exterminare.

— Să căutăm alt loc de cazare?

Răspunsul mamei a fost, ca întotdeauna, scurt şi inteligent:
— Suntem aici. Ei nu sunt.

POSTFAȚA AYALEI RAVEK

Îmi amintesc.

Îmi amintesc cum, când eram mică, îmi treceam degetele peste brațele ei, peste numărul palid.

Îmi amintesc cum am venit într-o seară acasă și am găsit-o pe *safta*11 vorbind cu un străin, cu lacrimi în glas, imortalizându-și povestea în fața unei camere de filmat; am fost speriată și curioasă, n-am știut ce să fac sau ce să spun.

11. Bunică, în ebraică. (N. tr.)

Îmi amintesc cuțitașul pe care-l purta în geantă, lângă drajeurile cu mentă pe care le împărțea cu mine în plimbările cu mașina; cuțitaș pe care îl scotea din când în când și îl ținea în palmă, trecându-și degetul mare peste mânerul tocit.

Îmi amintesc prima dată când mi-a povestit unde a găsit cuțitașul – în lagăr – , după ce o întrebasem de unde-l are, iar eu am zis: „*Cool*“. Eram în mijlocul unui mall, stăteam pe o bancă. Eram o copilă, și totuși îmi amintesc sentimentul de regret imediat, pentru că mi-am dat seama că nu spusesem ce trebuie și nu înțelegeam exact de ce; dar înțelegeam tristețea din ochii ei.

Îmi amintesc cum, ani mai târziu, cuțitașul a fost pierdut într-un taxi și cum am plâns singură în noaptea aceea, simțind o pierdere pe care n-o puteam explica.

Îmi amintesc cum dormeam uneori în camera bunicilor mei, și cum stăteam afară, în soare, mâncând înghețată, după ce mă plimbasem pe lângă apă, în lumina verii.

Îmi amintesc cum râdeam, adunați în jurul mesei, până ne durea burta și ne șiroiau lacrimile pe obraji, râdeam atât de tare că nu mai puteam respira, în timp ce durerea care era mereu prezentă sub suprafață își afla eliberarea.

Dar ceea ce-mi amintesc cel mai mult sunt îmbrăţişările, când *safta* îmi şoptea: „Tu eşti victoria mea. Familia mea e victoria mea.“

POSTFAȚA LUI YOSSI LAHAV (LANG)

Aș vrea să-i mulţumesc lui Heather Morris, care a intrat cu mult curaj în acest proiect şi a dat naştere acestei remarcabile poveşti despre cele trei surori. Călătoria lor va fi pentru totdeauna consemnată în această carte.

În plus, multe mulţumiri vărului meu Oded Ravek şi soţiei sale, Pam, care au iniţiat colaborarea cu Heather Morris.

M-am născut şi am crescut în Kfar Ahim, o comunitate de supravieţuitori ai Holocaustului.

La momentul naşterii mele, mama suferea de tuberculoză şi nu putea să aibă grijă de fratele meu mai mare şi de un bebeluş – am fost trimişi în case de copii. Primii doi ani din viaţă i-am petrecut în Ierusalim, iar fratele meu a fost în Tiv'on.

În timpul copilăriei mele, părinţii mei, Cibi şi Miška, îşi construiau o nouă viaţă într-o nouă ţară, după ce supravieţuiseră celui de-al Doilea Război Mondial. Nu vorbeau niciodată despre ce li s-a întâmplat „înainte", iar noi, copiii, nu întrebam niciodată şi nici nu eram curioşi în legătură cu tatuajul de pe braţul mamei. Poate pentru că părinţii mei nu au simţit niciodată nevoia de a împărtăşi, sau pentru că nimeni altcineva din preajma mea nu-şi împărtăşise vreodată trecutul, nu mi se părea că lipseşte ceva.

Abia când am cunoscut-o pe viitoarea mea soţie, Ronit (Sophie), şi am descoperit că ea îşi cunoscuse străbunicii, m-a izbit cât de multe ratasem – ratasem o generaţie pe care n-o întâlnisem niciodată, şi nici nu-mi imaginasem că ar fi putut fi prezentă în viaţa mea.

Abia când fiicele mele, Noa şi Anat, au fost destul de mari ca să înceapă să pună întrebări am fost confruntat cu dimensiunea a ceea ce i se întâmplase mamei mele. A fost prima dată când mi-am dat seama de eroismul ei: felul în care ea şi surorile ei au supravieţuit acelor vremuri oribile.

Povestea acestor trei surori, Cibi, Magda şi Livia, este o poveste uimitoare

despre inteligență și curaj. Incredibila lor supraviețuire, venirea și stabilirea în Israel și „tribul“ lor înfloritor, toate sunt dovada victoriei lor.

8. máj 1945.

A my sa zas bolíme a ideme dolu. Prechádzame okolo lágru. je tu taký zvláštny pocit, akýsi ešte dosiaľ nemalý. Ženú nás poslení za dňa! Poslení ľudia tí zajatci - milá tam nie je, keď ty na nás striehol, keby sme chceli ujsť.

Hirov.

Skoro nepoznávame Hirov, je to malé mesteček, chodíme sem tam častejšie než miesto pre láger. Tu je však miesto Hirova, len zbombardované domy, horiace strechy, vyplienené obchody - kolo do neba trčiace, dýmiace hnáty - je to ťažký pohľad, no dvorec zhorený dobytok - jak ľudsky to smrdí! Ideme ďalej, veľmi pomaly nám to ide, lebo je už poludnie a tuším už dosť tisíc zajatcov. - Konečne zas dedinka, kde sa dobre umyjeme, najeme, vypýtame a zajtra ráno zas s novou silou sa dáme do cesty. Našli sme si čistú izbičku, veľmi dobre si tu odpočívame. Žitkov je veľmi malinká dedinka,

Documentul de pe pagina precedentă reprezintă un fragment din jurnalul Magdei. Ea a găsit un caiet și un stilou la Retzow (parte a lagărului de concentrare Ravensbrück), după ce surorile au fost mutate acolo de la Auschwitz-Birkenau, și l-a ținut cu sine în timpul marșului morții și după ce s-au eliberat. Aici, Magda reflectează asupra veștii că războiul s-a sfârșit. Surorile ajunseseră la vremea aceea într-un orășel din sudul Germaniei, Mirow, care fusese abandonat. Au aflat de la soldații ruși că războiul se încheiase.

8 mai 1945

Ne-am strâns lucrurile și am pornit din nou la drum. Am trecut pe lângă lagărul de la Retzow. Pare ciudat să nu fim în spatele acelui gard, primind ordine. N-ar fi nimeni să țipe la noi dacă am hotărî să fugim.

Mirow

Mirow e un oraș foarte mic. Veneam aici să luăm lapte și carne pentru lagăr (când eram la Retzow). Acum însă nu-l mai recunoaștem. Casele au fost bombardate, hambarele și magazinele ard încă. E o privelişte cumplită – până și vitele au fost arse – mirosul e oribil! Soarele e sus pe cer și dogorește. Continuăm să mergem. În scurt timp, ajungem într-un alt orășel, unde putem să ne spălăm și să ne recăpătăm forțele. Găsim o cameră drăguță și curată în care să stăm. Numele acestui orășel este Zirtow. A fost abandonat – aici nu mai sunt civili. Suntem aproape singure. Sunt soldați ruși în jur, dar sunt amabili și nu ne deranjează. E o surpriză plăcută.

8 mai 1945, miezul nopții

Nu ne putem imagina ce fac alți oameni, în afara acestui oraș. Nu mi-e ușor să scriu asta: E Sfârșitul Războiului. Nu e numai sfârșitul războiului, e sfârșitul lacrimilor, al morții, al împușcăturilor, al raidurilor aeriene; și, în final, capitularea Germaniei.

Este sfârșitul acestui masiv, sadic Imperiu German. Imperiul care a crezut că nu va putea fi înfrânt niciodată, de nimeni. Sfârșitul unui imperiu care a

înrobit mii de oameni buni şi oneşti şi multe popoare.

Acel Mare al Treilea Reich e acum în ruine şi puternicii lui conducători, Bandiţii Europei, vor fi pedepsiţi.

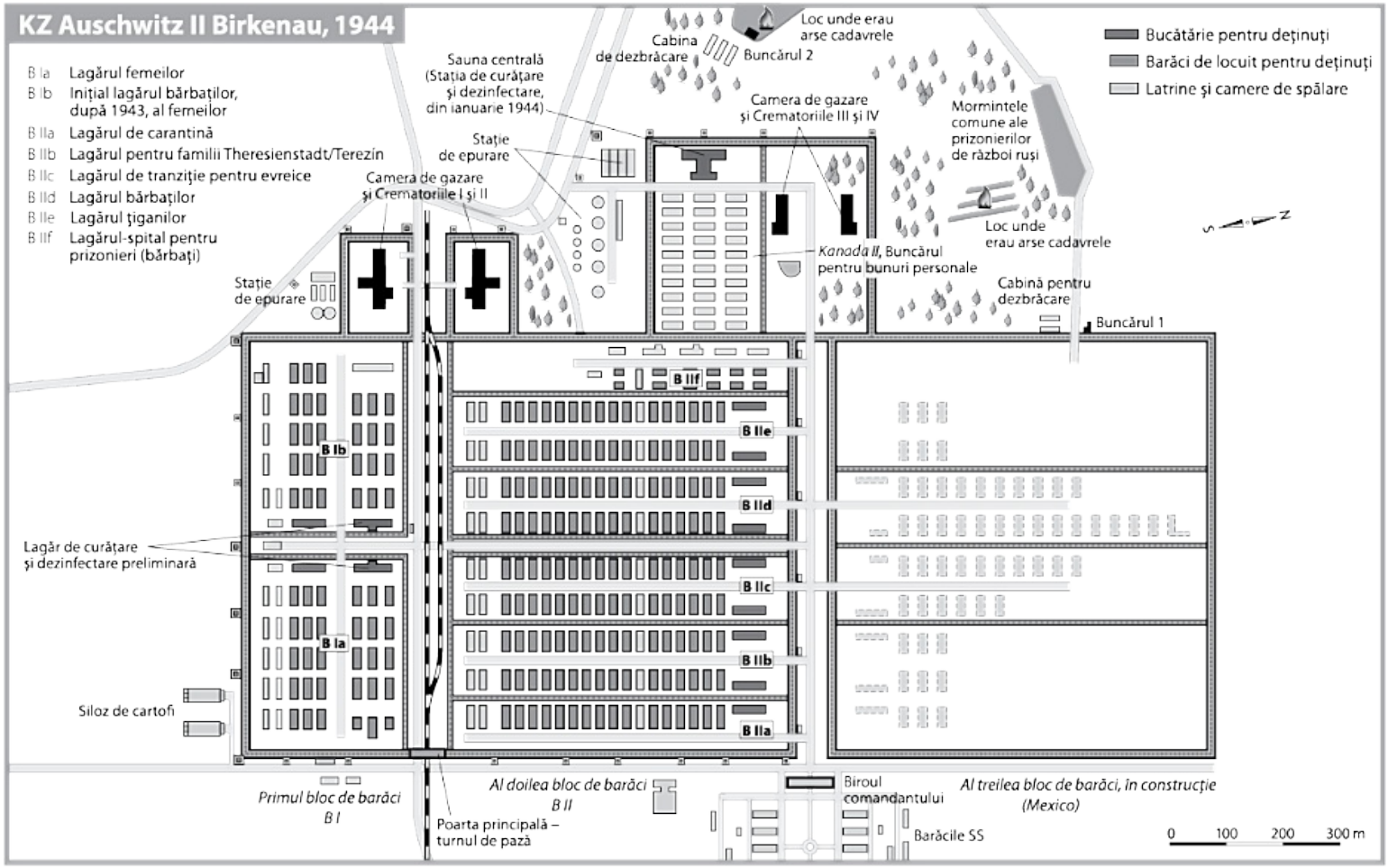
KZ Auschwitz II Birkenau, 1944
B Ia Lagărul femeilor
B Ib Inițial lagărul bărbaților, după 1943, al femeilor
B IIa Lagărul de carantină
B IIb Lagărul pentru familii Theresienstadt/Terezín
B IIc Lagărul de tranziție pentru evreice
B IId Lagărul bărbaților
B IIe Lagărul țiganilor
B IIf Lagărul-spital pentru prizonieri (bărbați)
Bucătărie pentru deținuți
Barăci de locuit pentru deținuți
Latrine și camere de spălare
Cabina de dezbrăcare
Loc unde erau arse cadavrele
Buncărul 2
Sauna centrală (Stația de curățare și dezinfectare, din ianuarie 1944)
Stație de epurare
Camera de gazare și Crematoriile III și IV
Mormintele comune ale prizonierilor de război ruși
Camera de gazare și Crematoriile I și II
Kanada II, Buncărul pentru bunuri personale
Loc unde erau arse cadavrele
Stație de epurare
Cabină pentru dezbrăcare
Buncărul 1
B IIf
B IIe
B IId
B Ib
Lagăr de curățare și dezinfectare preliminară
B IIc
B Ia
B IIb
B IIa
Siloz de cartofi
Primul bloc de barăci B I
Al doilea bloc de barăci B II
Poarta principală – turnul de pază
Biroul comandantului
Barăcile SS
Al treilea bloc de barăci, în construcție (Mexico)
0 100 200 300 m

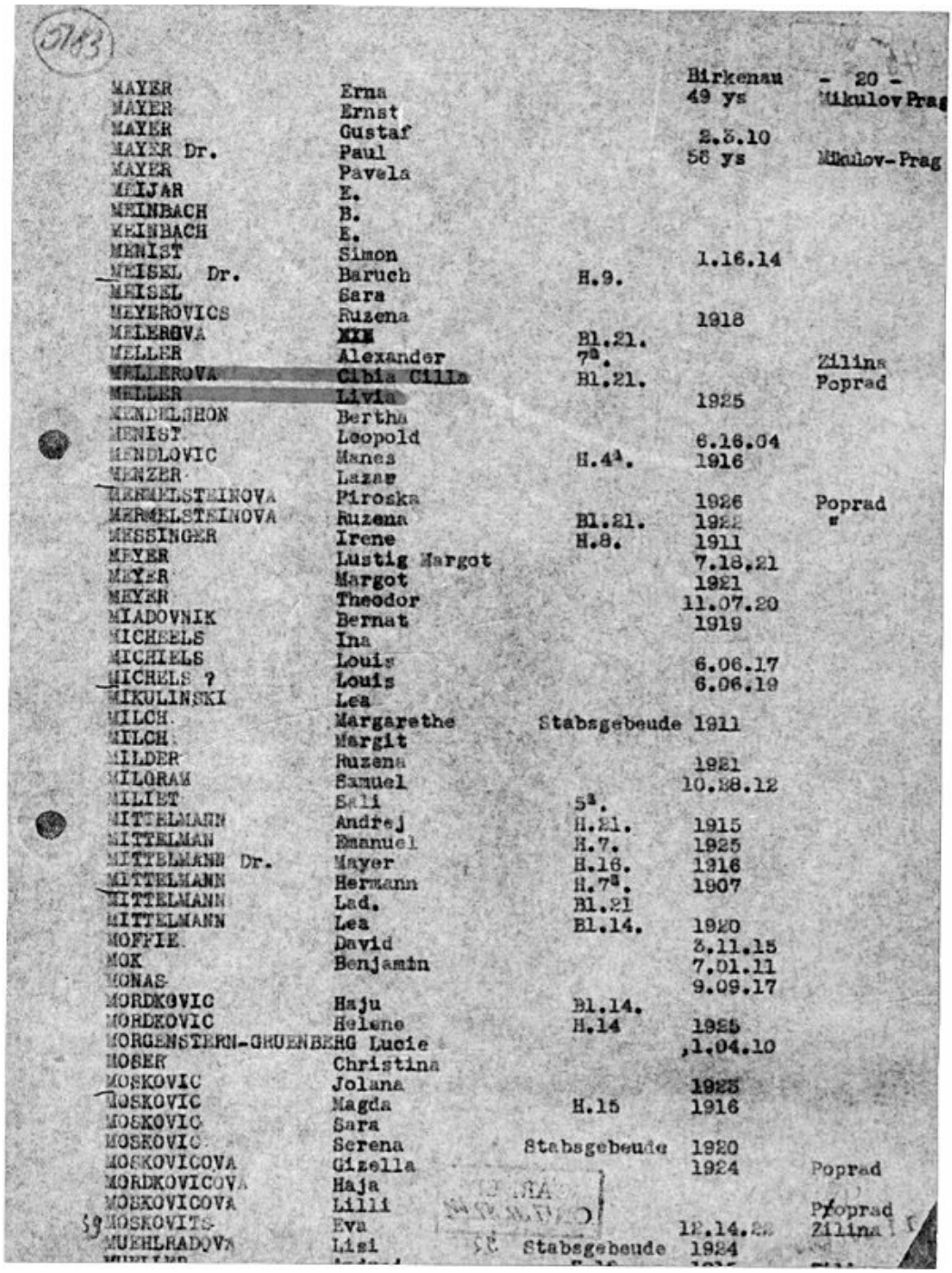

MAYER	Erna		Birkenau 49 ys	- 20 - Mikulov Prag
MAYER	Ernst			
MAYER	Gustaf		2.5.10	
MAYER Dr.	Paul		56 ys	Mikulov-Prag
MAYER	Pavela			
MEIJAR	E.			
MEINBACH	B.			
MEINBACH	E.			
MENIST	Simon		1.16.14	
MEISEL Dr.	Baruch	H.9.		
MEISEL	Sara			
MEYEROVICS	Ruzena		1918	
MELEROVA	XIX	Bl.21.		
MELLER	Alexander	7a.		Zilina
MELLEROVA	Cibia Cilla	Bl.21.		Poprad
MELLER	Livia		1925	
MENDELSHON	Bertha			
MENIST	Leopold		6.16.04	
MENDLOVIC	Manes	H.4a.	1916	
MENZER	Lazar			
MERMELSTEINOVA	Piroska		1926	Poprad
MERMELSTEINOVA	Ruzena	Bl.21.	1922	"
MESSINGER	Irene	H.8.	1911	
MEYER	Lustig Margot		7.18.21	
MEYER	Margot		1921	
MEYER	Theodor		11.07.20	
MIADOVNIK	Bernat		1919	
MICHELS	Ina			
MICHIELS	Louis		6.06.17	
MICHELS ?	Louis		6.06.19	
MIKULINSKI	Lea			
MILCH	Margarethe	Stabsgebeude	1911	
MILCH	Margit			
MILDER	Ruzena		1921	
MILGRAM	Samuel		10.28.12	
MILIET	Seli	5a.		
MITTELMANN	Andrej	H.21.	1915	
MITTELMAN	Emanuel	H.7.	1925	
MITTELMANN Dr.	Mayer	H.16.	1916	
MITTELMANN	Hermann	H.7a.	1907	
MITTELMANN	Lad.	Bl.21		
MITTELMANN	Lea	Bl.14.	1920	
MOFFIE	David		3.11.15	
MOK	Benjamin		7.01.11	
MONAS			9.09.17	
MORDKOVIC	Haju	Bl.14.		
MORDKOVIC	Helene	H.14	1925	
MORGENSTERN-GRUENBERG	Lucie		,1.04.10	
MOSER	Christina			
MOSKOVIC	Jolana		1925	
MOSKOVIC	Magda	H.15	1916	
MOSKOVIC	Sara			
MOSKOVIC	Serena	Stabsgebeude	1920	
MOSKOVICOVA	Gizella		1924	Poprad
MORDKOVICOVA	Haja			
MOSKOVICOVA	Lilli			Poprad
MOSKOVITS	Eva		12.14.22	Zilina
MUEHLRADOVA	Lisi	Stabsgebeude	1924	

Diferite liste cu prizonieri de la Auschwitz-Birkenau (colecţie postbelică), 1.1.2.1/517828_0_1, ITS Arhiva Digitală a Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite.

Listă de la Birkenau, la ceva timp după iunie 1941, când Cibi şi Livia au fost mutate acolo de la Auschwitz, arătând că surorile sunt deţinute din Blocul 21.

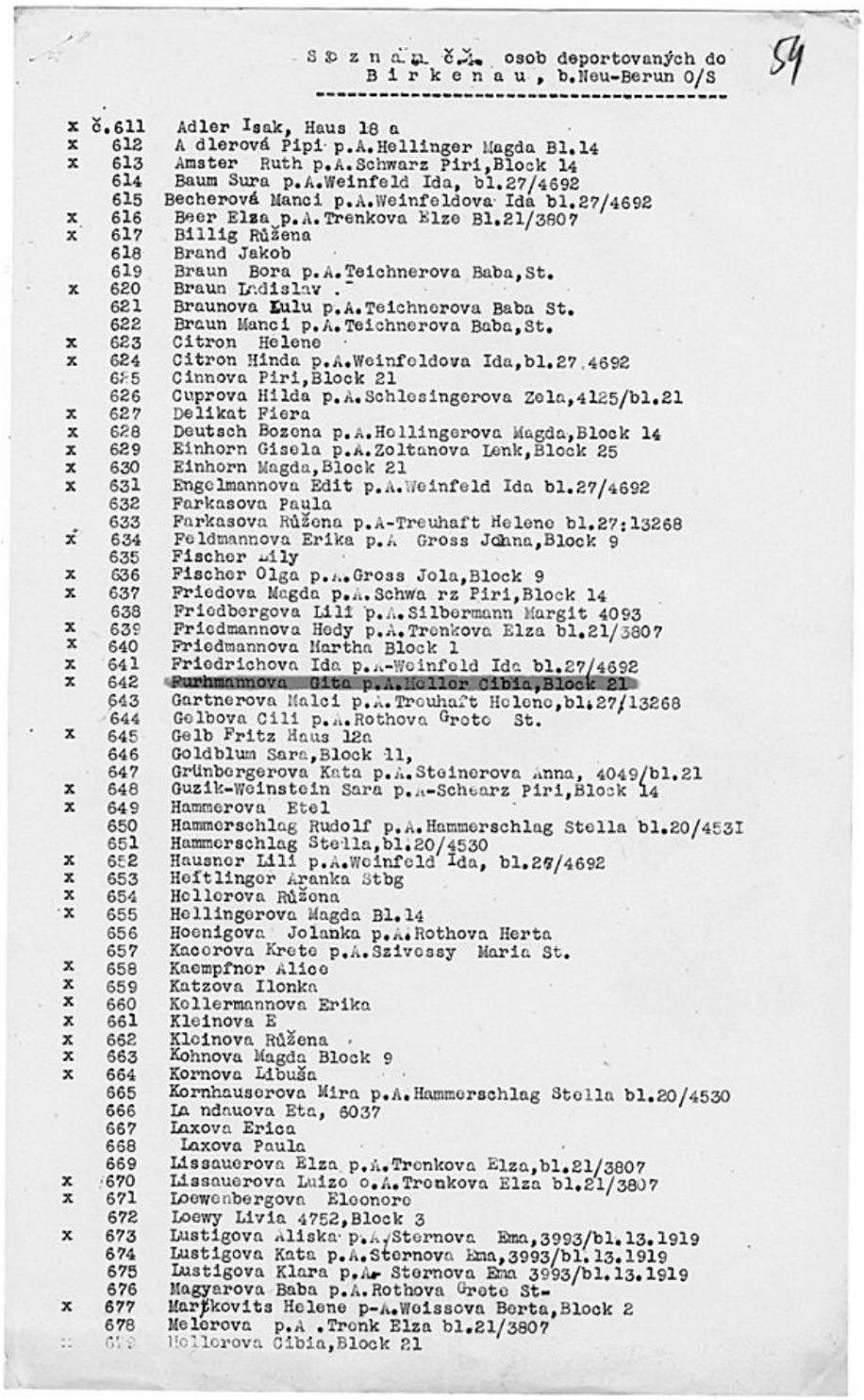

Seznam čís. osob deportovaných do
Birkenau, b.Neu-Berun O/S

54

x	č.611	Adler Isak, Haus 18 a
x	612	Adlerová Pipi p.A.Hellinger Magda Bl.14
x	613	Amster Ruth p.A.Schwarz Piri,Block 14
	614	Baum Sura p.A.Weinfeld Ida, bl.27/4692
	615	Becherová Manci p.A.Weinfeldova Ida bl.27/4692
x	616	Beer Elza p.A.Trenkova Elze Bl.21/3807
x	617	Billig Růžena
	618	Brand Jakob
	619	Braun Bora p.A.Teichnerova Baba,St.
x	620	Braun Ladislav .
	621	Braunova Lulu p.A.Teichnerova Baba St.
	622	Braun Manci p.A.Teichnerova Baba,St.
x	623	Citron Helene
x	624	Citron Hinda p.A.Weinfeldova Ida,bl.27.4692
	625	Cinnova Piri,Block 21
	626	Cuprova Hilda p.A.Schlesingerova Zela,4125/bl.21
x	627	Delikat Fiera
x	628	Deutsch Bozena p.A.Hellingerova Magda,Block 14
x	629	Einhorn Gisela p.A.Zoltanova Lenk,Block 25
x	630	Einhorn Magda,Block 21
x	631	Engelmannova Edit p.A.Weinfeld Ida bl.27/4692
	632	Farkasova Paula
	633	Farkasova Růžena p.A-Treuhaft Helene bl.27:13268
x	634	Feldmannova Erika p.A Gross Johana,Block 9
	635	Fischer Lily
x	636	Fischer Olga p.A.Gross Jola,Block 9
x	637	Friedova Magda p.A.Schwarz Piri,Block 14
	638	Friedbergova Lili p.A.Silbermann Margit 4093
x	639	Friedmannova Hedy p.A.Trenkova Elza bl.21/3807
x	640	Friedmannova Martha Block 1
x	641	Friedrichova Ida p.A-Weinfeld Ida bl.27/4692
x	642	Furhmannova Gita p.A.Moller Cibia,Block 21
	643	Gartnerova Malci p.A.Treuhaft Helene,bl.27/13268
	644	Gelbova Cili p.A.Rothova Grete St.
x	645	Gelb Fritz Haus 12a
	646	Goldblum Sara,Block 11,
	647	Grünbergerova Kata p.A.Steinerova Anna, 4049/bl.21
x	648	Guzik-Weinstein Sara p.A-Schwarz Piri,Block 14
x	649	Hammerova Etel
	650	Hammerschlag Rudolf p.A.Hammerschlag Stella bl.20/4531
	651	Hammerschlag Stella,bl.20/4530
x	652	Hausner Lili p.A.Weinfeld Ida, bl.27/4692
x	653	Heftlinger Aranka Stbg
x	654	Hellerova Růžena
x	655	Hellingerova Magda Bl.14
	656	Hoenigova Jolanka p.A.Rothova Herta
	657	Kacerova Krete p.A.Szivessy Maria St.
x	658	Kaempfner Alice
x	659	Katzova Ilonka
x	660	Kellermannova Erika
x	661	Kleinova E
x	662	Kleinova Růžena
x	663	Kohnova Magda Block 9
x	664	Kornova Libuša
	665	Kornhauserova Mira p.A.Hammerschlag Stella bl.20/4530
	666	Landauova Eta, 6037
	667	Laxova Erica
	668	Laxova Paula
	669	Lissauerova Elza p.A.Trenkova Elza,bl.21/3807
x	670	Lissauerova Luize o.A.Trenkova Elza bl.21/3807
x	671	Loewenbergova Eleonore
	672	Loewy Livia 4752,Block 3
x	673	Lustigova Aliska p.A.Sternova Ema,3993/bl.13.1919
	674	Lustigova Kata p.A.Sternova Ema,3993/bl.13.1919
	675	Lustigova Klara p.A. Sternova Ema 3993/bl.13.1919
	676	Magyarova Baba p.A.Rothova Grete St.
x	677	Markovits Helene p-A.Weissova Berta,Block 2
	678	Melerova p.A .Trenk Elza bl.21/3807
	679	Hollerova Cibia,Block 21

Document reprodus cu permisiunea Národní archiv (NA), Ministerstvo financí – Londýn (MF-L), signatura Židé, karton 121.

Listă de la Birkenau, întocmită după iunie 1942, când Cibi şi Livia au fost

mutate acolo de la Auschwitz. Pe rândul 642, numele lui Cibi şi al Gitei Furmanova, viitoarea soţie a lui Lale, tatuatorul de la Auschwitz, apar unul lângă altul, ca deţinute ale Blocului 21, o coincidenţă remarcabilă.

Numărul Magdei (jos) şi al Liviei (sus) – A-25592 şi 4559.

Numărul lui Cibi.

Livia, Cibi și Magda (de la stânga la dreapta), Vranov nad Topl’ou, circa 1930.

Livia, Cibi şi Magda (de la stânga la dreapta), Bratislava, circa 1947.

Părinții surorilor Meller, Haia Sara Meller (născută Strauss) și Menahem Emil (Mendel) Meller, Vranov nad Topl’ou, circa 1920–1922.

Livia şi Magda în ziua nunţii Magdei, 1950.

Cibi şi Miška în ziua nunţii lor, Bratislava, 1947.

Ziggy şi Livia în ziua nunţii lor, alături de Vera Weizmann, prima doamnă a

Israelului, 1953.

Cibi și Miška, cu copiii lor, Yossi (stânga) și Kari (dreapta), circa 1957.

Magda şi Iţko, cu copiii lor, Judith (Ditti), în braţele Magdei, şi Haia, Israel, circa 1956.

Livia și Ziggy cu copiii lor, Oded (stânga) și Dorit (dreapta) în locuința lor din Londra, Anglia, circa 1962.

Cuțitașul în palma Liviei.

Magda, Livia și Cibi (de la stânga la dreapta), ultima oară când toate familiile lor au fost împreună, de Purim, în 2014, așa cum și-a imaginat Heather întâlnirea în epilog. Surorile discută despre sculptura de sticlă *Cele trei surori*. Fotografie primită prin amabilitatea Pamelei Ravek.

Livia (stânga)și Magda (dreapta) ținând sfeșnicele în apartamentul Magdei din Holon, Israel, 2020.

Cea de-a doua vizită a lui Heather în Israel, cu Livia (stânga) și Magda (centru), ianuarie 2020.

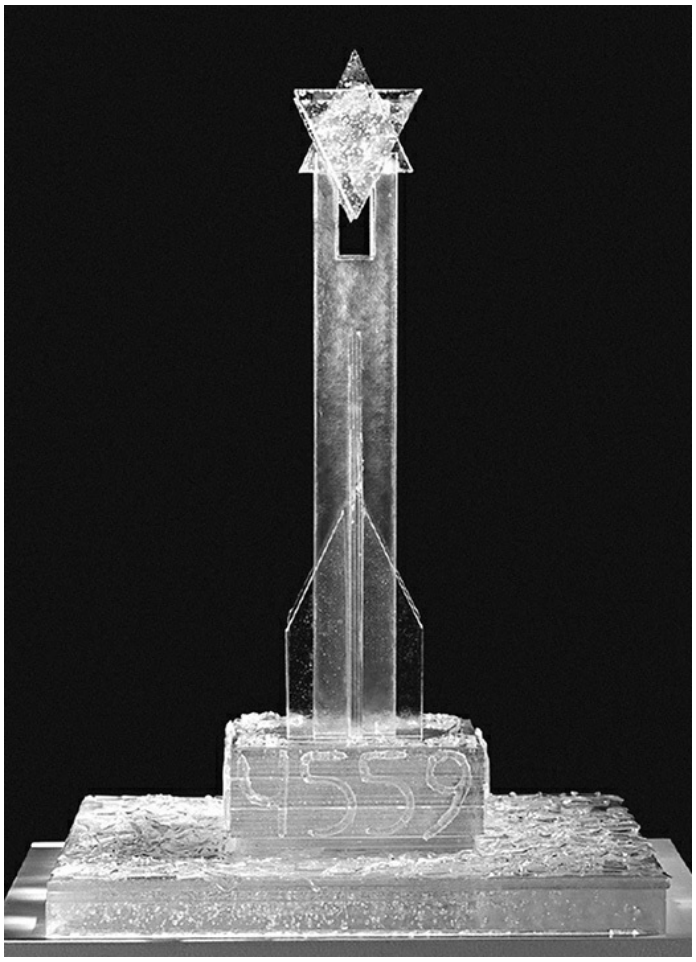

Realizată în sticlă luminiscentă, captând esența legăturii de nedesfăcut dintre surori, devotamentul și dragostea lor una pentru alta, sculptura *Cele trei surori*, creată de artiștii Oded și Pamela Ravek, e dedicată mamei lui Oded, Livia, și mătușilor Cibi z''l și Magda.

MULȚUMIRI

Livia și Magda, vă mulțumesc că m-ați invitat în casele voastre, ați împărtășit mesele cu mine, mi-ați arătat sfeșnicele și fotografiile, încredințându-mi povestea voastră. Aveți pentru totdeauna dragostea și devotamentul meu, respectul și admirația mea pentru curajul, rezistența voastră, grija una față de alta și față de Cibi și familiile voastre.

Kari și Yossi, mulțumirile mele din inimă pentru sprijinul vostru și încurajările de a spune povestea uimitoarei și mult iubitei voastre mame, Cibi. Forța ei continuă să-mi dea forță, dragostea ei pentru familie îi va inspira pe alții să-i prețuiască valorile, să iubească și să le pese necondiționat, oricare ar fi riscurile.

Haia și Ditti, vă mulțumesc foarte mult pentru sprijinul și încurajările voastre, adunând amintirile mamei voastre, Magda, și împărtășindu-mi-le. Fără asta, n-aș fi putut spune povestea celor *Trei surori*. Curajul, dragostea și compasiunea ei sunt un far ce le luminează calea și altora, care poate că se simt uneori singuri și pierduți.

Odie și Dorit, nu sunt cuvinte care să exprime dragostea și recunoștința pe care le simt față de voi pentru că m-ați invitat în lumea voastră, în casa și în viața mamei voastre, Livia. Mi-ați fost călăuze în a-i consemna amintirile – dureroase și vesele –, care au dat viață acestei povești, până la ultima pagină. Numeroasele ore pe care le-am petrecut cu voi, în persoană sau prin apel video, au fost pline de bucurie, triste, amuzante.

Kari, Yossi, Haia, Odie și Dorit, vreau să-mi exprim recunoștința pentru călătoria uneori foarte dureroasă pe care ați făcut-o cu toții retrăind perioada cumplită a istoriei pe care mamele voastre au îndurat-o și căreia i-au supraviețuit. Vă sunt etern îndatorată pentru vârtejul de emoții pe care vi l-ați asumat pentru a vă asigura că voi putea spune povestea celor *Trei surori*. Pam, tu ai început această aventură plină de meandre, care mi-a schimbat

viața. Îți mulțumesc foarte mult pentru că ai scris acel prim e-mail, pe care l-am deschis târziu în noapte în Africa de Sud, în care-mi spuneai despre soacra ta, Livia, care a citit *Tatuatorul de la Auschwitz*, și-a dat seama despre cine e povestea și și-a amintit de legătura ei cu Gita. Ai pus în mișcare un șir de evenimente care au dus la publicarea acestei cărți. Mulțumesc.

Îi mulțumesc fiicei mele, Azure-Dea, care mi-a trimis multe mesaje când eram în Africa de Sud, spunându-mi: „Mamă, trebuie să citești e-mailul ăsta; mamă, deschide e-mailul ăsta, trebuie să-l citești acum.“ Care a văzut imediat într-un scurt e-mail povestea care trebuia să fie spusă; și faptul că trebuie să fac tot ce pot ca s-o spun. Îți mulțumesc, scumpo.

Dedicația mea de la începutul acestui roman i-a inclus pe nepoții lui Cibi, ai Magdei și ai Liviei – pe cei mai mulți am avut plăcerea să-i cunosc și le sunt recunoscătoare pentru sprijin. Nu pot decât să-mi imaginez cât de mândri trebuie să fiți de bunicii voștri, ale căror curaj și supraviețuire v-au adus pe acest pământ.

Kate Parkin, directoarea editurii Bonnier Books UK. În *Călătoria Cilkăi* te-am numit prietena mea; acum te voi numi draga, draga mea prietenă. Din momentul în care ți-am trimis e-mailul lui Pam și ți-am spus că vreau, nu, că trebuie să urmez această poveste, m-ai sprijinit și încurajat s-o scriu și să spun lumii despre aceste surori uimitoare. Ești minunată și mă simt onorată și binecuvântată să exist în viața ta.

Margaret Stead (Mav/Maverick), editor, Bonnier Books UK. Este în aceeași măsură romanul tău ca și al meu. Redactarea ta strălucită, capacitatea de a vedea poveștile din spatele poveștii, adâncimea și sensul din spatele experiențelor lui Cibi, ale Magdei și Liviei sunt ceea ce a făcut această carte excelentă, dacă pot să spun eu asta. N-aș exista fără tine. Ai călătorit cu mine, mi-ai fost prietenă și companioană când ne-am întâlnit cu familia și am plănuit cel mai bun mod de a spune această poveste. Sunt un om și un scriitor mai bun pentru că te am pe tine în viața mea. *Ko taku tino aroha me taku whakaute I nga wa katoa. Mauruuru.* (Dragostea și respectul meu profund, etern. Mulțumesc.)

Benny Agius, director general, Echo Publishing Australia. Ce pot să spun pentru a-mi exprima dragostea și mulțumirile fiindcă mi-ai fost prietenă, manager, șofer, consilier: atâta înțelepciune! Tu mă faci să râd; tu mă faci să

plâng. Eşti, pur şi simplu, cea mai bună. Abia aştept următoarea noastră aventură.

Ruth Logan, director de copyright, Bonnier Books UK: ce mai fată! Deschiderea şi prietenia ta au ajuns să însemne la fel de mult pentru mine ca şi capacitatea ta de a duce această poveste în multe, multe ţări şi multe limbi. Nu faci asta singură: Ilaria Tarasconi, Stella Giatrakou şi Amy Smith – învăţaţi de la un maestru. Vă mulţumesc tuturor pentru eforturi.

Claire Johnson-Creek – îmi cer scuze pentru întârzierea în a-ţi furniza exemplarul care avea nevoie de atâtea corecturi. Ceea ce vede în final cititorul e priceperea ta; sunt extrem de recunoscătoare şi îţi mulţumesc.

Francesca Russell, director de publicitate la Zaffre şi Clare Kelly, manager de publicitate la Zaffre – însoţitoarele mele, Mary Poppins ale mele. Ador timpul petrecut cu voi în persoană, pe Zoom sau pe e-mail. Talentul vostru în a mă pune pe scenă şi în pagină e foarte apreciat. Ştiţi că-mi place lumina rampei, şi voi o faceţi posibilă. Vă mulţumesc.

Blake Brooks, brand manager la Zaffre, ai râs şi ai plâns când ai fost implicat în spunerea acestei poveşti. Îţi mulţumesc foarte mult că mi-ai făcut legătura cu familii din Israel şi din Canada, făcând uimitoarele înregistrări video pe care le avem acum. Eforturile tale au fost imense, şi îţi apreciez pasiunea şi devotamentul. Mulţumesc.

E o echipă la Zaffre care a contribuit la faptul că *Trei surori* se află acum în mâinile voastre. Valoarea ei constă în departamentele de grafică, marketing şi vânzări. Nick Stearn, Stephen Dumughn, Elise Burns şi echipa ei, şi Paul Baxter. Ador să fac parte din echipele voastre.

Celli Lichman, ai luat parte la spunerea acestei poveşti pe tot parcursul ei. Fără traducerea ta expertă a mărturiilor lui Cibi, Ziggy şi Livia, povestea n-ar fi fost spusă. Îţi mulţumesc foarte mult pentru traducerea sinceră şi pasionată a cuvintelor la care eu am avut acces numai prin mărturii înregistrate, şi pentru citirea atentă şi sensibilă a manuscrisului final.

Dragostea mea şi mulţumirile mele sincere pentru Lenka Pustay, din Krompachy, Slovacia, fără de care multe informaţii şi documente valoroase, în care să identific nume, zile de naştere etc. nu ar fi fost găsite. Eşti o minune.

Sally Richardson, Jennifer Enderlin de la St Martin’s Press US, aţi adoptat

această poveste ascultând doar un rezumat vag. M-ați primit cu brațele deschise cu *Călătoria Cilkăi*, și acum din nou, pentru a le celebra pe Cibi, Magda și Livia. Împreună cu Kate, Margaret și Benny, formăm o echipă de femei care onorează femei puternice și curajoase. Vă sunt recunoscătoare pentru căldura voastră, pentru că ați ținut legătura cu mine și pentru că mă faceți să mă simt bine-venită când vă vizitez. Mulțumesc.

Restul echipei de la St Martin's Press US, vă rog să acceptați mulțumirile mele sincere – vi le voi repeta individual în ediția americană.

Am vorbit despre Benny de la Echo Publishing Australia și despre rolul important pe care-l joacă în viața mea editorială din Australia; ea nu lucrează singură însă. A plecat de la Echo, dar simt nevoia să-i mulțumesc și să-i mulțumesc și lui James Elms pentru priceperea lui tehnică în a-mi aranja Zoom-uri pe tot globul, dar mai ales pentru dăruirea sa și minunata sa disponibilitate de a mă ajuta la orice oră din zi și din noapte. Mi-e dor de tine, James. Emily Banyard, apreciez imens abordarea ta zâmbitoare, efervescentă în promovare. Tegan Morrison și Rosie Outred, îmi place foarte tare să vă am în echipa mea australiană.

Echipei de la Allen and Unwin Australia: cărțile mele n-ar ajunge să fie citite dacă nu ați avea voi grijă, distribuindu-le în Australia și Noua Zeelandă. Mulțumirile mele sincere tuturor pentru că sunteți o verigă atât de importantă în lanțul de „acasă".

Conducerii și personalului de la Saffire Freycinet din Tasmania, vă mulțumesc pentru răsfăț, grijă și interesul față de scrierea acestei povești și pentru că mi-ați oferit o oază unde să mă refugiez și să mă pot concentra asupra scrisului când am simțit că rămân în urmă. Izolarea în timpul pandemiei nu mi-a oferit un mediu în care să fiu creativă; uimitorul vostru cotlon de lume, da.

Peter Bartlett și Patrick Considine, vă sunt recunoscătoare pentru sprijinul și sfaturile neîncetate.

Kevin Mottau și Adriano Donato, unu și cu unu n-ar face doi dacă n-ați fi voi. Mulțumesc.

În sfârșit, oamenii care mă fac să mă trezesc în fiecare zi, și atunci e o zi bună: familia mea. Steve, Ahren, și Bronwyn, Jared și Rebecca, Azure-Dea și Evan, dragostea și mulțumirile mele din nou pentru că-mi suportați aparițiile

și dispariţiile din viaţa voastră: ba sunt, ba nu mai sunt. Şi celor cinci omuleţi care continuă să-mi aducă atâta bucurie şi atâtea râsete: Henry, Nathan, Jack, Rachel şi Ashton – voi îmi luminaţi viaţa. Vă iubesc nemăsurat de mult.